ISSN-0971-8346

ଯୋଜନା

ମଇ ୨୦୧୫ | ବିକାଶମୂଳକ ମାସିକ ପତ୍ରିକା | ₹ ୧୦/-

ପର୍ଯ୍ୟଟନ : ଉଦୀୟମାନ ଶିଳ୍ପ

ଭାରତରେ ଶିକ୍ଷା ସଂକ୍ରାନ୍ତ ପର୍ଯ୍ୟଟନ: ଅତୀତ, ବର୍ତ୍ତମାନ ଓ ଭବିଷ୍ୟତ
ଅର୍ଚ୍ଚନା କୁମାରୀ ଓ ଦିବ୍ୟାଂଶୁ କୁମାର
ପର୍ଯ୍ୟଟନ ଉଦ୍ୟୋଗ- ଗୁରୁତ୍ୱପୂର୍ଣ୍ଣ କ୍ଷେତ୍ରର ବିଭିନ୍ନ ଦିଗ
ପ୍ରଫେସର ଜି. ଆଞ୍ଜନେୟ ସ୍ୱାମୀ
ଭାରତରେ ପରିବେଶ ପର୍ଯ୍ୟଟନ: ଭିତରକନିକା ଅଭୟାରଣ୍ୟର ଏକ ଉଦାହରଣ
ମଧୁମିତା ଦାସ ଓ ବାଣୀ ଚାଟାର୍ଜୀ
ଭାରତର ଆର୍ଥିକ ବିକାଶରେ ପର୍ଯ୍ୟଟନର ଭୂମିକା
ପ୍ରେମ ସୁବ୍ରମଣ୍ୟମ୍

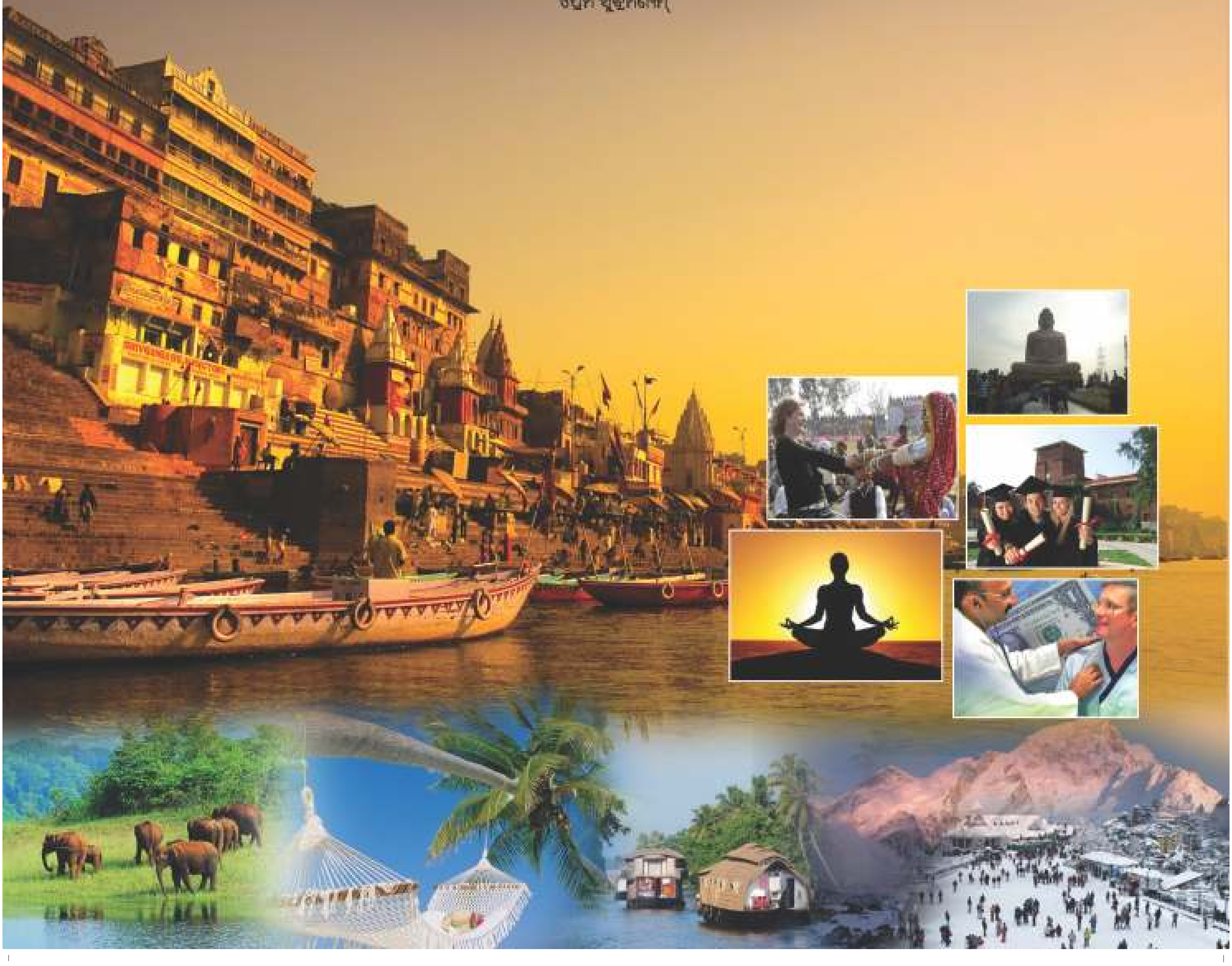

CHECK LIST & IMPORTANT INSTRUCTIONS FOR SUBSCRIPTION OF JOURNAL(S)

1. Subscriber must ensure that DD/IPO/MOs are in favour of ADG (I/c), Publications Division, M/o I&B payable at New Delhi and of requisite amount. The annual subscription is following:

	Ajkal/Kurukshetra/Yojana	Bal Bharti
One Year	₹ 100/-	₹ 80/-
Two Year	₹ 180/-	₹ 150/-
Three Year	₹ 250/-	₹ 200/-
For SAARC countries (for one year only)	₹ 530/-	₹ 510/-
For other countries (For one year only)	₹ 730/-	₹ 710/-

2. Subscription for Ajkal Hindi/Urdu, Bal Bharti, Kurukshetra Hindi/English and Yojana Hindi/English/Urdu/Punjabi/Odia may sent to Business Manager, Publications Division, East Block 4, Level 7, R.K. Puram, New Delhi. The language of journal must be clearly indicated.

3. Subscriber must ensure that MOs (ordinary as well as e-MO) must contain name and language of journal required either in message box or at address column, otherwise it could not be accepted.

4. DD & IPO must be accompanied either with dully filled subscription coupon published in our Journals or in a plain paper containing name and address of subscriber alongwith name and language of Journal required.

5. In case of non receipt of magazine or any other problem please intimate to Business Manager (C&A) within a month period after which complaint will not be entertained.

6. Subscription for regional languages of Yojana shall be sent directly to Regional Centres on the following address:

S. No	Magazine	Language	Officer Concerned	Office Address	Email/phone
1	Ajkal	Hindi/Urdu	Business Manager	Publications Division, Min. of I&B, East Block 4, Level 7, R.K. Puram, New Delhi 110066	pdjucir@gmai.com 011-26100207
2.	Bal Bharti	Hindi	-do-	-do-	-do-
3.	Kurukshetra	Hindi/ English	-do-	-do-	-do-
4.	Yojana	Hindi/ English/ Punjabi/ Urdu/ Odia	-do-	-do-	-do-
5.	Yojana	Assame	Business Manager	Sales Unit, Publications Division, KKB Road, New Colony, House no. 7, Chenikuthi, Guwahati, Assam 781003	yojanaasomia@yahoo.co.in 0361-2665090
6	Yojana	Bengali	Business Manager	Sales Emporium, Publications Division, 8, Esplanade East, Kolkatta, West Bengal 700069	bengaliyojana@gmail.com 033-22488030
7.	Yojana	Gujrati	Business Manager	Sales Unit, Publications Division, Ambica Complex, 1st Floor, Paldi, Ahmedabad, Gujrat 380007	yojanagujrati@gmail.com 079-26588669
8.	Yojana	Kannada	Business Manager	Sales Unit, Publications Division, 1st Floor, 'F' Wing, Kendriya Sadan, Kormangala, Bangalore 560034	yojanakannada@yahoo.co.in 080-25537244
9	Yojana	Marathi	Business Manager	Sales Unit, Publications Division, 701-C wing, 7th Floor, Kendriya Sadan, Belapur, Navi Mumbai, Maharastra 400614	022-27570686
10	Yojana	Malayalam	Business Manager	Sales Emporium, Publications Division, Press Road, Near Govt. Press, Thiruvananthapuram, Kerala 695001	yojanamalayalam@yahoo.co.in 0471-2330650
11	Yojana (Thittam)	Tamil	Business Manager	Sales Emporium, Publications Division, 'A' wing, Rajaji Bhawan, Besant Nagar, Chennai, Tamil Nadu 600090	editorthittam@yahoo.co.in 044-24917673
12	Yojana	Telgu	Business Manager	Sales Emporium, Publications Division, Block 4, 1st Floor, Gruhakalpa Complex, M.G. Road, Nampally, Hyderabad, Andhra Pradesh 500001	yojana_telgu@yahoo.co.in 040-24605383

ADVERTISEMENT UNIT
PUBLICATIONS DIVISION
MINISTRY OF INFORMATION & BROADCASTINGS

COMMERCIAL ADVERTISEMENT RATES FOR DPD JOURNALS
(w.e.f 1st June ,2013)

Sl. No.	Name of Journal	Inside Text Page				Back Cover	2nd Cover page	3rd cover page
	(Rate for each Journals for one edition)	Colour (Full Page)	Colour (Half Page)	Black & White (Full Page)	Black & White (Half Page)	Full Page	Full Page	Full Page
1	Yojana (English & Hindi)	25000	15000	18000	11000	75000	50000	50000
2	Kurukshetra (English & Hindi)	20000	12000			30000	27000	25000
3	Ajkal (Hindi & Urdu)	10000	6000	7000	5000	15000	12000	11000
4	Yojana (Urdu/Punjabi/ Oriya/ Assamese/ Kannada/ Malayalam)	7000	4500	5000	3000	10000	9000	8000
5	Bal Bharti,	22000	13000			30000	27000	25000
6	Yojana (Bengali/ Telgu/ Marathi/ Tamil/Gujrati)	13000	8000	10000	6000	20000	17000	15000

COMMERCIAL ADVERTISEMENT RATES FOR INDIA/BHARAT

	India		Bharat	
	Colour	Black & White	Colour	Black & White
Full Page	30000	20000	20000	10000
2nd Cover page	60000		50000	
3rd Cover page	50000		40000	

Note :

(i) Special issue - Yojana-(January, March, August & December), Kurukshetra – (October Annual Number)

ii) 2nd cover page of magazines will be reserved for the DAVP and Government Organizations. The above rate are only for PSU advertisement received directly.

iii) * 2% extra discount on each additional insertion of advertisement subject to maximum discount of 40%.

Mechanical Details

	Yojana	Ajkal/Kurukshetra	Bal Bharti
Overall Size	19.5 x 27 cms	21 x 28 cms	18 x 24 cms
Print Area	17 x 23 cms	17 x 24 cms	15 x 19.5 cms
	Advertisement material - Artpull/Artwork/CD/Positives		

Full advance payment by D.D. in favour of ADG(I/c), Publications Division, M/o I&B payable at New Delhi. Advertisement material and payment to be sent to the Business Manager (Advt.), Advertisement Unit, Publications Division, East Block 4, Level 7, R.K. Puram, New Delhi 110 066 26105590/26175516/26108979 Fax 26175516/26100207 Email: pdjucir@gmail.com

YOJANA (Odia) : Monthly | **May 2015** | **RNI No. 57203/93**

ISSN 0971-8346 **Total Number of Pages (56)** **₹ 10.00** **Annual Subscription : Rupees One Hundred Only**

କେନ୍ଦ୍ରୀୟ ତଥା ରାଜ୍ୟ ସିଭିଲ ସର୍ଭିସ
ଆଶାୟୀ ପ୍ରତିଯୋଗୀମାନଙ୍କୁ ଏକ ଆହ୍ୱାନ

ସମ୍ମାନଜନକ ସିଭିଲ ସର୍ଭିସ ଓ ଅନ୍ୟାନ୍ୟ ନିଯୁକ୍ତି ସଂକ୍ରାନ୍ତ ପ୍ରତିଯୋଗିତାମୂଳକ ପରୀକ୍ଷା ପାଇଁ ନିଜ ନିଜକୁ ଉପଯୁକ୍ତ ପ୍ରତିଯୋଗୀ ରୂପେ ଗଢିତୋଳନ୍ତୁ ।

ଯୋଜନା ପଢନ୍ତୁ ଏବଂ ଜ୍ଞାନ ପରିସର ପରିବ୍ୟାପ୍ତ କରନ୍ତୁ ।

ଯୋଜନା, ଦେଶର ବିଭିନ୍ନ ଉନ୍ନୟନମୂଳକ କାର୍ଯ୍ୟକ୍ରମ ପ୍ରତି ସମର୍ପିତ, ଜାତୀୟ ତଥା ସାଂପ୍ରତିକ ଜ୍ୱଳନ୍ତ ସମସ୍ୟାବଳୀ, ଅର୍ଥନୈତିକ ଓ ସାମାଜିକ ବିକାଶ, କୃଷି, ଶିଳ୍ପ, ବାଣିଜ୍ୟ, ପରିବହନ, ଯୋଗାଯୋଗ, ଖାଉଟୀସୁରକ୍ଷା, ପରିବେଶ ସଂରକ୍ଷଣ, ପଞ୍ଚାୟତିରାଜ ଏବଂ ଗ୍ରାମ୍ୟ ଉନ୍ନୟନ ବିଷୟ ସାଙ୍ଗକୁ ସାଂସ୍କୃତିକ ତଥା ମହିଳା, ଯୁବ ଓ ଶିଶୁ ବିକାଶ ଇତ୍ୟାଦି ବିଷୟରେ ସୁପ୍ରତିଷ୍ଠିତ ଗବେଷକ ତଥା ବିଶେଷଜ୍ଞମାନଙ୍କ ଦ୍ୱାରା ଲିଖିତ ବିଶ୍ଳେଷଣାତ୍ମକ ପ୍ରବନ୍ଧମାନ ପ୍ରକାଶ କରିଥାଏ । ଯୋଜନା ନିୟମିତ ପଠନ ଦ୍ୱାରା ବିଭିନ୍ନ ପ୍ରତିଯୋଗିତାମୂଳକ ପରୀକ୍ଷାର୍ଥୀ, ମହାବିଦ୍ୟାଳୟ ତଥା ବିଶ୍ୱବିଦ୍ୟାଳୟର ଛାତ୍ରଛାତ୍ରୀ, ଅଧ୍ୟାପକ, ଗବେଷକ, ବୁଦ୍ଧିଜୀବୀ ତଥା ଜ୍ଞାନପିପାସୁ ସାଧାରଣ ପାଠକ ପାଠିକା ଉପକୃତ ହେଉଛନ୍ତି ।

ଆପଣ ମଧ୍ୟ କାହିଁକି ଉପକୃତ ହେବେ ନାହିଁ ?

ଯୋଜନାର ଗ୍ରାହକ ହୁଅନ୍ତୁ ଏବଂ ନିଯୁକ୍ତି କ୍ଷେତ୍ର ଲାଗି ନିଜକୁ ଉପଯୁକ୍ତ ପ୍ରତିଯୋଗୀ ରୂପେ ଗଢି ତୋଳନ୍ତୁ ।

ଓଡିଶାରେ ଯୋଜନା ପତ୍ରିକାର ମୁଖ୍ୟ ଏଜେଣ୍ଟ

* ଅକ୍ଷୟ କୁମାର ନାୟକ, ବସଷ୍ଟାଣ୍ଡ ବୁକ୍ ଷ୍ଟଲ, ଭୁବନେଶ୍ୱର -୯ * ମାଧବ ବୁକ୍ ଷ୍ଟୋର, ବାଦାମବାଡି, କଟକ -୯ * ମୂର୍ତ୍ତି ନ୍ୟୁଜ୍ ଏଜେନସୀ, ଓଲ୍ଡ ବସ୍ ଷ୍ଟାଣ୍ଡ, ବ୍ରହ୍ମପୁର, ଗଞ୍ଜାମ * ଶିବ ଶକ୍ତି, ପୁସ୍ତକାଳୟ ସେକ୍ଟର-୨, ବସ୍ଷ୍ଟାଣ୍ଡ, ରାଉରକେଲା । *ଗାୟତ୍ରୀ ଭଣ୍ଡାର, ବସନ୍ତ ବିହାର, ଯୁବଲୀଟାଉନ, ଭାପୁର-ଶଙ୍କରପୁର ରୋଡ, ଢେଙ୍କାନାଳ ଏବଂ ସମସ୍ତ Employment News ବିକ୍ରେତା ।

"ଯୋଜନା"ର ଗ୍ରାହକ ଦେୟ

* ପ୍ରତି ଖଣ୍ଡ - ୧୦ ଟଙ୍କା, ବାର୍ଷିକ - ୧୦୦ ଟଙ୍କା, ଦ୍ୱିବାର୍ଷିକ - ୧୮୦ ଟଙ୍କା, ତ୍ରୈବାର୍ଷିକ - ୨୫୦ ଟଙ୍କା, ପଡୋଶୀ ଦେଶ : ବାର୍ଷିକ - ୫୩୦ ଟଙ୍କା, ଇଉରୋପ ଓ ଅନ୍ୟାନ୍ୟ ଦେଶ : ବାର୍ଷିକ - ୭୩୦ ଟଙ୍କା ।

ଗ୍ରାହକ ଦେୟ ପଠାଇବା ଠିକଣା :

Advertisement & Circulation Manager, YOJANA (ODIA)
Publications Division, Min. of I & B,
East Block-IV, Level-VII, R.K. Puram, New Delhi-110066, Tel : 26105590, 26100207
The subscription may be sent through IPO/MO or Bank Draft in favour of the
"Director, Publications Division, Ministry of Information & Broadcasting, New Delhi

Printed and Published by Dr. (Ms) Sadhana Rout, Additional Director General & Head on behalf of Publications Division, Ministry of I & B, Govt. of India, Published from Soochna Bhavan, CGO Complex, Lodhi Road, New Delhi-110003 and Printed at: J K Offset Printers (P) Ltd, B-278, Okhla Phase -I, New Delhi -110020

Editor : B. K. Majhi

ଯୋଜନା

ଦ୍ୱାବିଂଶ ବର୍ଷ : ଅଷ୍ଟମ ସଂଖ୍ୟା : ମଇ ୨୦୧୫

ଏ ସଂଖ୍ୟାରେ

୪ ସଂପାଦକୀୟ

୫ ଭାରତରେ ଶିକ୍ଷା ସଂକ୍ରାନ୍ତ ପର୍ଯ୍ୟଟନ: ଅତୀତ, ବ ର୍ମାନ ଓ ଭବିଷ୍ୟତ — ଅର୍ଚ୍ଚନା କୁମାରୀ ଓ ଦିବ୍ୟାଂଶୁ କୁମାର

୧୦ ପର୍ଯ୍ୟଟନ ଉଦଯୋଗ- ଗୁରୁତ୍ୱପୂର୍ଣ୍ଣ କ୍ଷେତ୍ରର ବିଭିନ୍ନ ଦିଗ — ପ୍ରଫେସର ଜି. ଆଞ୍ଜନେୟ ସ୍ୱାମୀ

୧୫ ଭାରତରେ ପରିବେଶ ପର୍ଯ୍ୟଟନ: ଭିତରକନିକା ଅଭୟାରଣ୍ୟର ଏକ ଉଦାହରଣ — ମଧୁମିତା ଦାସ ଓ ବାଣୀ ଚାଟାର୍ଜୀ

୨୧ ଭାରତର ଆର୍ଥିକ ବିକାଶରେ ପର୍ଯ୍ୟଟନର ଭୂମିକା — ପ୍ରେମ ସୁବ୍ରମଣ୍ୟମ୍

୨୬ ଭାରତରେ ସ୍ୱାସ୍ଥ୍ୟ ପର୍ଯ୍ୟଟନ : ଏକ ଉଦୀୟମାନ ଶିଳ୍ପ — ଡକ୍ଟର ହରିହରନ୍

୩୦ ଭି ିଭୂମି ଓ ପର୍ଯ୍ୟଟନ ବିକାଶ — ମନୋଜ ଦିକ୍ଷୀତ

୩୫ ଭାରତୀୟ ପର୍ଯ୍ୟଟନର ନୂଆ ସମ୍ଭାବନା — ରନ୍‌ଦୀପ ବାନାର୍ଜୀ

୪୨ ସେବା କ୍ଷେତ୍ରରେ ପର୍ଯ୍ୟଟନ ଶିଳ୍ପ : ଏକ ବିଶ୍ଳେଷଣ — ପ୍ରଫେସର ସ୍ନେହଲତା ପଣ୍ଡା

୪୬ ପର୍ଯ୍ୟଟନ ଶିଳ୍ପ, ଅର୍ଥନୀତି — ବିନୋଦ

୫୨ ବିକଶିତ ରାଷ୍ଟ୍ର ନିର୍ମାଣରେ ଜ୍ଞାନ ଅର୍ଥନୀତି — ଡକ୍ଟର ପରୁଷୋ ମ ବିଶ୍ୱାଳ

ମୁଖ୍ୟ ସଂପାଦକ ଓ ନିର୍ଦ୍ଦେଶକ : ଦୀପିକା କଛଲ

ଉପ ନିର୍ଦ୍ଦେଶକ : ବସନ୍ତ କୁମାର ମାଝୀ

ଯୁଗ୍ମ ନିର୍ଦ୍ଦେଶକ (ଉତ୍ପାଦନ) : ଭି. କେ. ମିନା

ବ୍ୟବସାୟ ପରିଚାଳନା : ସୂର୍ଯ୍ୟକାନ୍ତ ଶର୍ମା

ପ୍ରଚ୍ଛଦ ପଟ ଶିଳ୍ପୀ : ଜି.ପି. ଧୋପେ

"ଯୋଜନା" ହେଉଛି ପରିକଳ୍ପନା ଓ ଉନ୍ନୟନର ମାସିକ ମୁଖପତ୍ର । ସୂଚନା ଓ ପ୍ରସାରଣ ମନ୍ତ୍ରଣାଳୟ ପକ୍ଷରୁ ପ୍ରକାଶିତ ହେଉଥିଲେ ମଧ୍ୟ ଏହାର ପରିସର କେବଳ ସରକାରୀ ଦୃଷ୍ଟିକୋଣ ପ୍ରକାଶନରେ ସୀମାବଦ୍ଧ ନୁହେଁ। "ଯୋଜନା" ଅସମିୟା, ବଙ୍ଗଳା, ଇଂରାଜୀ, ଗୁଜରାତୀ, ହିନ୍ଦୀ, କନ୍ନଡ଼, ମଲୟାଲମ, ମରାଠୀ, ଓଡ଼ିଆ, ପଞ୍ଜାବୀ, ତାମିଲ, ତେଲୁଗୁ ଓ ଉର୍ଦ୍ଦୁରେ ପ୍ରକାଶ ପାଉଛି ।

ସଂପାଦକୀୟ କାର୍ଯ୍ୟାଳୟ:

Editor

YOJANA (ODIA)

East Block - 4, Level - 7

R.K. Puram, New Delhi -110066

Phone & Fax : 011-2617 6722

Website : www.publicationsdivision.nic.in

E-mail : yojanaoriya@rediffmail.com

Subscription & Business Queries :

pdjucir@yahoo.co.in

Ph. : 011-26100207

ଯୋଜନାରେ ପ୍ରକାଶିତ ପ୍ରବନ୍ଧରେ ବ୍ୟକ୍ତ ବିଚାର ଲେଖକଙ୍କ ନିଜସ୍ୱ ଅଟେ । ଏହା ଜରୁରୀ ନୁହେଁ ଯେ ଲେଖକ ଭାରତ ସରକାରଙ୍କ ସେହି ମନ୍ତ୍ରଣାଳୟ, ବିଭାଗ ତଥା ସଙ୍ଗଠନ ଗୁଡିକ ସହ ସଂବନ୍ଧ ବା ତାଙ୍କର ବି ଏହି ଦୃଷ୍ଟିକୋଣ ରହିଛି । ପତ୍ରିକାରେ ପ୍ରକାଶିତ ବିଜ୍ଞାପନଗୁଡିକର ବିଷୟବସ୍ତୁ ପାଇଁ ଯୋଜନା ଉତ୍ତରଦାୟୀ ନୁହେଁ।

ସଂପାଦକୀୟ

ବିଭିନ୍ନ ସ୍ଥାନ ଭ୍ରମଣ

ସମଗ୍ର ବିଶ୍ୱ ହେଉଛି ଗୋଟିଏ ପୁସ୍ତକ ଭଳି । ଯେଉଁମାନେ ଭ୍ରମଣ କରନ୍ତି ନାହିଁ ସେମାନେ କେବଳ ଗୋଟିଏ ପୃଷ୍ଠା ପଢନ୍ତି । ସେ□ ଅଗଷ୍ଟାଇନଙ୍କ ଏହି ବକ୍ତବ୍ୟ ହେଉଛି ଭ୍ରମଣର ଆତ୍ମାଭଳି । ଭାରତ ଅତି ଆକର୍ଷଣୀୟ ଦେଶ ହୋଇଥିବାରୁ ସାରା ଦୁନିଆର ପର୍ଯ୍ୟଟକମାନଙ୍କୁ ଆକୃଷ୍ଟ କରିବା ପଛରେ ଅନେକ କାରଣ ରହିଛି । ପ୍ରାକୃତିକ ସୌନ୍ଦର୍ଯ୍ୟ, ଐତିହାସିକ କୀ□ିରାଜୀ, ବର୍ଣ୍ଣ, ସଂସ୍କୃତି, ଖାଦ୍ୟପେୟ, ତୀର୍ଥସ୍ଥଳ ଆଦି ଦିଗରୁ ଭାରତରେ ପର୍ଯ୍ୟଟନ ସଂଭାବନାରେ ପରିପୂର୍ଣ୍ଣ । ନିକଟ ଅତୀତରେ ଏପରିକି ଶିକ୍ଷା ଓ ସ୍ୱାସ୍ଥ୍ୟ ପର୍ଯ୍ୟଟନ, ସାହସିକ ପର୍ଯ୍ୟଟନ, ଗ୍ରାମା□ଳ ଓ ଇକୋପର୍ଯ୍ୟଟନ ଆଦି ଭାରତୀୟ ପର୍ଯ୍ୟଟନ ଶିଳ୍ପକୁ ନୂତନ ପରସ୍ପର ଯୋଗାଇଛି । କେବଳ ଆନ୍ତର୍ଜାତିକ ପର୍ଯ୍ୟଟନ ନୁହେଁ ଘରୋଇ ପର୍ଯ୍ୟଟନରେ ମଧ୍ୟ ବ୍ୟାପକ ପ୍ରସାର ହୋଇଛି । ସବିଶେଷ ତଥ୍ୟ ଅନୁଯାୟୀ ବିଗତ ଦଶକରେ ଭାରତରେ ପର୍ଯ୍ୟଟନ ଶିଳ୍ପରେ ବ୍ୟାପକ ଅଭିବୃଦ୍ଧି ହୋଇଛି ଏବଂ ଜି.ଡି.ପି.କୁ ଏହାର ଅବଦାନ ୬.୬ ପ୍ରତିଶତ ହୋଇଛି ।

ସାରା ଦୁନିଆରେ ପର୍ଯ୍ୟଟନ ଶିଳ୍ପ ସର୍ବାଧିକ କର୍ମ ନିଯୁକ୍ତି ସୃଷ୍ଟି କରୁଥିବା ବେଳେ ଏହା ଆର୍ଥିକ ଅଭିବୃଦ୍ଧି ଓ ବୈଦେଶିକ ବିନିମୟ ମୁଦ୍ରା ଅର୍ଜନରେ ଏକ ଗୁରୁତ୍ୱପୂର୍ଣ୍ଣ ଉତ୍ସ ହୋଇଛି । ଅସାଧାରଣ ସଂସ୍କୃତି, ପ୍ରାକୃତିକ ସୌନ୍ଦର୍ଯ୍ୟ, ଐତିହ୍ୟ, ଉତ୍କୃଷ୍ଟ ବଜାର, ପାରଂପରିକ ଆତିଥ୍ୟ ଏହିସବୁ ପର୍ଯ୍ୟଟନ ଉତ୍ପାଦ ଭାରତରେ ଭରି ରହିଛି । ଆବଶ୍ୟକତା ହେଉଛି ଏହାକୁ ଖାଉଟିମାନଙ୍କ ସମ୍ମୁଖରେ ଆକର୍ଷଣୀୟ ଭାବରେ ରଖିବା । ଯେ କୌଣସି ଦେଶରେ ପର୍ଯ୍ୟଟନ ଶିଳ୍ପ ଭି□ିଭୂମି ସୁବିଧା ସୁଯୋଗ, ହୋଟେଲ ସୁବିଧା, ପରିବହନ ଓ ଅବସର ବିନୋଦନ ଭଳି ସୁବିଧା ସୁଯୋଗର ପ୍ରତିଯୋଗୀତାକୁ ଭି□ିକରି ପ୍ରସାରିତ ହୁଏ । ଏହିଠାରେ କେନ୍ଦ୍ର ଓ ରାଜ୍ୟ ସରକାରଙ୍କ ସମେତ ଶିଳ୍ପୋଦ୍ୟୋଗୀ ଓ ସମାଜର ଭୂମିକା ଗୁରୁତ୍ୱପୂର୍ଣ୍ଣ ହୋଇଯାଏ ।

ଏହି କ୍ଷେତ୍ରର ବିକାଶ ଓ ଅଭିବୃଦ୍ଧି ପାଇଁ ସରକାରୀ ନୀତିରେ ବ୍ୟବସ୍ଥା କରାଯାଇଛି । ପର୍ଯ୍ୟଟକମାନଙ୍କ ଆଗମନ ବୃଦ୍ଧି କରିବା ସକାଶେ ପଦ୍ଧତି ଓ ନିୟମାବଳୀ ସବୁ ପ୍ରସ୍ତୁତ କରାଯାଇଛି । ଏହାଦ୍ୱାରା ସମ୍ବଳ ସୁବିଧା କରାଯିବା ସଙ୍ଗେ ସଙ୍ଗେ କର୍ମ ନିଯୁକ୍ତି ସୁଯୋଗ ସୃଷ୍ଟି ପାଇଁ ମଧ୍ୟ ବ୍ୟବସ୍ଥା କରାଯାଇଥାଏ । ବ□ିମାନ ସରକାରଙ୍କ ଦୃଷ୍ଟିକୋଣ ହେଉଛି ୨୦୧୬-୧୭ ଶେଷ ସୁଦ୍ଧା ଆନ୍ତର୍ଜାତିକ ପର୍ଯ୍ୟଟକ ଆଗମନର ୧ ପ୍ରତିଶତ ହାସଲ କରିବା । ବ□ିମାନ ଯେଉଁ ଆଗମନ ପରେ ଭିସା ସୁବିଧା ୪୪ଟି ଦେଶ ପାଇଁ ଉପଲବ୍ଧ କରାଯାଇଛି (ଏହା ୧୦୬ଟି ଦେଶପାଇଁ ସଂପ୍ରସାରଣ ଲକ୍ଷ୍ୟ ରଖାଯାଇଛି) ତାହା ସହିତ ପର୍ଯ୍ୟଟନ ଅପରେଟର, କ୍ଲାସିଫାଏଡ ହୋଟେଲମାନଙ୍କ ତାଲିକା ସକାଶେ ମୋବାଇଲ ଆପ୍ ପ୍ରଚଳନ, ପର୍ଯ୍ୟଟନର ଇ-ପରିଚାଳନା, ହେଉଛି ଏ ଦିଗରେ କେତୋଟି ଗୁରୁତ୍ୱପୂର୍ଣ୍ଣ ପଦକ୍ଷେପ । 'ସ୍ୱଦେଶ ଦର୍ଶନ' ଭଳି କାର୍ଯ୍ୟକ୍ରମ, ଜାତୀୟ ତୀର୍ଥଯାତ୍ରୀ ରେଜୁଭେନେସନ ଓ ଅଗମେ□ସନ ମିଶନ, ତୀର୍ଥ ସ୍ଥାନଗୁଡିକର ସୌନ୍ଦର୍ଯ୍ୟକରଣ ସକାଶେ ପ୍ରସାଦ କାର୍ଯ୍ୟକ୍ରମ, ଏହା ଫଳରେ ୨୦୧୬-୧୭ ଶେଷ ସୁଦ୍ଧା ୧୪୫ କୋଟି ଆଭ୍ୟନ୍ତରୀଣ ପର୍ଯ୍ୟଟକମାନଙ୍କ ଉପରେ ଲକ୍ଷ୍ୟ ରଖାଯାଇଛି । ଏହା ବ୍ୟତୀତ ହୁନର ସେ ରୋଜ୍‌ଗାର୍‌ତକ୍, ତଥା ହୁନର ଜାଇକା ଆଦି କାର୍ଯ୍ୟକ୍ରମ କର୍ମନିଯୁକ୍ତି ସୃଷ୍ଟିକୁ ଦୃଷ୍ଟିରେ ରଖି କରାଯାଇଛି ।

ତେବେ ଏହିସବୁ କାର୍ଯ୍ୟକ୍ରମକୁ ଅର୍ଥନୈତିକ ମୂଲ୍ୟ ଦେବା ଉଦ୍ୟୋଗୀଙ୍କ ପ୍ରତିଭା ଓ ଦୃଷ୍ଟିକୋଣ ଉପରେ ନିର୍ଭର କରେ । ସେମାନେ ଉପଲବ୍ଧ ସମ୍ବଳର କିଭଳି ଉପଯୋଗ କରୁଛନ୍ତି ତାହା ଉପରେ ଏହାର ସଫଳତା ନିର୍ଭର କରୁଛି । ଅନ୍ୟ ସଂଶ୍ଳିଷ୍ଟ କ୍ଷେତ୍ର ସହ ମିଶି ପର୍ଯ୍ୟଟନ ଶିଳ୍ପ ପରିବହନ ହୋଟେଲ ଓ କ୍ୟାଟରିଂ, ଟୁର୍ ପ୍ୟାକେଜ, ଆମୋଦପ୍ରମୋଦ ଆଦି ଅନେକ ବାଣିଜ୍ୟିକ କାର୍ଯ୍ୟର ସୁଯୋଗ ଦେଇଥାଏ । ସୃଜନଶୀଳ ଓ ଅଣପାରଂପରିକ ପର୍ଯ୍ୟଟନ ସ୍ଥଳ ଚିହ୍ନଟ କରିବା, ଭଲ ଭାବରେ ବିକଶିତ ହୋଇନଥିବା ପର୍ଯ୍ୟଟନ ସ୍ଥଳଗୁଡିକର ପ୍ରସାର, ଆଦି ଭାରତୀୟ ପର୍ଯ୍ୟଟନ ଶିଳ୍ପର ବିକାଶ ମଧ୍ୟ ଗୁରୁତ୍ୱପୂର୍ଣ୍ଣ ହେଉଛି ।

ଭାରତର 'ଅତିଥି ଦେବୋଭବ' ବିଚାରଧାରାରେ ଅତିଥିକୁ ଭଗବାନ ଭାବରେ ବିବେଚନା କରାଯାଏ ଏବଂ ଏହି ଆତିଥ୍ୟ ପ୍ରଦାନରେ ସମାଜର ଭୂମିକା ହେଉଛି ଅତି ଗୁରୁତ୍ୱପୂର୍ଣ୍ଣ । ଦୀର୍ଘ ମିଆଦରେ ସମାଜ ଉଭୟ ସେବା ପ୍ରଦାନକାରୀ ଏବଂ ହିତାଧିକାରୀ ମଧ୍ୟ । ସମାଜର ଅନ୍ତର୍ଭୁକ୍ତି ସଂପନ୍ନ ଅଭିବୃଦ୍ଧି ପାଇଁ ଏକ ବାହକ ହେବା ସଙ୍ଗେ ସଙ୍ଗେ ପର୍ଯ୍ୟଟନ ଦେଶରୁ ଦାରିଦ୍ର୍ୟ ଦୂରୀକରଣ ସକାଶେ ଗୁରୁତ୍ୱପୂର୍ଣ୍ଣ ଅବଦାନ ମଧ୍ୟ ଦେଇପାରିବ । ଜୀବନରେ ପରିବ□ିନ ଆଣିବା ନିମନ୍ତେ ପର୍ଯ୍ୟଟନ ଶିଳ୍ପରେ ବ୍ୟାପକ ସୁଯୋଗ ରହିଛି । ତେବେ ଶିଳ୍ପକୁ ମଧ୍ୟ ସତର୍କତାସହ ଧାରଣଶୀଳତାର ସହ ବିକଶିତ ହେବାକୁ ପଡିବ ଯଦ୍ୱାରା ଏହା ପରିବେଶ ଓ ସମାଜର କୌଣସି କ୍ଷତି ଘଟାଇବ ନାହିଁ । ପର୍ଯ୍ୟଟକଙ୍କ ସୁରକ୍ଷା ଓ ସେମାନଙ୍କ ପ୍ରତି ସକାରାତ୍ମକ ମନୋଭାବ ବିକାଶମୂଳକ ଦିଗରେ ସମାଜକୁ ଆଗେଇ ନେଇପାରିବ ।

ଭାରତର ପର୍ଯ୍ୟଟନ ଶିଳ୍ପର ଭବିଷ୍ୟତ ହେଉଛି ଅତି ଉଜ୍ଜ୍ୱଳ । ତଥାପି, ଆମକୁ ଆହୁରି ଦୀର୍ଘ ରାସ୍ତା ଯିବାକୁ ହେବ । ଦାର୍ଶନିକ ଲାଓସ୍ କହିଥିଲେ ହଜାର ମାଇଲର ଯାତ୍ରା ଗୋଟିଏ ପାଦରେ ଆରମ୍ଭ କରିବାକୁ ହେବ ଏବଂ କ୍ଷେତ୍ରରେ ନିକଟ ଅତୀତରେ ଯେଉଁ ବିକାଶ ହୋଇଛି ସେଥିରେ ଏ ଦିଗରେ ପଦକ୍ଷେପ ଆରମ୍ଭ ହୋଇଛି ବୋଲି କୁହାଯାଇପାରେ । ■■

ପର୍ଯ୍ୟଟନ

ଭାରତରେ ଶିକ୍ଷା ସଂକ୍ରାନ୍ତ ପର୍ଯ୍ୟଟନ : ଅତୀତ, ବ ର୍ମାନ ଓ ଭବିଷ୍ୟତ

• ଅର୍ଚ୍ଚନା କୁମାରୀ ଓ ଦିବ୍ୟାଂଶୁ କୁମାର

ପର୍ଯ୍ୟଟନ ଶିଳ୍ପର ବିକାଶ କ୍ଷେତ୍ରରେ ଭାରତ ଏକ ପ୍ରମୁଖ ଭୂମିକା ଗ୍ରହଣ କରିଥିବା ବେଳେ ବିଶ୍ୱସ୍ତରରେ ଭାରତ ୫ମ ସ୍ଥାନ ହାସଲ କରିଛି । ତେବେ ଭାରତ କ୍ଷେତ୍ରରେ ଶିକ୍ଷା ପର୍ଯ୍ୟଟନ ଯୋଗୁ ପର୍ଯ୍ୟଟକଙ୍କ ସଂଖ୍ୟା ବୃଦ୍ଧି ପାଉଛି ବୋଲି କୁହାଯିବାରେ ଯଥାର୍ଥତା ରହିଛି । ଏହି ପ୍ରଶ୍ନକୁ ଯିବା ପୂର୍ବରୁ ୨୦୧୪ରେ ଅର୍ଥନୈତିକ ସହଯୋଗ ଓ ବିକାଶ ସକାଶେ ସଂଗଠନର ରିପୋର୍ଟରେ ଦର୍ଶାଯାଇଥିଲା ଯେ, ଭାରତକୁ ଆସିଥିବା ବିଦେଶୀ ଛାତ୍ରମଧ୍ୟରୁ କେବଳ ଏସିଆରୁ ଆସିଥିଲେ ୫୩ ପ୍ରତିଶତ ଛାତ୍ରଛାତ୍ରୀ ।

ପ୍ରାଚୀନ କାଳରୁ ଭାରତ ଦକ୍ଷିଣ ପୂର୍ବ ଏସୀୟ ରାଷ୍ଟ୍ରମାନଙ୍କ ସକାଶେ ଶିକ୍ଷାର ଏକ ପ୍ରମୁଖ କେନ୍ଦ୍ର ଭାବେ ରହିଆସିଛି । ତକ୍ଷଶିଳା ବିଶ୍ୱବିଦ୍ୟାଳୟ, ନାଳନ୍ଦା ବିଶ୍ୱବିଦ୍ୟାଳୟ ଓ ବିକ୍ରମଶିଳା ବିଶ୍ୱବିଦ୍ୟାଳୟ ଏହି ଐତିହ୍ୟ ବହନ କରିଥାନ୍ତି ଏବଂ କେବଳ ଭାରତ ନୁହେଁ ସମଗ୍ର ବିଶ୍ୱର ଛାତ୍ରଛାତ୍ରୀ, ଗବେଷକ ଏହି ବିଶ୍ୱବିଦ୍ୟାଳୟଗୁଡିକୁ ଆସି ଜ୍ଞାନାର୍ଜନ କରିଛନ୍ତି । ପ୍ରାଚୀନ ଭାରତରେ ଏହି ବିଶ୍ୱବିଦ୍ୟାଳୟଗୁଡିକ ଜ୍ଞାନାର୍ଜନର ପ୍ରମୁଖ କେନ୍ଦ୍ର ଥିଲା । ଶିକ୍ଷା ପର୍ଯ୍ୟଟନ କ୍ଷେତ୍ରରେ ଏହି ଅନୁଷ୍ଠାନଗୁଡିକର ଭୂମିକା ଗୁରୁତ୍ୱପୂର୍ଣ୍ଣ ଥିବା ବେଳେ ସମ୍ପ୍ରତି ଭାରତ ଏକ ଗୁରୁତ୍ୱପୂର୍ଣ୍ଣ ପର୍ଯ୍ୟଟନ ଲକ୍ଷ୍ୟସ୍ଥଳୀ ଭାବେ ନିଜକୁ ପ୍ରତିପାଦିତ କରିବା ପାଇଁ ଉଦ୍ୟମ ଜାରି ରଖିଛି । ତେବେ ଉଭୟ ପର୍ଯ୍ୟଟନ ଓ ଶିକ୍ଷା କ୍ଷେତ୍ରରେ ବିକାଶ ନଭଶ୍ଚୁମ୍ବୀ ହୋଇଥିବା ବେଳେ ଏହି ଭୂମିକା ନିର୍ବାହ କ୍ଷେତ୍ରରେ ଭାରତ ବିଶ୍ୱରେ ନିଜର ମର୍ଯ୍ୟାଦା ବୃଦ୍ଧି କରିଛି । ବିଶେଷ କରି ପଡ଼ୋଶୀ ରାଷ୍ଟ୍ରଗୁଡିକରେ ଭାରତ ଏହି ସ୍ୱାଭିମାନକୁ ପ୍ରତିପାଦିତ କରିବାରେ ଲାଗିଛି ।

ତେବେ ଏବିଷୟରେ ଆଲୋଚନା କରିବା ପୂର୍ବରୁ ଶିକ୍ଷା ପର୍ଯ୍ୟଟନ କ'ଣ ସେ ସମ୍ପର୍କରେ ସବିଶେଷ ଜ୍ଞାନଆହରଣ କରିବାର ଆବଶ୍ୟକତା ରହିଛି । ଶିକ୍ଷା ପର୍ଯ୍ୟଟନର ବାସ୍ତବ ଅର୍ଥ ହେଲା ଶିକ୍ଷା ସହ ସେହି ପର୍ଯ୍ୟଟନସ୍ଥଳର ସମ୍ପର୍କ ନେଇ ଜାଣିବା, ତାହାର ଅବସ୍ଥିତିର ଗୁରୁତ୍ୱ ପ୍ରତିପାଦିତ କରିବା, ସେହି ସ୍ଥଳକୁ ନେଇ ଶିକ୍ଷା ସଂକ୍ରାନ୍ତ ଅଭିଜ୍ଞତାକୁ ଭାଗିଦାରି କରିବା । ଶିକ୍ଷାଗତ ଉଦ୍ଦେଶ୍ୟ ନେଇ ବିଭିନ୍ନ ସ୍ଥଳୀକୁ ଯିବା ଏବଂ ଶିକ୍ଷା ସଂକ୍ରାନ୍ତ ଜ୍ଞାନ ଆହରଣ କରିବା ସକାଶେ ପର୍ଯ୍ୟଟନ ଯୋଗୁ ଏହି ବଜାରର ଆକାର ବୃଦ୍ଧି ପାଇଥାଏ । ଉଭୟ ସ୍ୱଦେଶରେ ଓ ବିଦେଶରେ ବିଭିନ୍ନ ସୁଯୋଗ ରହିଥିବାରୁ ଭାରତର ପର୍ଯ୍ୟଟନ କ୍ଷେତ୍ରରେ ଏକ ପ୍ରମୁଖ ଭୂମିକା ନିର୍ବାହ କରୁଛି ଏବଂ ସମଗ୍ର ବିଶ୍ୱର ଛାତ୍ରଛାତ୍ରୀଙ୍କ ସକାଶେ ଆକର୍ଷଣ ପାଲଟିଛି । ଭାରତରେ ଶିକ୍ଷା ପର୍ଯ୍ୟଟନ କ୍ଷେତ୍ରରେ ଯେଉଁ କାରଣଗୁଡିକ ସହାୟକ ହୋଇଛନ୍ତି ସେଗୁଡ଼ିକ ହେଲା:

- ବିଶ୍ୱର ଅତି ଦ୍ରୁତଶୀଳ ଅର୍ଥନୀତି ହେଉଛି ଭାରତର।
- ଏହା ଏକ ପ୍ରମୁଖ ପର୍ଯ୍ୟଟନ ଲକ୍ଷ୍ୟସ୍ଥଳୀ ଭାବେ ଉଭା ହୋଇଛି।
- ଭାରତରେ ରହିବାଜନିତ ଖର୍ଚ୍ଚ ବିଶ୍ୱର ଅନ୍ୟ ସମସ୍ତ ରାଷ୍ଟ୍ର ତୁଳନାରେ ଶସ୍ତା।
- ସମସ୍ତ ପ୍ରକାର ସମ୍ବଳ ଓ ସୁବିଧା ଥାଇ ଭାରତରେ ଅନେକ ପ୍ରମୁଖ ଶିକ୍ଷା ପ୍ରତିଷ୍ଠାନ ରହିଛି।
- ବିଭିନ୍ନ ଶିଳ୍ପୋନ୍ନତ ରାଷ୍ଟ୍ରକୁ କୁଶଳୀ ଶ୍ରମଶକ୍ତି ଯୋଗାଇବାରେ ଭାରତ ହେଉଛି ଏକ ପ୍ରମୁଖ ରାଷ୍ଟ୍ର।

ଭାରତରେ ଶିକ୍ଷା ପର୍ଯ୍ୟଟନ ସମ୍ପର୍କରେ ସମସ୍ତ ସହାୟକ କାରଣଗୁଡ଼ିକ ସମ୍ପର୍କରେ ଆଲୋଚନା କରିବା ପୂର୍ବରୁ ପ୍ରାଚୀନ କାଳରୁ ଭାରତରେ ରହିଆସିଥିବା ପ୍ରମୁଖ ଶିକ୍ଷା ପ୍ରତିଷ୍ଠାନଗୁଡିକରେ ବର୍ଣ୍ଣନା କରିବାର ଆବଶ୍ୟକତା ରହିଛି।

ସ୍ୱର୍ଣ୍ଣିମ ଅତୀତ

ତକ୍ଷଶିଳା ବିଶ୍ୱବିଦ୍ୟାଳୟ ଓ ନାଳନ୍ଦା ବିଶ୍ୱବିଦ୍ୟାଳୟ ପରି ଅନେକ ବିଶ୍ୱବିଦ୍ୟାଳୟ ପ୍ରାଚୀନ ଭାରତର ଗୌରବ ବୃଦ୍ଧି କରିଥିଲେ। ସେଗୁଡିକ ମଧ୍ୟରେ ରହିଛି ବିହାରର ଉଦନ୍ତପୁରୀ (ଖ୍ରୀ ୫୫୦-୧୦୪୦), ବାଂଲାଦେଶର ସୋମପୁର (ଗୁପ୍ତ ରାଜତ୍ୱରୁ ମୁସଲିମ ଆକ୍ରମଣ ସମୟକାଳ ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ), ବଙ୍ଗଳାର ଜଗଦ୍ଦଳା (ପାଳ ରାଜତ୍ୱରୁ ମୁସଲିମ ଆକ୍ରମଣ ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ), ଆନ୍ଧ୍ରପ୍ରଦେଶର ନାଗାର୍ଜୁନକୋଣ୍ଡା, ବିହାରର ବିକ୍ରମଶିଳା (ଖ୍ରୀ ୮୦୦ରୁ ଖ୍ରୀ ୧୦୪୦), କାଶ୍ମୀରର ଶାରଦାପୀଠ, ଗୁଜରାଟର ବଲଭି (ମୈତ୍ରାକ ରାଜତ୍ୱରୁ ଆରବ ଆକ୍ରମଣ ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ), ଉ□ର ପ୍ରଦେଶର ବାରଣାସୀ (୮ମ ଶତାବ୍ଦୀରୁ ଆଧୁନିକ ଭାରତ ନିର୍ମାଣ ହେବା ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ), ତାମିଲନାଡୁର କା□ପୁରମ, କର୍ଣ୍ଣାଟକର ମାନ୍ୟକ୍ଷେତ, ଓଡ଼ିଶାର ପୁଷ୍ପଗିରି ଓ ରତ୍ନଗିରି, ଶ୍ରୀଲଙ୍କାର ସୁନେତ୍ରଦେବୀ ପରିବୀଣା (ଖ୍ରୀ ୧୪୧୫) ଇତ୍ୟାଦି।

ତେବେ ଏହି ବିଶ୍ୱବିଦ୍ୟାଳୟ ମଧ୍ୟରୁ ସବୁଠାରୁ ଅଧିକ ଖ୍ୟାତିସମ୍ପନ୍ନ ବିଶ୍ୱବିଦ୍ୟାଳୟଗୁଡିକ ଥିଲେ ତକ୍ଷଶିଳା ବିଶ୍ୱବିଦ୍ୟାଳୟ (ଖ୍ରୀପୂ ୫ମ ଶତାବ୍ଦୀରୁ ଖ୍ରୀ ୫ମ ଶତାବ୍ଦୀ) ଓ ନାଳନ୍ଦା ବିଶ୍ୱବିଦ୍ୟାଳୟ (ଖ୍ରୀ ୪୨ରୁ ଖ୍ରୀ ୧୧୯୭। ଚାଣକ୍ୟ, ଚନ୍ଦ୍ରଗୁପ୍ତ ଓ ଚରକଙ୍କ ସକାଶେ ତକ୍ଷଶିଳା ବିଶ୍ୱବିଦ୍ୟାଳୟ ବିଶେଷ ଖ୍ୟାତି ଅର୍ଜନ କରିଥିଲା। ଏହି ବିଶ୍ୱବିଦ୍ୟାଳୟରେ ଚାଣକ୍ୟଙ୍କ ଦ୍ୱାରା ଅର୍ଥଶାସ୍ତ୍ର ରଚନା ହୋଇଥିଲା ବୋଲି କୁହାଯାଏ। ତତକାଳୀନ ଭାରତର ସମ୍ରାଟ ଚନ୍ଦ୍ରଗୁପ୍ତ ମୌର୍ଯ୍ୟ ଏଠାରେ ଶିକ୍ଷାଲାଭ କରିଥିଲେ ଏବଂ ପ୍ରସିଦ୍ଧ ଆୟୁର୍ବେଦ ଶାସ୍ତ୍ର ଚରକ ସଂହିତାର ରଚୟିତା ଚରକ ଏଠାରେ ଶିକ୍ଷାଲାଭ କରିଥିଲେ। ସେହି ସମୟରେ ସାଧାରଣତଃ ୧୬ବର୍ଷ ବୟସରେ କୌଣସି ଛାତ୍ର ଅଧ୍ୟୟନ ନିମନ୍ତେ ତକ୍ଷଶିଳାରେ ଭ□ି ହେଉଥିଲେ। ବେଦ ସମେତ ୧୮ଟି କଳା ଯେଉଁଥିରେ ଧନୁର୍ବିଦ୍ୟା, ଶିକାର, ହସ୍ତୀଚାଳନା, ଆଇନ, ଔଷଧ, ସାମରିକ ବିଜ୍ଞାନ ଆଦି ଅନ୍ତର୍ଭୁକ୍ତ। ତକ୍ଷଶିଳା ତତକାଳୀନ ଭାରତର ସମ୍ରାଟ ଚନ୍ଦ୍ରଗୁପ୍ତ ମୌର୍ଯ୍ୟଙ୍କ ଦରବାରରେ ଥିବା କେବଳ ବୈଦିକ ଶିକ୍ଷା ନିମନ୍ତେ ଖ୍ୟାତ ନ ଥିଲା ବରଂ ବୌଦ୍ଧ ପରମ୍ପରାର ଏକ ପ୍ରମୁଖ ସ୍ଥଳୀ ଥିଲା। ବୌଦ୍ଧଧର୍ମର ମହାଯାନ ଶାଖା ଏଠାରେ ପ୍ରତିଷ୍ଠା ହୋଇଥିଲା।

ଗୋଟିଏ ଶିକ୍ଷାନୁଷ୍ଠାନ ମଧ୍ୟରେ ଏତେଗୁଡିଏ ଶିକ୍ଷାଦାନ କରିବା କ୍ଷେତ୍ରରେ ତକ୍ଷଶିଳା ବିଶ୍ୱର ପ୍ରମୁଖ ଦୃଷ୍ଟି ଆକର୍ଷଣ କରିଥିଲା। ଏଥିପାଇଁ ବିଶ୍ୱର ବିଭିନ୍ନ ରାଷ୍ଟ୍ରରୁ ବିଦ୍ୟାର୍ଥୀମାନେ ଶିକ୍ଷାଲାଭ କରିବା ପାଇଁ ଆସୁଥିଲେ। ପ୍ରାଚୀନ ଭାରତକୁ ପଡୋଶୀ ବୌଦ୍ଧ ରାଷ୍ଟ୍ରର ଅନେକ ପର୍ଯ୍ୟଟକ ଆସୁଥିଲେ। ସେହିପରି ଅନେକ ଛାତ୍ର ବୌଦ୍ଧଧର୍ମ ପଢ଼ିବା ପାଇଁ ଆସୁଥିଲେ। ଏଠାରେ ଶିକ୍ଷାଲାଭ କରିବା ଦ୍ୱାରା ଛାତ୍ରଛାତ୍ରୀ କେବଳ ନୈତିକତା ଦୃଷ୍ଟିରୁ ଶକ୍ତିଶାଳୀ ହେଉନ ଥିଲେ ବରଂ ଅନ୍ୟାନ୍ୟ ବିଷୟରେ ଜ୍ଞାନ ଆହରଣ କରିପାରୁଥିଲେ।

ତକ୍ଷଶିଳା ବିଶ୍ୱବିଦ୍ୟାଳୟ ପରି ନାଳନ୍ଦା ବିଶ୍ୱବିଦ୍ୟାଳୟ ମଧ୍ୟ ବହୁଗୁଣରେ ଶକ୍ତିଶାଳୀ ଥିଲା ଏବଂ ବିଶ୍ୱର ବିଭିନ୍ନ ରାଷ୍ଟ୍ରରୁ ସହାସ୍ରାଧିକ ଛାତ୍ର ଏଠାକୁ ଆସୁଥିଲେ। ସମଗ୍ର ମଗଧ ଥିଲା ଜ୍ଞାନର ସାମ୍ରାଜ୍ୟ ଏବଂ ବୌଦ୍ଧିକତାକୁ ପ୍ରୋତ୍ସାହନ ଦେବା କ୍ଷେତ୍ରରେ ପ୍ରମୁଖ ଭୂମିକା ଗ୍ରହଣ କରିଥିଲା। ଏହି ବିଶ୍ୱବିଦ୍ୟାଳୟରେ ବୌଦ୍ଧ ଓ ଅଣବୌଦ୍ଧ ସମ୍ପର୍କରେ ଶିକ୍ଷା ଦିଆଯାଉଥିଲା। ଐତିହାସିକ ସୂତ୍ର ଅନୁସାରେ ବିଶ୍ୱବିଦ୍ୟାଳୟରେ ୨୦୦୦ ଶିକ୍ଷକ ଓ ୧୦ହଜାରରୁ ଅଧିକ ଛାତ୍ରଥିଲେ।

ଗୁରୁମାନଙ୍କ ଜ୍ଞାନ, ଆଦର୍ଶରେ ଅନୁପ୍ରାଣୀତ ହୋଇ ଚୀନ, କୋରିଆ, ଜାପାନ, ତିବ୍ବତ, ମଙ୍ଗୋଲିଆ, ତୁର୍କୀ, ଶ୍ରୀଲଙ୍କା ଓ ଦକ୍ଷିଣ ପୂର୍ବ ଏସିଆର ବହୁରାଷ୍ଟ୍ରରୁ ବିଦ୍ୟାର୍ଥୀମାନେ ଶିକ୍ଷାଲାଭ କରିବାକୁ ଆସୁଥିଲେ। ବିଦ୍ୟାର୍ଥୀମାନେ ସ୍ଥାପତ୍ୟ ସମ୍ପର୍କରେ ବିଶେଷ ଜ୍ଞାନ ହାସଲ କରୁଥିଲେ। ଏହି ବିଶ୍ୱବିଦ୍ୟାଳୟ ସମ୍ପର୍କରେ ଚୀନ ଗବେଷକ ଜୁଆନ ଜାଙ୍ଗ ସବିଶେଷ ତଥ୍ୟ ଉପସ୍ଥାପନ କରିଛନ୍ତି।

ସେ କହିଥିଲେ ଯେ, ଭାରତର ଜ୍ଞାନର ଭଣ୍ଡାର ଭାବେ ବିବେଚିତ ଏହି

ବିଶ୍ୱବିଦ୍ୟାଳୟ ବିଶ୍ୱର ବିଭିନ୍ନ ସ୍ଥାନରୁ ଶିକ୍ଷା ପର୍ଯ୍ୟଟକମାନଙ୍କୁ ଆକୃଷ୍ଟ କରିବାରେ ସକ୍ଷମ ହୋଇଥିଲା । ଏଥିରେ ପ୍ରଦାନ କରାଯାଉଥିବା ଶିକ୍ଷାର ଗୁଣବ□। ଯୋଗୁଁ ଏହା ବିଶ୍ୱର ଆକର୍ଷଣର କେନ୍ଦ୍ରବିନ୍ଦୁ ଥିଲା ।

* ଭାରତରେ ବିଭିନ୍ନ ଧର୍ମର ବିକାଶ ଓ ବହୁମୁଖୀ ସଂସ୍କୃତି ଯୋଗୁ ଏହା ବିଶ୍ୱର ବିଭିନ୍ନ ରାଷ୍ଟ୍ର ପାଇଁ ଏକ ଆଦର୍ଶ ରାଷ୍ଟ୍ର ଥିଲା ଏବଂ ଧାର୍ମିକ ଓ ସାଂସ୍କୃତିକ ଗବେଷଣା ପାଇଁ ବିଭିନ୍ନ ରାଷ୍ଟ୍ରରୁ ବିଦ୍ୟାର୍ଥୀମାନେ ଏଠାକୁ ଆସୁଥିଲେ ।

* ସେହିପରି ସ୍ୱଦେଶୀ ଢଙ୍ଗରେ ଶିକ୍ଷାଦାନ କରାଯାଉଥିବାରୁ ଏହା ଆକର୍ଷଣର ଅନ୍ୟତମ କାରଣଥିଲା ।

* ଏହି ବିଶ୍ୱବିଦ୍ୟାଳୟଗୁଡିକରେ ଜ୍ଞାନୀ ଗୁରୁମାନେ ରହୁଥିବାରୁ ବିଶ୍ୱର ବିଭିନ୍ନ ରାଷ୍ଟ୍ରରୁ ବିଦ୍ୟାର୍ଥୀମାନେ ଆସିବାକୁ ଇଚ୍ଛାପ୍ରକାଶ କରୁଥିଲେ ।

* କେବଳ ଶିକ୍ଷା ନୁହେଁ, ପରିବେଷ୍ଟନୀ, ବିଭିନ୍ନ ଶାସ୍ତ୍ର, ଅଦ୍ୱିତୀୟ ଶିକ୍ଷାଦାନ ଶୈଳୀ, ପ୍ରକୃତି ସହ ସହାବସ୍ଥାନ ଆଦି କାରଣରୁ ଏହା ବିଶ୍ୱସ୍ତରୀୟ ଶିକ୍ଷାର ଏକ କେନ୍ଦ୍ର ଭାବେ ବିବେଚିତ ହୋଇଥିଲା । ଭାରତର ବିଭିନ୍ନ ଶାସକଙ୍କ ଅଧୀନରେ ଏହି ବିଶ୍ୱବିଦ୍ୟାଳୟ ତିଷ୍ଠି ରହିଥିବାରୁ ଏହାର ଖ୍ୟାତି ଦିଗନ୍ତବିସ୍ତାରୀ ଥିଲା ।

ଅସ୍ପଷ୍ଟ ବ ର୍ମାନ:

ଭାରତରେ ପର୍ଯ୍ୟଟନ ଶିଳ୍ପ ଏକ ପ୍ରମୁଖ ଶିଳ୍ପ ଭାବେ ସ୍ଥାନ ପରିଗ୍ରହଣ କରିଛି । ଭାରତର ପର୍ଯ୍ୟଟନ ମନ୍ତ୍ରଣାଳୟର ବାର୍ଷିକ ରିପୋର୍ଟ ଅନୁସାରେ ୨୦୧୨-୧୩ରେ ଦେଶର ଜିଡିପି ପାଇଁ ପର୍ଯ୍ୟଟନ କ୍ଷେତ୍ରର ଅବଦାନ ଥିଲା ୬.୮୮ ପ୍ରତିଶତ । ସେହିପରି ୨୦୧୨-୧୩ରେ ନିଯୁକ୍ତି ସୃଷ୍ଟି କ୍ଷେତ୍ରରେ ଏହାର ଅବଦାନ ଥିଲା ୧୨.୩୬ ପ୍ରତିଶତ । ୧୯୯୦ରୁ ୨୦୧୧ ମଧ୍ୟରେ ପର୍ଯ୍ୟଟନରେ ଜିଡିପି ହାର ୨୨୯ ପ୍ରତିଶତ ବୃଦ୍ଧି ପାଇଥିଲ ଏବଂ ଏହି ଦଶନ୍ଧିରେ ଏହି କ୍ଷେତ୍ରର ଅଭିବୃଦ୍ଧି ହାର ବାର୍ଷିକ ୭.୭ ପ୍ରତିଶତ ହାରରେ ବୃଦ୍ଧି ପାଇବ ବୋଲି ଆକଳନ କରାଯାଇଛି । ୨୦୧୧ରେ ବିଶ୍ୱ ଯାତ୍ରା ଓ ପର୍ଯ୍ୟଟନ ପରିଷଦ ଆକଳନ କରିଥିଲା ଯେ, ୨୦୧୧-୨୧ ମଧ୍ୟରେ ଭାରତର ପର୍ଯ୍ୟଟନ କ୍ଷେତ୍ରରେ ବାର୍ଷିକ ଅଭିବୃଦ୍ଧି ହାର ୮.୮ ପ୍ରତିଶତ ବୃଦ୍ଧି ପାଇବ । ପର୍ଯ୍ୟଟନ ଶିଳ୍ପର ବିକାଶ କ୍ଷେତ୍ରରେ ଭାରତ ଏକ ପ୍ରମୁଖ ଭୂମିକା ଗ୍ରହଣ କରିଥିବା ବେଳେ ବିଶ୍ୱସ୍ତରରେ ଭାରତ ୫ମ ସ୍ଥାନ ହାସଲ କରିଛି ।

ତେବେ ଭାରତରେ ଦ୍ରୁତ ଗତିରେ ବୃଦ୍ଧି ପାଉଥିବା ପର୍ଯ୍ୟଟନ କ୍ଷେତ୍ରରେ ଶିକ୍ଷର ପର୍ଯ୍ୟଟନର ସ୍ଥାନ କେଉଁଠି ? ଏହି ପ୍ରଶ୍ନକୁ ଯିବା ପୂର୍ବରୁ ୨୦୧୪ରେ ଅର୍ଥନୈତିକ ସହଯୋଗ ଓ ବିକାଶ ସକାଶେ ସଂଗଠନର ରିପୋର୍ଟରେ ଦର୍ଶାଯାଇଥିଲା ଯେ: ଭାରତକୁ ଆସିଥିବା ବିଦେଶୀ ଛାତ୍ରମଧ୍ୟରୁ କେବଳ ଏସିଆରୁ ଆସିଥିଲେ ୫୩ ପ୍ରତିଶତ ଛାତ୍ରଛାତ୍ରୀ । ଚୀନ, ଭାରତ ଓ କୋରିଆରୁ ସର୍ବାଧିକ ଛାତ୍ରଛାତ୍ରୀ ଆସିଥିଲେ ।

* ଶିକ୍ଷା କ୍ଷେତ୍ରରେ ଦେଖାଯାଇଛି ଯେ, ୟୁରୋପକୁ ଛାତ୍ରଛାତ୍ରୀମାନେ ଆସିବା ଅଧିକ ପରିଲକ୍ଷିତ ହୋଇଛି । ୟୁରୋପକୁ ଯାଉଥିବା ଛାତ୍ରଛାତ୍ରୀଙ୍କ ସଂଖ୍ୟା ୪୮ ପ୍ରତିଶତ ହୋଇଥିବା ବେଳେ ଉ□ର ଆମେରିକାକୁ ୨୧ ପ୍ରତିଶତ ଓ ଏସିଆକୁ ୧୮ ପ୍ରତିଶତ ଛାତ୍ରଛାତ୍ରୀ ଆସିଛନ୍ତି ।

* ଗତ ତିନି ଦଶନ୍ଧିର ରିପୋର୍ଟରୁ ଜଣାଯାଏ ଯେ, ସେମାନଙ୍କ ନିଜ ଦେଶ ବାହାରେ ନାଗରିକତ୍ୱ ହାସଲ କରିଥିବା ଛାତ୍ରଛାତ୍ରୀ ସଂଖ୍ୟା ୧୯୭୫ରେ ବିଶ୍ୱବ୍ୟାପୀ ୦.୮ ନିୟୁତ ହୋଇଥିବା ବେଳେ ୨୦୧୨ରେ ଏହି ସଂଖ୍ୟା ୫ ଗୁଣ ଅର୍ଥାତ ୪.୫ ନିୟୁତକୁ ବୃଦ୍ଧି ପାଇଛି ।

ଉପରୋକ୍ତ ତଥ୍ୟରୁ ସ୍ପଷ୍ଟ ହୁଏ ଯେ, ଏକ ଅ□ଳ ଭାବେ ଏସିଆ ଏବଂ ଏକ ଦେଶ ଭାବେ ଭାରତ କ୍ରମଶଃ ଶିକ୍ଷା ପର୍ଯ୍ୟଟନର ଲକ୍ଷ୍ୟସ୍ଥଳୀ ଭାବେ ପରିଗଣିତ ହୋଇଛି । ଛାତ୍ରଛାତ୍ରୀଙ୍କ ପାଇଁ ୟୁରୋପ ଲକ୍ଷ୍ୟସ୍ଥଳୀରେ ପରିଣତ ହୋଇଥିବାବେଳେ ଏହା ପ୍ରଥମ ସ୍ଥାନରେ ରହିଛି । ଶୈକ୍ଷିକ, ସାଂସ୍କୃତିକ, ସାମାଜିକ ଓ ରାଜନୈତିକ ବନ୍ଧନ ଜରିଆରେ ଏହି ସ୍ଥାନ ହାସଲ ହୋଇପାରିଥିବାବେଳେ ଯିବାଆସିବା ଭଡ଼ା କମହେବା, ୟୁରୋପୀୟ ରାଷ୍ଟ୍ରସଂଘ ଗଠିତ ହେବା ଆଦି କାରଣରୁ ୟୁରୋପକୁ ଶିକ୍ଷାର୍ଥୀମାନଙ୍କ ଆଗମନ ବୃଦ୍ଧି ହେବାରେ ଲାଗିଲା । ଶ୍ରମ ବଜାରର ଆନ୍ତର୍ଜାତିକକରଣ ଯୋଗୁ ଛାତ୍ରଛାତ୍ରୀମାନେ ଉଚ୍ଚଶିକ୍ଷା ପାଇଁ ବିଦେଶ ଉପରେ ନିର୍ଭର କରିବାକୁ ଲାଗିଛନ୍ତି । ବିଶ୍ୱସ୍ତରରେ ଛାତ୍ରଛାତ୍ରୀ ସଂଖ୍ୟା ବୃଦ୍ଧି ପାଇଁ ସକାରାତ୍ମକ ପଦକ୍ଷେପ ନିଆଯାଇଥିବା ବେଳେ ଆନ୍ତଃଆ□ଳିକ ଗମନାଗମନ ଅଧିକ ହେବାରେ ଲାଗିଲା । ଓଇସିଡି ରାଷ୍ଟ୍ର ସମୂହରେ ଆନ୍ତର୍ଜାତିକକରଣ କ୍ଷେତ୍ରର ବିକାଶ ହେତୁ ବିଶ୍ୱସ୍ତରରେ ଆନ୍ତଃଆ□ଳିକ ଗମନାଗମନ ସଂଖ୍ୟା ବୃଦ୍ଧି ପାଇଛି ଏବଂ ଶିକ୍ଷା ପର୍ଯ୍ୟଟନର ଗୁରୁତ୍ୱ ବୃଦ୍ଧିପାଇଛି । ୟୁରୋପୀୟ ରାଷ୍ଟ୍ର ସମୂହ ଓ ପୂର୍ବ ଏସିଆରେ ଅଧିକ ସଂଖ୍ୟକ ଛାତ୍ରଛାତ୍ରୀଙ୍କ ପ୍ରବେଶରୁ ପ୍ରତିଫଳିତ ହେଉଛି ଯେ, ଏସୀୟ ପ୍ରଶାନ୍ତ ରାଷ୍ଟ୍ରରେ ସୁସମ୍ପର୍କ ବୃଦ୍ଧି ଏବଂ ୟୁରୋପୀୟ ରାଷ୍ଟ୍ରସଂଘ ଗଠନ ହେବା ଯୋଗୁ ଶିକ୍ଷାପର୍ଯ୍ୟଟନ ବୃଦ୍ଧି ପାଇଥିଲା । ଆନ୍ତର୍ଜାତିକ ଛାତ୍ରଛାତ୍ରୀଙ୍କ ମଧ୍ୟରୁ ଭାରତରୁ ଆସୁଥିବା

ଛାତ୍ରଛାତ୍ରୀଙ୍କ ସଂଖ୍ୟା ୫.୮ ପ୍ରତିଶତ। ଆମେରିକାରେ ଭାରତୀୟ ଛାତ୍ରଛାତ୍ରୀଙ୍କ ମଧରୁ ୪୫ ପ୍ରତିଶତ, ବ୍ରିଟେନରୁ ୧୭ପ୍ରତିଶତ, କାନାଡାରୁ ୬ ପ୍ରତିଶତ ଓ ଅଷ୍ଟ୍ରେଲିଆରେ ୫ ପ୍ରତିଶତ ଛାତ୍ରଛାତ୍ରୀ ରହିଛନ୍ତି। ଏଥିରୁ ପ୍ରମାଣିତ ହେଉଛି ଯେ, ବିଶ୍ୱରେ ଶିକ୍ଷା ପର୍ଯ୍ୟଟନର ଭୂମିକା କେତେ ଗୁରୁତ୍ୱପୂର୍ଣ୍ଣ।

ବ□ମାନ ପରିପ୍ରେକ୍ଷୀରେ ଶିକ୍ଷା ସକାଶେ ଭାରତରୁ ୫.୮ ପ୍ରତିଶତ ଛାତ୍ରଛାତ୍ରୀ ବିଦେଶ ଯାଉଥିବାବେଳେ ଏହା ଯୋଗୁଁ ଘରୋଇ ପର୍ଯ୍ୟଟନ ହ୍ରାସ ପାଉଛି।

* ଆ□ଳିକ ସ୍ତରରେ ଶିକ୍ଷା ଅପେକ୍ଷା ବିଦେଶକୁ ଯାଇ ଶିକ୍ଷାଲାଭ କରାଯାଉଛି।

* କୌଣସି ଏକ ଦେଶର ଶିକ୍ଷା ପର୍ଯ୍ୟଟନ ହାର ବୃଦ୍ଧି ପାଇବା କ୍ଷେତ୍ରରେ ଦେଶ ଦେଶ ମଧ୍ୟରେ ଶୈକ୍ଷିକ, ସାଂସ୍କୃତିକ, ସାମାଜିକ ଓ ରାଜନୈତିକ ବନ୍ଧନର ଆବଶ୍ୟକତା ରହିଛି ଏବଂ ନୀତିଗତ ସହମତି ଯୋଗୁ ଶିକ୍ଷା ପର୍ଯ୍ୟଟନର ପରିସର ବ୍ୟାପକ ହେଉଛି।

ପର୍ଯ୍ୟଟନ ମନ୍ତ୍ରଣାଳୟର ବାର୍ଷିକ ରିପୋର୍ଟ ୨୦୧୫ରେ ଦର୍ଶାଯାଇଛି ଯେ, ୨୦୧୩ରେ ଭାରତର ଆଭ୍ୟନ୍ତରୀଣ ପର୍ଯ୍ୟଟକ ସଂଖ୍ୟା ପ୍ରାୟ ୧୧୧୪୫ ନିୟୁତ ଥିବା ବେଳେ ୨୦୧୨ ତୁଳନାରେ ଏହି ହାର ୯.୫୯ ପ୍ରତିଶତ ଅଧିକ ଥିଲା। ଉନ୍ନତ ଶିକ୍ଷା ସୁବିଧା ଯୋଗୁଁ ଗ୍ରାମା□ଳ ଓ କ୍ଷୁଦ୍ର ସହରର ଲୋକମାନେ ସେମାନଙ୍କ ସନ୍ତାନସନ୍ତତିଙ୍କୁ ବଡ ସହରକୁ ପଠାଇଥାନ୍ତି। ଲୋକମାନଙ୍କ ଅର୍ଥନୈତିକ ଶକ୍ତି ଉପରେ ଏହା ନିର୍ଭର କରିଥାଏ। ତେବେ ଭାରତରେ ଶିକ୍ଷା ପର୍ଯ୍ୟଟନ ବିଷୟକୁ ବିଚାରକୁ ନେଲେ ଏହା ପ୍ରମାଣିତ ହୋଇଥାଏ ଯେ, ଶିକ୍ଷା ପର୍ଯ୍ୟଟନ ଯୋଗୁ ଦେଶରେ ପର୍ଯ୍ୟଟନର ପରିସର ବୃଦ୍ଧି ପାଇଛି। ବାର୍ଷିକ ରିପୋର୍ଟ ୨୦୧୫ରେ ପର୍ଯ୍ୟଟନ ମନ୍ତ୍ରଣାଳୟ ଦର୍ଶାଇଛନ୍ତି ଯେ, ପର୍ଯ୍ୟଟନ କ୍ଷେତ୍ରରେ ଭାରତ ସରକାର ଏହାର ବ୍ୟାପକତାକୁ ସଠିକ ଭାବେ ମୂଲ୍ୟାୟନ କରିପାରିନାହାନ୍ତି।

ପ୍ରତିଶ୍ରୁତିମୂଳକ ଭବିଷ୍ୟତ :

ଭାରତରେ ପର୍ଯ୍ୟଟନ ଶିଳ୍ପର ଯଥେଷ୍ଟ ବିକାଶ ଘଟିନାହିଁ; ଯଦିଓ ଏହାର ସାମର୍ଥ୍ୟ ରହିଛି। ଶିକ୍ଷା ପର୍ଯ୍ୟଟନ ସମ୍ପର୍କରେ ପ୍ରକାଶିତ ବିଭିନ୍ନ ବିଶ୍ୱସ୍ତରୀୟ ରିପୋର୍ଟ ଜରିଆରେ ଏହି କ୍ଷେତ୍ରକୁ ଅଧିକ ଗୁରୁତ୍ୱ ପ୍ରଦାନ କରାଯାଇଛି। ବିଭିନ୍ନ ରିପୋର୍ଟକୁ ଆଧାର କରି ଏହା ପ୍ରତୀୟମାନ ହେଉଛି ଯେ, ଶିକ୍ଷା ପର୍ଯ୍ୟଟନ ଅଭିବୃଦ୍ଧିର ଯଥେଷ୍ଟ ସମ୍ଭାବନା ରହିଛି। ପର୍ଯ୍ୟଟନ ମନ୍ତ୍ରଣାଳୟ ୨୦୧୫ ରିପୋର୍ଟରେ ଦର୍ଶାଯାଇଛି ଯେ, ଅନ୍ୟାନ୍ୟ ସଭ୍ୟତା ସହ ଭାରତ ସଂସ୍ପର୍ଶରେ ଆସିଥିବାରୁ ଏହାର ସାଂସ୍କୃତିକ ବିବିଧତା ସ୍ୱତନ୍ତ୍ର ରହିଛି ଏବଂ ଭାଷା, ଚାଲିଚଳଣି, ପରମ୍ପରା, କଳା, ହସ୍ତଶିଳ୍ପ ଆଦି କ୍ଷେତ୍ରରେ ବ୍ୟାପକ ବିକାଶ ହାସଲ ହୋଇପାରିଛି। ଦେଶକୁ ବିଦେଶୀ ପର୍ଯ୍ୟଟକଙ୍କ ଆଗମନ ସଂଖ୍ୟା ବୃଦ୍ଧି ପାଇଥିବା ସ□ ପର୍ଯ୍ୟଟନ କ୍ଷେତ୍ରରେ ଅଧିକ ବିକାଶ ଲାଭ କରିବାର ଆବଶ୍ୟକତା ରହିଛି।

ଭାରତରେ ଶିକ୍ଷା ପର୍ଯ୍ୟଟନ ସକାଶେ ସମ୍ବଳର ଭି ି:

ଭାରତରେ ପର୍ଯ୍ୟଟନ ସମ୍ବଳର ଯଥେଷ୍ଟ ଉପାଦାନ ରହିଛି ଯାହାକୁ ଶିକ୍ଷା ପର୍ଯ୍ୟଟନ କ୍ଷେତ୍ରରେ ରୂପାନ୍ତରିତ କରାଯାଇପାରିବ। ଶିକ୍ଷା ପର୍ଯ୍ୟଟନ ମଧ୍ୟରେ ସାଂସ୍କୃତିକ, ଐତିହାସିକ ପର୍ଯ୍ୟଟନ, ପରିବେଶ ବା ପ୍ରକୃତି ଭି□କ ପର୍ଯ୍ୟଟନ, ଗ୍ରାମୀଣ ପର୍ଯ୍ୟଟନ, ମେଡିକାଲ ପର୍ଯ୍ୟଟନ ଆଦି ରହିଛି। ଏଥିସକାଶେ ବିଦେଶୀ ଶିକ୍ଷାର୍ଥୀଙ୍କ ପାଇଁ ଫାକଲଟି ବିନିମୟ କାର୍ଯ୍ୟକ୍ରମ ବିଶ୍ୱବିଦ୍ୟାଳୟ ସ୍ତରରେ ହୋଇଥାଏ। ଏଥିପାଇଁ ବହୁ ବିଦେଶୀ ବିଦ୍ୟାର୍ଥୀ ଭାରତରେ ସମୟ କଟାଇଥାନ୍ତି। ସାଂସ୍କୃତିକ ଓ ଐତିହାସିକ କ୍ଷେତ୍ରରେ ସେହିପରି କଳା, ହସ୍ତଶିଳ୍ପ, ସ୍ଥାପତ୍ୟ, ଭାଷା, ପ୍ରତ୍ନତ□ ସ୍ଥଳ, ସଂଗୀତ, ନୃତ୍ୟକୁ ଅନ୍ତର୍ଭୁକ୍ତ କରାଯାଇଥାଏ। ପରିବେଶ ପର୍ଯ୍ୟଟନରେଅନ୍ତର୍ଭୁକ୍ତ ରହିଛି : ପ୍ରାଣୀମାନଙ୍କ ସମ୍ପର୍କରେ ଜାଣିବା ଓ ସେଗୁଡିକୁ ପର୍ଯ୍ୟଟନ କ୍ଷେତ୍ରରେ ବ୍ୟବହାର କରିବା। ୬୫ହଜାର ପ୍ରକାର ଜୀବଜନ୍ତୁ ରହିଥିବାବେଳେ ୩୫୦ ପ୍ରକାର ସ୍ତନ୍ୟପାୟୀ, ୪୦୮ ପ୍ରକାର ସ୍ଥଳଚର, ୧୯୭ ପ୍ରକାର ଉଭୟଚର, ୧୨୪୪ ପ୍ରକାର ପକ୍ଷୀ, ୨୫୪୬ ପ୍ରକାର ମାଛ ରହିଥିବା ବେଳେ ୧୫ହଜାର ପ୍ରକାର ବୃକ୍ଷ ରହିଛନ୍ତି। ଦେଶରେ୮୦ଟି ଜାତୀୟ ପାର୍କ ରହିଥିବା ବେଳେ ୪୪୧ଟି ଅଭୟାରଣ୍ୟ ରହିଛି। ସେହିପରି ଭାରତରେ ରହିଥିବା ବିଭିନ୍ନ ଧାର୍ମିକ ସ୍ଥଳୀକୁ ପର୍ଯ୍ୟଟନ କ୍ଷେତ୍ରରେ ବ୍ୟବହାର କରାଯାଇପାରିବାର ସୁଯୋଗ ରହିଛି।

ଭାରତରେ ଶିକ୍ଷା ପର୍ଯ୍ୟଟନର ବଜାର :

ଭାରତରେ ଶିକ୍ଷା ପର୍ଯ୍ୟଟନର ବୃହତ ବଜାର ସମ୍ପ୍ରତି ସୃଷ୍ଟି ହୋଇନାହିଁ ମାତ୍ର କେତେକ ଉଦାହରଣରୁ ସ୍ପଷ୍ଟ ଯେ, ଭାରତରେ ଏହି ଧରଣର ଏକ ବୃହତ ବଜାର ବିକଶିତ ହେଉଛି। ପର୍ଯ୍ୟଟନ ମନ୍ତ୍ରଣାଳୟର ବାର୍ଷିକ ରିପୋର୍ଟ ୨୦୧୫ରେ ଏସମ୍ପର୍କରେ ଦର୍ଶାଯାଇଥିବା କେତେକ ତଥ୍ୟ ଆଲୋଚନାଯୋଗ୍ୟ।

ଭାରତରେ ବିଦେଶୀ ପର୍ଯ୍ୟଟକଙ୍କ ସଂଖ୍ୟା ୨୦୧୪ରେ ୧୦.୬ ପ୍ରତିଶତ ଅଭିବୃଦ୍ଧି ଘଟିଛି ଯାହାକି ବିଶ୍ୱସ୍ତରରେ

ଆନ୍ତର୍ଜାତିକ ପର୍ଯ୍ୟଟକଙ୍କ ସଂଖ୍ୟାର ହାରାହାରି ଅଭିବୃଦ୍ଧିଠାରୁ ଅଧିକ । କଥିତ ଭାଷା ଓ ମାଧମ ଭାବେ ବ୍ୟବହୃତ ଭାଷାକୁ ଆଧାର କରି ଜଣେ ଛାତ୍ର କେଉଁଠି ପଢିବ ତାହା ନିର୍ଣ୍ଣୟ କରିଥାଏ । ଯେଉଁ ଦେଶରେ ଇଂରାଜୀ ଭାଷାକୁ ସର୍ବାଧିକ କ୍ଷେତ୍ରରେ ବ୍ୟବହୃତ କରାଯାଇଥାଏ ସେହି ଦେଶକୁ ଅଧିକ ସଂଖ୍ୟକ ଛାତ୍ର ଆସିବାପାଇଁ ଭଲ ପାଇଥାନ୍ତି । ସେହିପରି ଶିକ୍ଷାର ମାନ ଅନୁସାରେ କେତେକ ନିର୍ଦ୍ଦିଷ୍ଟ ରାଷ୍ଟ୍ରକୁ ବିଭିନ୍ନ ରାଷ୍ଟ୍ରର ଛାତ୍ରଛାତ୍ରୀମାନେ ପଢ଼ିବା ପାଇଁ ଆସିଥାନ୍ତି । ଉପଲବ୍ଧ ଶିକ୍ଷା , ଶିକ୍ଷାର ମାଧମ, ଶିକ୍ଷା କାର୍ଯ୍ୟକ୍ରମ ଆଦି ସମ୍ପର୍କରେ ଉଭୟ ପ୍ରି□ ଓ ଅନଲାଇନରେ ବ୍ୟାପକ ସୂଚନା ପ୍ରାପ୍ତ ହେବା ପରେ ଛାତ୍ରଛାତ୍ରୀମାନେ ପଢ଼ିବା ପାଇଁ ଆସିଥାନ୍ତି ।

ଶିକ୍ଷା ସଂକ୍ରାନ୍ତ ଲକ୍ଷ୍ୟସ୍ଥଳୀ କ୍ଷେତ୍ରରେ ଟ୍ୟୁସନ ଫି ଅନେକ ସମୟରେ ଗୁରୁତ୍ୱପୂର୍ଣ୍ଣ ଭୂମିକା ନିର୍ବାହ କରେ । ତେବେ ଟ୍ୟୁସନ ଫି ଆନ୍ତର୍ଜାତିକ କ୍ଷେତ୍ରରେ ଛାତ୍ରଛାତ୍ରୀଙ୍କୁ ନିରୁତ୍ସାହିତ କରି ନ ଥାଏ । ଗୁଣବ□ାଭି□କ ଶିକ୍ଷା ଉପଲବ୍ଧ ହେଉଥିବା ଯାଏ ଶିକ୍ଷାର୍ଥୀମାନେ ଶିକ୍ଷା ଲାଗି ସେହି ଦେଶକୁ ଗମନ କରିଥାନ୍ତି ।

ଗତ କିଛି ବର୍ଷ ମଧରେ ଦେଖାଯାଇଛି ଯେ, ଅନେକ ଓଇସିଡି ରାଷ୍ଟ୍ର ସେମାନଙ୍କର ଇମିଗ୍ରେସନ ବା ଦେଶାନ୍ତର ନୀତିକୁ ପରିବ□ନ କରିଛନ୍ତି । ବିଦେଶୀ ଛାତ୍ରଛାତ୍ରୀଙ୍କୁ ପ୍ରୋତ୍ସାହନ ଦେବା ସକାଶେ ଅସ୍ଥାୟୀ ବା ସ୍ଥାୟୀ ଦେଶାନ୍ତର ନୀତି କାର୍ଯ୍ୟକାରୀ କରାଯାଇଥାଏ । ଫଳରେ ଟ୍ୟୁସନ ଫି ସମ୍ପର୍କରେ ମଧ ଏହି ନୀତି ଅନୁଶୀଳନ କରିଥାଏ । ନିର୍ଦ୍ଦିଷ୍ଟ ଶିକ୍ଷାନୁଷ୍ଠାନର ଶୈକ୍ଷିକ ଖ୍ୟାତି ବା କାର୍ଯ୍ୟକ୍ରମ, ଡିଗ୍ରୀ କ୍ଷେତ୍ରରେ ଆବଶ୍ୟକତା ନିୟମକାନୁନରେ କୋହଳତା, ବିଦେଶୀ ଡିଗ୍ରୀର ସ୍ୱୀକୃତି, ନିଜ ଦେଶରେ ସେହି ଶିକ୍ଷାର ଉପଯୋଗିତା, ସ୍ୱଦେଶରେ କଟକଣାଯୁକ୍ତ ବିଶ୍ୱବିଦ୍ୟାଳୟରେ ପ୍ରବେଶ ନୀତି, ଦେଶ ଦେଶ ମଧରେ ଭୌଗଳିକ, ବାଣିଜ୍ୟିକ ବା ଐତିହାସିକ ସମ୍ପର୍କ,

ଅବଶିଷ୍ଟାଂଶ ୧୪ପୃଷ୍ଠାରେ

ଲେଖକମାନଙ୍କୁ ଅନୁରୋଧ

"ଯୋଜନା"ରେ ପ୍ରକାଶ ପାଇଁ ଲେଖକମାନଙ୍କଠାରୁ ଅର୍ଥନୈତିକ ତଥା ସାମାଜିକ ବିଷୟ ବସ୍ତୁ ଉପରେ ସ୍ୱଲିଖିତ ପ୍ରବନ୍ଧ ଆମନ୍ତ୍ରଣ କରାଯାଉଛି । ପ୍ରବନ୍ଧଗୁଡିକ ଦେଶର ବିଭିନ୍ନ ସାଂପ୍ରତିକ ସମସ୍ୟା ଯଥା : କୃଷି, ଶିଳ୍ପ, ବାଣିଜ୍ୟ, ଖାଉଟି ସୁରକ୍ଷା, ପରିବହନ ଓ ଯୋଗାଯୋଗ, ପରିବେଶ ସଂରକ୍ଷଣ, ପଞ୍ଚାୟତିରାଜ, ଗ୍ରାମ୍ୟ ଉନ୍ନୟନ ଆଦି ଉପରେ ଆଧାରିତ ହେବା ଆବଶ୍ୟକ । ସାଂସ୍କୃତିକ ତଥା ସାମାଜିକ ବିକାଶମୂଳକ ରଚନା ସମେତ ସମାଜର ବିଭିନ୍ନ କଲ୍ୟାଣକର କାର୍ଯ୍ୟକ୍ରମରେ ନିୟୋଜିତ ସ୍ୱେଚ୍ଛାସେବୀ ସଂଗଠନ ଓ ବ୍ୟକ୍ତି ବିଶେଷଙ୍କ ଭୂମିକା ଉପରେ ଲିଖିତ ପ୍ରବନ୍ଧ ମଧ୍ୟ ଗୃହୀତ ହେବ । ଏତଦ୍‌ବ୍ୟତୀତ ମହିଳା, ଯୁବ ଓ ଶିଶୁ ବିକାଶ ସମ୍ବନ୍ଧୀୟ ସଫଳ କାହାଣୀ ଓ ରଚନା ପ୍ରକାଶନ ପାଇଁ ପଠାଯାଇ ପାରେ ।

"ଯୋଜନା"ରେ ପ୍ରକାଶିତ ପ୍ରବନ୍ଧ ଓ ବିଭିନ୍ନ ରଚନା ଉପରେ ପ୍ରତିକ୍ରିୟା ତଥା ମତାମତ ପଠାଇବାକୁ ପାଠକମାନଙ୍କୁ ଅନୁରୋଧ ।

ଲେଖା ପଠାଇବାର ଠିକଣା :

Editor

Yojana (Odia)

East Block-IV, Level-7, R. K. Puram, New Delhi - 110066

Phone & Fax : 011-26176722, Email : yojanaoriya@rediffmail.com

ପର୍ଯ୍ୟଟନ ଉଦଯୋଗ- ଗୁରୁତ୍ୱପୂର୍ଣ୍ଣ କ୍ଷେତ୍ରର ବିଭିନ୍ନ ଦିଗ

• ପ୍ରଫେସର ଜି. ଆଞ୍ଜନେୟ ସ୍ୱାମୀ

ଏଣୁ ପର୍ଯ୍ୟଟନ କ୍ଷେତ୍ରରେ ଉଦ୍ୟୋଗୀଙ୍କ ସକାଶେ ବିଭିନ୍ନ ସୁଯୋଗ ଉନ୍ମୁକ୍ତ ରହିଛି ଏବଂ ପର୍ଯ୍ୟଟକଙ୍କୁ ନାନା ସୁବିଧା ସୁଯୋଗ ପ୍ରଦାନ କରିବା ସକାଶେ ବିଭିନ୍ନ କ୍ଷେତ୍ର ରହିଛି । ଏଣୁ ପର୍ଯ୍ୟଟନ ଉଦ୍ୟୋଗୀ ପର୍ଯ୍ୟଟନ ଓ ଏସମ୍ପର୍କିତ ଅନ୍ୟାନ୍ୟ କ୍ଷେତ୍ରରେ ପୁଞ୍ଜିନିବେଶ କରିବା ସହ ବିଭିନ୍ନ ବ୍ୟବସାୟ ଦିଗରେ ଅଭିପ୍ରେତ ହୋଇଥାନ୍ତି ଏବଂ ବିଭିନ୍ନ ବାଣିଜ୍ୟିକ କାର୍ଯ୍ୟକଳାପରେ ସାମିଲ ହୋଇଥାନ୍ତି ।

ଅର୍ଥନୈତିକ ବିକାଶ କ୍ଷେତ୍ରରେ ବିଭିନ୍ନ ଗବେଷଣା କରୁଥିବା ଅର୍ଥନୀତିଜ୍ଞ ଓ ନୀତି ନିର୍ଦ୍ଧାରକମାନେ ଜନଗଣଙ୍କ ଆଶା ଓ ଆକାଂକ୍ଷା ଉପରେ ଦୃଷ୍ଟି ନିବଦ୍ଧ କରିଥାନ୍ତି । ଜଣେ ଉଦ୍ୟୋଗୀଙ୍କ ଦ୍ୱାରା ବୈଚାରିକ ଭାବେ ପ୍ରାକୃତିକ ସମ୍ବଳର ଉପଯୋଗିତା ନ ହେବା ଯାଏ ସେଗୁଡିକର ମାନେ କିଛି ନ ଥାଏ । ଏଣୁ ଜଣେ ଉଦ୍ୟୋଗୀ ଯେ କୌଣସି ପରିବ□ନର ବାହକ ହୋଇଥାନ୍ତି ଏବଂ ଦିଗଦର୍ଶନ ଦେଇଥାନ୍ତି । ଉଦ୍ୟୋଗୀମାନେ ସେମାନଙ୍କ ଦୃଷ୍ଟିଭଙ୍ଗୀ, କାର୍ଯ୍ୟଧାରା ଓ ପ୍ରତିଭା ଦୃଷ୍ଟିରୁ ସୁଯୋଗଗୁଡିକୁ ଚିହ୍ନଟ କରିଥାନ୍ତି ଏବଂ ସମାଜର କଲ୍ୟାଣ ଦୃଷ୍ଟିରୁ ସେଗୁଡିକୁ ବ୍ୟବହାର କରିଥାନ୍ତି । ଉଦ୍ୟୋଗୀମାନେ ସାଧାରଣତଃ ସମ୍ବଳର ଅର୍ଥନୈତିକ ମୂଲ୍ୟ ନିରୂପଣ କରିଥାନ୍ତି । ପିଟର ଡ୍ରକରଙ୍କ ମତାନୁସାରେ ବ୍ୟବହାର ନ ହେବା ଯାଏ ପ୍ରତ୍ୟେକ ଖଣିଜ ପଦାର୍ଥ ପଥର ଭାବେ ରହିଥାନ୍ତି ଏବଂ ପ୍ରତ୍ୟେକ ବୃକ୍ଷ ସାଧାରଣ ଅନାବନା ଗଛ ଭାବେ ରହିଥାନ୍ତି । ଉଦ୍ୟୋଗୀମାନେ ସେମାନଙ୍କ ଅବିରାମ ପ୍ରଚେଷ୍ଟା ଜରିଆରେ ନୂଆ ନୂଆ ସମ୍ଭାବନା ସୃଷ୍ଟି କରିଥାନ୍ତି ଏବଂ ପ୍ରାକୃତିକ ସମ୍ବଳର ସଦୁପଯୋଗ ଜରିଆରେ ଅର୍ଥନୈତିକ ବିକାଶ ଘଟାଇଥାନ୍ତି । ଜର୍ଜ ଗ୍ଲାଇଡରଙ୍କ ମତରେ ଯେଉଁମାନେ ବିପଦ ଆଶଙ୍କା ବରଣ କରି ଆମର ସମ୍ବଳ ବୃଦ୍ଧି କରିବା ସକାଶେ ନିଜର ସୃଜନଶୀଳତା ଓ ସାହସିକତାକୁ ବ୍ୟବହାର କରି ବଳିଷ୍ଠ ପଦକ୍ଷେପ ନେଇଥାନ୍ତି ଆମର ଜୀବିକାର୍ଜନ ପାଇଁ ଆମ୍ଭେମାନେ ସେମାନଙ୍କ ଉପରେ ନିର୍ଭର କରିଥାଉ ।

ପର୍ଯ୍ୟଟନରେ ଉଦ୍‌ଯୋଗ ଏବଂ ଅର୍ଥନୈତିକ ବିକାଶ

ମେଇର ଓ ବାଲ୍ଡୱିନଙ୍କ ମତରେ ଏକ ପ୍ରାକୃତିକ ଉପାୟରେ ସ୍ୱୟଂକ୍ରିୟ ଭାବେ ବିକାଶ ଘଟି ନ ଥାଏ ଯେତେବେଳେ ଅର୍ଥନୈତିକ ସ□ାବଳୀ ମଧ୍ୟ ଅନେକ ଦୃଷ୍ଟିରୁ ଠିକ୍ ଥାଏ ଯାହାକି ଔଦ୍ୟୋଗିକ କାର୍ଯ୍ୟକଳାପ ସକାଶେ ଆବଶ୍ୟକ ହୋଇଥାଏ ଏବଂ ପରିବ□ନର ମାଧମ ହୋଇଥାଏ । ଏହି ପରିପ୍ରେକ୍ଷୀରେ ଏହା ଉଲ୍ଲେଖ କରିବା ଆବଶ୍ୟକ ଯେ, ପର୍ଯ୍ୟଟନକୁ ଏକ ଶିଳ୍ପ ଭାବେ ଗ୍ରହଣ

କରାଯାଇଛି ଏବଂ ସମଗ୍ର ବିଶ୍ୱରେ ଏହା ବିକଶିତ ହେବା ସହ ପ୍ରମୁଖ କ୍ଷେତ୍ର ଭାବେ ପରିଗଣିତ ହୋଇଛି । ସେବା ଶିଳ୍ପରେ ପର୍ଯ୍ୟଟନର ଭୂମିକା ଗୁରୁତ୍ୱପୂର୍ଣ୍ଣ ହୋଇଛି ଏବଂ କମ ପୁଞ୍ଜି ନିବେଶ ଜରିଆରେ ବିଶାଳ ସୁଯୋଗ ସୃଷ୍ଟି ହେବା ସହ ସହଜ ବ୍ୟବସାୟର ସୁଯୋଗ ସୃଷ୍ଟି ହୋଇପାରିଛି ।

ଏଣୁ ପର୍ଯ୍ୟଟନ କ୍ଷେତ୍ରରେ ଉଦ୍ୟୋଗୀଙ୍କ ସକାଶେ ବିଭିନ୍ନ ସୁଯୋଗ ଉନ୍ମୁକ୍ତ ରହିଛି ଏବଂ ପର୍ଯ୍ୟଟକଙ୍କୁ ନାନା ସୁବିଧା ସୁଯୋଗ ପ୍ରଦାନ କରିବା ସକାଶେ ବିଭିନ୍ନ କ୍ଷେତ୍ର ରହିଛି । ଏଣୁ ପର୍ଯ୍ୟଟନ ଉଦ୍ୟୋଗୀ ପର୍ଯ୍ୟଟନ ଓ ଏସମ୍ପର୍କିତ ଅନ୍ୟାନ୍ୟ କ୍ଷେତ୍ରରେ ପୁଞ୍ଜିନିବେଶ କରିବା ସହ ବିଭିନ୍ନ ବ୍ୟବସାୟ ଦିଗରେ ଅଭିପ୍ରେତ ହୋଇଥାନ୍ତି ଏବଂ ବିଭିନ୍ନ ବାଣିଜ୍ୟିକ କାର୍ଯ୍ୟକଳାପରେ ସାମିଲ ହୋଇଥାନ୍ତି । ଏଥିରେ ଅନ୍ତର୍ଭୁକ୍ତ ରହିଛି ପରିବହନ, ହୋଟେଲ ଓ କ୍ୟାଟରିଂ, ଟ୍ରାଭେଲ ସଂସ୍ଥା, ଟୁର ଅପରେଟର, ଆମୋଦପ୍ରମୋଦ, ହସ୍ତକଳା ସାମଗ୍ରୀ ଉତ୍ପାଦନ ଓ ବ୍ୟବସାୟ, ସମ୍ମିଳନୀ, ପ୍ରଦର୍ଶନୀ ଆୟୋଜନ, ଅବସରକାଳୀନ ସ୍ଥାନ ଓ ପାର୍କଗୁଡିକର ପରିଚାଳନା ଇତ୍ୟାଦି ।

ପର୍ଯ୍ୟଟନ କ୍ଷେତ୍ରର ବିଭିନ୍ନ ଦିଗର ଅନୁସନ୍ଧାନ, ଏସଂକ୍ରାନ୍ତରେ ଅଧିକ ଗବେଷଣା କରିବା ପାଇଁ ଅନେକ ଚେଷ୍ଟା କରାଯାଇଛି । ମିଅର ଓ ବାଲ୍ଟୱିନ (୧୯୫୭), ଡାଭିଡ ସି. ମ୍ୟାକକ୍ଲେଲାଣ୍ଡ (୧୯୬୧), ଜର୍ଜ ଗିଲ୍ଡର (୧୯୮୪), ଟେଡ ସିଲବେରବେର୍ଗ (୧୯୯୫), ଆଲିସନ ମୋରିସନ (୧୯୯୯), ବେଜବରୁଆ (୧୯୯୯), ହେଡି ଡାଲାସ ଓ କାରିନ ବ୍ରାସ (୧୯୯୯), ଆଣ୍ଡ୍ୟୁ ଟର୍ଣ୍ଣବଲ (୨୦୦୨), ରସେଲ ଓ ବିଲ ଫକନର (୨୦୦୪), ଷ୍ଟିଫେନ ବଲ (୨୦୦୫), ମେଲୋଡି ବୋଥା (୨୦୦୬), ନାଥନ କେ ଅଷ୍ଟିନ (୨୦୦୭), ପିଟର ଡ୍ରକର (୨୦୦୯), ରୋସଲିନ ଷ୍ଟିଫେନ ଜେ. ପେଜ ଓ ଜୋଭୋ ଆଟେଲଜେଭିକ (୨୦୦୯), ଅଞ୍ଜନ ଭୂୟାଁ (୨୦୧୦), କ୍ଲସ ଓ୍ୱିରମାର (୨୦୧୦), ରାଜେନ୍ଦ୍ର ପାଲ (୨୦୧୦), ବ୍ରାଣ୍ଡନ କୋନେ (୨୦୧୨), ଅମତା ମାଓଲୋ ମାଥିଆସ (୨୦୧୩), ହ୍ୟୁଗସ ସେରାଫିନ୍ (୨୦୧୩) ପ୍ରମୁଖ ପର୍ଯ୍ୟଟନ ଓ ସଂଲଗ୍ନ କ୍ଷେତ୍ରରେ ବିକାଶର ଦିଗ, ଔଦ୍ୟୋଗିକ ଭୂମିକା ଆଦି ନେଇ ଅନେକ ଦିଗଦର୍ଶନ ଦେବା ସହ ଏହି କ୍ଷେତ୍ରଗୁଡିକର ସମୀକ୍ଷା କରିଥିଲେ । ସେମାନେ କରିଥିବା ଅନେକ ଗବେଷଣା ବିଭିନ୍ନ ଅ□ଳ ଓ ଦେଶସ୍ତରୀୟ ଥିବା ବେଳେ ବିଶେଷ କରି ଆ□ଳିକ ସ୍ତରରେ ଔଦ୍ୟୋଗିକ କାର୍ଯ୍ୟକଳାପ ନେଇ ସମୀକ୍ଷା କରିଥିଲେ ।

ନୂତନ ପର୍ଯ୍ୟଟନ ଉତ୍ପାଦ - ଭାରତୀୟ ପର୍ଯ୍ୟଟନର ଭବିଷ୍ୟତ ଅଭିବୃଦ୍ଧି ସକାଶେ ପ୍ରମୁଖ କ୍ଷେତ୍ର

ଭାରତୀୟ ପର୍ଯ୍ୟଟନର ବିକାଶ ସକାଶେ ନୂଆ ପର୍ଯ୍ୟଟନ ଉତ୍ପାଦ ଉପରେ ଅଧିକ ଗୁରୁତ୍ୱ ଦେବାର ଆବଶ୍ୟକତା ରହିଛି । ପର୍ଯ୍ୟଟନର ଉପକାରିତା ନେଇ ଅଜସ୍ର ବିକାଶ ଘଟିଛି ବୋଲି ନିଃସନ୍ଦେହରେ କୁହାଯାଉଥିବାବେଳେ ଭାରତୀୟ ପର୍ଯ୍ୟଟନକୁ ଉନ୍ନିତ କ୍ଷେତ୍ରକୁ ନେବା ନେଇ ସନ୍ତୋଷଜନକ ପ୍ରତିଫଳନ ଘଟିଛି । ଗତ କେତେକ ଦଶନ୍ଧି ଧରି ପରିଲକ୍ଷିତ ହୋଇଛି ଯେ, ଭାରତୀୟ ପର୍ଯ୍ୟଟନ କ୍ଷେତ୍ରର ବିଭିନ୍ନ ଦିଗରେ ପର୍ଯ୍ୟାପ୍ତ ବିକାଶ ଘଟିଛି । ଫଳରେ ପର୍ଯ୍ୟଟନ ଶିଳ୍ପର ବିକାଶ ଦିନକୁ ଦିନ ବୃଦ୍ଧି ପାଉଥିବା ବେଳେ ତଦ୍‌ଜନିତ ସଡକ ନେଟୱର୍କ, ପରିବହନ, ଟେଲିଯୋଗାଯୋଗ, ହୋଟେଲ ଶିଳ୍ପର ବିକାଶ ଘଟିଛି । ପର୍ଯ୍ୟଟନ କ୍ଷେତ୍ର ସହ ସଂଯୋଜିତ ଥିବା ବ୍ୟକ୍ତିମାନଙ୍କ ଜୀବନ ଶୈଳୀରେ ପରିବ□ର୍ନ ହେବା ସହ ଉପାର୍ଜନ ବୃଦ୍ଧି ପାଉଛି । ଏହି କ୍ଷେତ୍ର ସହ ସମନ୍ୱିତ ନୂଆ ଉତ୍ପାଦର ବିକାଶ ଘଟୁଥିବା ବେଳେ ପର୍ଯ୍ୟଟନସ୍ଥଳୀଗୁଡିକର ବିକାଶକୁ ଅଧିକ ତ୍ୱରାନ୍ୱିତ କରାଯାଉଛି । ଅତୀତ ତୁଳନାରେ ପର୍ଯ୍ୟଟନ କ୍ଷେତ୍ର ପ୍ରତି ସମ୍ପ୍ରତି ଅଧିକ ଗୁରୁତ୍ୱ ଦିଆଯାଇଛି । ଭାରତୀୟ ପର୍ଯ୍ୟଟନ କ୍ଷେତ୍ରକୁ ନୂଆ ରୂପ ଦେବା ପାଇଁ ସମ୍ପ୍ରତି କେତେକ ପଦକ୍ଷେପ ନିଆଯାଇଛି । ତାହାର ବର୍ଣ୍ଣନା ନିମ୍ନରେ କରାଯାଉଛି ।

ଅନନ୍ୟ ଓ ରହସ୍ୟମୟ ସ୍ଥଳଗୁଡ଼ିକର ବିକାଶ

ଭାରତର କେତେକ ଅସାଧାରଣ ଓ ରହସ୍ୟମୟସ୍ଥଳୀଗୁଡିକର ବିକାଶ ସକାଶେ ଉଦ୍ୟମ ହୋଇଆସୁଛି ଯାହାକି ପାଶ୍ଚାତ୍ୟ ରାଷ୍ଟ୍ରରେ ଦେଖାଯାଏ ନାହିଁ । ଦେଶରେ ଅନେକ ପ୍ରକାର ରହସ୍ୟମୟ ସ୍ଥାନ ଅଛି ଯାହାକୁ ନେଇ ଅନେକ ସଂଶୟ ରହିଛି । ଉଦାହରଣ ସ୍ୱରୂପ ଆସାମର ହାଫଲଙ୍ଗ ନିକଟସ୍ଥ ଜାତିଙ୍ଗାକୁ ବିଶ୍ୱର ବିଭିନ୍ନ ସ୍ଥାନରୁ ସେପ୍ଟେମ୍ବର - ନଭେମ୍ବରରେ ପ୍ରତିବର୍ଷ ହଜାର ହଜାର ପକ୍ଷୀ ଆସଥାନ୍ତି । ସେଠାରେ ଏକ ନିର୍ଦ୍ଦିଷ୍ଟ ସ୍ଥାନରେ ସେମାନେ ଆତ୍ମହତ୍ୟା କରିଥାନ୍ତି । ଆନ୍ଧ୍ରପ୍ରଦେଶ କୁର୍ଣ୍ଣୋଲ ଜିଲ୍ଲାରେ ପ୍ରବାହିତ ମହାନନ୍ଦୀର ଏକ ପୋଖରୀରେ ଜଳସ୍ତର ବର୍ଷ ସାରା ସମାନ ଥାଏ । ଏଠାରେ ପୋଖରୀର ଗଭୀରତା ମାତ୍ର ଦେଢ଼ ମିଟର । ପୋଖରୀର ପାଣି କାହିଁକି କମୁନାହିଁ କି ବଢୁନାହିଁ, ଏହି ପୋଖରୀର ପାଣି ଅତ୍ୟନ୍ତ ସ୍ୱଚ୍ଛ କାହିଁକି - ତାହା ଏବେ ବି ଅଜ୍ଞାତ ରହିଛି । ଏହି ପୋଖରୀର ଜଳ ଏତେ ସ୍ୱଚ୍ଛ ଯେ, ଏହି ପୋଖରୀର ଯେକୌଣସି ସ୍ଥାନରେ ଏକ ମୁଦ୍ରା

ପକାଇଲେ ତାହା ସ୍ପଷ୍ଟ ଦୃଷ୍ଟିଗୋଚର ହୋଇଥାଏ । ଅନ୍ୟଏକ ରହସ୍ୟମୟ ସ୍ଥାନ ହେଲା ରାଜସ୍ଥାନ ଅଲୱାର ନିକଟସ୍ଥ ଭାନଗଡ ଦୁର୍ଗ । ବିଶ୍ୱର ସବୁଠାରୁ ଚର୍ଚ୍ଚିତ ସ୍ଥାନ ବୋଲି ଏହାକୁ କୁହାଯାଏ । ୧୬୧୩ରେ ମାଧୋ ସିଂହ ନାମକ ଜଣେ ରାଜା ଏହି ଦୁର୍ଗ ପ୍ରତିଷ୍ଠା କରିଥିଲେ । କିମ୍ବଦନ୍ତୀ ଅନୁସାରେ ବାବା ବାଲୁନାଥ ନାମକ ଜଣେ ସାଧୁ ଏହି ଦୁର୍ଗ ଇଲାକା ଭିତରେ ରହୁଥିଲେ । ତେବେ ବାବା ଯେଉଁ ଘରେ ରହୁଥିଲେ ସେହି ଘର ଉପରେ ଯଦି ତା'ଠାରୁ ଉଚ୍ଚ ଅନ୍ୟ କୌଣସି କୋଠାର ଛାଇ ପଡ଼ିବ ତେବେ ତାହା ଭୁଶୁଡ଼ି ପଡ଼ିବ ବୋଲି ଧାରଣା ରହିଥିବାରୁ ଏହି ଦୁର୍ଗ ନିକଟବ□ୀ ଗ୍ରାମଗୁଡିକର ଛାତଗୁଡ଼ିକ ମୁକୁଳା ରହିଛି । ଏହି ଦୁର୍ଗରେ ରାତି ବିତାଇବା ପାଇଁ କାହାରିକୁ ଅନୁମତି ଦିଆଯାଇ ନ ଥାଏ । କାରଣ ବିଶ୍ୱାସ ରହିଛି ଯେ, ଦୁର୍ଗ ଭିତରେ ଯିଏ ରାତି କଟାଇବ ସେ ଆଉ ଫେରିବ ନାହିଁ । ସେହିପରି ମହାରାଷ୍ଟ୍ରର ଶନି ସିଗନାପୁର ନାମକ ଏକ ଗ୍ରାମ ରହିଛି ଯେଉଁଠି ଘରେ ତାଲା ପଡ଼ି ନ ଥାଏ । କୌଣସି ଘରେ କବାଟ ନ ଥାଏ । ଲୋକମାନେ ଘର ମୁକୁଳା କରିଦେଇ ଚାଲିଯାଇଥାନ୍ତି । ସେମାନଙ୍କ ନିକଟରେ ବିଶ୍ୱାସ ରହିଛି ଯେ, ଯଦି କେହି କୌଣସି ଘରୁ ଜିନିଷ ଚୋରିକରେ ତେବେ ଭାଗବାନଙ୍କ ଦ୍ୱାରା ସେ ଭୟଙ୍କର ଭାବେ ଦଣ୍ଡିତ ହେବ । ଏହି ସବୁ ଆଶ୍ଚର୍ଯ୍ୟଜନକ ଓ ରୋମା□କର ଉଦାହରଣ ପର୍ଯ୍ୟଟନ ଶିଳ୍ପ ପାଇଁ ଗୁରୁତ୍ୱପୂର୍ଣ୍ଣ ହୋଇଥାଏ । ଏହି ସବୁ ସ୍ଥାନଗୁଡିକର ବିକାଶ, ପର୍ଯ୍ୟଟନ ଉପଯୋଗୀ କରିବା ଦିଗରେ ପଦକ୍ଷେପ ନିଆଗଲେ ଏହି ଶିଳ୍ପର ବିକାଶ ସମ୍ଭବ ହେବ । ଏହି ରହସ୍ୟମୟ ସ୍ଥାନଗୁଡିକର ବିକାଶ କରିବା, ପର୍ଯ୍ୟଟନ ମାନଚିତ୍ରରେ ସ୍ଥାନ ଦେବା, ରହସ୍ୟମୟ ଘଟଣା ଭାବେ ବର୍ଣ୍ଣନା କରିବା ଦ୍ୱାରା ପର୍ଯ୍ୟଟକମାନେ ଏଠାକୁ ଆସିବା ପାଇଁ ଉତ୍ସାହ ପ୍ରକଟ କରିବେ । ଜାତୀୟ ଓ ରାଜ୍ୟସ୍ତରୀୟ ପର୍ଯ୍ୟଟନ ନୀତିରେ ଏଗୁଡିକର ବିକାଶ ଉପରେ ଗୁରୁତ୍ୱ ଦିଆଗଲେ ପର୍ଯ୍ୟଟନ ଶିଳ୍ପର ବିକାଶ ସମ୍ଭବ ହୋଇପାରିବ ।

ଲକ୍ଷ୍ୟସ୍ଥଳୀଗୁଡିକର ବିକାଶ ସମ୍ପର୍କରେ କମ ଜଣାଥାଏ

ସମଗ୍ର ଦେଶରେ ଅନେକ ପର୍ଯ୍ୟଟନସ୍ଥଳୀ ରହିଛି ଯାହାର ବିକାଶ ଜରୁରୀ ହୋଇଥାଏ । ଏହି ପର୍ଯ୍ୟଟନ ସ୍ଥଳୀଗୁଡ଼ିକର ବିକାଶ ଉପରେ ଧାନ ଦିଆଯିବା ସହ ସେଗୁଡିକୁ ଯେପରି ପର୍ଯ୍ୟଟନ ମାନଚିତ୍ରରେ ସ୍ଥାନ ଦିଆଯିବ ସେଥିପ୍ରତି ଗୁରୁତ୍ୱ ଦେବା ଦରକାର । ଉଦାହରଣ ସ୍ୱରୂପ ଚେନ୍ନାଇଠାରୁ ୧୫୦ କିଲୋମିଟର ଦୂର ଆନ୍ଧ୍ରପ୍ରଦେଶର ନେଲୋର ଜିଲ୍ଲାରେ ଅବସ୍ଥିତ ପୁଲିକେଟ ହ୍ରଦ ଓ ପକ୍ଷୀ ଅଭୟାରଣ୍ୟ, କର୍ଣ୍ଣାଟକର ମୁପାନାର ଅତିଶୟ ସୌନ୍ଦର୍ଯ୍ୟ ପରିବେଶ, ପାରାମ୍ବିକୁଲମ ଇକୋ ଟୁରିଜିମ ସ୍ଥଳ, ତାମିଲନାଡୁର ଥେନି ଜିଲ୍ଲା ଅନ୍ତର୍ଗତ ମେଘମଲାଇର ମନୋରମ ଦୃଶ୍ୟ ପର୍ଯ୍ୟଟକମାନଙ୍କ ପାଇଁ ନୂଆ ଉନ୍ମାଦନା ସୃଷ୍ଟି କରିଥାଏ ଏବଂ ଏଠାକୁ ଆସିବା ପାଇଁ ଅଗଣିତ ଦର୍ଶକ ଚାହିଁଥାନ୍ତି । ଆନ୍ଧ୍ରପ୍ରଦେଶର ବିଶାଖାପାଟଣା ଅନ୍ତର୍ଗତ ଲମ୍ବାସିଙ୍ଗି ହେଉଛି ଏକମାତ୍ର ସ୍ଥାନ ଯେଉଁଠି ପ୍ରତ୍ୟେକବର୍ଷ ତୁଷାରପାତ ହୋଇଥାଏ । ଏଥିପାଇଁ ପର୍ଯ୍ୟଟନ ଦୃଷ୍ଟିରୁ ଏହା ଏକ ଗୁରୁତ୍ୱପୂର୍ଣ୍ଣ ସ୍ଥାନ । ସେହିପରି ଭାରତର ଏପରି ଅନେକ ସ୍ଥାନ ରହିଛି ଯାହାକି ପର୍ଯ୍ୟଟନ ଦୃଷ୍ଟିରୁ ଗୁରୁତ୍ୱ ବହନ କରିଥାଏ ।

ପର୍ଯ୍ୟଟନରେ ସୁଯୋଗ

କ୍ଷୋଭର ବିଷୟ ଏହା ଯେ, ବିନିର୍ମାଣ ଉଦ୍ୟୋଗ ତୁଳନାରେ ସେବାକ୍ଷେତ୍ର ତଥା ବିଶେଷ କରି ପର୍ଯ୍ୟଟନ କ୍ଷେତ୍ରରେ ଭିନ୍ନକ୍ଷମମାନଙ୍କ ସକାଶେ ସେପରି ବ୍ୟବସ୍ଥା କରାଯାଇନାହିଁ । ସମଗ୍ର ବିଶ୍ୱରେ ବିଭିନ୍ନ ଉତ୍ପାଦିକା କ୍ଷେତ୍ରରେ ନିରବଚ୍ଛିନ୍ନ ଅନ୍ତର୍ଭୁକ୍ତିମୂଳକ ଅଭିବୃଦ୍ଧି ପ୍ରକ୍ରିୟା ଜାରି ରହିଥିବାବେଳେ ଭିନ୍ନକ୍ଷମମାନଙ୍କ ପ୍ରତି ପର୍ଯ୍ୟଟନ କ୍ଷେତ୍ରରେ ବିଶେଷ ଅବହେଳା ପ୍ରଦର୍ଶିତ ହୋଇଆସୁଛି । ବିଭିନ୍ନ ଗୁରୁତ୍ୱପୂର୍ଣ୍ଣ ସ୍ଥାନ ଭ୍ରମଣ କରିବା, ସେଗୁଡିକ ସମ୍ପର୍କରେ ଜାଣିବା, ଅଭିଜ୍ଞତା ହାସଲ କରିବା ହେଉଛି ନାଗରିକଙ୍କ ମୌଳିକ ଅଧିକାର । ବିଶ୍ୱରେ ଭିନ୍ନକ୍ଷମମାନଙ୍କ ସଂଖ୍ୟା କମ ନୁହେଁ । ସେମାନଙ୍କ ସଂଖ୍ୟା ୬୦୦ ନିୟୁତରୁ ଅଧିକ । ଏଥିପାଇଁ ପର୍ଯ୍ୟଟନ କ୍ଷେତ୍ରରେ ସେମାନଙ୍କ ପାଇଁ ବିଭିନ୍ନ ସୁବିଧା ସୁଯୋଗ ରଖି କରାଗଲେ ତାହା ସେମାନଙ୍କ ପାଇଁ କଲ୍ୟାଣକର ହେବ । ସମାନତା ଓ ସାମାଜିକ ନ୍ୟାୟ ପରି କେତେକ ସାମାଜିକ ଆଭିମୁଖ୍ୟ ପୂରଣ କରାଯିବା ସହ ପର୍ଯ୍ୟଟନ କ୍ଷେତ୍ରରେ ନୂଆ ନିବେଶ କରାଯାଇଛି ଏବଂ ନୂଆ ରୂପରେ ପର୍ଯ୍ୟଟନର ବିକାଶକୁ ନିଶ୍ଚିତ କରାଯାଇଛି । ୟୁରୋପିଆନ ନେଟୱର୍କ ଫର ଆକ୍ସେସିବୁଲ ଟୁରିଜମ ଅନୁସାରେ ପ୍ରତିବନ୍ଧକମୁକ୍ତ ଲକ୍ଷ୍ୟସ୍ଥଳ, ଅସୁବିଧାମୁକ୍ତ ପରିବହନ, ଉଚ୍ଚମାନର ସେବା, କାର୍ଯ୍ୟକଳାପରେ ଅଂଶଗ୍ରହଣ, ସରଳ ବୁକିଂ ବ୍ୟବସ୍ଥା ଆଦି ଜରିଆରେ ପର୍ଯ୍ୟଟନର ବିକାଶ ଦିଗରେ ପଦକ୍ଷେପ ନେବା ସହ ଭି□ଭୂମିର ବିକାଶ କରାଗଲେ ପର୍ଯ୍ୟଟନର ଅଭିବୃଦ୍ଧି ସମ୍ଭବ ହୋଇପାରିବ । ଇ□ରନେଟ, ଅନଲାଇନ ଟ୍ରାଭେଲ ପ୍ଲାନିଂ, ବୁକିଂ ଜରିଆରେ ସମ୍ପ୍ରତି ପର୍ଯ୍ୟଟନ କ୍ଷେତ୍ରର ଦ୍ରୁତ ଅଭିବୃଦ୍ଧି ସାଧିତ ହୋଇପାରିଛି । ତେବେ ଟ୍ରାଭେଲ ଟର୍ମିନାଲ ଓ ଲକ୍ଷ୍ୟସ୍ଥଳୀଗୁଡିକ ପ୍ରତି ଅଧିକ ଗୁରୁତ୍ୱ

ଦେବାର ଅବକାଶ ଆସିଛି ।

ଦରିଦ୍ର ଅଭିମୁଖୀ ପର୍ଯ୍ୟଟନ

ବିଭିନ୍ନ ଦର୍ଶନୀୟ ସ୍ଥାନ ଦେଖିବା, ଲୋକମାନଙ୍କୁ ଭେଟିବା, ବିଭିନ୍ନ ମନୋରମ ଦୃଶ୍ୟ ଉପଭୋଗ କରିବା, ବିଭିନ୍ନ ପ୍ରକାର ଖାଦ୍ୟ ଖାଇବା, ଲିଙ୍ଗଗତ ପ୍ରଭେଦ ଦୂର କରି ପର୍ଯ୍ୟଟନର ବିକାଶ କରିବା ପ୍ରତି ଗୁରୁତ୍ୱ ଦିଆଯାଇଛି । ତେବେ ଦେଖାଯାଇଛି ଯେ ଭାରତୀୟ ପର୍ଯ୍ୟଟନ ବର୍ଷ ବର୍ଷ ଧରି ସହରା□ଳ ଧନୀ ଓ ଆଭିଜାତ୍ୟ ବର୍ଗଙ୍କୁ ବିଶେଷ ଗୁରୁତ୍ୱ ଦେଇଆସିଛି । କାଳକ୍ରମେ ଭାରତୀୟ ପର୍ଯ୍ୟଟନ ସ୍ୱଚ୍ଛଳ ବର୍ଗର, ସ୍ୱଚ୍ଛଳ ବର୍ଗ ଦ୍ୱାରା ଓ ସ୍ୱଚ୍ଛଳ ବର୍ଗ ପାଇଁ ବୋଲି ପରିଗଣିତ ହୋଇଛି ।

ପରିବହନ, ରହଣି ଓ ଅନ୍ୟାନ୍ୟ ସେବା କ୍ଷେତ୍ରରେ ପର୍ଯ୍ୟଟନ ଭି□ଭୂମିର ଯଥେଷ୍ଟ ବିକାଶ ଘଟିଥିବା ସ□େ ଗ୍ରାମା□ଳ ଓ ଉପସହରା□ଳବାସୀ ପର୍ଯ୍ୟଟନର ଅଭିବୃଦ୍ଧିରେ ଭାଗିଦାରୀ ହୋଇପାରି ନ ଥିବା ପରିଲକ୍ଷିତ ହୋଇଛି । ସମାଜର ବହୁଳ ଭାଗ ଏହି ସୁଯୋଗରୁ ବ□ିତ ହୋଇଛନ୍ତି । ପର୍ଯ୍ୟଟନ ସଂକ୍ରାନ୍ତ ବିଭିନ୍ନ ସାମଗ୍ରୀ ସହଜରେ ଗ୍ରାମା□ଳରେ ପହ□ିପାରୁଥିବା ସ□େ ଅନ୍ତର୍ଭୁକ୍ତିମୂଳକ ବିକାଶ କ୍ଷେତ୍ରରେ ପର୍ଯ୍ୟଟନ ଭୂମିକା ନିର୍ବାହ କରିପାରୁନାହିଁ ଏବଂ ପର୍ଯ୍ୟଟନର ସୁଯୋଗ ଗ୍ରାମା□ଳବାସୀ ପାଇପାରୁନାହାନ୍ତି । ପର୍ଯ୍ୟଟନ ସକାଶେ ଅନେକ ସୁଯୋଗ ରହିଥିବା ବେଳେ ତୃଣମୂଳ ସ୍ତରରେ ହିଁ ବିକାଶର ସୁଯୋଗ ରହିଛି । ସି.କେ. ପ୍ରହ୍ଲାଦଙ୍କ ମତରେ 'ପିରାମିଡର ତଳସ୍ତରରେ ହିଁ ସୁଯୋଗ ରହିଛି' । ତେଣୁ ଗ୍ରାମା□ଳ ବଜାରର ବିକାଶ ଉପରେ ଗୁରୁତ୍ୱ ଦେବାର ଆବଶ୍ୟକତା ରହିଛି । ମାନସିକତାରେ ପରିବ□ନ, ସମସ୍ତଙ୍କୁ ସୁହାଇବା ପରି ପର୍ଯ୍ୟଟନ ସଂକ୍ରାନ୍ତ ସାମଗ୍ରୀ ଉପଲବ୍ଧ ହେବା, ପର୍ଯ୍ୟଟନ ସାମଗ୍ରୀର ଉତ୍ପାଦନ କ୍ଷେତ୍ରରେ ଗ୍ରାମା□ଳର କାରିଗରମାନଙ୍କୁ ଅନ୍ତର୍ଭୁକ୍ତ କରିବାର ଆବଶ୍ୟକତା ରହିଛି । ସମଗ୍ର ଦେଶରେ ଗୋଟିଏ ଅବସ୍ଥା ପରିଲକ୍ଷିତ ହୋଇଛି ଯେ, ଗ୍ରାମା□ଳ ପର୍ଯ୍ୟଟନ ବଜାରର ବିକାଶ ସମ୍ଭବ ହୋଇପାରିନାହିଁ ଏବଂ ଏକ୍ଷେତ୍ରରେ ରହିଥିବା ସୁଯୋଗଗୁଡିକୁ ହାତଛଡ଼ା ନ କରିବାର ଆବଶ୍ୟକତା ରହିଛି ।

ସ୍କୁଲ ଓ କଲେଜ ଛାତ୍ରଛାତ୍ରୀଙ୍କ ସକାଶେ ପରିଭ୍ରମଣ କରିବା ସଂକ୍ରାନ୍ତ ପ୍ୟାକେଜ

ପର୍ଯ୍ୟଟନ କ୍ଷେତ୍ରର ସବୁଠାରୁ ଦୁର୍ଭାଗ୍ୟ ବିଷୟ ହେଲା ପ୍ରମୁଖ ଟୁର ଅପରେଟର/ପର୍ଯ୍ୟଟନ ସଂସ୍ଥା ସ୍କୁଲ ଓ କଲେଜ ଛାତ୍ରଛାତ୍ରୀଙ୍କ ସକାଶେ ପରିଭ୍ରମଣ କରିବା ସଂକ୍ରାନ୍ତ ପ୍ୟାକେଜ ଘୋଷଣା କରନ୍ତି ନାହିଁ କି ଏଥିପାଇଁ ଗୁରୁତ୍ୱ ଦିଅନ୍ତି ନାହିଁ । ସମ୍ପ୍ରତି ପ୍ରତ୍ୟେକ ଶିକ୍ଷା ପ୍ରତିଷ୍ଠାନ ଛାତ୍ରଛାତ୍ରୀଙ୍କ ସକାଶେ ପରିଭ୍ରମଣ ଟ୍ରିପ/ଷ୍ଟଡ଼ି ଟୁର/ ଶିକ୍ଷା ପରିଦର୍ଶନ କାର୍ଯ୍ୟକ୍ରମର ଆୟୋଜନ କରିଥାନ୍ତି । ଏହାଦ୍ୱାରା ଛାତ୍ରଛାତ୍ରୀମାନେ ବିଭିନ୍ନ ବିଷୟରେ ଜ୍ଞାନାର୍ଜନ କରିବା ସହ ପର୍ଯ୍ୟଟନ କ୍ଷେତ୍ରର ବିକାଶ ସାଧିତ ହୋଇଥାଏ । ଦେଶର ଆକାର ଓ ଛାତ୍ରଛାତ୍ରୀଙ୍କ ସଂଖ୍ୟା ବୃଦ୍ଧି ଦୃଷ୍ଟିରୁ ସଂଗଠିତ ଭାବେ ପର୍ଯ୍ୟଟନ ପରିଚାଳନାର ଆବଶ୍ୟକତା ଦେଖାଦେଇଛି । ତେବେ ଅସଂଗଠିତ କ୍ଷେତ୍ର ଜରିଆରେ ପର୍ଯ୍ୟଟନର ପରିଚାଳନା ହେଉଛି । ଏହି ବିଶାଳ କ୍ଷେତ୍ର ଯଦି ସଂଗଠିତ ଭାବେ ପରିଚାଳିତ ହୋଇଥାନ୍ତା ତେବେ ଏହାର ବିକାଶ ଅଧିକ ହୋଇପାରିଥାନ୍ତା । ପର୍ଯ୍ୟଟନ କ୍ଷେତ୍ରର ବଜାର ମଧ୍ୟ ଅତି ବୃହତ । ସେହିପରି ବୃ□ିଗତ ଭାବେ ଶାଣିତ ହୋଇ ନ ଥିବା ଲୋକଙ୍କ ଦ୍ୱାରା ଏହି କ୍ଷେତ୍ରର ପରିଚାଳନା ହୋଇଥାଏ । ଏଥିପାଇଁ ପର୍ଯ୍ୟଟନରେ ଯାତ୍ରା ବେଳେ ଛାତ୍ରଛାତ୍ରୀଙ୍କ ଜୀବନ ଓ ନିରାପ□ା ନଷ୍ଟ ହୋଇଥାଏ ।

ପର୍ଯ୍ୟଟନର ଅଭିଜ୍ଞତା ନ ଥାଇ ପର୍ଯ୍ୟଟନର ଆୟୋଜନ କରାଗଲେ ଧନଜୀବନ ନଷ୍ଟ ହୋଇଥାଏ । ବ୍ୟାସନଦୀରେ ପ୍ରତିଷ୍ଠିତ ଲାରଜୀ ଜଳବିଦ୍ୟୁତ ପ୍ରକଳ୍ପରେ ହାଇଦ୍ରାବାଦର ୨୪ଜଣ ଇଂଜିନିୟରିଂ ଛାତ୍ରଛାତ୍ରୀ ଭାସିଯିବା ଘଟଣା ଏବେ ମଧ୍ୟ ମନରୁ ଲିଭିନାହିଁ । ପର୍ଯ୍ୟଟନ ନାମରେ ବହୁ ସମୟରେ ଶୋଷଣ କରିବା ଦେଖାଯାଉଛି । ଏହି ଇଞ୍ଜିନିୟରିଂ ଛାତ୍ରଛାତ୍ରୀଙ୍କୁ ପର୍ଯ୍ୟଟନ ସ୍ଥଳକୁ ନେଇଯାଇଥିବା ଅଧାପକମାନଙ୍କ ପର୍ଯ୍ୟଟନ ସମ୍ପର୍କରେ କୌଣସି ଜ୍ଞାନ ନ ଥିଲା । ଫଳରେ ଛାତ୍ରଛାତ୍ରୀ ପ୍ରାଣ ହରାଇଲେ । ପର୍ଯ୍ୟଟନରେ ଯିବା ବେଳେ ଅଭିଜ୍ଞତାର ଅଭାବ, ବିପଦ ବେଳେ ଉପସ୍ଥିତି ବୁଦ୍ଧି ପ୍ରୟୋଗ କରିବାର ଅଭାବ ଆଦି କାରଣରୁ ଏପରି ଦୁର୍ଘଟଣାମାନ ଘଟିଥାଏ । ସେହିପରି ଉପଯୁକ୍ତ ଜ୍ଞାନର ଅଭାବ ଯୋଗୁ ପର୍ଯ୍ୟଟନ ନାମରେ ଅଯଥା ଖର୍ଚ୍ଚାନ୍ତ ହେବାକୁ ପଡ଼ିଥାଏ । ଫଳରେ ପର୍ଯ୍ୟଟକମାନେ ବିନା କାରଣରେ ବସଷ୍ଟାଣ୍ଡ, ରେଳଷ୍ଟେସନରେ ପଡିରହିଥାନ୍ତି ଏବଂ ଅସୁବିଧାର ସମ୍ମୁଖୀନ ହୋଇ ଖର୍ଚ୍ଚାନ୍ତ ହୋଇଥାନ୍ତି । ଏଥିପାଇଁ ପର୍ଯ୍ୟଟନ କ୍ଷେତ୍ରରେ ଉପଯୁକ୍ତ ଜ୍ଞାନର ଆବଶ୍ୟକତା ମଧ ରହିଛି ।

ମନୁଷ୍ୟକୃତ ପର୍ଯ୍ୟଟନ ସମ୍ବଳକୁ ପ୍ରୋତ୍ସାହନ

ଉଭୟ ପୂର୍ବ ଓ ପଶ୍ଚିମରେ ସହସ୍ରାଧିକ କିଲୋମିଟର ଉପକୂଳ ରହିଥିବା ସ□େ ଏହା ଦୁର୍ଭାଗ୍ୟର ବିଷୟ ଯେ ଉପକୂଳ ପର୍ଯ୍ୟଟନ ସମ୍ପର୍କରେ ସେପରି କୌଣସି ବିଶେଷ ପଦକ୍ଷେପ ନିଆଯାଇନାହିଁ । ପଶ୍ଚିମ

ଉପକୂଳରେ କେବଳ ଗୋଆ ଏବଂ ପୂର୍ବ ଉପକୂଳରେ କେବଳ ପୁରୀକୁ ଛାଡ଼ିଦେଲେ ଅନ୍ୟ କୌଣସି ସ୍ଥାନକୁ ଆନ୍ତର୍ଜାତିକ ସ୍ତରରେ ପରିଚିତି କରାଯାଇପାରିନାହିଁ । ସମୁଦ୍ର ଉପକୂଳର ଅନେକ ଅ□ଳ ପର୍ଯ୍ୟଟନ ଉପଯୋଗୀ ଏବଂ ସ୍ଥାନୀୟ ଓ ଆ□ଳିକ ବଜାର ପାଇଁ ବିକାଶର ଅନେକ ସୁଯୋଗ ରହିଛି । କମ ପୁଞ୍ଜିନିବେଶ ଜରିଆରେ କେତେକ ପର୍ଯ୍ୟଟନସ୍ଥଳୀର ବିକାଶ କରାଯାଇପାରିବା ସହ ସେଗୁଡିକୁ ବିଶ୍ୱସ୍ତରୀୟ ଖ୍ୟାତ କରାଯାଇପାରିବ । ଜଳ କ୍ରୀଡ଼ା କ୍ଷେତ୍ରକୁ ମଧ୍ୟ ଗୁରୁତ୍ୱ ଦିଆଗଲେ ଅନେକ ସ୍ଥାନରେ ପର୍ଯ୍ୟଟନ ସମ୍ଭବ ହେବ ଏବଂ ପର୍ଯ୍ୟଟକମାନେ ଆସିବା ପାଇଁ ଉତ୍ସାହିତ ହୋଇପାରିବେ ।

ବିଷୟ ଓ ଆମୋଦପ୍ରମୋଦ ପାର୍କ

ଆଜିକାଲି ଥିମ୍ ଓ ଆମୋଦପ୍ରମୋଦ ପାର୍କଗୁଡିକର ଗୁରୁତ୍ୱ ବୃଦ୍ଧି ପାଇଛି । କେତେକ ପର୍ଯ୍ୟଟନସ୍ଥଳୀକୁ ଏହି ଧରଣର ପାର୍କରେ ବିକଶିତ କରାଗଲେ ସମାଜର ସମସ୍ତ ବର୍ଗର ଲୋକେ ଏଠାକୁ ଆସିବା ପାଇଁ ଚାହିଁବେ । ଯଦିଓ ଏଥିପାଇଁ ଅଧିକ କିଛି ବିନିଯୋଗ କରିବାକୁ ପଡ଼ିବ ତଥାପି ଏହି ଧରଣର ପାର୍କ ପ୍ରତିଷ୍ଠାର ଆବଶ୍ୟକତା ବୃଦ୍ଧି ପାଇଛି । ସମ୍ପ୍ରତି ଡିଜନି ଲ୍ୟାଣ୍ଡ ପରି ଥିମ ପାର୍କର ସଂଖ୍ୟା ବୃଦ୍ଧି ପାଇପାରିନାହିଁ । ଏଥିପାଇଁ ମଧ୍ୟ ସେପରି କୌଣସି ପଦକ୍ଷେପ ନିଆଯାଇପାରିନାହିଁ । ଆମେରିକାର ୟୁନିଭର୍ସାଲ ଷ୍ଟୁଡ଼ିଓ ଯେପରି ଭାବେ ହଲିଉଡକୁ ଯଥେଷ୍ଟ ପ୍ରୋତ୍ସାହନ ଦେଇଛି ସେପରି ମୁମ୍ବାଇ ବଲିଉଡ ଷ୍ଟୁଡିଓ ଏବଂ ଚେନ୍ନାଇ, ହାଇଦ୍ରାବାଦର ଷ୍ଟୁଡ଼ିଓଗୁଡିକ ପ୍ରମୁଖ ଭୂମିକା ନେଇପାରିନାହାନ୍ତି । ଏହି ଷ୍ଟୁଡ଼ିଓଗୁଡିକ ପର୍ଯ୍ୟଟକଙ୍କୁ ଆକୃଷ୍ଟ କରିବାରେ ସକ୍ଷମ ହୋଇପାରିନାହାନ୍ତି । ଅପରପକ୍ଷେ ହାଇଦ୍ରାବାଦର ରାମୋଜୀ ଫିଲ୍ମ ସିଟି ହଜାର ହଜାର ଦର୍ଶକଙ୍କୁ ଆକୃଷ୍ଟ କରିବାକୁ ସକ୍ଷମ ହୋଇଛି । ସେମାନଙ୍କର ଫିଲ୍ମ ଷ୍ଟୁଡ଼ିଓ ଓ ଗାରିମାମୟ ଫିଲ୍ମ ଐତିହ୍ୟକୁ ପ୍ରୋତ୍ସାହନ ଦେବା କ୍ଷେତ୍ରରେ ବମ୍ବେ ଓ ଚେନ୍ନାଇ ପ୍ରମୁଖ ଭୂମିକା ନିର୍ବାହ କରିବାର ଆବଶ୍ୟକତା ରହିଛି ।

ପଦକ୍ଷେପ ଗ୍ରହଣ କରିବାର ସମୟ

ଏହି ନୂତନ ବ୍ୟାବସାୟିକ ସୁଯୋଗ ପର୍ଯ୍ୟଟନର ବିକାଶ ଦୃଷ୍ଟିରୁ ଅତ୍ୟନ୍ତ ଗୁରୁତ୍ୱପୂର୍ଣ୍ଣ ଏବଂ ଏହାର ବିକାଶ ଦିଗରେ ପଦକ୍ଷେପ ଗ୍ରହଣ କରିବା ଆବଶ୍ୟକ । ଏହି ସମ୍ବଳଗୁଡିକର ପରିଚାଳନା ଦିଗରେ ଔଦ୍ୟୋଗିକ ଉତ୍ସାହ ବୃଦ୍ଧି କରିବା ଦରକାର । 'ଅତିଥି ଦେବୋ ଭବ' ବୋଲି ଭାରତୀୟ ସଂସ୍କୃତିରେ ରହିଥିବା ମହାନ ପରମ୍ପରାକୁ ବଜାୟ ରଖିବାକୁ ହେବ ଏବଂ ଏଥିପାଇଁ ପର୍ଯ୍ୟଟନ ଶିଳ୍ପକୁ ସେହି ଅନୁସାରେ ଶକ୍ତିଶାଳୀ କରିବାକୁ ହେବ । ପ୍ରତ୍ୟେକ ପର୍ଯ୍ୟଟନ ଉପଯୋଗୀ ସ୍ଥାନକୁ ପର୍ଯ୍ୟଟକଙ୍କ ପାଇଁ ସୁବ୍ୟବସ୍ଥିତ କରିବାକୁ ପଡ଼ିବ ଏବଂ ସଂଲଗ୍ନ ବଜାରକୁ ଅଧିକ ସୁସଂହତ କରିବାକୁ ପଡ଼ିବ । ଏକକ ବିକ୍ରି ବ୍ୟବସ୍ଥା ହେଉଛି ଏକ କଳା ଏବଂ ଔଦ୍ୟୋଗିକ ବାସ୍ତବତା ସକାଶେ ଏହା ଆବଶ୍ୟକ । ଏଣୁ ଅଣପାରମ୍ପରିକ ପର୍ଯ୍ୟଟନ ବିଷୟବସ୍ତୁଗୁଡ଼ିକ ଉପରେ ଗୁରୁତ୍ୱ ଦେବାର ଆବଶ୍ୟକତା ରହିଛି । ସେହିପରି ପର୍ଯ୍ୟଟନର ବିକାଶ ସକାଶେ ଜାତୀୟ ଓ ରାଜ୍ୟ ପର୍ଯ୍ୟଟନ ନୀତିଗୁଡିକୁ ଅଧିକ ସୁସଂହତ କରି ଏହାର କାର୍ଯ୍ୟକାରିତା ଦିଗରେ ପଦକ୍ଷେପ ନେବା ଆବଶ୍ୟକ । ■■

_* ସିନିୟର ପ୍ରଫେସର ଅଫ୍ ଟୁରିଜିମ୍ ଇନ୍ ଜି ସ୍କୁଲ ଅଫ୍ ମ୍ୟାନେଜମେ□ ପଣ୍ଡିଚେରି ସେ□ାଲ ୟୁନିଭର୍ସିଟି_

ପୃଷ୍ଠା ୧୪ର ଅବଶିଷ୍ଟାଂଶ

ଭବିଷ୍ୟତରେ ନିଯୁକ୍ତି ସୁଯୋଗ, ସାଂସ୍କୃତିକ ଆକାଂକ୍ଷା, ବିଦେଶରେ ଶିକ୍ଷା ପ୍ରଦାନ କରୁଥିବା ସଂସ୍ଥା ଓ ନିଜ ରାଷ୍ଟ୍ର ମଧରେ ଆର୍ଥିକ ବିନିମୟତା ନେଇ ସରକାରୀ ନୀତି ଆଦି ଛାତ୍ରଛାତ୍ରୀମାନଙ୍କୁ ଗୋଟିଏ ଦେଶରୁ ଯାଇ ଅନ୍ୟ ଏକ ରାଷ୍ଟ୍ରରେ ପଢ଼ିବା ପାଇଁ ପ୍ରେରଣା ଦେଇଥାଏ ।

ଉପରୋକ୍ତ ସମସ୍ତ ବିଷୟକୁ ଟିକିନିଖି ଭାବେ ବିଚାରକୁ ନିଆଗଲେ ଏହା ପ୍ରତୀୟମାନ ହେବ ଯେ, ସୂଚନାର ମାଧ୍ୟମ ହେଉଛି ଇଂରାଜୀ ଏବଂ ସମସ୍ତ ବଡ ବଡ ସହରରେ ଇଂରାଜୀକୁ ବହୁଳ ଭାବେ ବ୍ୟବହାର କରାଯାଇଥାଏ । ଭାରତରେ ଗୁଣବ□ା ଶିକ୍ଷା ପ୍ରଦାନରେ ଅଭାବ ନାହିଁ । କମ ଦରରେ ଟ୍ୟୁସନ ଫି ଦେଇ ଶିକ୍ଷାଲାଭ କରିବାର ବହୁ ଉଦାହରଣ ମଧ ରହିଛି । ଭାରତର ଅନେକ ଡାକ୍ତର ଓ ଇଞ୍ଜିନିୟର ବିଦେଶରେ କାର୍ଯ୍ୟ କରୁଛନ୍ତି । ଭାରତରେ ମଧ ସେପରି କଠୋର ଦେଶାନ୍ତର ନିୟମ ନାହିଁ ଯାହାକି ଭାରତକୁ ଆସୁଥିବା ବିଦେଶୀ ଛାତ୍ରଛାତ୍ରୀଙ୍କ ପାଇଁ ପ୍ରତିବନ୍ଧକ ସୃଷ୍ଟି କରିବ । ମାତ୍ର ଭାରତରେ ଡିଗ୍ରୀ କ୍ଷେତ୍ରରେ ଆନ୍ତର୍ଜାତିକ ମାନର ଶିକ୍ଷା ପ୍ରଦାନ କରାଯାଇ ନ ଥାଏ । ଭାରତ ଓ ଏଠାରୁ ଯାଇ ଯେଉଁ ଦେଶରେ ଛାତ୍ରଛାତ୍ରୀ ଶିକ୍ଷା ଲାଭ କରୁଛନ୍ତି ସେହି ରାଷ୍ଟ୍ର ମଧରେ ଆର୍ଥିକ କାରବାର ଉପଯୁକ୍ତ ଭାବେ ହେଉ ନ ଥିବାରୁ ସମସ୍ୟା ସୃଷ୍ଟି ହେଉଛି । ଯଦି ଭାରତୀୟ ଶିକ୍ଷା ବ୍ୟବସ୍ଥାରେ ଏହି ସବୁ ସମସ୍ୟା ପ୍ରତି ଧାନ ଦିଆଯାଇ ସମାଧାନ କରାଯିବ ତେବେ ବିଦେଶୀ ଛାତ୍ରଛାତ୍ରୀଙ୍କୁ ଆକୃଷ୍ଟ କରାଯାଇପାରିବ । ଏହା ଜରିଆରେ ଶିକ୍ଷା ପର୍ଯ୍ୟଟନ କ୍ଷେତ୍ରରେ ଭାରତ ପ୍ରମୁଖ ଲକ୍ଷ୍ୟସ୍ଥଳୀରେ ପରିଣତ ହୋଇପାରିବ । ■■

ଭାରତରେ ପରିବେଶ ପର୍ଯ୍ୟଟନ: ଭିତରକନିକା ଅଭୟାରଣ୍ୟର ଏକ ଉଦାହରଣ

• ମଧୁମିତା ଦାସ ଓ ବାଣୀ ଚାଟାର୍ଜୀ

ସାମାଜିକ ଓ ଅର୍ଥନୈତିକ ବିକାଶ ସହ ଭିତରକନିକା ସଂରକ୍ଷଣ ସମିତି ଜରିଆରେ ବନ୍ୟକାଠ ସଂଗ୍ରହ, ପତ୍ର ସଂଗ୍ରହ, ମହୁ ସଂଗ୍ରହ ପରିମାଣ ହ୍ରାସ କରାଯାଇଛି । ଜଙ୍ଗଲକୁ ଲୋକମାନଙ୍କ ଅବାଧ ପ୍ରବେଶ ବନ୍ଦ ହେବା ଯୋଗୁ ବନ୍ୟଜନ୍ତୁଙ୍କ ସଂଖ୍ୟା ବୃଦ୍ଧି ପାଇଛି । ବିଲୁପ୍ତ ଆଶଙ୍କାରେ ଥିବା କୁମ୍ଭୀର ସଂଖ୍ୟା ୨୦୦୨-୦୩ରେ ୧୩୦୮ ଥିବା ବେଳେ ୨୦୦୯-୧୦ରେ ଏହି ସଂଖ୍ୟା ୧୬୧୦ରେ ପହ ୍ଛି । ସ୍ଥାନୀୟ ଲୋକଙ୍କ କହିବା ଅନୁସାରେ ସେମାନେ ସମ୍ପ୍ରତି ଚିତାବାଘ, ଭାଲୁ ଆଦି ଦେଖୁଛନ୍ତି ଯାହାକି ୧୦ ବର୍ଷ ପୂର୍ବେ ଦେଖାଯାଉନଥିଲା ।

ଉପକ୍ରମଣିକା

ଅଭିବୃଦ୍ଧିର ଏକ ପ୍ରମୁଖ ଚାଳିକାଶକ୍ତି ହେଲା ପର୍ଯ୍ୟଟନ ଯାହାକି ଅନେକ ରାଷ୍ଟ୍ରର ଜାତୀୟ ଆୟ ସକାଶେ ପ୍ରମୁଖ ଭୂମିକା ଗ୍ରହଣ କରିଥାଏ । ପର୍ଯ୍ୟଟନ ସମ୍ପର୍କରେ ଏକ ବିରୋଧୀ ମନ୍ତବ୍ୟ ରହିଛି ଯେ, ଏହା ଯୋଗୁଁ ପରିବେଶ ନଷ୍ଟ ହୋଇଥାଏ ଏବଂ ଏହା ଏକ ସ୍ୱୟଂକ୍ଷୟଶୀଳ କ୍ଷେତ୍ର । ସେହିପରି ପର୍ଯ୍ୟଟକଙ୍କ ସଂଖ୍ୟା ବୃଦ୍ଧି ଯୋଗୁ ଜୀବନ ଓ ପରିବେଶର ଗୁଣବ□ା ବିପର୍ଯ୍ୟସ୍ତ ହୋଇଥାଏ । ପରିବେଶର ଦ୍ରୁତ ବିକାଶ ଯୋଗୁ ପରିବେଶ ସମସ୍ୟା ଗୁରୁତର ହୋଇଥାଏ । ଯଥା :- ଗ୍ରୀନ ହାଉସ ଗ୍ୟାସ ନିର୍ଗତ, ଶବ୍ଦ ପ୍ରଦୂଷଣ, ବାୟୁର ଗୁଣବ□ା ହ୍ରାସ, ଜଳ ପ୍ରଦୂଷଣ, ଜୈବ ବିଭିଧତା ନଷ୍ଟ, ଆର୍ଦ୍ରଭୂମି ନଷ୍ଟ, ପ୍ରବାଳର ଧ୍ୱଂସ ଆଦି ଘଟିଥାଏ । ଏହାଦ୍ୱାରା ପ୍ରାକୃତିକ ସମ୍ପଦ ବ୍ୟାପକ ଭାବେ ନଷ୍ଟ ହୋଇଥାଏ । ଏଣୁ ୧୯୯୨ରେ ପ୍ରକୃତିର ସଂରକ୍ଷଣ ସକାଶେ ଆନ୍ତର୍ଜାତିକ କେନ୍ଦ୍ର ପକ୍ଷରୁ ସୁରକ୍ଷିତ ଇଲାକାଗୁଡିକ ସକାଶେ ପର୍ଯ୍ୟଟନ ଏକ ଦ୍ୱିତୀୟ ବିପଦ ବୋଲି କୁହାଯାଇଛି । ପର୍ଯ୍ୟଟନକୁ କେନ୍ଦ୍ର କରି ଅନେକ ପ୍ରକାର ନକାରାତ୍ମକ ମନ୍ତବ୍ୟ ଦିଆଯାଉଥିବାରୁ ପର୍ଯ୍ୟଟନ ଶିଳ୍ପ ପ୍ରତି ସତର୍କ ଦୃଷ୍ଟି ଦିଆଯିବାର ଆବଶ୍ୟକତା ରହିଛି ବୋଲି ବିଶେଷଜ୍ଞମାନେ ମତ ଦିଅନ୍ତି ।

ରିଓ ସମ୍ମିଳନୀର ଘୋଷଣାନାମା 'ଆମେ ଚାହୁଁଥିବା ଭବିଷ୍ୟତ' ସହନଶିଳ୍ପ ପର୍ଯ୍ୟଟନର ବିକାଶ ଉପରେ ଗୁରୁତ୍ୱ ଦିଆଯାଇଥିବା ବେଳେ ପର୍ଯ୍ୟଟନର ପ୍ରତିକୂଳ ଦିଗଗୁଡିକର ମୁକାବିଲା ନିମନ୍ତେ ଆହ୍ୱାନ ଦିଆଯାଇଥିଲା । ଜାତିସଂଘ ଘୋଷଣାନାମା ଅନୁସାରେ ପର୍ଯ୍ୟଟନ ହେଉଛି ତାହା ଯାହାକି ବ□ର୍ମାନ, ଭବିଷ୍ୟତର ଅର୍ଥନୈତିକ, ସାମାଜିକ ଓ ଅର୍ଥନୈତିକ ପ୍ରଭାବଗୁଡିକୁ ମୁକାବିଲା କରି ପର୍ଯ୍ୟଟକ, ପରିବେଶ, ପର୍ଯ୍ୟଟନ ଶିଳ୍ପ ଓ ଏଥିରେ ଭାଗୀଦାର ସମ୍ପ୍ରଦାୟର ଆବଶ୍ୟକତାଗୁଡିକୁ ପୂରଣ କରିବ ।

ସହନଶୀଳ ପର୍ଯ୍ୟଟନର ସବୁଠାରୁ ଗୁରୁତ୍ୱପୂର୍ଣ୍ଣ ଦିଗଗୁଡିକ ହେଲା ଏହା ଏକ ଦୀର୍ଘସ୍ଥାୟୀ ଅର୍ଥନୈତିକ କାର୍ଯ୍ୟକଳାପକୁ ପ୍ରୋତ୍ସାହିତ କରିଥାଏ ଏବଂ ସମସ୍ତଙ୍କ ସକାଶେ ସାମାଜିକ-ଅର୍ଥନୈତିକ ସୁଯୋଗ ଉନ୍ମୁକ୍ତ କରିଥାଏ। ଏଥିସହ ସମ୍ପର୍କିତ ସମ୍ପ୍ରଦାୟର ସାମାଜିକ କଲ୍ୟାଣ ଦିଗରେ ପର୍ଯ୍ୟଟନ ପ୍ରମୁଖ ଭୂମିକା ଗ୍ରହଣ କରିଥାଏ। ପ୍ରାକୃତିକ ସମ୍ବଳର ସୁରକ୍ଷା ଓ ଦାରିଦ୍ର୍ୟ ଦୂରୀକରଣ କ୍ଷେତ୍ରରେ ପର୍ଯ୍ୟଟନର ଭୂମିକା ଗୁରୁତ୍ୱପୂର୍ଣ୍ଣ ଥାଏ।

ପରିବେଶ ପର୍ଯ୍ୟଟନ ହେଉଛି ଏକ ସହନଶୀଳ ପର୍ଯ୍ୟଟନ ଏବଂ ଏସମ୍ପର୍କରେ ପ୍ରଥମେ ହେକ୍ଟର ସେବାଲସ -ଲାସ୍କରେନ ୧୯୮୦ ଦଶକରେ ଦର୍ଶାଇଥିଲେ। ତାଙ୍କର ବର୍ଣ୍ଣିତ ସଂଜ୍ଞାନୁସାରେ ପରିବେଶ ପର୍ଯ୍ୟଟନ ପରିବେଶସ୍ତରୀୟ ଦାୟିତ୍ୱବୋଧଭି□କ ଯାତ୍ରା ଏବଂ ପ୍ରାକୃତିକ ଅ□ଳଗୁଡିକ ଯେପରି ଏହାଦ୍ୱାରା କ୍ଷତିଗ୍ରସ୍ତ ହେବ ନାହିଁ ସେଥିପାଇଁ ଦୃଷ୍ଟି ଦିଆଯାଇଥାଏ। ପ୍ରାକୃତିକ ସମ୍ପଦଗୁଡ଼ିକୁ ଉପଭୋଗ କରିବା ସହ ଏହାର ସଂରକ୍ଷଣ ପ୍ରତି ଗୁରୁତ୍ୱ ଦିଆଯାଇଥାଏ ଏବଂ ସ୍ଥାନୀୟ ଜନଗଣଙ୍କ ସାମାଜିକ ଓ ଅର୍ଥନୈତିକ ବିକାଶ କ୍ଷେତ୍ରରେ ଏହା ପ୍ରମୁଖ ଅବଦାନ ଦେଇଥାଏ। ୧୯୯୬ରେ ଅନୁଷ୍ଠିତ ପ୍ରଥମ ବିଶ୍ୱ ସଂରକ୍ଷଣ କଂଗ୍ରେସରେ ବିଶ୍ୱ ସଂରକ୍ଷଣ ମହାସଂଘ ପକ୍ଷରୁ ଏହି ସଂଜ୍ଞାକୁ ଗ୍ରହଣ କରାଯାଇଥିଲା।

ସମ୍ପ୍ରତି ପରିବେଶ ପର୍ଯ୍ୟଟନ ହେଉଛି ବିଶ୍ୱର ସର୍ବାଧିକ ଗତିରେ ବୃଦ୍ଧି ପାଉଥିବା ଏକ ବଜାର ଏବଂ ବିଶ୍ୱର ଏକ ପ୍ରମୁଖ ଶିଳ୍ପ ଭାବେ ମାନ୍ୟତା ଲାଭ କରିଛି। ଷ୍ଟାର୍ମର-ସ୍ମିଥଙ୍କ ଗବେଷଣା ଅନୁଯାୟୀ ପାରମ୍ପରିକ ପର୍ଯ୍ୟଟନ ତୁଳନାରେ ପରିବେଶ ପର୍ଯ୍ୟଟନର ପର୍ଯ୍ୟଟକରେ ସଂଖ୍ୟା ବୃଦ୍ଧି ପାଇଥାଏ। ସେମାନଙ୍କ ମତରେ ୨୦୨୪ ବେଳକୁ ବିଶ୍ୱର ହଲିଡେ ମାର୍କେଟର ୫ ପ୍ରତିଶତ ହେବ ପରିବେଶ ପର୍ଯ୍ୟଟନ। ଉପଭୋକ୍ତାଙ୍କ ଶୈଳୀରେ କେତେକ ପରିବ□ନ ଯୋଗୁ ଏହି କ୍ଷେତ୍ରର ଅଭିବୃଦ୍ଧି ଦ୍ରୁତ ଗତିରେ ଧାବମାନ ହେଉଛି।

ପର୍ଯ୍ୟଟକମାନେ କ୍ରମେ ପରିବେଶ ସଚେତନ ହେଉଛନ୍ତି ଏବଂ ପର୍ଯ୍ୟଟନ ସହ ଏହାର ନିରାପ□ା ପ୍ରତି ସେମାନେ ସଚେତନ ହୋଇଛନ୍ତି। ଉଦାହରଣ ସ୍ୱରୂପ ୨୦୧୨ରେ ବ୍ଲୁ ଆଣ୍ଡ ଗ୍ରୀନ ଟୁମରୋ ପକ୍ଷରୁ କରାଯାଇଥିବା ସର୍ଭେରୁ ଜଣାଯାଇଛି ଯେ, ୪୭ ପ୍ରତିଶତ ପର୍ଯ୍ୟଟକ ପର୍ଯ୍ୟଟନକୁ ନୈତିକତା ଓ ପରିବେଶଭି□କ ସଚେତନତା କାର୍ଯ୍ୟକ୍ରମର ଅଂଶ ବୋଲି ବିବେଚନା କରିଛନ୍ତି। ଓଡ଼ିଶାରେ ଅବସ୍ଥିତ ଭିତରକନିକାରେ ପର୍ଯ୍ୟଟକଙ୍କ ସଂଖ୍ୟା କ୍ରମାଗତ ଭାବେ ବୃଦ୍ଧି ପାଇଛି। ୨୦୦୮-୦୯ରେ ୩୭,୦୮୦ ପର୍ଯ୍ୟଟକ ଆସିଥିବା ବେଳେ ୨୦୧୨-୧୩ରେ ଏହି ସଂଖ୍ୟା ବୃଦ୍ଧି ପାଇ ୪୬,୯୧୭ ହୋଇଥିଲା। କେନ୍ଦ୍ରାପଡା ଅନ୍ତର୍ଗତ ରାଜନଗର ହେନ୍ତାଳ ଜଙ୍ଗଲ ବିଭାଗ ପକ୍ଷରୁ ପ୍ରକାଶିତ ପୁସ୍ତିକାରେ ଏହା ଦର୍ଶାଯାଇଛି। ଆନ୍ତର୍ଜାତିକ ପର୍ଯ୍ୟଟକଙ୍କ ସଂଖ୍ୟା ବାର୍ଷିକ ୬.୫ ପ୍ରତିଶତ ହାରରେ ବୃଦ୍ଧି ପାଉଛି ଏବଂ ସବୁଠାରୁ ଦ୍ରୁତ ଅଭିବୃଦ୍ଧିଶୀଳ ବଜାରର ଏହା ୫ ପ୍ରତିଶତ ବୋଲି ଆକଳନ କରାଯାଇଛି। ଭାରତ ପରି ବିକାଶଶୀଳ ରାଷ୍ଟ୍ର ସକାଶେ ପରିବେଶ ପର୍ଯ୍ୟଟନ ଅର୍ଥନୈତିକ ଅଭିବୃଦ୍ଧି ଓ ସଂରକ୍ଷଣ ସକାଶେ ପ୍ରମୁଖ କ୍ଷେତ୍ରରେ ପରିଣତ ହୋଇଛି। ପ୍ରାକୃତିକ ସମ୍ବଳରେ ଭରପୂର ଥିବା ବିକାଶଶୀଳ ରାଷ୍ଟ୍ରମାନେ ସମ୍ପ୍ରତି ପରିବେଶ ପର୍ଯ୍ୟଟନ ଉପରେ ଗୁରୁତ୍ୱ ଦେଇଛନ୍ତି ଏବଂ ଏହା ଜରିଆରେ ପର୍ଯ୍ୟଟକଙ୍କ ସଂଖ୍ୟା ବୃଦ୍ଧି ପାଉଛି। ବହୁଳ ପର୍ଯ୍ୟଟନ ଯୋଗୁ ପ୍ରାକୃତିକ ପରିବେଶର କ୍ଷୟ ଘଟୁଥିବା ବେଳେ ପରିବେଶ ପର୍ଯ୍ୟଟନ ମୁଖ୍ୟତଃ ଏକ୍ଷେତ୍ରରେ ରହିଥିବା ନକାରାତ୍ମକ ଦିଗଗୁଡିକର ମୁକାବିଲା କରିଥାଏ ଏବଂ ସଂରକ୍ଷଣ କ୍ଷେତ୍ରରେ ପ୍ରମୁଖ ଭୂମିକା ଗ୍ରହଣ କରିଥାଏ। ଅନ୍ୟପକ୍ଷରେ ସ୍ଥାନୀୟ ବାସିନ୍ଦାଙ୍କ ନିଯୁକ୍ତି ସୁଯୋଗ, ଆୟ ସୃଷ୍ଟି, ଶିକ୍ଷା କ୍ଷେତ୍ରରେ ପରିବେଶ ପର୍ଯ୍ୟଟନ ପ୍ରମୁଖ ଭୂମିକା ଗ୍ରହଣ କରୁଥିବାରୁ ଏହାର ଗୁରୁତ୍ୱ ବୃଦ୍ଧି ପାଇଛି।

ଭାରତରେ ପରିବେଶ ପର୍ଯ୍ୟଟନ:

ପ୍ରାକୃତିକ ସୌନ୍ଦର୍ଯ୍ୟର ଭୂମି ହେଉଛି ଭାରତ। ମାକ୍ସମୁଲର ଥରେ କହିଥିଲେ: ସମଗ୍ର ବିଶ୍ୱରେ ଧନସମ୍ପଦ, ପ୍ରାକୃତିକ ସମ୍ବଳ, ଶକ୍ତି, ସୌନ୍ଦର୍ଯ୍ୟ ଆଦିର ସମ୍ଭାର ରହିଥିବା ଦେଶ ତଥା ପୃଥିବୀର ଭୂସ୍ୱର୍ଗ କେଉଁ ରାଷ୍ଟ୍ର ବୋଲି ଯଦି ପ୍ରଶ୍ନ କରାଯାଏ ତେବେ ମୁଁ କହିବି ତାହା ହେଉଛି ଭାରତ। ଭାରତ ପରି ରାଷ୍ଟ୍ର ଜଗତରେ ବିରଳ ଏବଂ ଏହାର ସୌନ୍ଦର୍ଯ୍ୟର ପଟ୍ଟାନ୍ତର ନାହିଁ।

୧୯୯୮ରେ ଭାରତର ପର୍ଯ୍ୟଟନ ମନ୍ତ୍ରଣାଳୟ ଦ୍ୱାରା ପ୍ରସ୍ତୁତ ପରିବେଶ ପର୍ଯ୍ୟଟନ ନୀତି ଆଧାର ଅନୁସାରେ ଜୁନ ୨୦୧୧ରେ ପରିବେଶ ଓ ଜଙ୍ଗଲ ମନ୍ତ୍ରଣାଳୟ ପକ୍ଷରୁ ଦେଶର ସଂରକ୍ଷିତ ଇଲାକାଗୁଡିକରେ ପରିବେଶ ପର୍ଯ୍ୟଟନ ସଂକ୍ରାନ୍ତ ନୀତି ପ୍ରସ୍ତୁତ କରିବା ପାଇଁ ସମସ୍ତ ରାଜ୍ୟଗୁଡିକର ବୈଠକ ଆହ୍ୱାନ କରାଯାଇଥିଲା। ସମ୍ପ୍ରତି ଭାରତର ୬୬୧ଟି ସଂରକ୍ଷିତ ଇଲାକା ରହିଥିବା ବେଳେ

୧୦୦ଟି ଜାତୀୟ ପାର୍କ, ୫୧୪ଟି ଅଭୟାରଣ୍ୟ, ୪୩ଟି ସଂରକ୍ଷିତ ଜଙ୍ଗଲ, ଚାରେଟି ଗୋଷ୍ଠୀଭି୍ତିକ ସଂରକ୍ଷିତ ଇଲାକା ରହିଛି । ଏସବୁ ଇଲାକାର ଆକାର ହେଉଛି ଦେଶର ମୋଟ ଭୌଗୋଳିକ ଇଲାକାର ୫ ପ୍ରତିଶତ ।

ଭାରତରେ ପରିବେଶ ପର୍ଯ୍ୟଟନ ଶିଳ୍ପ ମୁଖ୍ୟତଃ ସଂରକ୍ଷଣ ଓ ଜୀବିକାର୍ଜନ ମଧ୍ୟରେ ସମ୍ପର୍କ ପ୍ରତିଷ୍ଠା କରିଥାଏ । ସାଧାରଣତଃ ଜୀବିକାର୍ଜନ ପାଇଁ ଅଧିବାସୀମାନେ ପ୍ରାକୃତିକ ସମ୍ପଦକୁ ସ୍ଥାନୀୟ ବ୍ୟବହାର କରିଥାନ୍ତି । ମାତ୍ର ପରିବେଶ ପର୍ଯ୍ୟଟନ ଯୋଗୁ ସ୍ଥାନୀୟ ଲୋକଙ୍କ ଜୀବିକାର୍ଜନର ମାର୍ଗ ପ୍ରଶସ୍ତ ହୋଇଥାଏ ଏବଂ ପରିବେଶ ଧ୍ୱଂସ ହୋଇ ନ ଥାଏ । ସେମାନେ ଜୀବିକାର୍ଜନ କରିବା ସହ ପ୍ରାକୃତିକ ସମ୍ପଦର ସୁରକ୍ଷା ଦିଗରେ ହାତ ବଢେଇଥାନ୍ତି । ଏହାର ଏକ ବାସ୍ତବ ଉଦାହରଣ ହେଲା କେରଳର ପେରିୟାର ବ୍ୟାଘ ସଂରକ୍ଷଣ ପ୍ରକଳ୍ପ । ଏଠାରେ ପରିବେଶ ପର୍ଯ୍ୟଟନ କରାଯିବା ସହ ଅନେକ ପରିବେଶ ବିକାଶ କମିଟି ଗଠନ କରାଯାଇଛି । ପ୍ରାକୃତିକ ଶିବିର, ଘୋଡ଼ା ଚଢ଼ିବା, ଟ୍ରେକିଂ ଆଦି ଜରିଆରେ ସ୍ଥାନୀୟ ଲୋକଙ୍କୁ ଅନ୍ତର୍ଭୁକ୍ତ କରାଯାଇଛି ଏବଂ ସେମାନେ ଆୟ କରିଥାନ୍ତି । ଏହି ପ୍ରକଳ୍ପ ଯୋଗୁ ୫୫୪୦ ପରିବାରର ୪୦ ହଜାର ଲୋକ ଉପକୃତ ହୋଇଛନ୍ତି । ଏହି ବିକଳ୍ପ ଜୀବିକା ପନ୍ଥା ଜରିଆରେ ଲୋକମାନେ ବହୁଳ ଉପକୃତ ହୋଇପାରୁଥିବା ବେଳେ ଜଙ୍ଗଲର ସୁରକ୍ଷା ମଧ୍ୟ ହୋଇପାରୁଛି । ଏହି ବିକଳ୍ପ ବ୍ୟବସ୍ଥା ଯୋଗୁ ଶିକାରୀ, ଚୋରାଚାଲାଣକାରୀମାନେ ବନ ସୁରକ୍ଷା ଦିଗରେ ପ୍ରମୁଖ ଭୂମିକା ଗ୍ରହଣ କରୁଛନ୍ତି । ଏପରିକି ପଶ୍ଚିମବଙ୍ଗର ସୁନ୍ଦରବନ ବ୍ୟାଘ୍ର ସଂରକ୍ଷଣ କ୍ଷେତ୍ରରେ ମଧ୍ୟ ସମବ୍ୟବସ୍ଥା ପରିଲକ୍ଷିତ ହୋଇପାରିଛି । ଗୁହା ଓ ଘୋଷଙ୍କ ଗବେଷଣାରୁ ଜଣାଯାଇଛି ଯେ, ପର୍ଯ୍ୟଟନ କ୍ଷେତ୍ରରେ ଅଂଶଗ୍ରହଣକାରୀମାନେ ଖାଦ୍ୟ ସକାଶେ ଅଧିକ ୧୯ ପ୍ରତିଶତ ବ୍ୟୟ କରୁଥିବା ବେଳେ ଅଣଖାଦ୍ୟ ବାବଦ ଖର୍ଚ୍ଚ ସକାଶେ ୩୮ ପ୍ରତିଶତ ଖର୍ଚ୍ଚ କରିଥାନ୍ତି । ଏହା ଯୋଗୁଁ ପର୍ଯ୍ୟଟନ ଅର୍ଥନୀତି ଶାଣିତ ହୋଇଥାଏ । ପରିବେଶ ପର୍ଯ୍ୟଟନ ଜରିଆରେ ସ୍ଥାନୀୟ ଅଧିବାସୀ ବେଶ ଉପକୃତ ହେଉଥିବା ବେଳେ ସାମାଜିକ ଓ ରାଜନୈତିକ ଭାବେ ସେମାନଙ୍କୁ ସଶକ୍ତ କରାଯାଇପାରୁଛି ଏବଂ ମାନବିକ ଅଧିକାରର ସୁରକ୍ଷା କରାଯାଇପାରୁଛି । ସେହି ସ୍ଥାନଗୁଡିକରେ ଉନ୍ନତ ଭି୍ତିଭୂମି, ସ୍ୱାସ୍ଥ୍ୟ ସେବା, ସଚେତନତା, ଶିକ୍ଷା, ବିକାଶ, ସଂରକ୍ଷଣ ଆଦି ହୋଇପାରୁଛି । ସୁନ୍ଦରବନ ପ୍ରକଳ୍ପରେ ପରିବେଶ ପର୍ଯ୍ୟଟନ ଯୋଗୁ ଲୋକମାନଙ୍କ ଆୟ ବୃଦ୍ଧି ହୋଇପାରୁଥିବା ସହ ସ୍ଥାନୀୟ ଲୋକଙ୍କ ସନ୍ତାନସନ୍ତତିମାନେ ଶିକ୍ଷା ଲାଭ କରିପାରୁଛନ୍ତି । ଭାରତରେ ପରିବେଶ ପର୍ଯ୍ୟଟନର ଅନ୍ୟ ଏକ ଉଦାହରଣ ହେଲା ହିମାଳୟ ଜାତୀୟ ପାର୍କ ପ୍ରକଳ୍ପ । ଏହି ଅ଼ଳରେ ସୁରକ୍ଷିତ ଇଲାକା ପରିଚାଳନା କମିଟି ଗଠନ କରାଯାଇ ପରିବେଶର ସୁରକ୍ଷା କରାଯାଇପାରୁଛି ଏବଂ ଜଙ୍ଗଲର ସଂରକ୍ଷଣ କରାଯାଇପାରୁଛି । ସେହିପରି ମହିଳା ସଶକ୍ତିକରଣ, ଦାରିଦ୍ର୍ୟ ଦୂରୀକରଣ ଯୋଜନା, ଗ୍ରାମା଼ଳର ବିକାଶ ଆଦି କରାଯାଇପାରୁଛି । ସଂରକ୍ଷଣ ସହ ଜୀବିକାର ସମ୍ପର୍କ ପ୍ରତିଷ୍ଠା କରାଯାଇଛି । ଗରିବ ପରିବାରର ମହିଳାମାନେ ପ୍ରାକୃତିକ ସମ୍ବଳ ଉପରେ ନିର୍ଭର କରିବା ସହ ସେଠାରେ ଗଠିତ ମହିଳା ସ଼ୟ ଓ ଋଣ ସହାୟକ ଗୋଷ୍ଠୀ ଜରିଆରେ ସେମାନେ ଆର୍ଥିକ ସହାୟତା ପାଇପାରୁଛନ୍ତି । ଏଥିରୁ ମହିଳାମାନେ ଋଣ ନେଇ ନାନା ପ୍ରକାର ଆୟକରୀ କାର୍ଯ୍ୟକଳାପ କରୁଛନ୍ତି ଏବଂ ଆର୍ଥିକ ଭାବେ ସଶକ୍ତ ହୋଇପାରୁଛନ୍ତି । ଦୁର୍ବଳ ବର୍ଗର ମହିଳାମାନେ ଋଣ ନେଇ ଆର୍ଥିକ ଭାବେ ସଶକ୍ତ ହୋଇପାରୁଥିବା ସହ ନିଷ୍ପ୍ତି ନିର୍ଦ୍ଧାରଣ କ୍ଷେତ୍ରରେ ପ୍ରମୁଖ ଭୂମିକା ଗ୍ରହଣ କରୁଛନ୍ତି । ଫଳରେ ସେମାନେ ଜଙ୍ଗଲ ଉପରେ ବିଶେଷ ନିର୍ଭର କରୁନାହାନ୍ତି ।

ତେବେ, ସଫଳ ସଂରକ୍ଷଣ ନୀତି ଅବଲମ୍ବନ କରିପାରୁନ ଥିବାରୁ ଅନେକ ପରିବେଶ ପର୍ଯ୍ୟଟନ ପ୍ରକଳ୍ପଗୁଡିକୁ ସମାଲୋଚନା କରାଯାଇଥାଏ । ଏପରିକି ଯେଉଁମାନଙ୍କ ଯୋଗୁଁ ପରିବେଶ ପର୍ଯ୍ୟଟନ ସମ୍ଭବ ହୋଇଥାଏ ସେହି ସମ୍ପ୍ରଦାୟ ଓ ସଂରକ୍ଷଣ ପ୍ରତି ଅବହେଳା କରାଯାଇ ଏହି ପ୍ରକଳ୍ପଗୁଡିକୁ କାର୍ଯ୍ୟକାରୀ କରାଯାଇଥାଏ । ଫଳରେ ଏହାର ଆଭିମୁଖ୍ୟ ନଷ୍ଟ ହୋଇଥାଏ । ଏପରିକି କେତେକ କ୍ଷେତ୍ରରେ ବନ୍ଧୁକ ଜରିଆରେ ଲୋକଙ୍କୁ ସମସ୍ତ ସୂଚନାଠାରୁ ଦୂରେଇ ରଖାଯାଇଥାଏ । ଫଳରେ ସଂରକ୍ଷିତ ଇଲାକା ଓ ସ୍ଥାନୀୟ ଲୋକଙ୍କ ମଧ୍ୟରେ ସଂଘାତ ବୃଦ୍ଧି ପାଇଥାଏ । ଉଦାହରଣ ସ୍ୱରୂପ ରାଜସ୍ଥାନର କେଓଲାଦେଓ ଜାତୀୟ ଉଦ୍ୟାନରେ କେତେକ ଜାଠ ସମ୍ପ୍ରଦାୟର ପୁରୁଷମାନଙ୍କୁ ନିଯୁକ୍ତି ସୁଯୋଗ ମିଳିଛି । ଏଠାରେ ଅଧିକାଂଶ ସ୍ଥାନୀୟ ବାସିନ୍ଦା ସଂରକ୍ଷଣକୁ ସମର୍ଥନ କରନ୍ତି ନାହିଁ । ଜାତୀୟ ଉଦ୍ୟାନ ପ୍ରତିଷ୍ଠା ପାଇଁ

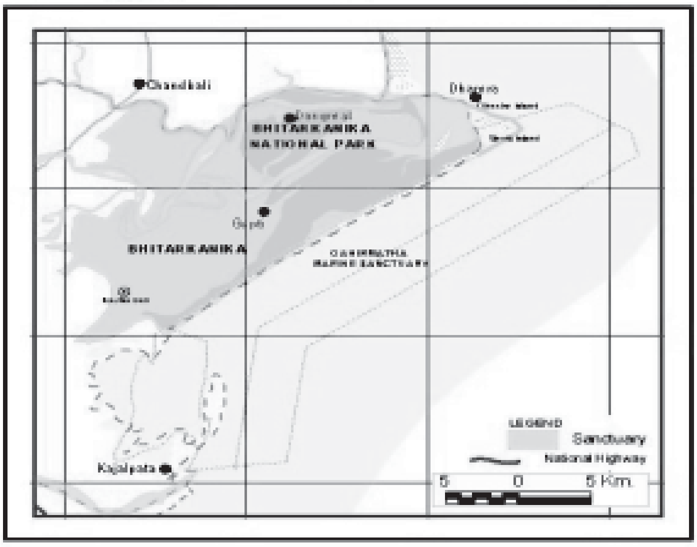

ସେଠାରେ ବଳପୂର୍ବକ ଉଚ୍ଛେଦ କରାଯାଇଛି । ବେଆଇନ ଜବରଦଖଲ, ଫସଲ ନଷ୍ଟ, ବନ୍ୟଜନ୍ତୁଙ୍କ ଆକ୍ରମଣ, ସ୍ଥାନୀୟ ଲୋକଙ୍କ ମଧ୍ୟରେ ଅସନ୍ତୋଷ ସମସ୍ୟାକୁ ଅଧିକ ଖରାପ କରିବ । ହିମାଳୟ ଅନ୍ତର୍ଗତ ବିଶ୍ୱ ଐତିହ୍ୟସ୍ଥଳୀ ଭାବେ ପରିଗଣିତ ନନ୍ଦା ଦେବୀ ଜୈବମଣ୍ଡଳରେ ବନ୍ୟଜନ୍ତୁ ଫସଲ ଖାଇବା, ଫଳ ନଷ୍ଟ କରିବା ଏବଂ ଅନ୍ୟାନ୍ୟ ଫସଲ ନଷ୍ଟ କରିବା ହେତୁ ଚାଷୀମାନେ ବାର୍ଷିକ ହାରାହାରି ୧୨୮୫ଟଙ୍କା, ୧୧୯୫ଟଙ୍କା ଓ ୧୫୬ଟଙ୍କାର କ୍ଷତି ସହନ୍ତି । ଜଙ୍ଗଲରେ ବଢ଼ୁଥିବା ଔଷଧୀୟ ବୃକ୍ଷର ମାର୍କେଟିଂ ଉପରେ ନିଷେଧାଦେଶ ହେତୁ ୧୫୮୭ଟଙ୍କା ଏବଂ ପ୍ରମୁଖ ସ୍ଥଳରେ ପର୍ଯ୍ୟଟନ ନିଷିଦ୍ଧ ହେତୁ ୭୯୦୪ ଟଙ୍କା କ୍ଷତି ସହିଥାନ୍ତି । ଯଦିଓ ବନ୍ୟଜନ୍ତୁଙ୍କ ଆକ୍ରମଣରେ ମୃତ୍ୟୁବରଣ କରୁଥିବା ପୋଷାଜନ୍ତୁଙ୍କ ସକାଶେ କ୍ଷତିପୂରଣ ବାବଦରେ କର୍ତ୍ତୃପକ୍ଷ ଅର୍ଥ ଦେଇଥାନ୍ତି ତଥାପି ଲୋକମାନଙ୍କ ଦ୍ୱାରା ଆକଳନ କରାଯାଇଥିବା ପରିମାଣର ମାତ୍ର ୫ ପ୍ରତିଶତ ମିଳିଥାଏ । ଜଙ୍ଗଲ ପରିଚାଳନା କର୍ତ୍ତୃପକ୍ଷଙ୍କ ଦ୍ୱାରା ପ୍ରଦାନ କରାଯାଉଥିବା ସହାୟତାକୁ ଲୋକମାନେ ପ୍ରଶଂସା କରନ୍ତି ନାହିଁ ବରଂ ସେମାନଙ୍କ ମଧ୍ୟରେ ଅସନ୍ତୁଷ୍ଟ ଅଧିକ ହୋଇଥାଏ । ଲୋକମାନଙ୍କ ମଧ୍ୟରେ ଏହି ଅସହିଷ୍ଣୁତା କ୍ରମାଗତ ଭାବେ ବୃଦ୍ଧି ପାଇଥାଏ ।

ଓଡ଼ିଶାର ଭିତରକନିକା ଅଭୟାରଣ୍ୟର ଏକ ଉଦାହରଣ :

ପୂର୍ବ ଭାରତର ଓଡ଼ିଶା ଅନ୍ତର୍ଗତ କେନ୍ଦ୍ରାପଡ଼ା ଜିଲ୍ଲାରେ ଅବସ୍ଥିତ ବିଶ୍ୱପ୍ରସିଦ୍ଧ ଭିତରକନିକା ଅଭୟାରଣ୍ୟ । ବିଲୁପ୍ତ ହୋଇଆସୁଥିବା କୁମ୍ଭୀରମାନଙ୍କ ଏହା ଆଶ୍ରୟସ୍ଥଳୀ । ଏଠାରୁ ୨୦୦୮ରେ ୨୩ ଫୁଟ ଲମ୍ବା ବିଶିଷ୍ଟ ଏକ ଲୁଣାଜଳରେ ବାସ କରୁଥିବା କୁମ୍ଭୀର ଉଦ୍ଧାର ହେବା ପରେ ଏହାକୁ ଗିନିଜ ବୁକ ଅଫ ୱାର୍ଲ୍ଡ ରେକର୍ଡରେ ସ୍ଥାନିତ କରାଯାଇଛି । ୧୯୭୫ରେ ପ୍ରତିଷ୍ଠିତ ଭିତରକନିକା ଅଭୟାରଣ୍ୟର ମୁଖ୍ୟ ଅଞ୍ଚଳରେ ସେପ୍ଟେମ୍ବର ୧୯୯୮ରେ ଭିତରକନିକା ଜାତୀୟ ପାର୍କ ପ୍ରତିଷ୍ଠା

ସାରଣୀ ୧ : ପର୍ଯ୍ୟଟକଙ୍କ ଆଗମନ ଓ ଏହି ସମୟକାଳରେ ରାଜସ୍ୱ ଆୟ				
ବର୍ଷ	ପର୍ଯ୍ୟଟକଙ୍କ ସଂଖ୍ୟା			ରାଜସ୍ୱ ଆୟ
	ଭାରତୀୟ	ବିଦେଶୀ	ମୋଟ	
୨୦୦୮-୦୯	୩୬,୭୯୨	୨୮୮	୩୭,୦୮୦	୧୨,୬୩,୪୭୯
୨୦୦୯-୧୦	୪୫,୧୭୮	୨୪୯	୪୫,୪୨୭	୧୧,୧୯,୬୯୬
୨୦୧୦-୧୧	୪୮,୯୭୨	୩୦୦	୪୯,୨୭୨	୧୫,୮୬,୩୮୩
୨୦୧୧-୧୨	୩୯,୨୯୫	୨୭୫	୩୯,୫୭୦	୧୩,୮୬,୮୬୮
୨୦୧୨-୧୩	୪୬,୭୧୪	୨୦୩	୪୬,୯୧୭	୧୫,୪୮,୯୮୯

ହୋଇଥିଲା । ଏହା ଭାରତର ଦ୍ୱିତୀୟ ବୃହ□ମ ହେନ୍ତାଳ ପରିବେଶ । ଏହି ଜାତୀୟ ଉଦ୍ୟାନ ୬୭୨ ବର୍ଗ କିଲୋମିଟର ପରିବ୍ୟାପ୍ତ ଭିତରକନିକା ହେନ୍ତାଳ ଅ□ଳରେ ପ୍ରତିଷ୍ଠିତ ଏବଂ ବ୍ରାହ୍ମଣୀ, ବୈତରଣୀ ଓ ଧାମରା ନଦୀର ତ୍ରିକୋଣଭୂମିରେ ଏହା ଅବସ୍ଥିତ ।

ପର୍ଯ୍ୟଟକ ସଂଖ୍ୟା ବୃଦ୍ଧି ପାଇବା ସହ ସ୍ଥାନୀୟ ଅ□ଳର ବିକାଶ ସମ୍ଭବ ହୋଇଥାଏ । ପରିବେଶ ପର୍ଯ୍ୟଟନ କ୍ଷେତ୍ରରେ ସ୍ଥାନୀୟ ବାସିନ୍ଦାଙ୍କ ଅନ୍ତର୍ଭୁକ୍ତିକୁ ଅଧିକ ନିଶ୍ଚିତ କରାଯାଇଥାଏ ଏବଂ ସଂରକ୍ଷଣ ଦିଗରେ ଧାନ ଦିଆଯାଇଥାଏ । ଜଙ୍ଗଲ ବିଭାଗର ଉଦ୍ୟମରେ ସେହି ସବୁ ଅ□ଳରେ ପରିବେଶ ବିକାଶ କମିଟିମାନ ଗଠନ କରାଯାଇଥାଏ । ସେହିପରି ଭିତରକନିକା ଅ□ଳରେ ଜଙ୍ଗଲ ବିଭାଗ କର୍ମଚାରୀ, ସ୍ଥାନୀୟ ଲୋକଙ୍କୁ ନେଇ ଭିତରକନିକା ପରିବେଶ ପର୍ଯ୍ୟଟନ ଓ ପରିବେଶ ବିକାଶ ସମିତି ଗଠନ କରାଯାଇଛି । ଏହି ସମିତି ଜରିଆରେ ସ୍ଥାନୀୟ ଲୋକଙ୍କୁ ପ୍ରଶିକ୍ଷଣ ଦିଆଯିବା ସହ ବିଭିନ୍ନ ପରିବେଶ ପର୍ଯ୍ୟଟନ କାର୍ଯ୍ୟକ୍ରମମାନ କରାଯାଇଥାଏ । ଏଥିରେ ବିଭିନ୍ନ କ୍ଷେତ୍ରରେ କାର୍ଯ୍ୟ କରିବାର ସୁଯୋଗ ସୃଷ୍ଟି ହୋଇଥାଏ ।

ପରିବେଶ ପର୍ଯ୍ୟଟନରେ ଅଂଶଗ୍ରହଣ କରୁଥିବା ବ୍ୟକ୍ତିଙ୍କ ସକାଶେ ସୁଯୋଗ ସୃଷ୍ଟି ହୋଇଥାଏ । ପାର୍କଭିତରେ ପାଟ୍ରୋଲିଂ କରୁଥିବା ବ୍ୟକ୍ତି, ବନୀକରଣ କାର୍ଯ୍ୟରେ ନିୟୋଜିତ ବ୍ୟକ୍ତି, ଗେଟ କିପର, ବୋଟ ଚାଳକଙ୍କୁ ମଜୁରୀ ମିଳିଥାଏ । ସେହିପରି ସ୍ମରଣିକା କାଉ□ର, କ୍ୟା□ିନ, ଇକୋ-ଲଜ ପ୍ରତିଷ୍ଠା ହୋଇଛି । ଇକୋଗାଇଡମାନେ ଏଠାରେ କାର୍ଯ୍ୟରତ ଥିବା ବେଳେ ପାର୍କ ସଂକ୍ରାନ୍ତ ନିର୍ମାଣ ଓ ଅନ୍ୟାନ୍ୟ ବିକାଶମୂଳକ କାର୍ଯ୍ୟ ସକାଶେ ଅସ୍ଥାୟୀ କର୍ମଚାରୀ ରହିଛନ୍ତି । ସେହିପରି ପାର୍କ ବାହାରେ ଲଜ, ରେଷ୍ଟୁରା□, ପରିବହନ ବ୍ୟବସ୍ଥା ରହିଛି । ଏହା ଜରିଆରେ ଲୋକମାନେ ଆୟ କରିପାରୁଛନ୍ତି । ନର୍ସରୀ ବିକାଶ ଓ ପାର୍କିଂ ଫି ଜରିଆରେ ମଧ ଲୋକମାନେ ଆୟକରିପାରୁଛନ୍ତି ।

ପରିବେଶ ପର୍ଯ୍ୟଟନ ଯୋଗୁଁ ସବୁଠାରୁ ଯେଉଁ ଗୁରୁତ୍ୱପୂର୍ଣ୍ଣ ବିଷୟ ପରିଲକ୍ଷିତ ହୋଇଛି ତାହା ହେଲା ପରିବହନ ଓ ଯୋଗାଯୋଗ ବ୍ୟବସ୍ଥାର ବିକାଶ । ପ୍ରଧାନମନ୍ତ୍ରୀ ଗ୍ରାମୀଣ ସଡ଼କ ଯୋଜନାରେ ରାଜନଗରରୁ ଜାତୀୟ ପାର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ଏକ ପକ୍କା ରାସ୍ତା ନିର୍ମାଣ କରାଯାଇଛି । ଏହା ଦ୍ୱାରା ସ୍ଥାନୀୟ ଅ□ଳର ବିକାଶ ସହ ପର୍ଯ୍ୟଟକ ସଂଖ୍ୟା ମଧ ବୃଦ୍ଧି ପାଇଛି । ଏଠାକାର ପ୍ରାକୃତିକ ସମ୍ଭଳ ଅଧିକରୁ ଅଧିକ ପର୍ଯ୍ୟଟକଙ୍କୁ ଆକୃଷ୍ଟ କରିବା ପାଇଁ ସହାୟକ ହୋଇଥାଏ । ବିଭିନ୍ନ ସ୍ଥାନରୁ ପର୍ଯ୍ୟଟକମାନେ ଆସିବା ଯୋଗୁ ସ୍ଥାନୀୟ ଲୋକଙ୍କ ଚାଲିଚଳଣି, ଜ୍ଞାନ ଉପରେ ଏହାର ପ୍ରଭାବ ପଡ଼ିଥାଏ । ପରିବେଶ ପର୍ଯ୍ୟଟନ ପ୍ରକଳ୍ପ ଯୋଗୁଁ ମହିଳାମାନେ ମଧ୍ୟ ଚାରିକାନ୍ଥ ଭିତରୁ ବାହାରି ମହିଳା ସ୍ୱୟଂ ସହାୟକ ଗୋଷ୍ଠୀ ଗଠନ କରି କ୍ଷୁଦ୍ର ଓ ଅଣୁ ଉଦ୍ୟୋଗ ଚଲାଇଛନ୍ତି । ଗୋଷ୍ଠୀ ଗଠନ କରିବା ସହ ସେମାନେ ଶିକ୍ଷା, ସ୍ୱାସ୍ଥ୍ୟ କ୍ଷେତ୍ରରେ ଅନେକ ସଫଳତା ହାସଲ କରିଛନ୍ତି । ପରିବହନ ସୁବିଧା ହୋଇପାରିବା ଯୋଗୁ ୧୦୮ ଆମ୍ବୁଲାନ୍ସ ବିଭିନ୍ନ ଗ୍ରାମକୁଯାଇପାରୁଛି । ଅତୀତରେ ରାସ୍ତାଗୁଡିକ କାଦୁଅ ଥିବାବେଳେ ବ□ମାନ ତାହା ପକ୍କା ହୋଇଥିବାରୁ ପିଲାମାନେ ସୁବିଧାରେ ସ୍କୁଲକୁ ଯାଇପାରୁଛନ୍ତି ।

ସାମାଜିକ ଓ ଅର୍ଥନୈତିକ ବିକାଶ ସହ ଭିତରକନିକା ସଂରକ୍ଷଣ ସମିତି ଜରିଆରେ ବନ୍ୟକାଠ ସଂଗ୍ରହ, ପତ୍ର ସଂଗ୍ରହ, ମହୁ ସଂଗ୍ରହ ପରିମାଣ ହ୍ରାସ କରାଯାଇଛି । ଜଙ୍ଗଲକୁ ଲୋକମାନଙ୍କ ଅବାଧ ପ୍ରବେଶ ବନ୍ଦ ହେବା ଯୋଗୁ ବନ୍ୟଜନ୍ତୁଙ୍କ ସଂଖ୍ୟା ବୃଦ୍ଧି ପାଇଛି । ବିଲୁପ୍ତ ଆଶଙ୍କାରେ ଥିବା କୁମ୍ଭୀର ସଂଖ୍ୟା ୨୦୦୨-୦୩ରେ ୧୩୦୮ ଥିବା ବେଳେ ୨୦୦୯-୧୦ରେ ଏହି ସଂଖ୍ୟା ୧୬୧୦ରେ ପହ□ିଛି । ସ୍ଥାନୀୟ ଲୋକଙ୍କ କହିବା ଅନୁସାରେ ସେମାନେ ସମ୍ପ୍ରତି ଚିତାବାଘ, ଭାଲୁ ଆଦି ଦେଖୁଛନ୍ତି ଯାହାକି ୧୦ ବର୍ଷ ପୂର୍ବେ ଦେଖାଯାଉନଥିଲା । ସେହିପରି ଜାଳେଣି କାଠ ସଂଗ୍ରହ ବନ୍ଦ କରାଯାଉଥିବାରୁ ଜଙ୍ଗଲ ପରିସୀମା ବଢିବାରେ ଲାଗିଛି । ଅଧିକାଂଶ ଲୋକ ପରିବେଶ ପର୍ଯ୍ୟଟନ ପ୍ରତି ସକାରାତ୍ମକ ମନୋଭାବ ପୋଷଣ କରିଛନ୍ତି । ପରିବେଶ ପର୍ଯ୍ୟଟନ ନିଃସନ୍ଦେହରେ ସ୍ଥାନୀୟ ଲୋକଙ୍କ ଆୟ ବୃଦ୍ଧିରେ ସହାୟକ ହୋଇଥିବା ବେଳେ ଏଥିରେ ଅଂଶଗ୍ରହଣକାରୀଙ୍କ ସହ ଆଲୋଚନାରୁ ଜଣାଯାଇଛି ଯେ ପରିବେଶ ପର୍ଯ୍ୟଟନରେ ଅଂଶଗ୍ରହଣ କରୁଥିବା ଲୋକଙ୍କ ମଧରୁ ଅଧିକାଂଶ ମଜୁରିଆ । ବୋଟ ବ୍ୟବସାୟ ଦ୍ୱିତୀୟ ସ୍ଥାନରେ ରହିଥିବା ବେଳେ ରେଷ୍ଟୁରା□ ଓ ଟିଫିନ ବ୍ୟବସାୟ ତୃତୀୟ ସ୍ଥାନରେ ରହିଛି । ଅଭୟାରଣ୍ୟ ଭିତରେ କେତେକ ହୋଟେଲ ରହିଥିବା ସ□େ ମାଲିକମାନେ ସ୍ଥାନୀୟ ବାସିନ୍ଦା ନୁହନ୍ତି । ସର୍ବାଧିକ ପର୍ଯ୍ୟଟକ ଆସୁଥିବା ଋତୁରେ ଅଧିକ ଗାଇଡ ରହିଥାନ୍ତି । ତେବେ କମ ଶିକ୍ଷା ବା ନିରକ୍ଷରତା ଯୋଗୁ ଲୋକମାନେ ବିକାଶର ମାର୍ଗ ଉପଲବ୍ଧ କରିପାରୁନାହାନ୍ତି ଏବଂ ସେମାନେ ମଜୁରିଆ ଭାବେ ରହିଥାନ୍ତି । ପରିବେଶ ପର୍ଯ୍ୟଟନ କ୍ଷେତ୍ରରେ ମହିଳା ଅଂଶଗ୍ରହଣକାରୀଙ୍କ ସଂଖ୍ୟା ମଧ୍ୟ କମ ଏବଂ

ଶିକ୍ଷାର ଅଭାବ ହେତୁ ସେମାନେ ଅଧିକ ଆଗକୁ ଯାଇପାରୁନାହାନ୍ତି । ପାର୍କରେ ଅଧିକାଂଶ ମହିଳା ଠିକା ଶ୍ରମିକ ଭାବେ କାର୍ଯ୍ୟ କରନ୍ତି ଏବଂ ପରିବେଶ ପର୍ଯ୍ୟଟନରେ ଅଂଶଗ୍ରହଣକାରୀଙ୍କ ତୁଳନାରେ ସେମାନେ ବହୁତ କମ ମଜୁରି ପାଇଥାନ୍ତି । ଟୁର ଅପରେଟରମାନେ ସବୁଠାରୁ ଅଧିକ ଲାଭ ପାଉଥିବା ବେଳେ ହୋଟେଲ ମାଲିକ, ରେଷ୍ଟୁରାଣ୍ଟ ମାଲିକ, ବୋଟ ଚାଳକମାନେ ମଧ ଅଧିକ ଲାଭ ପାଇଥାନ୍ତି । ସେମାନଙ୍କ ମଧରୁ ଅଧିକାଂଶ ଲୋକଙ୍କ ଜୀବନଧାରଣ ମାନରେ କୌଣସି ପରିବର୍ତ୍ତନ ହୋଇନାହିଁ । କାରଣ ସେମାନେ ମଜୁରି କମ ପାଉଛନ୍ତି । ଏଥିପାଇଁ ସେମାନେ ଜାଳେଣିକାଠ, ମହୁ, ପଶୁଖାଦ୍ୟ, ମାଛ ଧରିବା, ଚିଙ୍ଗୁଡ଼ି ଚାଷ ପାଇଁ ଆଗ୍ରହ ପ୍ରକାଶ କରିଥାନ୍ତି । ତେବେ ଆୟରେ ଧାରାବାହିକତା ଓ ସୁଯୋଗ ଥିବା ଯୋଗୁ ଲୋକମାନେ ପରିବେଶ ପର୍ଯ୍ୟଟନ ପ୍ରତି ଆଗ୍ରହୀ ହୋଇଥାନ୍ତି ଏବଂ ପରିବାର ଲୋକଙ୍କୁ ଏଥିରେ ଅନ୍ତର୍ଭୁକ୍ତ କରାଇଥାନ୍ତି । ତେବେ ତ୍ରୁଟିପୂର୍ଣ୍ଣ ପରିଚାଳନା ଯୋଗୁ ସବୁଠାରୁ ଅଧିକ କ୍ଷତି ସହିଥାନ୍ତି ଇକୋଗାଇଡମାନେ । ବୋଟ ମାଲିକଙ୍କ ଦୌରାତ୍ମ୍ୟ ଯୋଗୁ ସେମାନେ ଆୟ କରିପାରିନଥାନ୍ତି । ଅଧିକାଂଶ ଗାଇଡ ବିଶେଷ ଜ୍ଞାନ ହାସଲ କରି ନ ଥାନ୍ତି ଏବଂ ପର୍ଯ୍ୟଟକମାନଙ୍କ ସକାଶେ ବିଶେଷ ସହାୟକ ହୋଇ ନ ଥାନ୍ତି । ଏଠାରେ ବିଶେଷ କରି ଅକ୍ଟୋବରରୁ ଫେବୃଆରୀ ଯାଏ ପର୍ଯଟନ ଋତୁ ଲାଗିଥାଏ । ସେମାନେ ଏହି ସମୟକାଳରେ ବିଶେଷ ଆୟ କରିବାର ସୁଯୋଗ ପାଇ ନ ଥାନ୍ତି । ସେହିପରି ସ୍ଥାନୀୟ ଉଦ୍ୟୋଗର ଅଭାବ ଓ ସାମଗ୍ରୀ ଓ ସେବା ବାହାରୁ ଆସୁଥିବାରୁ ସ୍ଥାନୀୟ ଅଞ୍ଚଳର ଲୋକମାନେ ଏକ୍ଷେତ୍ରରେ ବିଶେଷ କ୍ଷତି ସହିଥାନ୍ତି ।

ବନ୍ୟଜନ୍ତୁଙ୍କ ଦ୍ୱାରା ଜୀବନହାନି, ଶସ୍ୟ ନଷ୍ଟ, ପେଟ୍ରୋଲ ଟାଙ୍କିର ଅଭାବ ଯୋଗୁ ପରିବେଶ ପର୍ଯ୍ୟଟନ କ୍ଷେତ୍ରରେ ବାଧା ସୃଷ୍ଟି ହୋଇଥାଏ । ଅନେକ କ୍ଷେତ୍ରରେ ଦେଖାଯାଇଛି ଯେ, ବିଭିନ୍ନ କାରଣରୁ କ୍ଷତିଗ୍ରସ୍ତ ଲୋକଙ୍କୁ ଉପଯୁକ୍ତ ପରିମାଣର କ୍ଷତିପୂରଣ ମିଳିନ ଥାଏ । ସ୍ଥାନୀୟ ଲୋକଙ୍କ କଥାରେ ମଣିଷ ଜୀବନ ଅପେକ୍ଷା ସରକାରଙ୍କ ସକାଶେ ବନ୍ୟଜନ୍ତୁମାନେ ଅଧିକ ମୂଲ୍ୟବାନ ସାବ୍ୟସ୍ତ ହେଉଛନ୍ତି । ଉପଯୁକ୍ତ ମାନବସମ୍ବଳର ଅଭାବ ଯୋଗୁ ଗୋଷ୍ଠୀଗତ ଅଂଶଗ୍ରହଣ ସକାଶେ ଏକ ଭିତ୍ତିଗତ ସୀମା ରହିଛି ଏବଂ ଜଙ୍ଗଲ ବିଭାଗର ଅମଲାତାନ୍ତ୍ରିକ ନୀତି ଏଥିପାଇଁ ଦାୟୀ ।

ତେଣୁ ସମ୍ବଳ, ଗୋଷ୍ଠୀ ଓ ପର୍ଯ୍ୟଟକଙ୍କ ସକାଶେ ଉପଯୁକ୍ତ ପରିଚାଳନା ଜରିଆରେ ପରିବେଶ ପର୍ଯ୍ୟଟନ କ୍ଷେତ୍ରରେ ରହିଥିବା ପ୍ରତିବନ୍ଧକ ଦୂର ହୋଇପାରିବ । ସଂରକ୍ଷଣ ନୀତିକୁ ଉପଯୁକ୍ତ ଭାବେ କାର୍ଯ୍ୟକାରୀ କରାଯିବା ସହ ଏହି ନୀତି ଜରିଆରେ ସ୍ଥାନୀୟ ଲୋକମାନେ ଯେପରି ପରିବେଶ ପର୍ଯ୍ୟଟନ କ୍ଷେତ୍ରରେ ଉପଯୁକ୍ତ ଭୂମିକା ନିର୍ବାହ କରିପାରିବେ ସେଦିଗରେ ପଦକ୍ଷେପ ନେବା ଦରକାର । ସେହିପରି ଲୋକମାନଙ୍କ ମଧରେ ସଚେତନତା ବୃଦ୍ଧି ପାଇଲେ ସେମାନେ ପରିବେଶ ପର୍ଯ୍ୟଟନ କ୍ଷେତ୍ରରେ ଗୁରୁତ୍ୱପୂର୍ଣ୍ଣ ଅଂଶୀଦାର ହୋଇପାରିବେ । ପରିବେଶର ସଂରକ୍ଷଣ ନୀତି ସମ୍ପର୍କରେ ପର୍ଯ୍ୟଟକମାନଙ୍କୁ ଶିକ୍ଷା ପ୍ରଦାନ କଲେ ସେମାନେ ସଂରକ୍ଷଣ ଦିଗରେ ପ୍ରମୁଖ ଭୂମିକା ଗ୍ରହଣ କରିପାରନ୍ତେ । ବନ୍ଧୁକ ଓ ପୋଲିସ ପ୍ରୟୋଗ ବଦଳରେ ଯଦି ଲୋକଙ୍କ ମଧରେ ସଚେତନତାର ବାର୍ତ୍ତା ଠିକ୍ ପ୍ରସାର କରାଯାଇପାରନ୍ତା ତେବେ ପରିବେଶ ପର୍ଯ୍ୟଟନର ଆଭିମୁଖ୍ୟ ସଫଳ ହୋଇପାରନ୍ତା । ପ୍ରତିଷ୍ଠାନଭିତ୍ତିକ କାର୍ଯ୍ୟକଳାପ, ମୂଲ୍ୟାୟନ, ପରିଚାଳନା ଆଦି ଜରିଆରେ ସ୍ଥାନୀୟ ଅଞ୍ଚଳର ଅର୍ଥନୈତିକ, ସାମାଜିକ, ପରିବେଶ ସ୍ତରୀୟ ବିକାଶ ସମ୍ଭବ ହୋଇପାରନ୍ତା ଏବଂ ପରିବେଶ ପର୍ଯ୍ୟଟନ ଜରିଆରେ ପରିବେଶର ସଂରକ୍ଷଣ ସମ୍ଭବ ହୋଇପାରନ୍ତା । ଏଦିଗରେ ସ୍ଥାନୀୟ ଲୋକଙ୍କ ଅଧିକ ଅଂଶଗ୍ରହଣ ସକାଶେ ସରକାର ପଦକ୍ଷେପ ନେବାର ଆବଶ୍ୟକତା ରହିଛି ।

ଉପସଂହାର

ବିଭିନ୍ନ ଯୋଜନାର କାର୍ଯ୍ୟକାରିତାରେ ତ୍ରୁଟି ଓ ବିଫଳତା ସତ୍ତ୍ୱେ ପରିବେଶ ପର୍ଯ୍ୟଟନ ସଫଳ ହେବାରେ ଲାଗିଛି । ଏନେଇ ଅନେକ ଆଶା ମଧ୍ୟ ରହିଛି । ମଣିଷର ଜୀବନର ମାନରେ ଉନ୍ନତି ସହ ପ୍ରାକୃତିକ ସମ୍ବଳର ସୁରକ୍ଷା ମଧରେ ସମନ୍ୱୟ ପ୍ରତିଷ୍ଠା ହୋଇପାରିଲେ ପରିବେଶ ପର୍ଯ୍ୟଟନ ନିଃସନ୍ଦେହରେ ସଫଳ ହୋଇପାରିବ ବୋଲି ଆଶା କରାଯିବା ଯଥାର୍ଥ । ନୀତି କ୍ଷେତ୍ରରେ ରହିଥିବା ତ୍ରୁଟିବିଚ୍ୟୁତିଗୁଡିକୁ ଦୂର କରାଯିବା ସହ ସଂରକ୍ଷଣ ସମ୍ପର୍କରେ ସ୍ଥାନୀୟ ଅଧିବାସୀଙ୍କୁ ସଚେତନ କରାଇବା, ପର୍ଯ୍ୟଟକ ଓ ସ୍ଥାନୀୟ ଲୋକଙ୍କୁ ଉପଯୁକ୍ତ ଶିକ୍ଷା ଦେବା ଆଦି ଜରିଆରେ ପରିବେଶ ପର୍ଯ୍ୟଟନର ବିଭିନ୍ନ ଦିଗକୁ ସମୃଦ୍ଧ କରାଯାଇପାରିବ । ସୁପରିଚାଳନା ଯୋଗୁ ସ୍ଥାନୀୟ ଅଧିବାସୀଙ୍କ ସାମଗ୍ରିକ ବିକାଶ ସହ ପ୍ରାକୃତିକ ସମ୍ବଳର ବିକାଶ ସମ୍ଭବ ହୋଇପାରିବ । ■■

** ରିସର୍ଚ୍ଚ ସ୍କଲାର, ଡିପାଟମେଣ୍ଟ ଅଫ୍ ହ୍ୟୁମାନିଟିସ୍ ଏଣ୍ଡ ସୋସିଆଲ ସାଇନ୍ସ ଆଇଆଇଟି, ଖଡଗପୁର*

ପର୍ଯ୍ୟଟନ

ଭାରତର ଆର୍ଥିକ ବିକାଶରେ ପର୍ଯ୍ୟଟନର ଭୂମିକା

• ପ୍ରେମ ସୁବ୍ରମଣ୍ୟମ୍

ଅନ୍ତର୍ଭୁକ୍ତି ସଂପନ୍ନ ଅଭିବୃଦ୍ଧି ସହ ଆର୍ଥିକ ବିକାଶରେ ପ୍ରମୁଖ ଅବଦାନ ଦେବା କ୍ଷମତା ରଖିଥିବା ପର୍ଯ୍ୟଟନ କ୍ଷେତ୍ରର ପୂର୍ଣ୍ଣ ଉପଯୋଗ ଭାରତରେ ହୋଇପାରିନାହିଁ । ଦ୍ୱାଦଶ ଯୋଜନାରେ ଆନ୍ତର୍ଜାତିକ ପର୍ଯ୍ୟଟକ ମାନଙ୍କ ଆଗମନ ଏବଂ ତତସଂଶ୍ଳିଷ୍ଟ ବୈଦେଶିକ ବିନିମୟ ମୁଦ୍ରା ଅର୍ଜନରୁ ବ୍ୟତିକ୍ରମ କରି ସହସ୍ରାବ୍ଦ ବିକାଶ ଲକ୍ଷ୍ୟ ତଥା ଜାତିସଂଘ ବିଶ୍ୱ ପର୍ଯ୍ୟଟନ ସମନ୍ୱିତ କରିବା ଲକ୍ଷ୍ୟ ଉପରେ ଗୁରୁତ୍ୱ ଦିଆଯାଇଛି ।

ଦ୍ୱାଦଶ ଯୋଜନା ଚିଠା ମୁତାବକ ଦ୍ରୁତ, ଅନ୍ତର୍ଭୁକ୍ତି ସଂପନ୍ନ ଓ ଧାରଣଶୀଳ ଅଭିବୃଦ୍ଧି ହାସଲ ପାଇଁ ପ୍ରଗତିକୁ ଦ୍ରୁତ କରିବାରେ ପର୍ଯ୍ୟଟନ କ୍ଷେତ୍ରର ଗୁରୁତ୍ୱପୂର୍ଣ୍ଣ ଭୂମିକା ରହିଛି । ଖାଉଟିମାନଙ୍କୁ ଦ୍ୱାରଦେଶକୁ ଆଣି ଏହା ସେବା ଓ ସାମଗ୍ରୀ ପାଇଁ ଗରିବ ଲୋକମାନେ ଯେଉଁ ବଜାର ସମସ୍ୟାର ସମ୍ମୁଖୀନ ହେଉଛନ୍ତି ତାହା ଏହାଦ୍ୱାରା ସମାଧାନ ହୋଇପାରିବ । ଏହାଦ୍ୱାରା ଦ୍ରୁତ ପୁନରୁଦ୍ଧାର ସଙ୍ଗେ ସଙ୍ଗେ ମଧ୍ୟସ୍ଥିଙ୍କ ଅବସ୍ଥିତି ମଧ୍ୟ କମ କରିବ । ତେବେ ଏହି କ୍ଷେତ୍ରର ପୂର୍ଣ୍ଣ ସୁଯୋଗ ସେତେବେଳେ ଉପଯୋଗ କରାଯାଇପାରିବ ଯଦି ଭାରତୀୟ ପର୍ଯ୍ୟଟନ କ୍ଷେତ୍ର ଚାହିଦା ଓ ଯୋଗାଣ ସମସ୍ୟା ଦୂର କରି ଆନ୍ତର୍ଜାତିକ ପ୍ରତିଯୋଗୀତା ସଂପନ୍ନ ହୋଇପାରିବ । ଆନ୍ତର୍ଜାତିକ ପର୍ଯ୍ୟଟକଙ୍କ ବ୍ୟତୀତ ଭାରତର ଏକ ବିଶାଳ ଆଭ୍ୟନ୍ତରୀଣ ପର୍ଯ୍ୟଟନ ଶିଳ୍ପ ରହିଛି । ସୁତରାଂ, ଏହାର ପୂର୍ଣ୍ଣ ଉପଯୋଗ ପାଇଁ ଉତ୍ପାଦ ଓ ମୂଲ୍ୟ ପଏ□ ବିକଶିତ କରିବାକୁ ପଡିବ । ଷ୍ଟାଣ୍ଡାର୍ଡ, ଆନ୍ତର୍ଜାତିକ ଉତ୍ପାଦ ଏହି ବଜାରକୁ ସେଭଳି ଖୋଲି ପାରିବ ନାହିଁ । ଭାରତକୁ ବିଦେଶୀ ପର୍ଯ୍ୟଟକମାନେ ଭିନ୍ନ ଭିନ୍ନ ଅଭିଜ୍ଞତା ପାଇଁ ଆସିଥାନ୍ତି ବିଳାସଠାରୁ ଆରମ୍ଭ କରି ସାଧାରଣ ଓ ଆଧ୍ୟାତ୍ମିକ ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ । ଏଥିପାଇଁ ଉତ୍ପାଦରେ ସୃଜନଶୀଳତା ଆଣିବାକୁ ପଡିବ । ସୁତରାଂ, ଯୋଗାଣ ଦିଗରେ ନୂତନ ପର୍ଯ୍ୟଟନ ସ୍ଥଳ ଓ ସର୍କିଟ ବିକଶିତ କରିବାକୁ ହେବ । ଏହା ଗୋଷ୍ଠୀ ଅଂଶଗ୍ରହଣ ପ୍ରକ୍ରିୟା ଜରିଆରେ ବିସ୍ତୃତ ଭୌତିକ ଓ ଆର୍ଥିକ ଯୋଜନା ଦ୍ୱାରା କରାଯାଇପାରିବ । ଏଥିସହିତ ସକୁଶଳୀ

ମାନବସମ୍ବଳ ମଧ୍ୟ ବିକାଶ କରିବାକୁ ହେବ । ସେଇଭଳି ଚାହିଦା ଦିଗରେ ଏକ ଫଳପ୍ରଦ ପର୍ଯ୍ୟଟନ ବିପଣନ ପଦ୍ଧତି ବିକଶିତ କରିବାକୁ ହେବ । ଏହା ବ୍ରାଣ୍ଡ ଇଣ୍ଡିଆ ବିକାଶ ପାଇଁ ଆବଶ୍ୟକ । ଆନ୍ତର୍ଜାତିକ ପର୍ଯ୍ୟଟନ ସ୍ଥଳ ପସନ୍ଦ ପାଇଁ ବ୍ୟୟମୂଲ୍ୟ ଏକ ଗୁରୁତ୍ୱପୂର୍ଣ୍ଣ ନିର୍ଦ୍ଧାରଣକାରୀ ହୋଇଥିବାରୁ ପର୍ଯ୍ୟଟନ ଉପରେ ଅନାବଶ୍ୟକ ଲେଭି ଓ ଟିକସ ବୋଝ ଲଦା ଯାଇପାରିବ ନାହିଁ । ସୁତରାଂ, ସର୍ବୋତ୍କୃଷ୍ଟ ଆନ୍ତର୍ଜାତିକ ପ୍ରଚଳନ ମୁତାବକ ପର୍ଯ୍ୟଟନରେ ଟିକସ ବ୍ୟବସ୍ଥାକୁ ଅଧିକ ସରଳୀକୃତ ଓ ଯୁକ୍ତିସଂଗତ କରିବାକୁ ହେବ ।

ପର୍ଯ୍ୟଟନ ସରକିଟ୍ ଗୁଡିକର ବିକାଶ ତଥା ବ୍ରାଣ୍ଡ ଇଣ୍ଡିଆର ବିକାଶ ସକାଶେ ବିସ୍ତୃତ ଯୋଜନା କାର୍ଯ୍ୟକାରୀ କରିବା ଦାୟିତ୍ୱ ସରକାରୀ ବିଭାଗ/ମନ୍ତ୍ରଣାଳୟ ଯଥା ସମାନ୍ତରାଳ ଭାବରେ ଘରୋଇ ଓ ରାଷ୍ଟ୍ରାୟ□ କ୍ଷେତ୍ର ଉପରେ ନ୍ୟସ୍ତ ରହିଛି । ସୁତରାଂ, ଏକ ପାରଦର୍ଶୀ, ସୁଦକ୍ଷ ନୀତି ଓ ନିୟନ୍ତ୍ରଣ ବ୍ୟବସ୍ଥାଗଠନ କରିବା ଆବଶ୍ୟକ ହେଉଛି । ଏଥି ସହିତ ଉପଯୁକ୍ତ ପ୍ରୋତ୍ସାହନ ଓ ସହଯୋଗ ବ୍ୟବସ୍ଥା ମଧ୍ୟ ପ୍ରଚଳନ କରିବାକୁ ହେବ ।

ଦ୍ୱାଦଶ ଯୋଜନା (୨୦୧୨-୧୭)ରେ ପର୍ଯ୍ୟଟନ ମନ୍ତ୍ରଣାଳୟ ପାଇଁ ମୋଟ ୧୫,୧୯୦ କୋଟି ଟଙ୍କାର ବ୍ୟୟ ବରାଦ କରାଯାଇଛି ଯେଉଁଥିରେ ୧୫୫ କୋଟି ଟଙ୍କାର ଆଇ.ଇ.ବି.ଆର ଅନ୍ତର୍ଭୁକ୍ତ ନୁହେଁ ।

ଆମର ଯୋଜନା ପ୍ରକ୍ରିୟାର ବିଶ୍ୱସନୀୟତା ଆନ୍ତର୍ଜାତିକ ମାନ ପରିସୂଚକ ହୋଇଥିଲେ ହେଁ ଆମେ ପର୍ଯ୍ୟଟନ କ୍ଷେତ୍ରରେ ପ୍ରତିଶ୍ରୁତି ପାଳନ କରିବାରେ ସମର୍ଥ ହୋଇ ପାରିନାହୁଁ କାରଣ ଆମର କାର୍ଯ୍ୟାନ୍ୱୟନ ହେଉଛି ଅତି ନିମ୍ନ ମାନର ।

ସୁଶାସନର ଏକ ସାର୍ବଜନୀନ ଗ୍ରହଣଯୋଗ୍ୟ ମନ୍ତ୍ର ହେଉଛି ଉ□ମ ଓ ବଳିଷ୍ଠ ମୂଲ୍ୟାୟନ ପ୍ରକ୍ରିୟା । ଆମେ ଏହା ନିର୍ଦ୍ଦିଷ୍ଟ ଭାବରେ ଗ୍ରହଣ କରିପାରିନାହୁଁ ଯେ ଯାହା ମାପ ହୋଇପାରିବ ନାହିଁ ତାହା ପରିଚାଳିତ ମଧ୍ୟ ହୋଇପାରିବ ନାହିଁ ।

ଏଠାରେ ଏକ ଉଦାହରଣ ନିଆଯାଉ । ପର୍ଯ୍ୟଟନ ମନ୍ତ୍ରଣାଳୟ ଦ୍ୱାରା ଅନୁମୋଦିତ ହୋଟେଲ ଗୁଡିକର ରୁମ୍ ନାଇଟସ ଏକ ପର୍ଯ୍ୟଟକ ପରିସଂଖ୍ୟାନ ସହ ତାହାର ସମ୍ବନ୍ଧ ।

୨୦୧୩ ଶେଷ ସୁଦ୍ଧା ଦେଶରେ ମୋଟ ୧୨୪୨ଟି ଅନୁମୋଦିତ ହୋଟେଲରେ ଅନୁମୋଦିତ ରୁମ ସଂଖ୍ୟା ଥିଲା ୭୬୮୫୮ । ଯଦି ଏହାର ପୂର୍ଣ୍ଣ ଉପଯୋଗ ହୁଏ ତେବେ ମୋଟ ୭୬୮୫୮ × ୩୬୫ ଅର୍ଥାତ୍ ୨୮ ନିୟୁତ ରୁମ ନାଇଟ ଉପଲବ୍ଧ ହେବ । କିନ୍ତୁ ଆମେ ମାତ୍ର ୨୦ ପ୍ରତିଶତ ଆନ୍ତର୍ଜାତିକ ପର୍ଯ୍ୟଟକ ଏବଂ ମାତ୍ର ୦.୦୫ ପ୍ରତିଶତ ଘରୋଇ ପର୍ଯ୍ୟଟକଙ୍କୁ ସେବା ଯୋଗାଇଛୁ ।

ଯଦି ଏହା ସତ୍ୟ ତେବେ ଅଣସଂଗଠିତ ପର୍ଯ୍ୟଟନ ଶିଳ୍ପକୁ ପର୍ଯ୍ୟଟନ ପ୍ରକ୍ରିୟାର ନିୟନ୍ତ୍ରଣ ବ୍ୟବସ୍ଥା ମଧ୍ୟକୁ ଅଣାଯିବା ଦରକାର ।

ଅନ୍ୟ ଦେଶମାନେ ପର୍ଯ୍ୟଟନ ପରିସଂଖ୍ୟାନକୁ ଯେଉଁ ଭାବରେ ପ୍ରଦର୍ଶନ କରୁଛନ୍ତି ତାହାକୁ ତୁଳନା କଲେ ଆମେ ବହୁତ ଆଗକୁ ଯିବାକୁ ହେବ ବୋଲି କୁହାଯାଇପାରେ । ତେବେ ଆନ୍ତର୍ଜାତିକ ପର୍ଯ୍ୟଟନ ପରିସଂଖ୍ୟାନ ସଂଗ୍ରହ ଦିଗରେ ଅନେକ ଉନ୍ନତି ହୋଇଛି ବୋଲି ଅବଶ୍ୟ କୁହାଯାଇପାରେ । ପର୍ଯ୍ୟଟକର ପରିଦର୍ଶନ ସମୟର ବିଭିନ୍ନ ସ୍ତରରେ ଆମେ ଅନେକ ତଥ୍ୟ ସଂଗ୍ରହ କରୁଛୁ କିନ୍ତୁ ଏ ସବୁକୁ ଏକତ୍ରିତ କରି ପର୍ଯ୍ୟଟନ କ୍ଷେତ୍ର ଉପରେ ସଠିକ ଚିତ୍ର ପ୍ରଦର୍ଶନ କରାଯାଇପାରୁନାହିଁ । ଆମେ ପ୍ରକଟକରିବା ତୁଳନାରେ ଅଧିକ ତଥ୍ୟ ଲୁଚାଇ ରଖୁଛୁ ।

ଭାରତୀୟ ପୁରାତ□ ବିଭାଗ ଅଧିନରେ ଥିବା ୧୨୦ ଐତିହାସିକ କି□ୀ ପରିଦର୍ଶନ କରିବାକୁ ୨୦୧୨ ତଥ୍ୟ ମୁତାବକ ୪୬ ନିୟୁତ ଘରୋଇ ପର୍ଯ୍ୟଟକ ଓ ପ୍ରାୟ ୩ ନିୟୁତ ଆନ୍ତର୍ଜାତିକ ପର୍ଯ୍ୟଟକ ଯାଇଛନ୍ତି । ବିଦେଶୀ ପର୍ଯ୍ୟଟକମାନେ ସର୍ବାଧିକ ଯେଉଁ ୧୦ଟି କୀ□ି ଦେଖିବାକୁ ଯାଇଛନ୍ତି ସେମଧ୍ୟରୁ ୭ଟି ଦିଲ୍ଲୀ ଓ ଆଗ୍ରାରେ ରହିଛି ଏବଂ ଏଠାରେ ମୋଟ ଟିକଟର ୬୫ ପ୍ରତିଶତ ଟିକଟ ବିକ୍ରୟ ହୋଇଛି । ତେଣୁ ଏଠାରେ ଆମେ ଧରି ନେଇପାରିବା ଯେ ଦିଲ୍ଲୀକୁ ପ୍ରଥମଥର ପାଇଁ ଆସୁଥିବା କୌଣସି ପର୍ଯ୍ୟଟକ ୭ଟି ମଧ୍ୟରୁ ୫ଟି ଐତିହାସିକ କୀ□ି ଅବଶ୍ୟ ଦେଖିବ ଏବଂ ଏଥିସହିତ ଆମେ ଯଦି, ତାଜମହଲକୁ ସାମିଲ କରିବା ତେବେ ଉପସଂହାର ଏହା ହେବ ଯେ ନିୟୁତରୁ କମ ଆନ୍ତର୍ଜାତିକ ପର୍ଯ୍ୟଟକ ଅତିକମରେ ଗୋଟିଏ କୀ□ି ଦେଖିବାକୁ ଯାଉଛନ୍ତି । ଅବସର ବିନୋଦନ ପାଇଁ ଦିଲ୍ଲୀ ଓ ଆଗ୍ରା ଆସୁଥିବା ପର୍ଯ୍ୟଟକଙ୍କ ସଂଖ୍ୟା ୦.୪ ନିୟୁତରୁ ଅଧିକ ହେବନାହିଁ । ଆଉ ୦.୩ ନିୟୁତ ପର୍ଯ୍ୟଟକ ବ୍ୟବସାୟ କାର୍ଯ୍ୟରେ ମଧ୍ୟ ଆଗ୍ରା ଯାଉଛନ୍ତି । ତେଣୁ ଯଦି ଐତିହ୍ୟ ଆମର ୟୁ.ଏସ୍.ପି. ହୁଏ ତେବେ ପର୍ଯ୍ୟଟକଙ୍କ ସଂଖ୍ୟା ଏତେ କମ୍ କାହିଁକି ?

ଏହାର ଉ□ର ଏହା ହୋଇପାରେ ଯେ ବିଶ୍ଳେଷଣ ହେଉଛି ଅତି ନିମ୍ନ ମାନର । ଖାଦ୍ୟପେୟ, କିଣାକିଣି, ଆମୋଦପ୍ରମୋଦ,

ଐତିହାସିକ ସ୍ଥଳମାନଙ୍କରେ ବିଭିନ୍ନ କାର୍ଯ୍ୟକ୍ରମରେ ଭାଗ ନେବା ପାଇଁ ଅତିରିକ୍ତ ଅର୍ଥ ବ୍ୟୟ ପାଇଁ ସୁବିଧା ପ୍ରାୟ ନାହିଁ ବୋଲି କହିଲେ ଚଳେ । ଆମ ପାଖରେ ଅତି ଉ□ମ ଗାଇଡ୍ ଅଛନ୍ତି ମାତ୍ର ସେମାନଙ୍କ ମଧ୍ୟରୁ ଅଧିକାଂଶ କମିଶନ ଭି□ରେ କାମ କରୁଛନ୍ତି ବିଶେଷ କରି ଦିଲ୍ଲୀ ଓ ଆଗ୍ରାରେ । ସୁତରାଂ, ପର୍ଯ୍ୟଟକର ଅଭିଜ୍ଞତା ଅତି ନିମ୍ନମାନର ହେଉଛି । ପୁରାତ□ ବିଭାଗ ଏକ ନିୟନ୍ତ୍ରକ ଭାବରେ କାର୍ଯ୍ୟ କରୁଛି । ଏହା ପ୍ରାୟ ଶହେ ବର୍ଷ ତଳେ ପ୍ରସ୍ତୁତ ନିୟମାବଳୀ ମୁତାବକ କାର୍ଯ୍ୟ କରୁଛି । ସବୁଜ ଲନ୍ ଗୁଡିକରେ ବ୍ୟାରିକେଡ୍ ଲଗାଇବା ପାଇଁ ସେମାନଙ୍କର ସବୁବେଳେ ଆଗ୍ରହ ଓ ଆକର୍ଷଣ ଥାଏ, ସ୍ଥାନର ସୌନ୍ଦର୍ଯ୍ୟ ଯାହା ହେଉନା କାହିଁକି ।

ପ୍ରଯୁକ୍ତି ବିଦ୍ୟା ଯୋଗୁଁ ବିଶ୍ଳେଷଣରେ କଣ ଉନ୍ନତି ହୋଇଛି ? ଦିଲ୍ଲୀଠାରେ ସ୍ଥିତ ଜାତୀୟ ସଂଗ୍ରହାଳୟ ଏବଂ ଯୋଧପୁର ମେହରାନ୍‌ଗଡ ସଂଗ୍ରହାଳୟ ହେଉଛି ଏଥିରେ ବ୍ୟତିକ୍ରମ, ଏମାନେ କିନ୍ତୁ ଅନ୍ୟମାନଙ୍କ ପାଇଁ ପ୍ରେରଣାଦାୟକ ହୋଇପାରିନାହାନ୍ତି ।

ଯଦି ଆମେ ଦେଶର କୌଣସି ସହରର ଜଣେ ସାଧାରଣ ବାସିନ୍ଦାଙ୍କୁ ପଚାରିବା ଯେ ସେମାନେ କେତେବେଳେ ନିଜ ସହରରେ ଅବସ୍ଥିତ ସଂଗ୍ରହାଳୟ ବୁଲିବାକୁ ଯାଉଛନ୍ତି, ଉ□ର ହେବ ସ୍କୁଲପରେ ନୁହେଁ ବା କୌଣସି ପର୍ଯ୍ୟଟକଙ୍କ ସହ । କିନ୍ତୁ ଭଲ ପର୍ଯ୍ୟଟକ ପରିଚାଳନା ବ୍ୟବସ୍ଥା ଲାଗୁ ହେଲେ ଯେ ପର୍ଯ୍ୟଟକଙ୍କୁ ଆକୃଷ୍ଟ କରିହେବ ଦିଲ୍ଲୀର ଅକ୍ଷରଧାମ ମନ୍ଦିର ହେଉଛି ତାହାର ଏକ ଉଦାହରଣ ।

ବ୍ୟୟବରାଦର ଅଧିକାଂଶ ଭାଗ ସାଧାରଣତଃ ପ୍ରସାର ଓ ପ୍ରଚାର କାର୍ଯ୍ୟରେ ବ୍ୟୟ ହେଉଛି । ଏଥିରେ ଆନ୍ତର୍ଜାତୀୟ ପର୍ଯଟ୍ୟନ ମାର୍ଟରେ ଅଂଶଗ୍ରହଣ ତଥା ଅଫିସ ଗୁଡିକର ପରିଚାଳନା ଓ ରକ୍ଷଣାବେକ୍ଷଣ ମଧ୍ୟ ଅନ୍ତର୍ଭୁକ୍ତ । ଆମେ ଯାହା ଖର୍ଚ୍ଚ କରୁଛୁ ସେଥିରୁ ଆମେ ଫଳ ପାଉଛୁ କି ନାହିଁ ତାହା କେବେ ମାପି ଦେଖିଛୁ କି ? କୌଣସି ଟ୍ରାଭେଲ ମାର୍ଟରେ ଅଂଶଗ୍ରହଣ କରିବାକୁ ଯିବା ପୂର୍ବରୁ ହେଉଥିବା ପ୍ରସ୍ତୁତି ପର୍ଯ୍ୟାପ୍ତ ହେଉନାହିଁ । ବ୍ୟାପକ ପ୍ରସାର ଓ ପ୍ରଚାର ପାଇଁ ନିର୍ଦ୍ଦିଷ୍ଟ ଭାବରେ ଦୃଷ୍ଟି ଦିଆଯାଉ ନାହିଁ । ଭାରତରେ କେତେ ପର୍ଯ୍ୟଟନ ଅପରେଟର ପ୍ରକାଶିତ ମାତ୍ରା ନିର୍ଘ□ ଜାରୀ କରୁଛନ୍ତି ? ନିର୍ଦ୍ଧାରିତ ପ୍ରସ୍ଥାନ ସଂଖ୍ୟା ? ଗୋଷ୍ଠୀ ଆକାର ? ମାତ୍ରା ନିର୍ଘ□ ସବୁରେ କେତେ ବୃଦ୍ଧି ? ଆଦି ।

ଆମେ ଟି.ଭି. ବିଜ୍ଞାପନରେ କେଉଁମାନଙ୍କୁ ଲକ୍ଷ୍ୟ କରୁଛୁ ? ଏହା କଣ ବରାଦ ଅର୍ଥ ବ୍ୟୟ କରିବାର ସହଜ ଉପାୟ ? କେତେ ପର୍ଯ୍ୟଟନ ଏନ୍‌କ୍ୱାରୀ ଆସୁଛି ? ଏ ମଧ୍ୟରୁ କେତେ ବାସ୍ତବିକ ବ୍ୟବସାୟରେ ପରିଣତ ହେଉଛି ?

ଆମର ୱେବସାଇଟ ଗୁଡିକ କେତେଦୂର ଉ□ମ ? କେତେକରେ ବିନା କୌଣସି ବାଧାରେ ବୁକିଂ ସୁବିଧା ରହିଛି ? ଆମର ସାମାଜିକ ମିଡିଆ କେତେ ସକ୍ରିୟ ? ମିଡିଆ ସହଯୋଗୀମାନଙ୍କୁ ଆତିଥ୍ୟ ପ୍ରଦାନ ବ୍ଲଗରମାନଙ୍କୁ ଆପଣେଇବାରେ ସମର୍ଥ ହେଉଛି କି ? ଟି.ବି.ଇ.ଏକ୍‌ସ ସମ୍ମିଳନୀରେ ଥାଇଲାଣ୍ଡରେ ବ୍ଲଗରମାନଙ୍କୁ ଆତିଥ୍ୟ ଦେବ ଏଥିରୁ ଆମର ପ୍ରତିଯୋଗୀମାନେ ଯେ ସମୟର ତାଳରେ କେତେ ଆଗୁଆ ଅଛନ୍ତି ତାହା ପ୍ରମାଣିତ ହୁଏ ।

ଆମେ ଉତ୍ସ ବଜାର ସଂପର୍କରେ କେତେଦୂର ଜାଣୁ ତଥା ଏଗୁଡିକରେ ପହ□ିବା ସକାଶେ ଆମର ଉଦ୍ୟମ କଣ ? ପର୍ଯ୍ୟଟକଙ୍କ ଯାତ୍ରା ,ସଂଖ୍ୟା, ଓ ଯାତ୍ରାର ମାଧ୍ୟମ, ସ୍ଥାନୀୟ କର୍ମନିଯୁକ୍ତି ଏବଂ ଅନ୍ୟ ଗୁରୁତ୍ୱପୂର୍ଣ୍ଣ ପର୍ଯ୍ୟଟନ ଉପାଦାନ କ୍ଷେତ୍ରରେ ଗୋଆ ଓ କେରଳ ମଧ୍ୟରେ ଯେଉଁ ତଫାତ ରହିଛି ତାହା ପର୍ଯ୍ୟଟକଙ୍କୁ ଆକୃଷ୍ଟ କରିବା କେତେ ଗୁରୁତ୍ୱପୂର୍ଣ୍ଣ ତାହାର ସ୍ପଷ୍ଟ ପ୍ରମାଣ ଦିଏ । କେବଳ ବେଳାଭୂମି ପର୍ଯ୍ୟଟନ ବା ଅନ୍ୟପ୍ରକାର ପର୍ଯ୍ୟଟନ ବ୍ୟତୀତ ଅନ୍ୟ ଦିଗ ସବୁ କେତେ ଗୁରୁତ୍ୱପୂର୍ଣ୍ଣ ତାହା ଏଥିରୁ ଜଣାପଡେ । ପୁଂଜି ସଘନ ହୋଟେଲ ସବୁ

ନିର୍ମାଣ ଯୋଗୁଁ ଗୋଆରେ ସ୍ଥାନୀୟ ଲୋକଙ୍କ ମଧ୍ୟରେ ଯେଉଁ ଅସନ୍ତୋଷ ଦେଖା ଦେଇଥିଲା ତାହାକୁ ପର୍ଯ୍ୟଟନର ଶିଖର ଋତୁରେ ଅନୁମତି ଦେଇ ପ୍ରଶମିତ କରାଯାଇଥିଲା । ଏହାଫଳରେ ଗୋଆ ଏକ ଶସ୍ତା ଚାର୍ଟର ପର୍ଯ୍ୟଟନ ଲକ୍ଷ୍ୟ ସ୍ଥଳ ଭାବରେ ବିକଶିତ ହୋଇଛି ସତ ମାତ୍ର ଏଥିଯୋଗୁଁ ଅପରାଧ ବୃଦ୍ଧି, ନିଶାସେବନ ଓ ବେଶ୍ୟାବୃ□ ବୃଦ୍ଧି ଭଳି ନକାରାତ୍ମକ ଫଳାଫଳ ମଧ୍ୟ ଦେଖିବାକୁ ମିଳିଛି । ଦୁଇଦିନିଆ ଦର୍ଶନରୁ ବ୍ୟତିକ୍ରମ କରି କେରଳରେ ଯେଉଁ ଅନ୍ତର୍ଭୁକ୍ତି ପର୍ଯ୍ୟଟନ ବିଚାରଧାରା ବିକାଶ କରାଗଲା ସେଥିଯୋଗୁଁ କେରଳରେ ପର୍ଯ୍ୟଟନ ଟ୍ରାଫିକ ସାରା ରାଜ୍ୟରେ ପ୍ରସାରିତ ହେଲା ।

ସହଯୋଗଭି□କ ପ୍ରସାର କାର୍ଯ୍ୟ ତଥା ବିଦେଶୀ ସହଯୋଗୀମାନଙ୍କୁ ଆକୃଷ୍ଟ କରିବା ଦିଗରେ କେରଳ ଟ୍ରାଭେଲ ମାର୍ଟ ହେଉଛି ଏକ ଅତି ଭଲ ଉଦାହରଣ । ମୌସୁମୀ ବାୟୁର ପଶ୍ଚାତଧାବନ ହେଉଛି ଏକ ଉଦ୍ୟମ ଯାହାଦ୍ୱାରା ମୌସୁମୀ ଋତୁରେ ପର୍ଯ୍ୟଟନର ପ୍ରସାର କରାଯାଇପାରୁଛି ।

ଯଦି ଚୀନ ଏକ ପ୍ରମୁଖ ଉତ୍ସ ଦେଶ ଭାବରେ ଉଦୀୟମାନ ହୋଇଥାଏ, ତେବେ ଆମେ ଏହି ବଜାରର ଲାଭ ଉଠାଇବା ସକାଶେ କଣ ଉଦ୍ୟମ କରୁଛୁ ? ଶ୍ରୀଲଙ୍କା ପର୍ଯ୍ୟଟନ, ଲସ ଆ□ଲେସ ପର୍ଯ୍ୟଟନ ଆଦି ପାଇଁ ଯେଉଁ ପ୍ରକାର ନିର୍ଦ୍ଦିଷ୍ଟ ଲକ୍ଷ୍ୟ ଭି□କ ଉଦ୍ୟମ କରାଯାଇଛି ତାହା ପ୍ରଶଂସନୀୟ । ବାସ୍ତବରେ ଶ୍ରୀଲଙ୍କା, ରାମାୟଣ କାହାଣୀକୁ ନେଇ ଦେଶରେ ପର୍ଯ୍ୟଟନର ବିକାଶ ପାଇଁ ଉଦ୍ୟମ କରୁଛି । ଏହାଆମ ପ୍ରଧାନମନ୍ତ୍ରୀଙ୍କ ଶ୍ରୀଲଙ୍କା ଗସ୍ତ ସମୟରେ ଘୋଷଣା କରାଯାଇଥିଲା । ଆମର ଯୋଜନା କିନ୍ତୁ ଉତ୍ପାଦ କେନ୍ଦ୍ରୀତ, ବଜାର କେନ୍ଦ୍ରୀତ ନୁହେଁ ।

ଭାରତରେ ସୁରକ୍ଷା ନେଇ ଯେଉଁ ଚିନ୍ତା ପ୍ରକଟ କରାଯାଉଛି ତାହା ବିଗତ କେତେବର୍ଷ ମଧ୍ୟରେ ଆହୁରି ଅଧିକ ହୋଇଛି । ଏହା ଅବସର ବିନୋଦନ ପାଇଁ ଜାତୀୟ ରାଜଧାନୀ ଅଂଚଳକୁ ଆସୁଥିବା ପର୍ଯ୍ୟଟକଙ୍କ ସଂଖ୍ୟା ହ୍ରାସରେ ପ୍ରତିଫଳିତ ହୋଇଛି । ଏହା ବ୍ୟତୀତ ପରିଚ୍ଛନ୍ନତା, ସ୍ୱାସ୍ଥ୍ୟ ଓ ପରିମଳ ନେଇ ଚିନ୍ତା ସବୁ ରହିଛି । ଏହିସବୁ ସମସ୍ୟା ଉପରେ ଦୃଷ୍ଟି ଦିଆଯିବା ଉଚିତ ବୋଲି ଦ୍ୱାଦଶ ଯୋଜନା ଚିଠାରେ କୁହାଯାଇଛି । ସର୍ବସାଧାରଣ ଉପଯୋଗୀ ପାଇଖାନା ଗୁଡିକର ଦିଲ୍ଲୀରେ ଫୁଆଦ ଲକଡଓ୍ୱାଲା ଫାଉଣ୍ଡେସନ ଓ ନଗରପାଳିକା ସହଯୋଗରେ ଯେପରି ଭାବରେ ଉନ୍ନତକରଣ କରାଯାଇଛି ତାହା ହେଉଛି ଏକ ଅସାଧାରଣ ଉଦ୍ୟମ । ଟି.ଭି. ବିଜ୍ଞାପନ ଜରିଆରେ ଅମିର ଖାନଙ୍କୁ ନେଇ ପର୍ଯ୍ୟଟକଙ୍କୁ ଆକୃଷ୍ଟ କରିବା ସକାଶେ କିପରି ବ୍ୟବହାର କରାଯିବା ଦରକାର ତାହା ଉପରେ ଯେଉଁ ସଚେତନତାର ପ୍ରସାର ହେଉଛି ତାହା ଅତି ଫଳପ୍ରଦ ହେଉଥିବା ଦେଖାଯାଇଛି । ସାମାଜିକ ମିଡିଆର ସହଯୋଗରେ ଏହାକୁ ଅଧିକ ପ୍ରଭାବଶାଳୀ କରାଯାଇପାରିବ ।

ଯୋଗାଣ ଚେନ ସମନ୍ୱିତ କରଣକୁ ମଧ୍ୟ ସୁଦୃଢ଼ କରିବାକୁ ହେବ । ଫାର୍ମି କ୍ଷେତ୍ରକୁ ପର୍ଯ୍ୟଟନରୁ ଲାଭ ମିଳିବ । କୁଦୁମ୍ବଶ୍ରୀ କାର୍ଯ୍ୟକ୍ରମ, ରୋଜର ଲାଂଘରଙ୍କ ଫ୍ରେ□ ଫାର୍ମ ସୁରିନ୍ଦର ଭୁଙ୍କର ଫ୍ଲାଣ୍ଡରସ ଜରିଆରେ କେରଳରେ ଏଭଳି ଉଦ୍ୟମ ଆରମ୍ଭ ହୋଇଛି । ତାହା ମଧ୍ୟ ଯେଭଳି ଫଳପ୍ରଦ ହେଉଛି ତାହାକୁ ଦେଖିଲେ ଏହାର ପ୍ରସାର ଆବଶ୍ୟକ ହେଉଛି ।

ପର୍ଯ୍ୟଟନ ଯୋଗୁଁ ଏପରିକି ଦୂରାନ୍ତ ଅଂଚଳରେ ମଧ୍ୟ ଆର୍ଥିକ କାର୍ଯ୍ୟ ପ୍ରସାର ହୋଇପାରୁଛି । ଏହାଦ୍ୱାରା ଏହିସବୁ ଅଂଚଳରେ ଭି□ଭୂମିର ପ୍ରସାର ଓ ନିର୍ମାଣ ସଙ୍ଗେ ସଙ୍ଗେ ସ୍ଥାନୀୟ ଲୋକଙ୍କ ପାଇଁ କର୍ମନିଯୁକ୍ତି ମଧ୍ୟ ସୃଷ୍ଟି କରାଯାଇପାରିବ । ଦ୍ୱାଦଶ ଯୋଜନାରେ ଏଥିପାଇଁ କୁଶଳତା ବିକାଶ ଉପରେ ଗୁରୁତ୍ୱ ଦିଆଯାଇଛି । "ହୁନର ସେ ରୋଜଗାର" କାର୍ଯ୍ୟକ୍ରମ ଅଧିନରେ ଏଥିପାଇଁ ଗ୍ରା□ ସବୁ ଦିଆଯାଉଛି । ଏହାକୁ ବ୍ୟାପକ ଭାବରେ ପ୍ରସାରିତ କଲେ ଫାର୍ମ ଆୟରେ ଯଥେଷ୍ଟ ବୃଦ୍ଧି ଅଣାଯାଇପାରିବ । ପର୍ଯ୍ୟଟନ ମନ୍ତ୍ରଣାଳୟ ୟୁ.ଏନ୍.ଡି.ପି. ସହାୟତାରେ ଏଥିପାଇଁ ୩୯ଟି ଗ୍ରାମା□ଳ କେନ୍ଦ୍ରରେ ଉଦ୍ୟମ ଆରମ୍ଭ କରିଛନ୍ତି ।

ପର୍ଯ୍ୟଟନ ହେଉଛି ଏକ ବ୍ୟାପକ ପ୍ରତିଯୋଗୀତାମୂଳକ ଶିଳ୍ପ । ସଠିକ ପର୍ଯ୍ୟଟକଙ୍କୁ ଅଧିକ ସଂଖ୍ୟାରେ ଆକୃଷ୍ଟ କରିବା ପାଇଁ ମୂଲ୍ୟ ଯୁକ୍ତତା ବିଚାରଧାରା ଉପରେ ଏହି ଶିଳ୍ପ ପର୍ଯ୍ୟବସିତ । ଦାରିଦ୍ର୍ୟ ମଧ୍ୟରେ ଏକ ବିଳାସ ବୋଲି ବିଚାରଧାରାକୁ ନେଇ ପର୍ଯ୍ୟଟନକୁ ଦେଖାଯାଉଥିବାରୁ ପ୍ରତ୍ୟେକ ସ୍ତରରେ ବ୍ୟାପକ ଟିକସ ସବୁ ଲଗାଯାଉଛି । ସ୍ୱଳ୍ପ ମିଆଦରେ ଏହାକୁ ଯୁକ୍ତିସଂଗତ ମଧ୍ୟ କରାଯାଇ ନାହିଁ । ଉଦାହରଣ ସ୍ୱରୂପ ଜୀବନ୍ତ ଆମୋଦ କାର୍ଯ୍ୟକ୍ରମ ସହ ଖାଦ୍ୟ ଯୋଗାଉଥିବା ଏକ ପ□ତାରକା ହୋଟେଲରେ ପ୍ରତ୍ୟେକ ମିଲ୍ ଉପରେ ଅନେକ ପ୍ରକାର ଟିକସ ଓ ଲେଭି ଆଦାୟ କରାଯାଉଛି । ଏହା ପ୍ରାୟ ୪୦ ପ୍ରତିଶତ ହେଉଛି ଯଦିଚ ଏଥିସହିତ ଅନ୍ୟ ସୁବିଧା ସୁଯୋଗ ମଧ୍ୟ ଆସୁନାହିଁ । ଆନ୍ତଃରାଜ୍ୟ ପରିବହନରେ ଭିନ୍ନ ଭିନ୍ନ ପ୍ରକାର ଟିକସ ରାସ୍ତାରେ ସଂଗ୍ରହ କରାଯାଉଥିଲେ ହେଁ

ରାଜପଥରେ ଯାତ୍ରୀମାନଙ୍କ ପାଇଁ କୌଣସି ପ୍ରକାର ସୁବିଧା ମିଳୁନାହିଁ । ଭାରତରେ ଜାପାନୀ ମହିଳା ମାନଙ୍କୁ ପାଣି ନ ପିଇବା ପାଇଁ ପରାମର୍ଶ ଦିଆଯାଇଛି ଏବଂ ସର୍ବ ସାଧାରଣ ପରିସ୍ରାଗାରରେ ପରିସ୍ରା ନକରି ଡିହାଇଡ୍ରେସନ ବରଂ ପସନ୍ଦ କରିବା ପାଇଁ ତାଙ୍କୁ କୁହାଯାଉଛି ।

ମାନକରେ ମଧ୍ୟ ପରିବ□ନ ଆଣିବାକୁ ପଡିବ ଯଦ୍ୱାରା ନୂଆ ନୂଆ ପର୍ଯ୍ୟଟନରେ ଯାଉଥିବା ଲୋକମାନଙ୍କୁ ଅଧିକ ଆକୃଷ୍ଟ କରିହେବ । ସହରା□ଳ ଭାରତୀୟମାନେ ଆଜିକାଲି ଆନ୍ତର୍ଜାତିକ ପର୍ଯ୍ୟଟନ ପାଇଁ ଅଧିକ ଆଗ୍ରହ ପ୍ରକାଶ କରୁଛନ୍ତି । କୁଶଳତା ବିକାଶ, କ୍ଷମତା ବୃଦ୍ଧି ଓ ଗୁଣାତ୍ମକମାନ ଆଶ୍ୱାସନ କାର୍ଯ୍ୟକ୍ରମ ସବୁ ହେଉଛି ଏ ଦିଗରୁ ଗୁରୁତ୍ୱପୂର୍ଣ୍ଣ । ଭି□ଭୂମିର ବିକାଶ ଏ ଦିଗରୁ ମହତ୍ୱପୂର୍ଣ୍ଣ ।

ଉଭୟ ଦେଶୀୟ ଓ ବର୍ହିଦେଶୀୟ ଉଦ୍ୟାଗୀମାନଙ୍କ ପାଇଁ ପୁଂଜି ନିବେଶ ପରିବେଶ ବିକାଶ କରିବାକୁ ହେବ । ମୁଖ୍ୟ ମୁଖ୍ୟ ସହର ଗୁଡିକରେ ମୁଖ୍ୟତଃ ବ୍ୟବସାୟ ହୋଟେଲ ଉପରେ ଗୁରୁତ୍ୱ ଦିଆଯାଉଛି । ଯେଉଁ ଜମି ବ୍ୟାଙ୍କ ଉପଲବ୍ଧ ବିଚ୍ଛୁରିତ ହୋଇରହିଛି । ପାର୍କିଙ୍ଗ୍, ବର୍ଜ୍ୟବସ୍ତୁ ପରିଚାଳନା, ପାୱାର ବ୍ୟାକ୍ ଅପ୍, ପାନୀୟ ଜଳ ସୁବିଧା ଆଦି ସୁବିଧା ବୃଦ୍ଧି କରାଯାଇପାରିବ ଯଦ୍ୱାରା ଲେଭି ଓ ଟିକସ ସବୁର ଯୁକ୍ତିସଂଗତ କରଣ କରାଯାଇ ପାରିବ । ଅନେକ ଉ□ମ ଯୋଜନା ପରିଚାଳିତ ସହର ସବୁ ବିଭିନ୍ନ ସଂସ୍କୃତି, ଖାଦ୍ୟପେୟ, କଳାକୃତି ଆଦିର ସମନ୍ୱୟକରଣ ପ୍ରୟାସ ମଧ୍ୟ କରୁଛନ୍ତି । ଏହାସବୁ ପର୍ଯ୍ୟଟନ ପ୍ରସାର କାର୍ଯ୍ୟକୁ ଅଧିକ ସରଳ ଓ ସୁବିଧାଜନକ କରିବ । ଆଇନଗତ ଅନୁମତି ଆବଶ୍ୟକତା ଆଦି ପାଇଁ କାର୍ଯ୍ୟ ଆଗୁଆ କରାଯାଇପାରିବ । ଏହାଦ୍ୱାରା ପ୍ରକଳ୍ପ ସଂପନ୍ନ ସମୟରେ ପ୍ରାୟ ୨୫ ପ୍ରତିଶତ କମ କରାଯାଇପାରିବ ।

ଯେ କୌଣସି ପଦ୍ଧତି ଓ ଉଦ୍ୟମର ଫଳପ୍ରଦ କାର୍ଯ୍ୟାନ୍ୱୟନ ସକାଶେ ଉପଯୁକ୍ତ ସାଂଗଠନିକ ବ୍ୟବସ୍ଥା ମଧ୍ୟ ଆବଶ୍ୟକ, ଦୁର୍ଭାଗ୍ୟବଶତଃ ଏହା ଭାରତରେ ହୋଇପାରିନାହିଁ । କେନ୍ଦ୍ର ଓ ରାଜ୍ୟମାନଙ୍କ ମଧ୍ୟରେ କ୍ଷମତା ବିଭାଜନ ନିର୍ଦ୍ଦିଷ୍ଟ ଭାବରେ ହୋଇଥିବା ଯୋଗୁଁ ଜିଲ୍ଲା ପର୍ଯ୍ୟଟନ ପରିଷଦ ଗଠନ କାର୍ଯ୍ୟ ପାରଦର୍ଶିତାର ସହ ହୋଇପାରିନାହିଁ । ଭାରତ ହେଉଛି ମୁଷ୍ଟିମେୟ କେତେକ ଦେଶମାନଙ୍କ ମଧ୍ୟରେ ଗୋଟିଏ ଯେଉଁଠାରେ ପର୍ଯ୍ୟଟନରେ ପ୍ରଫେସନାଲ ମାନଙ୍କୁ ନେଇ ସାଂଗଠନିକ ବ୍ୟବସ୍ଥା ନାହିଁ । ବିନା ଦାୟିତ୍ୱ ସଂପନ୍ନତାରେ ସରକାରୀ ଅଧିକାରୀମାନେ ଏହି କାର୍ଯ୍ୟ ତୁଲାଉଛନ୍ତି ତଥା ଟିକସଦାତାଙ୍କ ଅର୍ଥରେ ଭ୍ରମଣ କରୁଛନ୍ତି । ଆନ୍ତଃ ମନ୍ତ୍ରଣାଳୟ ସ୍ତରରେ ବ୍ୟାପକ ସମନ୍ୱୟ ପର୍ଯ୍ୟଟନର ପ୍ରସାର ପାଇଁ ଆବଶ୍ୟକ କାରଣ ପର୍ଯ୍ୟଟନ ପ୍ରସାର ସହ ଭିସା, ବିମାନ ପ୍ୟାକେଜ, ସ୍ୱାସ୍ଥ୍ୟ ନିୟନ୍ତ୍ରଣ ବ୍ୟବସ୍ଥା, ଆମଦାନୀ ନିୟନ୍ତ୍ରଣ, ବେସାମରିକ ବିମାନ ଚଳାଚଳ, ସ୍ୱାସ୍ଥ୍ୟ, ଅର୍ଥ, ପରିବେଶ ଓ ବାଣିଜ୍ୟ ମନ୍ତ୍ରଣାଳୟ ଆଦି ସଂଶ୍ଳିଷ୍ଟ ।

ଆଗମନ ପରେ ଭିସା ହେଉଛି ଏଭଳି ଉଦ୍ୟମର ଏକ ସ୍ୱାଗତଯୋଗ୍ୟ ଉଦାହରଣ ଯେଉଁଥିରେ ଆତଙ୍କ ବିପଦ ସହ ମଧ୍ୟ ସାଲିସ କରାଯାଇନାହିଁ । ବାସ୍ତବରେ ଟେରର ଶବ୍ଦରୁ Error ହଟାଇ ସେଥିରେ (our) ଯୋଡିଦେଲେ ତାହା ଟୁରିଷ୍ଟ ହୋଇଯାଏ । କିନ୍ତୁ କାଶ୍ମୀରରେ ଆମେ ତାହାର ବିପରୀତ କରିଛୁ ଏବଂ ଏଥିଯୋଗୁଁ ବ୍ୟାପକ କ୍ଷତି ମଧ୍ୟ ହୋଇଛି ।

ପୃଷ୍ଠଭୂମି ଉପରେ ପର୍ଯ୍ୟାପ୍ତ ଧ୍ୟାନ ନ ଦେଇ ନୂତନ ବିଷୟ ବସ୍ତୁ ଆଜିକାଲି ପ୍ରସ୍ତୁତ କରାଯାଉଛି । ଏହା କରିବା ପୂର୍ବରୁ ବ୍ୟାପକ ଭାବରେ ଉତ୍ସ ବଜାର ଚିହ୍ନଟ, ପ୍ରତିଯୋଗୀତା ପରିବେଶ, ଖାଉଟିଙ୍କ ନିକଟରେ ପହ□ିବା ପାଇଁ ବ୍ୟୟ ତଥା ସେମାନଙ୍କୁ ଯୋଗାଯୋଗ ଜୀବନ ଚକ୍ରରେ ସାମିଲ କରିବା ଆଦି ଉପରେ ବ୍ୟାପକ ଭାବରେ ବିଚାର କରିବା ଦରକାର । ଏହା ହେଉଛି ଯେ କୌଣସି ବିପଣ ପଦ୍ଧତିର ମୂଳମନ୍ତ୍ର ତଥା ଏଥିପାଇଁ ସଚେତନତା ପ୍ରସାର, ଆଗ୍ରହ ସୃଷ୍ଟି, ତୁରନ୍ତ ପଦକ୍ଷେପ ତଥା ପର୍ଯ୍ୟଟକ ଯେପରି ବାରମ୍ବାର ଆସିବେ ସେଥିପାଇଁ ଅତି ଉ□ମ ଅଭିଜ୍ଞତା ନିଦର୍ଶନ ଦେବାକୁ ହେବ । ଅତୁଲ୍ୟ ଭାରତ ଅଭିଯାନ ଜରିଆରେ ବ୍ୟାପକ ସଚେତନତା ସୃଷ୍ଟି କରାଯାଇ ପାରୁଛି । ସୁତରାଂ, ବ□ମାନ ପ୍ରକୃଷ୍ଟ ସମୟ ଆସିଛି ସିଏଲସିର ଅବଶିଷ୍ଟ ଲକ୍ଷ୍ୟ ସବୁ ହାସଲ କରିବା ପାଇଁ ଯଦ୍ୱାରା ପର୍ଯ୍ୟଟନ ବ୍ୟବସାୟରେ ବିକାଶ କରାଯାଇ ପାରିବ । ପୁରସ୍କାର ଜିତିବା ଅବଶ୍ୟ ପ୍ରଶଂସନୀୟ କିନ୍ତୁ ଉପଯୁକ୍ତ ବ୍ୟବସାୟ ହାସଲ କରିବା ହେଉଛି ସେଇଭଳି ଅଧିକ ଆବଶ୍ୟକ ।

କ୍ରିକେଟ ଓ ସିନେମା ଭଳି ପର୍ଯ୍ୟଟନରେ ମଧ୍ୟ ଭାରତରେ ଅନେକ ସ୍ୱୟଂ ଘୋଷିତ ବିଶେଷଜ୍ଞ ଅଛନ୍ତି ଯେଉଁମାନେ ଜ୍ଞାନଯୁକ୍ତ ପ୍ରଫେସନାଲମାନଙ୍କୁ ଆଗେଇବାକୁ ଦେଉନାହାନ୍ତି । ସୁତରାଂ, ଦ୍ୱାଦଶ ଯୋଜନା ଚିଠାରେ କରାଯାଇଥିବା ସୁପାରିଶ ଅନୁଯାୟୀ ବିବିଧ କ୍ଷେତ୍ରର ବିଶେଷଜ୍ଞମାନଙ୍କୁ ନେଇ ଏଥିପାଇଁ ଏକ ସ୍ୱତନ୍ତ୍ର ପ୍ଲାଟଫର୍ମ ଯୋଗାଇ ଦେଲେ ତାହା ବିଶେଷ ଉପଯୁକ୍ତ ହେବ ।■■

ଭାରତରେ ସ୍ୱାସ୍ଥ୍ୟ ପର୍ଯ୍ୟଟନ : ଏକ ଉଦୀୟମାନ ଶିଳ୍ପ

• ଡକ୍ଟର ହରିହରନ୍

ଆନ୍ତର୍ଜାତିକ ମାନର ସ୍ୱାସ୍ଥ୍ୟ ସେବା ଯୋଗାଉଥିବା ଯୋଗୁଁ ବିଗତ ବର୍ଷମାନଙ୍କରେ ଭାରତ ସ୍ୱାସ୍ଥ୍ୟ ପର୍ଯ୍ୟଟନ କ୍ଷେତ୍ରରେ ନିଜ ପାଇଁ ଏକ ବଳିଷ୍ଠ ସ୍ଥାନ ହାସଲ କରିପାରିଛି । ଭାରତରେ ବିଶ୍ୱ ସ୍ତରୀୟ ମାନର ସ୍ୱାସ୍ଥ୍ୟ ସୁରକ୍ଷା ସୁବିଧା ସୁଯୋଗ ବିସ୍ତୃତ ଭାବରେ ଉପଲବ୍ଧ ରହିଛି । ଉତ୍କୃଷ୍ଟ ମାନର ଚିକିତ୍ସା ପ୍ରଫେସନାଲ ଏବଂ ଉ ମ ପ୍ରଶିକ୍ଷିତ ସହାୟକ ଷ୍ଟାଫ ମଧ୍ୟ ରହିଛନ୍ତି ।

ପାରଂପରିକ ଭାବରେ ପର୍ଯ୍ୟଟନର ଅର୍ଥ ହେଉଛି ଅବସର ବିନୋଦନ ଓ ଅନ୍ୟାନ୍ୟ କାରଣ ଯୋଗୁଁ ଆପଣ ଯେଉଁଠାରେ ରହୁଛନ୍ତି ସେଠାରୁ ଭିନ୍ନ ଅନ୍ୟ ସ୍ଥାନକୁ ବୁଲିବାକୁ ଯିବା । କିନ୍ତୁ ସମୟାନୁକ୍ରମରେ ପର୍ଯ୍ୟଟନର ଅର୍ଥ ଆଉ ଅବସର ବିନୋଦନ ମଧ୍ୟରେ ସୀମିତ ହୋଇ ରହିନାହିଁ । ବିଗତ କେତେ ଦଶକ ମଧ୍ୟରେ ସ୍ୱାସ୍ଥ୍ୟ ସଚେତନତା, ଭି□ଭୂମି ତଥା ମେଡିସିନ କ୍ଷେତ୍ରରେ ବିଶେଷଜ୍ଞତାର ବିକାଶ ଯୋଗୁଁ ସ୍ୱାସ୍ଥ୍ୟ ପର୍ଯ୍ୟଟନ ବିକଶିତ ହେବା ଆରମ୍ଭ କରିଛି । ଏହି ଶବ୍ଦ ଟ୍ରାଭେଲ ଏଜେନସି ଏବଂ ଜନସଂଚାର ସଂସ୍ଥାମାନେ ସ୍ୱାସ୍ଥ୍ୟ ଓ ପର୍ଯ୍ୟଟନ ଶିଳ୍ପର ବିକାଶକୁ ଆଖି ଆଗରେ ରଖି ବ୍ୟବହାର କରିଛନ୍ତି । ଏହା ହେଉଛି ଏକ ବ୍ୟବସ୍ଥା ଯେଉଁଥିରେ ଲୋକମାନେ ଚିକିତ୍ସା ଉଦ୍ଦେଶ୍ୟରେ ଦୁନିଆରେ ବିଭିନ୍ନ ଦେଶକୁ ଭ୍ରମଣ କରିଛନ୍ତି । ଭାରତରେ ସ୍ୱାସ୍ଥ୍ୟ ପର୍ଯ୍ୟଟନରେ ଅନେକ କ୍ଷେତ୍ର ରହିଛି ଯଥା ଆଧୁନିକ, ପାରଂପରିକ ଏବଂ ବିକଳ୍ପ ଚିକିତ୍ସା ବ୍ୟବସ୍ଥା । ସେଗୁଡିକ ହେଉଛି ଏହିଭଳି :

ଆଧୁନିକ/ଏଲୋପାଥି ଔଷଧ :

ଖାଇବା ଔଷଧ ବ୍ୟତୀତ ଏଥିରେ ରହିଛି ବିଭିନ୍ନ ପ୍ରକାର ଶଲ୍ୟ ଚିକିତ୍ସା ବ୍ୟବସ୍ଥା ଯଥା ଗଣ୍ଠି ପରିବ□ନ, ଅଙ୍ଗ ପ୍ରତ୍ୟାରୋପଣ, ଯା□ ପରୀକ୍ଷା, କସମେଟିକ ସର୍ଜରୀ, ତଥା ମଲଟି ସ୍ପେଶିଆଲିଟି ଯତ୍ନ ଏବଂ ବନ୍ଧ୍ୟା ଚିକିତ୍ସା, ହେମାଟୋଲୋଜି ବା ରକ୍ତ ସଂଶ୍ଳିଷ୍ଟ ଚିକିତ୍ସା । ପୁନଶ୍ଚ ଏଥିରେ ରହିଛି ଦନ୍ତ ନିରୂପଣ, ଆର୍ଥୋଡୋ□କ ଯନ୍ତ୍ର, ଲେଜର ହେୟାର ରିମୁଭାଲ, ହେୟାର ଟ୍ରାନସପ୍ଲା□, ଏବଂ ଶେଷରେ ସ୍ପା ଓ ସୌନ୍ଦର୍ଯ୍ୟ ଚିକିତ୍ସା ।

ଆୟୁର୍ବେଦ :

ଏହା ହେଉଛି ଏକ ଅସାଧାରଣ ଚିକିତ୍ସା ବ୍ୟବସ୍ଥା ଯାହା ଭାରତରେ ଖ୍ରୀଷ୍ଟପୂର୍ବ ୬୦୦ ଠାରୁ ଭାରତରେ ପ୍ରଚଳିତ ହୋଇ ଆସିଛି । ଏହା ପ୍ରାକୃତିକ ବ୍ୟବସ୍ଥା ଉପରେ ଆଧାରିତ । ଏଥିରେ ସନ୍ତୁଳନ ହାସଲ ପାଇଁ ରୋଗ ଚିହ୍ନଟ ଉପରେ ଗୁରୁତ୍ୱ ଦିଆଯାଏ । ବିଗତ ବର୍ଷମାନଙ୍କରେ ଏହି ବ୍ୟବସ୍ଥାରେ ଯେଉଁ ନବଯୌବନ ପ୍ରାପ୍ତି ଆଦି ପଦ୍ଧତିର ପ୍ରୟୋଗ କରାଯାଉଛି ତାହା ଆଜିକାଲି ଅଧିକ

ଲୋକପ୍ରିୟ ହୋଇଛି ।

ଯୋଗ :

ଏହା ସଂସ୍କୃତ ଶବ୍ଦ 'ଯୋଗ'ରୁ ଉଦ୍ଧୃତ ଯାହାର ଅର୍ଥ ହେଉଛି ସଂଯୋଗ ଅର୍ଥାତ୍ ଭଗବାନଙ୍କ ସହ ସଂଯୋଗ । ଏହା ହେଉଛି ଏକ ଭୌତିକ ଓ ଆଧ୍ୟାତ୍ମିକ ବ୍ୟବସ୍ଥା ଯେଉଁଥିରେ ଅଭିଜ୍ଞତାରୁ ଉଦ୍ଧୃତ ନିରପେକ୍ଷ ଓ ବୈଜ୍ଞାନିକ ପଦ୍ଧତି ଅବଲମ୍ବନ କରାଯାଉଛି । ଏଥିରେ ଶରୀର-ମସ୍ତିଷ୍କ-ଆତ୍ମାର ସମ୍ମିଶ୍ରଣ ଅଭିଜ୍ଞତା କରାଯାଏ । ଭାରତ ଏଭଳି ଏକ ଦେଶ ଭାବରେ ଜଣାଶୁଣା ଯେଉଁଠାରେ ଯୋଗ ଓ ଉପାସନାକୁ ଜୀବନର ମାର୍ଗ ଭାବରେ ଧରି ନିଆଯାଇଛି ।

ଅନ୍ୟ ବିକଳ୍ପ ଚିକିତ୍ସା ବ୍ୟବସ୍ଥା ମଧ୍ୟରେ ରହିଛି ହୋମିଓପାଥି, ନେଚରପାଥି, ଉପାସନା ଓ ସଂଗୀତ ଥେରାପୀ, ଆରୋମା ଥେରାପୀ, ପ୍ରାନିକ୍ ଚିକିତ୍ସା ଓ ରିକି ।

ଭାରତରେ ଯେଉଁ ପ୍ରକାର ସୁଯୋଗ ଓ ବିକଳ୍ପ ଉପଲବ୍ଧ ରହିଛି ତାହାକୁ ଦେଖିଲେ ଭାରତରେ ସ୍ୱାସ୍ଥ୍ୟ ପର୍ଯ୍ୟଟନ ହେଉଛି ବୃହତ ଓ ଦ୍ରୁତ ପ୍ରଗତିଶୀଳ ଶିଳ୍ପ । ଦେଶରେ ବୀମା ବିହୀନ ଲୋକଙ୍କ ସଂଖ୍ୟା ଯଥେଷ୍ଟ ଅଧିକ ହୋଇଥିବାରୁ ଅଧିକାଂଶ ଲୋକ ନିଜ ସ୍ଥାନରୁ ଦୂରକୁ ଯାଇ ଚିକିତ୍ସା କରୁଛନ୍ତି ଯେଉଁଠାରେ ସେମାନେ ଅର୍ଥ ନେଇ ଚିକିତ୍ସା ସୁବିଧା ନେଇପାରିବେ । ଭାରତରେ ସ୍ୱାସ୍ଥ୍ୟ ପର୍ଯ୍ୟଟନ ସବୁଠାରୁ କମ ବ୍ୟୟରେ ଉ□ମ ଚିକିତ୍ସା ପ୍ରଦାନ କରୁଛି । ଆଜିର ସମୟରେ ଭାରତରେ ଏହି ଶିଳ୍ପର ବ୍ୟାପକ ଓ ଦ୍ରୁତ ପ୍ରଗତି ହେବ ବୋଲି ଆଶା କରାଯାଉଛି ।

ଚିକିତ୍ସା ପର୍ଯ୍ୟଟନ ବ୍ୟତୀତ ଭାରତ ଦୁନିଆରେ ସର୍ବୋତ୍କୃଷ୍ଟ ପର୍ଯ୍ୟଟନ ସ୍ଥଳ ଭାବରେ ପରିଚିତ । ଭାରତରେ ଯେଉଁ "ଅତିଥି ଦେବୋଭବ" ବିଚାର ଧାରା ଅବଲମ୍ବନ କରାଯାଉଛି ତାହାର ଅର୍ଥ ହେଲା ଅତିଥି ଭଗବାନଙ୍କ ସଦୃଶ । ଏଥିରେ ପର୍ଯ୍ୟଟକଙ୍କୁ ସବୁ ପ୍ରକାର ସୁବିଧା ଯୋଗାଇ ଦେବା ବ୍ୟବସ୍ଥା ହୋଇଛି ସ୍ୱାସ୍ଥ୍ୟ ପର୍ଯ୍ୟଟନରେ ସବୁପ୍ରକାର ବିଶେଷଜ୍ଞ ଚିକିତ୍ସା । ଚିକିତ୍ସା ସଙ୍ଗେ ସଙ୍ଗେ ଅବସର ବିନୋଦନ, ସ୍ୱଳ୍ପ ବ୍ୟୟରେ ଚିକିତ୍ସା ଆଦି ସୁବିଧାରେ ଯୋଗାଇ ଦିଆଯାଉଛି । ଏଥିପାଇଁ ଅଧିକ ପର୍ଯ୍ୟଟକ ଆଫ୍ରିକା, ସିଆରଏସ୍. ଦେଶ, ମଧ୍ୟପ୍ରାଚ୍ୟ, ଆଫଗାନିସ୍ଥାନ, ଇରାକ ଓ ବାଂଲାଦେଶରୁ ଆସୁଛନ୍ତି । ୟୁରୋପ ଓ ଆମେରିକାରୁ ମଧ୍ୟ ଯଥେଷ୍ଟ ସଂଖ୍ୟାରେ ଲୋକ ଆସୁଛନ୍ତି ।

ବ□ମାନ ଅଧିକାଂଶ ରୋଗୀ ଆ□ଓପ୍ଲାଷ୍ଟି, କାର୍ଡିଆକ ସର୍ଜରୀ ଜଏ□ ରିପ୍ଲେସମେ□, ଆଖି ଅପରେସନ (ମୋତିଆବିନ୍ଦୁ ସମେତ) ଅଙ୍ଗ ପ୍ରତ୍ୟାରୋପଣ (ଯକୃତ ଓ ବୃକକ୍ ସମେତ), ଆଇ.ଭି.ଏଫ୍., କର୍କଟ ରୋଗ ଚିକିତ୍ସା ତଥା ଅନ୍ୟ ଦୁଃସାଧ୍ୟ ରୋଗ ଚିକିତ୍ସା ପାଇଁ ଆସୁଛନ୍ତି । ଉଚ୍ଚ ଗୁଣାତ୍ମକ ମାନର ସ୍ୱାସ୍ଥ୍ୟ ସେବା ଅଲଟ୍ରାମଡର୍ଣ୍ଣ ଯାନ୍ତ୍ରିକ ବ୍ୟବସ୍ଥା ସହ ମିଳୁଛି । ଏଥିସହିତ ଭାରତରେ ବିଶାଳ ବୀମା ବଜାର ସୁବିଧା ତଥା ଫର୍ମାସ୍ୟୁଟିକାଲ ଶିଳ୍ପ ମଧ୍ୟ ରହିଛି । ଅନ୍ୟ ଗୁରୁତ୍ୱପୂର୍ଣ୍ଣ ସରକାରୀ ସଂସ୍ଥା ଗୁଡିକ ହେଲେ- ସ୍ୱାସ୍ଥ୍ୟ ଓ ପରିବାର କଲ୍ୟାଣ ମନ୍ତ୍ରଣାଳୟ ଏବଂ ପର୍ଯ୍ୟଟନ ମନ୍ତ୍ରଣାଳୟ ।

ଭାରତୀୟ ଚିକିତ୍ସା/ସ୍ୱାସ୍ଥ୍ୟ ପର୍ଯ୍ୟଟନ ସେବା କ୍ଷେତ୍ର ନେଟୱାର୍କ ରିପୋର୍ଟ ଏବଂ (SWOT) ବିଶ୍ଳେଷଣରୁ ଜଣାଯାଇଛି ଯେ ଧାରଣଶୀଳ ଶିଳ୍ପ ନେଟୱାର୍କ ଏବଂ ମାଇକ୍ରୋ ରିଜିଓନାଲ ପରିବେଶ ଇଂଜିନିୟରିଂରେ ଏହାର ପ୍ରୟୋଗ ସହ ଅତ୍ୟାଧୁନିକ ମେଡିକାଲ ସେବା ତଥା ଅସାଧାରଣ ପ୍ରାକୃତିକ ଜଡିବୁଟିର ଉପଲବ୍ଧତା ଭାରତକୁ ଚିକିତ୍ସା ବିଶେଷଜ୍ଞମାନଙ୍କ ପାଇଁ ସ୍ୱର୍ଗରେ ପରିଣତ କରିଛି । ସି.ଆଇ.ଆଇ. ଏବଂ ମାକିନସେ ଏହା ପୂର୍ବାନୁମାନ କରିଛନ୍ତି ଯେ ଚିକିତ୍ସା ପର୍ଯ୍ୟଟନ ଶିଳ୍ପ ଅତିରିକ୍ତ ରାଜସ୍ୱ ବ୍ୟାପକ ଭାବରେ ଯୋଗାଇ ଦେବାରେ ସମର୍ଥ ହେବ ତଥା ମୋଟ ସ୍ୱାସ୍ଥ୍ୟ ସୁରକ୍ଷା ସେବା ଡେଲିଭେରୀ ବଜାରରେ ଏହାର ଅଂଶ ୩.୫ ପ୍ରତିଶତ ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ହେବ । ଭାରତୀୟ ଚିକିତ୍ସା ପର୍ଯ୍ୟଟନ ଶିଳ୍ପ ବାର୍ଷିକ ୩୦ ପ୍ରତିଶତ ହାରରେ ବୃଦ୍ଧି ପାଉଛି ତଥା ଅଧିକାଂଶ ରୋଗୀ ପଶ୍ଚିମ ଏସିଆ ଓ ମଧ୍ୟପ୍ରାଚ୍ୟ ଆଫ୍ରିକାରୁ ଆସୁଥିବା ବେଳେ କେତେକାଂଶରେ ରୋଗୀ ଆମେରିକା ଓ ୟୁରୋପରୁ ମଧ୍ୟ ଆସୁଛନ୍ତି । ଏହି ଶିଳ୍ପ ବ□ମାନ ଶୈଶବ ଅବସ୍ଥାରେ ଥିଲେ ହେଁ ଏହା ଅନ୍ୟ ଦେଶର (ଗ୍ରୀସ, ଦକ୍ଷିଣ ଆଫ୍ରିକା, ଜୋଡାନ, ମାଲୟେସିଆ, ଫିଲିପାଇନସ ଓ ସିଙ୍ଗାପୁର) ଏହି ଶିଳ୍ପ ତୁଳନାରେ ଯଥେଷ୍ଟ ଆଗେଇ ଯାଇଛି ।

ଭାରତୀୟ ଜାତୀୟ ସ୍ୱାସ୍ଥ୍ୟ ନୀତିରେ ଏହି ଘୋଷଣା କରାଯାଇଛି ଯେ ବିଦେଶୀ ରୋଗୀମାନଙ୍କ ଚିକିତ୍ସା ହେଉଛି ଏକ ରପ୍ତାନି ଏବଂ ସୁତରାଂ ରପ୍ତାନି ଅର୍ଜନ ପାଇଁ ଉପଲବ୍ଧ ସବୁ ପ୍ରକାର ପ୍ରୋତ୍ସାହନ ପାଇବା ପାଇଁ ଏହା ଯୋଗ୍ୟ । ଭାରତରେ ବିଭିନ୍ନ ସରକାରୀ ଓ ଘରୋଇ ଅଧ୍ୟୟନରୁ ଜଣାଯାଇଛି ଯେ ସ୍ୱାସ୍ଥ୍ୟ ପର୍ଯ୍ୟଟନ ଯୋଗୁଁ ଦେଶ ଏକ ବିଲିୟନରୁ ୨ ବିଲିୟନ ଡଲାର (୧.୨୫ ବିଲିୟନ ୟୁରୋ ଏବଂ ୨.୫୦ ବିଲିୟନ ୟୁରୋ ମଧ୍ୟରେ) ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ଆୟ ଅର୍ଜନ କରିପାରିବ । ଦେଶରେ ଏହି କ୍ଷେତ୍ର ବାର୍ଷିକ ୩୦ ପ୍ରତିଶତ ହାରରେ ବିକଶିତ ହେଉଛି ୨୦୧୫ ଶେଷ ବେଳକୁ ଏହି କ୍ଷେତ୍ରର ଆୟ ୧.୫ ନିୟୁତ ଡଲାରରେ ପହ□ିବ ବୋଲି ହିସାବ କରାଯାଇଛି । ଭାରତର ଶିକ୍ଷା ବ୍ୟବସ୍ଥାରେ ପ୍ରତ୍ୟେକ ବର୍ଷ କଂପ୍ୟୁଟର ପ୍ରୋଗ୍ରାମର ଓ ଇଂଜିନିୟରଙ୍କ ବ୍ୟତୀତ ୨୦ ରୁ ୩୦ ହଜାର ଡାକ୍ତର ଓ ନର୍ସ ବାହାରୁଛନ୍ତି । ୩୦ ପ୍ରତିଶତ ହାରରେ ବିକଶିତ ହେଉଥିବା ଏହି କ୍ଷେତ୍ର ଦ୍ରୁତ ଗତିରେ ସିଙ୍ଗାପୁର ଓ

ଥାଇଲାଣ୍ଡ ସ୍ୱାସ୍ଥ୍ୟ ପର୍ଯ୍ୟଟନ ଶିଳ୍ପ ସମକକ୍ଷ ହେବାକୁ ଯାଉଛି । ଆଗାମୀ ବର୍ଷମାନଙ୍କରେ ଏହି କ୍ଷେତ୍ରରେ ପ୍ରାୟ ୪୦ ନିୟୁତ କର୍ମ ନିଯୁକ୍ତି ସୃଷ୍ଟି ହେବ ବୋଲି ଆଶା କରାଯାଉଛି । ଆଗାମୀ ବର୍ଷମାନଙ୍କରେ ଯେଉଁ କ୍ଷେତ୍ର ଗୁଡିକରେ ଦ୍ରୁତ ଅଭିବୃଦ୍ଧି ଆଶା କରାଯାଉଛି ତାହା ହେଲା :

୧. ବିପଣନ : ଯେଉଁ ଅଗ୍ରଣୀ ହସପିଟାଲ ସବୁ ସ୍ୱାସ୍ଥ୍ୟ ପର୍ଯ୍ୟଟନ ସୁବିଧା ଯୋଗାଇଛନ୍ତି ସେମାନେ ଇ□ରନେଟ, ସ୍ୱାସ୍ଥ୍ୟସେବା ଫାସିଲିଟେଟର ତଥା ବ୍ୟକ୍ତିଗତ ପରିଦର୍ଶନ ଜରିଆରେ ସେବା ଯୋଗାଇ ଦେଉଛନ୍ତି । ଏଥିପାଇଁ ସୁଦକ୍ଷ ବିପଣନ କର୍ମଚାରୀ ଆବଶ୍ୟକ ।

୨. ଭାଷା ସେବା : ଯେଉଁ ରୋଗୀମାନେ ଇଂରେଜୀ ଭାଷା କୁହାଯାଉନଥିବା ୟୁରୋପୀୟ, ଆଫ୍ରିକୀୟ ଓ ପଶ୍ଚିମ ଏସୀୟ ଦେଶମାନଙ୍କରୁ ଆସୁଛନ୍ତି ସେମାନଙ୍କ ପାଇଁ ଭାଷା ଅନୁବାଦ ହେଉଛି ଅତି ଗୁରୁତ୍ୱପୂର୍ଣ୍ଣ କାରଣ ରୋଗୀ ଚିକିତ୍ସା ସମ୍ବନ୍ଧିତ ସବୁକିଛି ଭଲ ଭାବରେ ବୁଝିବା ଦରକାର ।

୩. ବ୍ୟାକ ଅଫିସ ଅପରେସନ : ସ୍ୱାସ୍ଥ୍ୟ ପର୍ଯ୍ୟଟନରେ ବ୍ୟାକ୍ ଅଫିସ କାର୍ଯ୍ୟ ପାଇଁ ମଧ୍ୟ ଲୋକଶକ୍ତି ଆବଶ୍ୟକ । କାରଣ ସେମାନେ ସେବା କ୍ଷେତ୍ରରେ କାର୍ଯ୍ୟ କରୁଛନ୍ତି ତଥା ସେମାନଙ୍କର ଯୋଗାଯୋଗ ତଥା ବ୍ୟକ୍ତିଗତ ଆଦାନ ପ୍ରଦାନରେ ଭଲ ଦକ୍ଷତା ମଧ୍ୟ ରହିବା ଦରକାର ।

୪. ଆତିଥ୍ୟ ପ୍ରଫେସନାଲ : ଉ□ମ ସ୍ୱାସ୍ଥ୍ୟ ସେବା ଯୋଗାଇ ଦେବା ପାଇଁ ଏଭଳି ପ୍ରଫେସନାଲ ମାନଙ୍କ ଆବଶ୍ୟକତା ଯଥେଷ୍ଟ ରହିଛି ।

ସ୍ୱାସ୍ଥ୍ୟ ପର୍ଯ୍ୟଟନ ସକାଶେ ଭାରତ ଏକ ପସନ୍ଦଯୋଗ୍ୟ ଲକ୍ଷ୍ୟସ୍ଥଳ ହେବା ପଛରେ ମୁଖ୍ୟ କାରଣ ହେଉଛି ଦେଶର ଉ□ମ ସ୍ୱାସ୍ଥ୍ୟ ସୁରକ୍ଷା ଶିଳ୍ପ । ଏହା ଆଜି ବିଶ୍ୱ ସ୍ତରରେ ରହିଛି । ଭାରତର କେତେକ ଶୀର୍ଷ ହସପିଟାଲ ତଥା ଡାକ୍ତରଙ୍କ ଦୁନିଆରେ ବ୍ୟାପକ ଖ୍ୟାତି ରହିଛି । କିନ୍ତୁ ଭାରତରେ ଚିକିତ୍ସା ପଦ୍ଧତି ଅଧିକ ଲୋକପ୍ରିୟ ହେବା ପଛରେ ମୁଖ୍ୟ କାରଣ ହେଉଛି ସ୍ୱଳ୍ପ ବ୍ୟୟ । ଅଧିକାଂଶ ବିଦେଶୀ ରୋଗୀ ତୃତୀୟ ବିଶ୍ୱ ବ୍ୟୟରେ ପ୍ରଥମ ବିଶ୍ୱ ସେବା ପାଇବା ପାଇଁ ଭାରତ ଆସୁଛନ୍ତି ।

ସ୍ୱାସ୍ଥ୍ୟ ପର୍ଯ୍ୟଟନରୁ ଲାଭ

* ବୈଦେଶିକ ବିନିମୟ ମୁଦ୍ରା ଅର୍ଜନ ଯାହା ଦେଶର ସଂପଦ ବୃଦ୍ଧି କରେ ।
* ବିକଶିତ ଦେଶଙ୍କ ତୁଳନାରେ ସ୍ୱଳ୍ପ ବ୍ୟୟ ।
* ଉନ୍ନତ ସୂଚନା ସେବା ।
* ରୋଗୀ ଯତ୍ନ ପ୍ରକ୍ରିୟାରେ ଉ□ମ ଦକ୍ଷତା ପ୍ରତିପାଦନ ।
* ହସପିଟାଲ ଯୋଗାଣ ଚେନ ଦକ୍ଷତାରେ ବୃଦ୍ଧି ।
* ବ୍ୟବସାୟିକ ଭାଗୀଦାରୀ ଉଭୟ ଦେଶରେ ଓ ବାହାରେ ।
* ପ୍ରଯୁକ୍ତି ବିଦ୍ୟା ଓ ଜ୍ଞାନ ହସ୍ତାନ୍ତରଣ ।
* ଶିଳ୍ପରେ କର୍ମନିଯୁକ୍ତି ସୁଯୋଗ ସୃଷ୍ଟି ।
* ଭି□ଭୂମି ଓ କୁଶଳୀ ଲୋକଶକ୍ତିର ଉପଯୋଗ ।
* ସ୍ୱାସ୍ଥ୍ୟ, ପର୍ଯ୍ୟଟନ ଓ ପରିଭ୍ରମଣ କ୍ଷେତ୍ରରେ ଭି□ଭୂମି ସୁବିଧା ସୁଯୋଗର ବିକାଶ ।
* ମୁଣ୍ଡପିଛା ସଂପଦା ବୃଦ୍ଧି ।
* ବିସ୍ତୃତ ଚିକିତ୍ସା ସମାଧାନ ଯୋଗାଇ ଦେବା ପାଇଁ ଗବେଷଣା ଓ ଉନ୍ନୟନର ବିକାଶ ।
* ଆନ୍ତର୍ଜାତିକ ସ୍ତରରେ ସ୍ୱାସ୍ଥ୍ୟ ସେବା ଯୋଗାଣକାରୀ ଭାବରେ ମାନ୍ୟତା ଲାଭ ।
* ସାମାଜିକ ଓ ସାଂସ୍କୃତିକ ଆଦାନପ୍ରଦାନ ଅଭିଜ୍ଞତା ।
* ଆନ୍ତର୍ଜାତିକ ଗ୍ରାହକ ସେବା ।
* ବିଶ୍ୱ ମାର୍କେଟିଂ ଓ ଚିକିତ୍ସା ବାଣିଜ୍ୟ ସମ୍ବନ୍ଧ ।
* ବିଶ୍ୱ ସ୍ତରୀୟ ସ୍ୱାସ୍ଥ୍ୟ ସୁରକ୍ଷା ସେବା ଲକ୍ଷ୍ୟ ସ୍ଥଳ ଭାବରେ ଦେଶର ବ୍ରାଣ୍ଡ ଛବି ।
* ପ୍ରତିଯୋଗୀତାମୂଳକ ସୁବିଧା ।
* ଚିକିତ୍ସା ଓ ଆତିଥ୍ୟ ଶିଳ୍ପ ମଧ୍ୟରେ ସହଯୋଗ ଓ ଆଦାନପ୍ରଦାନ ।
* ସରକାରୀ ଓ ଘରୋଇ ସହଯୋଗ ।
* ରୋଗୀ ସନ୍ତୁଷ୍ଟି

ଅଭାବ ଓ ଆହ୍ୱାନ

* ସ୍ୱାସ୍ଥ୍ୟ ପର୍ଯ୍ୟଟନର ପ୍ରସାର ପାଇଁ ବଳିଷ୍ଠ ସରକାରୀ ସହାୟତା/ଉଦ୍ୟମର ଅଭାବ ।
* ଶିଳ୍ପ ସଂଶ୍ଳିଷ୍ଟ ଏୟାର ଲାଇନ ଅପରେଟର, ହୋଟେଲ, ହସପିଟାଲ, ଆଦିଙ୍କ ମଧ୍ୟରେ ସମନ୍ୱୟର ଅଭାବ ।
* ଏକ ଅସ୍ୱାସ୍ଥ୍ୟକର ଦେଶ ଭାବରେ ଲୋକମତ ।
* ଚିକିତ୍ସାଳୟମାନଙ୍କ ମଧ୍ୟରେ ସମାନୁରୂପ ମୂଲ୍ୟ ଉପଲବ୍ଧ ନ ହେବା ।
* ଥାଇଲାଣ୍ଡ, ସିଙ୍ଗାପୁର, ମାଲୟେସିଆ ଆଦି ଦେଶରୁ ବ୍ୟାପକ ପ୍ରତିଯୋଗୀତା
* ଆନ୍ତର୍ଜାତିକ ଆକ୍ରେଡିସନର ଅଭାବ
* ସ୍ୱାସ୍ଥ୍ୟ ସେବା ଭି□ଭୂମି ନିମନ୍ତେ କମ ପୁଂଜି ନିବେଶ
* ଏହି କ୍ଷେତ୍ର ପାଇଁ ଉପଯୁକ୍ତ ବୀମାର ଅଭାବ
* ରୋଗୀ ପରିଚାଳନା ପାଇଁ ବିନା ଜ୍ଞାନ ଓ ଦକ୍ଷତା ଥିବା ଲୋକମାନଙ୍କ ନିଯୁକ୍ତି ।

ଭବିଷ୍ୟତ

ଏହି କ୍ଷେତ୍ରରେ ସ୍ୱାସ୍ଥ୍ୟ ଓ ପରିବାର କଲ୍ୟାଣ, ପର୍ଯ୍ୟଟନ ଆଦି ମନ୍ତ୍ରଣାଳୟ ସଂପୃକ୍ତ ଥିବାରୁ ଯୁଗ୍ମ ଟାସ୍କଫୋର୍ସ ଗଠନ ଆବଶ୍ୟକ ହେଉଛି ।

ବିଭିନ୍ନ ଅଭାବ, ଅସୁବିଧା ଓ ଆହ୍ୱାନର ମୁକାବିଲା କରିବା ସଙ୍ଗେ ସଙ୍ଗେ ସମାଧାନ ଯୋଗାଇ ଦେବା ସକାଶେ ସମସ୍ତ ସଂଶ୍ଳିଷ୍ଟ ମୁଖ୍ୟ ଅଧିକାରୀମାନଙ୍କୁ ନେଇ ପରାମର୍ଶଦାତା ବୈଠକ ଆୟୋଜନ ।

କ୍ଷେତ୍ରରେ ରହିଥିବା ସୁଯୋଗ ସବୁର ମୂଲ୍ୟାୟନ କରିବା ସଙ୍ଗେ ସଙ୍ଗେ ଟାସ୍କ ଫୋର୍ସ ସ୍ୱାସ୍ଥ୍ୟ ସେବା ପ୍ରତିଷ୍ଠାନ ଗୁଡିକର ଆକ୍ରେଡିସନ ସକାଶେ ନୀତି ନିର୍ଦ୍ଧାରଣ କରିବା ଦରକାର ।

ଉତ୍କୃଷ୍ଟ ଚିକିତ୍ସାଳୟ ଚୟନ କରିବାରେ ବିଦେଶୀ ରୋଗୀଙ୍କୁ ସହାୟତା କରିବା ସକାଶେ ମାନକୀକୃତ ପଦ୍ଧତି ଅବଲମ୍ବନ ।

ଶିଳ୍ପର ବିକାଶ ପାଇଁ ହସପିଟାଲମାନେ ଆନ୍ତର୍ଜାତିକ ଅକ୍ରେଡିସନ ନେବା ସଙ୍ଗେ ସଙ୍ଗେ ପାରଂପରିକ ଓ କ୍ଲିନିକାଲ ଚିକିତ୍ସା ମଧ୍ୟରେ ସମନ୍ୱୟ ମଧ୍ୟ ଆଣିବା ଦରକାର ।

କମ୍ ପ୍ରତୀକ୍ଷା ସମୟ କରି ପ୍ରତିଯୋଗୀତା ସୁବିଧା ନିଜ ସପକ୍ଷରେ କରିବା ।

ନିଜ ଦେଶ ସହ ଉ□ମ ସଂଯୋଗ ।

ଭାରତୀୟ ଚିକିତ୍ସା ପର୍ଯ୍ୟଟନ ଭୌଗୋଳିକ ମାନଚିତ୍ର ପ୍ରସ୍ତୁତି ।

ଭାରତ ଆସୁଥିବା ସ୍ୱାସ୍ଥ୍ୟ ପର୍ଯ୍ୟଟକମାନେ ସମ୍ମୁଖୀନ ହେଉଥିବା ଅସୁବିଧା ଓ ଆହ୍ୱାନ ସବୁର ମୁକାବିଲା ।

ପାରା-ମେଡିକାଲ ଓ ଅଣ ଚିକିତ୍ସା କର୍ମୀମାନଙ୍କ ପାଇଁ ଉ□ମ ପ୍ରଶିକ୍ଷଣ ବ୍ୟବସ୍ଥା କରି କ୍ଷମତା ବୃଦ୍ଧି ।

ବିଦେଶୀ ଭାଷା ପ୍ରଶିକ୍ଷଣ ।

ଉପସଂହାର

ଏକ ସଙ୍ଗେ ଉଭୟ ଚିକିତ୍ସା ତଥା ଅବସର ବିନୋଦନ ପାଇଁ ଆନ୍ତର୍ଜାତିକ ସ୍ତରରେ ଭ୍ରମଣ କରିବାକୁ ସ୍ୱାସ୍ଥ୍ୟ ପର୍ଯ୍ୟଟନ ବୋଲି କୁହାଯାଉଛି । ଅଧିକରୁ ଅଧିକ ଲୋକ ଆଜିକାଲି ଚିକିତ୍ସା ସକାଶେ ଘରଠାରୁ ବାହାରକୁ ଯାଉଛନ୍ତି । କସମେଟିକ/ ଏସଥେଟିକ ସର୍ଜରୀ ପାଇଁ ମଧ୍ୟ ଆଜିକାଲି ଲୋକମାନେ ବାହାରକୁ ଯାଉଛନ୍ତି । ଏହା ମଧ୍ୟ ସ୍ୱାସ୍ଥ୍ୟ ପର୍ଯ୍ୟଟନ ପରିସରଭୁକ୍ତ ହୋଇଛି ।

ସ୍ୱାସ୍ଥ୍ୟ ପର୍ଯ୍ୟଟନ ଆଜିକାଲି କେତେକ ଦେଶ ପାଇଁ ଡଲାର ଅର୍ଜନ କରିବାର ଏକ ଉତ୍ସ ହୋଇଛି । ଏହାଦ୍ୱାରା ଚିକିତ୍ସା ବ୍ୟତୀତ ହୋଟେଲ, ପରିବହନ ଓ ଖାଦ୍ୟ ଶିଳ୍ପ ମଧ୍ୟ ଯଥେଷ୍ଟ ଲାଭବାନ ହେଉଛି । ଘରକୁ ଫେରିବା ପୂର୍ବରୁ ରୋଗୀ ଓ ତାଙ୍କର ସମ୍ବନ୍ଧୀୟମାନେ କିଣାକିଣି ମଧ୍ୟ କରିଥାନ୍ତି ଯଦ୍ୱାରା ସଂପୃକ୍ତ ଦେଶର ଯଥେଷ୍ଟ ଲାଭ ହୁଏ ।

ସ୍ୱାସ୍ଥ୍ୟ ପର୍ଯ୍ୟଟନ ଯୋଗୁଁ ଯେ କେବଳ ବୈଦେଶିକ ବିନିମୟ ମୁଦ୍ରା ଅର୍ଜନ ହେଉଛି ତା ନୁହେଁ ଏହାଦ୍ୱାରା ବିଦେଶୀ ନାଗରିକମାନଙ୍କ ସମ୍ମୁଖରେ ଦେଶର ପ୍ରଚାର ଓ ମାର୍କେଟିଂ ମଧ୍ୟ ଭଲ ହେଉଛି । ରୋଗୀଙ୍କର ଅଭିଜ୍ଞତାକୁ ଆଧାର କରି ଅନ୍ୟ ଲୋକମାନେ ମଧ୍ୟ ସେହି ଦେଶକୁ ଆସିବା ପାଇଁ ପ୍ରେରିତ ହେବେ ।

ଆନ୍ତର୍ଜାତିକ ମାନର ସ୍ୱାସ୍ଥ୍ୟ ସେବା ଯୋଗାଉଥିବା ଯୋଗୁଁ ବିଗତ ବର୍ଷମାନଙ୍କରେ ଭାରତ ସ୍ୱାସ୍ଥ୍ୟ ପର୍ଯ୍ୟଟନ କ୍ଷେତ୍ରରେ ନିଜ ପାଇଁ ଏକ ବଳିଷ୍ଠ ସ୍ଥାନ ହାସଲ କରିପାରିଛି । ଭାରତରେ ବିଶ୍ୱ ସ୍ତରୀୟ ମାନର ସ୍ୱାସ୍ଥ୍ୟ ସୁରକ୍ଷା ସୁବିଧା ସୁଯୋଗ ବିସ୍ତୃତ ଭାବରେ ଉପଲବ୍ଧ ରହିଛି । ଉତ୍କୃଷ୍ଟ ମାନର ଚିକିତ୍ସା ପ୍ରଫେସନାଲ ଏବଂ ଉ□ମ ପ୍ରଶିକ୍ଷିତ ସହାୟକ ଷ୍ଟାଫ ମଧ୍ୟ ରହିଛନ୍ତି । ଚିକିତ୍ସା ବ୍ୟୟ ଦିଗରୁ ଦେଖିଲେ ଭାରତ ୟୁରୋପ ଓ ଆମେରିକା ତୁଳନାରେ ୨୫ ପ୍ରତିଶତ କମ ବ୍ୟୟରେ ଉତ୍କୃଷ୍ଟ ମାନର ଚିକିତ୍ସା ସେବା ଯୋଗାଇ ଦେଉଛି । ଆଜି ହାରାହାରି କର୍ପୋରେଟ କ୍ଷେତ୍ର ହସପିଟାଲରେ ମୋଟ ରୋଗୀଙ୍କ ମଧ୍ୟରୁ ୧୫ ପ୍ରତିଶତରୁ ଉର୍ଦ୍ଧ୍ୱ ହେଉଛନ୍ତି ବିଦେଶୀ, ଚିକିତ୍ସା ପାଇଁ ଭାରତ ଆସୁଛନ୍ତି ଏବଂ ଏହା ଫଳରେ ଭାରତ ବିଲିୟନ ମାତ୍ରାରେ ଡଲାର ଅର୍ଜନ କରିପାରୁଛି ।

ଆପୋଲୋ, ଫୋର୍ଟିସ, ମ୍ୟାକ୍ସ, ନାରାୟଣ ହୃଦୟାଳୟ, ସେଭେନ ହିଲ୍ସ, ଓ୍ୱାକାରଡଟ, ମେଦାନ୍ତ, ବି.ଏଲ୍.କେ. ପୁଷ୍ପାଞ୍ଜଳୀ କ୍ରସଲେ, ବିଜୟା ହସପିଟାଲ, ମଣିପାଲ, ମାଲ୍ୟ ଭଳି ହସପିଟାଲ ଚେନ ସବୁ ବହୁ ସଂଖ୍ୟାରେ ବିଦେଶୀ ରୋଗୀ ମାନଙ୍କୁ ଉ□ମ ସ୍ୱାସ୍ଥ୍ୟ ସେବା ଯୋଗାଇ ଦେଇ ଦେଶର ବିକାଶରେ ଯଥେଷ୍ଟ ଅବଦାନ ଦେଉଛନ୍ତି ।

ଭାରତରେ ସ୍ୱାସ୍ଥ୍ୟ ପର୍ଯ୍ୟଟନ ଶିଳ୍ପ ଦ୍ରୁତ ଗତିରେ ବିକାଶ ହାସଲ କରୁଛି । ତଥାପି, ଏହା ଏକ ଅସଂଗଠିତ କ୍ଷେତ୍ର ହୋଇ ରହିଛି । ବିନା ବା କମ ଜ୍ଞାନ/ ପ୍ରଶିକ୍ଷଣ ଥିବା ଲୋକମାନେ ଯେଭଳି ରୋଗୀମାନଙ୍କ ପାଇଁ ମଧ୍ୟସ୍ଥି ଭାବରେ କାର୍ଯ୍ୟ କରୁଛନ୍ତି ତାହା ଏହି କ୍ଷେତ୍ର ପାଇଁ ସମସ୍ୟା ସୃଷ୍ଟି କରୁଛି । ଏଭଳି ଲୋକ ଦଲାଲ ଭାବରେ କାମ କରୁଛନ୍ତି ଏବଂ ରୋଗୀମାନଙ୍କୁ ଠକୁଛନ୍ତି । ଏଥିଯୋଗୁଁ ବିଦେଶୀ ରୋଗୀମାନେ ଭଲ ଚିକିତ୍ସା ସ□ ମଧ୍ୟ ଭଲ ଅଭିଜ୍ଞତା ନେଇ ଯାଉ ନାହାନ୍ତି ।

ସମୟ ଆସିଛି ଭାରତରେ ସ୍ୱାସ୍ଥ୍ୟ ପର୍ଯ୍ୟଟନ ପାଇଁ ଉ□ମ ନିୟମାବଳୀ ପ୍ରସ୍ତୁତ କରିବା ନିମନ୍ତେ । ଯାହାଫଳରେ ରୋଗୀମାନେ ଭଲ ଅଭିଜ୍ଞତା ନେଇ ନିଜ ଦେଶକୁ ଫେରିବେ । ତା ନହେଲେ ୧୦୦ ବିଲିୟନ ଡଲାର ଆୟ କ୍ଷମତା ରଖୁଥିବା ଏହି ସମୟୋପଯୋଗୀ ଶିଳ୍ପ ସମାପ୍ତ ହୋଇଯିବ । ପ୍ରତ୍ୟକ୍ଷ ଓ ପରୋକ୍ଷ ଆର୍ଥିକ ଲାଭ ସଙ୍ଗେ ସଙ୍ଗେ ବ୍ୟାପକ କର୍ମ ନିଯୁକ୍ତି ସହ ଦେଶ ପାଇଁ ସଦିଚ୍ଛା ଅର୍ଜନ କରିବା କ୍ଷମତା ଏହି ଶିଳ୍ପର ରହିଛି । ■■

ଭି ିଭୂମି ଓ ପର୍ଯ୍ୟଟନ ବିକାଶ

• ମନୋଜ ଦିକ୍ଷୀତ

ପର୍ଯ୍ୟଟନ ହେଉଛି ଏକ ଜଟିଳ ପ୍ରକ୍ରିୟା ଯେଉଁଥିରେ ଜଣେ ପର୍ଯ୍ୟଟକ ବହୁବିଧ ସେବାର ଉପଯୋଗ କରିଥାଏ ଯଥା ସୂଚନା, ଆପେକ୍ଷିକ ମୂଲ୍ୟ, ପରିବହନ, ଆବାସ, ଏବଂ ଆକର୍ଷଣ ସେବା । ପର୍ଯ୍ୟଟକ ଅଭିଜ୍ଞତା ମଧ୍ୟ ଆର୍ଥିକ ଓ ରାଜନୈତିକ ପରିସ୍ଥିତି ଓ ଢା□ାଗତ ଗୁଣଦ୍ୱାରା ପ୍ରଭାବିତ ହୋଇଥାଏ ଯାହା ଶେଷରେ ଉତ୍ପାଦର ଗୁଣବ□ା ପ୍ରତି ଅବଦାନ ଦେଇଥାଏ । ମର୍ଫି ଏଭଳି ଉତ୍ପାଦକୁ ଯୋଗାଣ ଓ ଚାହିଦା ବିଶ୍ଳେଷଣ ସହ ଯୋଡି ଦେଖିଛନ୍ତି ତଥା ଏହା ମଧ୍ୟ ବର୍ଣ୍ଣନା କରିଛନ୍ତି କିପରି ଭ୍ରମଣ ସମୟରେ ପର୍ଯ୍ୟଟକ ଲକ୍ଷ୍ୟସ୍ଥଳ ସହ କିଭଳି ଆଦାନପ୍ରଦାନ କରିଥାଏ ।

କୌଣସି ଉତ୍ପାଦ ଅଭିଜ୍ଞତା ସୃଷ୍ଟି କରିବାରେ ସେବା ଭି□ଭୂମିର ଭୂମିକାକୁ ସ୍ୱୀକାର କରିବାରେ ଅଗ୍ରଣୀ ହେଉଛନ୍ତି ସ୍ମିଥ । ସେ ଏହା ସୁପାରିଶ କରିଛନ୍ତି ଯେ ସେବା ଭି□ଭୂମି ବୃହ□ର ମାକ୍ରୋ ପରିବେଶ ମଧ୍ୟରେ ଅନ୍ତର୍ନିହିତ ରହିଛି । ସେ ଏହା ଉପରେ ମଧ୍ୟ ଗୁରୁତ୍ୱ ଦେଇଛନ୍ତି ଯେ କୌଣସି ଲକ୍ଷ୍ୟ ସ୍ଥଳରେ ଭି□ଭୂମି ଓ ପ୍ରଯୁକ୍ତିବିଦ୍ୟାର ଅଭାବ ସ୍ତର ଓ ଉପଯୋଗ ସବୁ ଦୃଶ୍ୟ ହୋଇଥାଏ ଏବଂ ତାହା ପର୍ଯ୍ୟଟକଙ୍କ ଅଭିଜ୍ଞତାକୁ ପ୍ରଭାବିତ କରିଥାଏ । ଏହାକୁ ବିଶେଷଜ୍ଞ ମାନେ ସମର୍ଥନ କରିବା ସହ ସେମାନେ ଏହି ସାରାଂଶରେ ପହ□ଚନ୍ତି ଯେ ପର୍ଯ୍ୟଟକଙ୍କ ମୋଟାମୋଟି ମତ ଲକ୍ଷ ? ସ୍ଥଳରେ ଛବି ପ୍ରତିଫଳନ କରିଥାଏ । ଏଠାରେ ଭି□ଭୂମି ଗୁରୁତ୍ୱପୂର୍ଣ୍ଣ ଭୂମିକା ମଧ୍ୟ ଗ୍ରହଣ କରିଥାଏ ।

ପର୍ଯ୍ୟଟନ ଲକ୍ଷ୍ୟସ୍ଥଳକୁ ତୁଳନାତ୍ମକ ଓ ପ୍ରତିଯୋଗୀତାମୂଳକ ସୁବିଧା ଦିଗରୁ ଭଲ ଭାବରେ ବୁଝାଯାଇପାରେ । କୌଣସି ସ୍ଥାନର ଆକର୍ଷଣୀୟତା ଅନେକ କିଛି ଉପରେ ନିର୍ଭର କରେ ତଥା ତାହା ପର୍ଯ୍ୟଟକର ଅଭିଜ୍ଞତାକୁ ପ୍ରଭାବିତ କରିଥାଏ । ପର୍ଯ୍ୟଟନର ପ୍ରତ୍ୟେକ ଉପାଜାତକୁ ମୁଖ୍ୟ ଆକର୍ଷଣ ଓ ସହାୟକ ଉପାଦାନ ଦିଗରୁ ଶ୍ରେଣୀକରଣ କରାଯାଏ । ପର୍ଯ୍ୟଟନ ସ୍ଥଳର ଭି□ଭୂମି ବ୍ୟବସ୍ଥା ଏ ଦିଗରୁ ହେଉଛି ସବୁଠାରୁ ଗୁରୁତ୍ୱପୂର୍ଣ୍ଣ । ପର୍ଯ୍ୟଟନ ବିକାଶ ବ୍ୟାପକ ଭାବରେ ଉପଲବ୍ଧ ସର୍ବସାଧାରଣ ସୁବିଧା ସୁଯୋଗ ଓ

ଭିତ୍ତିଭୂମି ସହାୟତା ଉପରେ ନିର୍ଭର କରିଥାଏ । ପର୍ଯ୍ୟଟନ ଯୋଜନା ଓ ବିକାଶ ସଂଭବପର ହେବ ନାହିଁ ଯଦି ସଡକ ସଂଯୋଗ, ବିମାନବନ୍ଦର, ବନ୍ଦର ସୁବିଧା, ବିଦ୍ୟୁତଶକ୍ତି, ସିଓ୍ୱରେଜ, ତଥା ପାନୀୟ ଜଳ ସୁବିଧା ଠିକ ଭାବରେ ଉପଲବ୍ଧ ନ ହେବ । ସୁତରାଂ ପର୍ଯ୍ୟଟନର ବିକାଶ ତଥା ପର୍ଯ୍ୟଟକମାନଙ୍କୁ ଆକୃଷ୍ଟ କରିବାରେ ଭିତ୍ତିଭୂମି ସୁବିଧା ସୁଯୋଗର ଗୁରୁତ୍ୱ ହେଉଛି ଯଥେଷ୍ଟ ଅଧିକ ।

ଭାରତୀୟ ଭିତ୍ତିଭୂମି ଓ ପର୍ଯ୍ୟଟନ

ପର୍ଯ୍ୟଟନ ଭିତ୍ତିଭୂମି ହେଉଛି ସ୍ଥାନୀୟ ସ୍ତରରେ ପରିବହନ, ସାମାଜିକ ଓ ପରିବେଶ ଭିତ୍ତିଭୂମିର ଏକ ଯୋଗାଣ ଶିକୁଳି । ଏକ ପର୍ଯ୍ୟଟନ ସ୍ଥଳ ସୃଷ୍ଟି କରିବାରେ ଯାହା ଗୁରୁତ୍ୱପୂର୍ଣ୍ଣ ତାହା ହେଉଛି :

ପରିବହନ : ଏହା ପର୍ଯ୍ୟଟକଙ୍କୁ ଆନ୍ତର୍ଜାତିକ ଓ ଜାତୀୟ ବଜାର ସୁବିଧା ଉପଲବ୍ଧ କରିବାର ସୁଯୋଗ ଦିଏ । ଏ ମଧ୍ୟରେ ରହିଛି ମୁଖ୍ୟ ସଡକ, ବିମାନବନ୍ଦର ଓ ରେଳ ।

ସାମାଜିକ ଭିତ୍ତିଭୂମି : ଏଥିରେ ରହିଛି ପର୍ଯ୍ୟଟକମାନଙ୍କ ରହିବା ପାଇଁ ରୁମ ସୁବିଧା, ପ୍ରଦର୍ଶନୀ, କାର୍ଯ୍ୟକ୍ରମ ଓ ସେବା ପାଇଁ ଭୌତିକ ଭିତ୍ତିଭୂମି । ଏମଧ୍ୟରୁ ଅନ୍ତର୍ଭୁକ୍ତ ହୋଟେଲ, କନଭେନସନ ସେଣ୍ଟର, ଷ୍ଟାଡିୟମ୍, ଗ୍ୟାଲେରୀ ଇତ୍ୟାଦି ।

ପର୍ଯ୍ୟାବରଣ ଭିତ୍ତିଭୂମି : ଏଥିରେ ରହିଛି ଜାତୀୟ ପାର୍କ, ସାମୁଦ୍ରିକ ଜୀବ, ପାର୍କ, ରିଜର୍ଭ । ଏଠାରେ ପର୍ଯ୍ୟଟକ ମାନଙ୍କ ପାଇଁ ମଧ୍ୟ ସୁବିଧା ରହିବା ଦରକାର ।

ସହଯୋଗ : ବିଭିନ୍ନ ଆଂଚଳିକ, ରାଜ୍ୟ ଓ ଜାତୀୟ ସ୍ତରୀୟ ପର୍ଯ୍ୟଟନ ସଂଗଠନମାନଙ୍କ ମଧ୍ୟରେ ସହଯୋଗ, ଯଦ୍ୱାରା ବିପଣନ ପ୍ରସାର ହୋଇପାରିବ ।

ପର୍ଯ୍ୟଟନ ଭିତ୍ତିଭୂମି ସାଧାରଣତଃ ଘରୋଇ ପୁଂଜି ଦ୍ୱାରା ଗଠିତ ହେଉଛି । ପର୍ଯ୍ୟଟନରେ ମୋଟ ପୁଂଜି ନିବେଶର ୭୮ ପ୍ରତିଶତ ଘରୋଇ କ୍ଷେତ୍ର ଦ୍ୱାରା ହେଉଛି । ଆନ୍ତର୍ଜାତିକ ବିମାନ ବନ୍ଦର ଓ ହୋଟେଲ ସବୁ ସାଧାରଣତଃ ଘରୋଇ ପୁଂଜିରେ ନିର୍ମିତ ହେଉଛି । ରାଷ୍ଟ୍ରାୟତ୍ତ କ୍ଷେତ୍ରରେ ହେଉଛି ମୁଖ୍ୟତଃ ସଡକ, ରେଳ ଓ ସାମୁଦ୍ରିକ ବନ୍ଦର । କନଭେନସନ ସେଣ୍ଟର ଓ ଜାତୀୟ ଉଦ୍ୟାନ ସବୁ ମଧ୍ୟ ହେଉଛି ରାଷ୍ଟ୍ରୀୟ ସଂପଦା । ଏହା ସାଧାରଣତଃ ସାମାଜିକ ଓ ପର୍ଯ୍ୟାବରଣ ନୀତି ଲକ୍ଷ୍ୟ ଯୋଗୁଁ ହେଉଛି ।

ଭାରତ ଦୁନିଆରେ ସର୍ବୋଚ୍ଚ ୧୦ଟି ପର୍ଯ୍ୟଟନ ଲକ୍ଷ୍ୟ ସ୍ଥଳ ମଧ୍ୟରେ ରହିଛି । ଭାରତ ହେଉଛି ଦୁନିଆରେ ଏକମାତ୍ର ଦେଶ ଯେଉଁଠାରେ ଭିନ୍ନ ଭିନ୍ନ ପ୍ରକାର ପର୍ଯ୍ୟଟନ ଉତ୍ପାଦ ଉପଲବ୍ଧ ରହିଛି । ସେ ମଧ୍ୟରେ ରହିଛି ପର୍ବତ, ଜଙ୍ଗଲ, ଇତିହାସ, ସାହସିକ ପର୍ଯ୍ୟଟନ, ଚିକିତ୍ସା ପର୍ଯ୍ୟଟନ (ଆୟୁର୍ବେଦ ଏବଂ ଅନ୍ୟପ୍ରକାର ଭାରତୀୟ ଚିକିତ୍ସା ବ୍ୟବସ୍ଥା ସମେତ) ଆଧ୍ୟାତ୍ମିକ ପର୍ଯ୍ୟଟନ, ବେଳାଭୂମି ପର୍ଯ୍ୟଟନ ।

ଏହା ମଧ୍ୟ କୁହାଯାଉଛି ଯେ ଭାରତର ପର୍ଯ୍ୟଟନ ଲକ୍ଷ୍ୟସ୍ଥଳଗୁଡିକ ହେଉଛି ବିବିଧ ଯାହା ଦୁନିଆରେ ଅନ୍ୟ କୌଣସି ଦେଶରେ ଦେଖାଯାଏ ନାହିଁ । ଭାରତର ପ୍ରତ୍ୟେକ ଅଂଚଳରେ ସଂସ୍କୃତି, ପର୍ବପର୍ବାଣୀ, ବେଶଭୂଷା, ଐତିହ୍ୟ ଆଦି ସବୁ ହେଉଛି ଭିନ୍ନ ଭିନ୍ନ ।

୧୯୯୦ ଦଶକ ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ଭାରତୀୟ ପର୍ଯ୍ୟଟନ ଶିଳ୍ପ ସେଭଳି ବିକଶିତ ହୋଇ ନଥିଲା । ଭାରତୀୟ ଅର୍ଥ ବ୍ୟବସ୍ଥା ମନ୍ଥର ହୋଇଥିଲେ ହେଁ ଦୁନିଆର ଅବଶିଷ୍ଟ ଅଂଚଳ ତୁଳନାରେ ଅଧିକ ଦ୍ରୁତ ଗତିରେ ଅଭିବୃଦ୍ଧି କରୁଛି । ଭାରତୀୟ ଅର୍ଥ ବ୍ୟବସ୍ଥା ବାର୍ଷିକ ପ୍ରାୟ ୫ ପ୍ରତିଶତ ହାରରେ ବୃଦ୍ଧି ହୋଇଥିବା ଯୋଗୁଁ ଅଧିକରୁ ଅଧିକ ଲୋକ ଆଜିକାଲି ପର୍ଯ୍ୟଟନରେ ଯାଉଛନ୍ତି । ଫଳତଃ ଭାରତୀୟ ପର୍ଯ୍ୟଟନ ଶିଳ୍ପ ଦ୍ରୁତ ବେଗରେ ବିକାଶ କରୁଛି । ପର୍ଯ୍ୟଟକଙ୍କୁ ଆକୃଷ୍ଟ କରିବା ପାଇଁ ଭାରତରେ ଅସୀମ ସୁଯୋଗ ରହିଛି । ଭାରତୀୟ ଅର୍ଥ ବ୍ୟବସ୍ଥାର ବିକାଶରେ ଆଗାମୀ ସମୟରେ ପର୍ଯ୍ୟଟନ ପ୍ରମୁଖ ଭୂମିକା ଗ୍ରହଣ କରିବ । ବିବିଧ ସମସ୍ୟା ସତ୍ତ୍ୱେ ମଧ୍ୟ ପର୍ଯ୍ୟଟନ ଶିଳ୍ପ ଭାରତର ଦ୍ୱିତୀୟ ସର୍ବାଧିକ ବୈଦେଶିକ ବିନିମୟ ମୁଦ୍ରା ଅର୍ଜନକାରୀ । ଭାରତର ଜି.ଡି.ପି.ରେ ପର୍ଯ୍ୟଟନର ଅଂଶ ହେଉଛି ୬.୬ ପ୍ରତିଶତ ଏବଂ ଏହା ଫଳରେ ୨୦୧୨ ବର୍ଷ ୩୯.୫ ନିୟୁତ କର୍ମ ନିଯୁକ୍ତି ସୃଷ୍ଟି ହୋଇଥିଲା । ବିଗତ ୫ ବର୍ଷ ମଧ୍ୟରେ ଭାରତକୁ ଆସିଥିବା ପର୍ଯ୍ୟଟକଙ୍କ ସଂଖ୍ୟାରେ ୧୬ ପ୍ରତିଶତ ବୃଦ୍ଧି ହୋଇଥିଲା ଏବଂ ଆଗାମୀ ଦଶକରେ ଏହା ୧୨ ପ୍ରତିଶତ ହାରରେ ବୃଦ୍ଧି ପାଇବ ବୋଲି ଆଶା କରାଯାଉଛି । ୨୦୧୩ ବର୍ଷ ଭ୍ରମଣ ଓ ପର୍ଯ୍ୟଟନ ଶିଳ୍ପ ଅର୍ଥ ବ୍ୟବସ୍ଥା ପାଇଁ ୬୩,୧୬୦ କୋଟି ଟଙ୍କା ଅର୍ଜନ ହୋଇଥିଲା । ଏହିବର୍ଷ ପ୍ରାୟ ୫ ନିୟୁତ ବିଦେଶୀ ପର୍ଯ୍ୟଟକ ଭାରତ ଆସିଥିବା ବେଳେ ପ୍ରାୟ ୫୦୦ ନିୟୁତ ଆଭ୍ୟନ୍ତରୀଣ ପର୍ଯ୍ୟଟନ ପରିଭ୍ରମଣରେ ଯାଇଥିଲେ ।

ଭାରତୀୟ ପର୍ଯ୍ୟଟନ ଶିଳ୍ପରେ ଅଭିବୃଦ୍ଧି କେବଳ ବିଦେଶୀ ପର୍ଯ୍ୟଟକମାନଙ୍କ ଯୋଗୁଁ ହେଉନାହିଁ । ଅନେକ ବିଶ୍ୱଗତ କାରଣ ଏବଂ ଅଶାନ୍ତି ଯୋଗୁଁ ଆନ୍ତର୍ଜାତିକ ସ୍ତରରୁ ପର୍ଯ୍ୟଟନ ପ୍ରଭାବିତ ହୋଇଥାଏ । କିନ୍ତୁ ଆଭ୍ୟନ୍ତରୀଣ ପର୍ଯ୍ୟଟନ କିନ୍ତୁ ନିର୍ଦ୍ଦିଷ୍ଟ ଭାବରେ ଅଭିବୃଦ୍ଧି ହାସଲ କରୁଛି । ଭାରତରେ ମେଳା ଓ ମହୋତ୍ସବ ପ୍ରାୟ

ନିୟମିତ ଭାବରେ ହେଉଛି । ଉତ୍ତର ଭାରତରେ କୁମ୍ଭ ମେଳା ତଥା ଦକ୍ଷିଣ ଭାରତରେ ଓଣମ ଓ ମହାମସ୍ତକ ଅଭିଷେକକୁ ପ୍ରାୟ ପ୍ରତିବର୍ଷ ଯଥେଷ୍ଟ ଅଧିକ ସଂଖ୍ୟାରେ ପର୍ଯ୍ୟଟକ ଆସନ୍ତି ।

ତଥାପି ପ୍ରାକୃତିକ ସୌନ୍ଦର୍ଯ୍ୟର ପ୍ରାଚୁର୍ଯ୍ୟ ସତ୍ତ୍ୱେ ମଧ୍ୟ କେତେକ ରାଜ୍ୟ ପର୍ଯ୍ୟଟକଙ୍କୁ ଆକୃଷ୍ଟ କରିପାରୁନାହିଁ ଯଥା ଉତ୍ତର ପୂର୍ବାଞ୍ଚଳ ରାଜ୍ୟ, ଲାକ୍ଷାଦ୍ୱୀପ ଓ ଛତିଶଗଡ । ଏହାପଛରେ ମୁଖ୍ୟ କାରଣ ହେଉଛି ଭିତ୍ତିଭୂମି ସୁବିଧା ସୁଯୋଗର ଅଭାବ ।

ବିଶ୍ୱ ପରିଭ୍ରମଣ ଓ ପର୍ଯ୍ୟଟନ ପରିଷଦର ଏକ ରିପୋର୍ଟରେ କୁହାଯାଇଛି ଯେ ୨୦୧୪ ବର୍ଷ ଦେଶର ଅର୍ଥ ବ୍ୟବସ୍ଥାକୁ ପର୍ଯ୍ୟଟନ କ୍ଷେତ୍ରର ଅବଦାନ ୭.୩ ପ୍ରତିଶତ ହାରରେ ବୃଦ୍ଧି ହେବ ଏହା ସାଧାରଣ ଅର୍ଥ ବ୍ୟବସ୍ଥାର ୨.୫ ପ୍ରତିଶତ ତୁଳନାରେ ଯଥେଷ୍ଟ ଅଧିକ ।

୨୦୧୭ ବେଳକୁ ଭାରତୀୟ ପର୍ଯ୍ୟଟନ ଶିଳ୍ପ ପ୍ରାୟ ୪୨.୮ ବିଲିୟନ ଡଲାର ଆୟ ଅର୍ଜନ କରିବ ବୋଲି ବିଶେଷଜ୍ଞ ମତ ଦେଉଛନ୍ତି । ମନ୍ଥର ଅର୍ଥ ବ୍ୟବସ୍ଥା, ମାନ୍ଦା ଚାହିଦା ଓ ସୁରକ୍ଷା ଜନିତ ଆହ୍ୱାନ ସତ୍ତ୍ୱେ ମଧ୍ୟ ଦେଶରେ ପର୍ଯ୍ୟଟନର ବିକାଶ ହେଉଛି । ବିଶ୍ୱର ଅନ୍ୟ ସ୍ଥାନ ମାନଙ୍କରେ ଆର୍ଥିକ ସଂକଟ ସତ୍ତ୍ୱେ ମଧ୍ୟ ଭାରତୀୟ ଅର୍ଥ ବ୍ୟବସ୍ଥା ଭଲ ଅଛି ଓ ବିଶ୍ୱରେ ସବୁଠାରୁ ଭଲ ଓ ବଳିଷ୍ଠ ଅଭିବୃଦ୍ଧି ହାସଲ କରୁଛି ।

ପର୍ଯ୍ୟଟନ ସଂଶ୍ଳିଷ୍ଟ ହୋଟେଲ, ଟୁର ଅପରେଟର, ଏୟାର ଲାଇନ, ଜାହାଜ ଆଦିରେ ଯଥେଷ୍ଟ ବୃଦ୍ଧି ଓ ସଂପ୍ରସାରଣ ହେଉଛି । ଏହା ଫଳରେ ପର୍ଯ୍ୟଟକମାନଙ୍କୁ ରହିବା ପାଇଁ ଅଧିକ ରୁମ ସଙ୍ଗେ ସଙ୍ଗେ ଅନ୍ୟ ପ୍ରକାର ଭିତ୍ତିଭୂମି ମଧ୍ୟ ମିଳିପାରିବ ।

ଭବିଷ୍ୟତରେ ପର୍ଯ୍ୟଟନ କ୍ଷେତ୍ରରେ ବ୍ୟାପକ ବୃଦ୍ଧି ତଥା ଦୀର୍ଘ ମିଆଦରେ ପୁଁଜି ନିବେଶ ବୃଦ୍ଧି ହେବ ବୋଲି ଆଶା କରାଯାଉଛି । ଭାରତରେ ପର୍ଯ୍ୟଟନ ଅଭିବୃଦ୍ଧି ସୁଯୋଗ ଓ ସଂଭାବନାକୁ ଦେଖି, ଆନ୍ତର୍ଜାତିକ ଓ ଘରୋଇ ହୋଟେଲ ଚେନ ସବୁ ଏହାର ଲାଭ ନେବା ପାଇଁ ଆଗେଇ ଆସିଛନ୍ତି । ଭବିଷ୍ୟତରେ ଦେଶରେ ସ୍ୱାସ୍ଥ୍ୟ ପର୍ଯ୍ୟଟନରେ ମଧ୍ୟ ବ୍ୟାପକ ଅଭିବୃଦ୍ଧି ଆଶା କରାଯାଉଛି । ଏହାର ସୁଯୋଗ ନେବା ପାଇଁ ଦେଶରେ ପ୍ରଥମ ଶ୍ରେଣୀର ସୁବିଧା ସୁଯୋଗ ଯୋଗାଇ ଦେବା ପାଇଁ ବ୍ୟାପକ ଉଦ୍ୟମ ହେଉଛି ।

ଭାରତରେ ପର୍ଯ୍ୟଟନ ଶିଳ୍ପରେ ଯେପରି ହଠାତ୍ ବ୍ୟାପକ ବିକାଶ ଯାହା ପର୍ଯ୍ୟଟନ ଶିଳ୍ପକୁ ଆଶ୍ଚର୍ଯ୍ୟଚକିତ କରିଦେଇଛି । ଏହି ଅଭିବୃଦ୍ଧିକୁ କିପରି ଧାରଣଶୀଳ କରିହେବ ତାହା ନେଇ ସମସ୍ତେ ଚିନ୍ତା କରୁଛନ୍ତି । ବାସ୍ତବରେ ପର୍ଯ୍ୟଟନରେ ରାଜସ୍ୱ ରିସିଟ୍ ଏତେ ବ୍ୟାପକ ଏଥିଯୋଗୁଁ ଭାରତ ବର୍ତ୍ତମାନ ସର୍ବାଧିକ ବୈଦେଶିକ ବିନିମୟ ମୁଦ୍ରା ଅର୍ଜନକାରୀ ଓ କର୍ମନିଯୁକ୍ତି ସୃଷ୍ଟିକାରୀ ଦେଶ ମଧ୍ୟରେ ଗଣା ଯାଉଛି ।

ଯେ କୌଣସି ପର୍ଯ୍ୟଟନସ୍ଥଳର ବିକାଶରେ ମହତ୍ୱପୂର୍ଣ୍ଣ ହେଉଛି ରହିବା ପାଇଁ ହୋଟେଲ ରୁମ, ପରିବହନ ତଥା ଅବସର ବିନୋଦନ ସୁବିଧା ସୁଯୋଗ । ଉଭୟ ଜାତୀୟ ଓ ଆନ୍ତର୍ଜାତୀୟ ସ୍ତରରେ ଏହିସବୁ ସୁବିଧା ସୁଯୋଗର ପ୍ରତିଯୋଗୀତା କ୍ଷମତା ଏହିସବୁ ମୂଲ୍ୟବାନ ସୁବିଧା ହେବେ କି ପ୍ରତିବନ୍ଧକ ହେବେ ତାହା ନିର୍ଦ୍ଧାରଣ କରିବ । କୌଣସି ପର୍ଯ୍ୟଟନ ସ୍ଥଳର ଆକର୍ଷଣ ବୃଦ୍ଧି ଏଠାରେ ଉପଲବ୍ଧ ଭିତ୍ତିଭୂମି ସୁବିଧା ସୁଯୋଗ ଉପରେ ନିର୍ଭର କରିବ ।

ଜାତୀୟ ରାଜପଥର ପ୍ରସ୍ଥକୁ ଆଧାର କରି ଏଗୁଡିକରେ ଶ୍ରେଣୀବିଭାଗ କରାଯାଇଛି । ସାଧାରଣରେ ଗୋଟିଏ ଲେନ୍‌ର ପ୍ରସ୍ଥ ହେଉଛି ୩.୭୫ ମି (ଏକ ଲେନ ସ୍ଥଳରେ) ଏବଂ ବହୁ ଲେନ ସ୍ଥଳରେ ଏହା ହେଉଛି ୩.୫ ମିଟର । ଏହା ସତ୍ୟ ଯେ ଭାରତରେ ଭଲ ସଡକ ସଂଯୋଗ ନାହିଁ । ମାତ୍ର ୧୨ ପ୍ରତିଶତ ସଡକ ବିଶ୍ୱ ସ୍ତରୀୟ ହୋଇଛି । ଆନ୍ତର୍ଜାତିକ ପର୍ଯ୍ୟଟକଙ୍କୁ ଆକୃଷ୍ଟ କରିବା ଦିଗରୁ ଦେଖିଲେ ଏହା ହେଉଛି ଅତି କମ୍ ସମଗ୍ର ୟୁରୋପରେ ଲୋକ ସଡକରେ ପରିବହନ କରିବାକୁ ପସନ୍ଦ କରନ୍ତି । କିନ୍ତୁ ଭାରତୀୟମାନେ ସଡକରେ ପରିବହନ କରିବା ପୂର୍ବରୁ ଚାରିଥର ଚିନ୍ତା କରନ୍ତି । ଅଧିକନ୍ତୁ ଭାରତରେ ବିଶୃଙ୍ଖଳିତ ଡ୍ରାଇଭିଂ ମଧ୍ୟ ଏହାକୁ ଅଧିକ ବିପଦଜନକ କରୁଛି । ସଡକ ଦୁର୍ଘଟଣାରେ ଭାରତର ସ୍ଥାନ ଦୁନିଆରେ ଶୀର୍ଷ ଦେଶମାନଙ୍କ ମଧ୍ୟରେ ରହିଛି । ପ୍ରାୟ ୨୮ ପ୍ରତିଶତ ରୁଟ୍ କିଲୋମିଟର, ୩୯ ପ୍ରତିଶତ ରନିଂ ଟ୍ରାକ୍ କିଲୋମିଟର ଏବଂ ମୋଟ ଟ୍ରାକ କିଲୋମିଟର ୪୧ ପ୍ରତିଶତରେ ବିଦ୍ୟୁତ ସଂଯୋଗ କରାଯାଇଛି ।

ଆଭ୍ୟନ୍ତରୀଣ ଜଳ ପରିବହନ

ଭାରତରେ ପ୍ରାୟ ୧୪୫୦୦ କିଲୋମିଟର ଆଭ୍ୟନ୍ତରୀଣ ଜଳ ପରିବହନ ସୁଯୋଗ ରହିଛି (ନଦୀ, କେନାଲ, ବ୍ୟାକ ୱାଟର, କ୍ରିକ୍ ଆଦି) ୨୦୦୬-୦୭ ବର୍ଷ ଆଭ୍ୟନ୍ତରୀଣ ଜଳ ପରିବହନ ବ୍ୟବସ୍ଥା ଯୋଗେ ୫୦ ନିୟୁତ ଟନ ମାଲ ପରିବହନ ହୋଇଥିଲା । ମାତ୍ର ଏହି ପରିବହନ ମାତ୍ର ସୀମିତ ଅଂଚଳରେ ହେଉଛି ଯଥା ଗଙ୍ଗା-ଭାଗିରଥି-ହୁଗୁଳି ନଦୀ ବ୍ରହ୍ମପୁତ୍ର ନଦୀ, ବାରାକ ନଦୀ, ଗୋଆରେ ନଦୀ, କେରଳର ବ୍ୟାକ୍ ୱାଟର, ମୁମ୍ବାଇରେ ଆଭ୍ୟନ୍ତରୀଣ ଜଳଧାରା ତଥା ଗୋଦାବରୀ-କ୍ରିଷ୍ଣା ତ୍ରିକୋଣଭୂମି ଅଂଚଳ । ବିଭିନ୍ନ ନଦୀ ଓ

କେନାଲରେ ମେକାନାଇଜଡ୍ ଡଙ୍ଗା ଓ ସାଧାରଣ ଡଙ୍ଗାମାନଙ୍କ ଜରିଆରେ ମଧ୍ୟ ପରିବହନ ହେଉଛି । ଅଂସଗଠିତ କ୍ଷେତ୍ର ଯୋଗେ ଏହି କ୍ଷେତ୍ରରେ ହେଉଥିବା ପରିବହନ ଉପରେ ପରିସଂଖ୍ୟାନ ସଂଗ୍ରହ କରାଯାଉନାହିଁ କିନ୍ତୁ ଏହା ସତ୍ୟ ଯେ ଏହି ମାଧ୍ୟମରେ ଉଭୟ ଯାତ୍ରୀ ଓ ମାଲ ପରିବହନ ଯଥେଷ୍ଟ ଅଧିକ ମାତ୍ରାରେ ହେଉଛି ।

ଭାରତରେ ବିମାନ ବନ୍ଦର

ଭାରତରେ ମୋଟ ୪୬ଟି ବିମାନବନ୍ଦର ରହିଛି କିନ୍ତୁ ସାରା ଦେଶର ସବୁ ଅଂଚଳକୁ ଏହା ସଂଯୋଗ କରିପାରୁନାହିଁ । ଏଥିଯୋଗୁଁ ଅନେକ ସ୍ଥାନକୁ ଯିବା ପାଇଁ ବିମାନରେ ଟ୍ରେନ ତୁଳନାରେ ଅଧିକ ସମୟ ଲାଗୁଛି ।

ପର୍ଯ୍ୟଟନ କ୍ଷେତ୍ରରେ ଯେଉଁ ବୈପ୍ଳବାତ୍ମକ ପରିବ□ନ ଆସିଛି ତାହାର ଲାଭ ଯଦି ଭାରତ ନଉଠାଏ ତାହେଲେ ଭାରତ ନିଜକୁ ହିଁ ଦୋଷ ଦେବ । ମାତ୍ର କିଛିଟା ଉଦ୍ୟମ କଲେ ଭାରତ ଏହି ଉଦୀୟମାନ କ୍ଷେତ୍ରରୁ ଲାଭ ଉଠାଇ ପାରିବ । ବିମାନବନ୍ଦର, ରେଳବାଇ, ଭୂପୃଷ୍ଠ ପରିବହନ, ହୋଟେଲରୁମ, ପ୍ରଶିକ୍ଷିତ ଲୋକଶକ୍ତି, ସୁବିଧାରେ କିଣାକିଣି କରିବା, ଚିକିତ୍ସା ପର୍ଯ୍ୟଟନ, ଶିକ୍ଷା, ଧାରଣଶୀଳ ବିକାଶ, ଏସବୁ କ୍ଷେତ୍ରରେ ଭି□ଭୂମିର ଅଭାବ ରହିଛି ।

ପର୍ଯ୍ୟଟନକୁ ଅଗ୍ରାଧିକାର, ଘରୋଇ କ୍ଷେତ୍ରକୁ ଟିକସ ରିହାତି, ବୈଦେଶିକ ପୁଂଜି ନିବେଶ ସକାଶେ ଏକକ ଝରକା ଅନୁମତି ପ୍ରଦାନ

* ସର୍ବସାଧାରଣ ଶୌଚାଳୟ

* ପାର୍କିଙ୍ଗ ୟୁନିଟ

୩. ରାଜ୍ୟ/କେନ୍ଦ୍ର ଶାସିତ ଅଂଚଳ ସରକାରମାନେ ଉଚ୍ଚ ମାନର ପର୍ଯ୍ୟଟନ ମାନଚିତ୍ର, ଗାଇଡ, କ୍ୟାଲେଣ୍ଡର, ପୋଷ୍ଟର, ତଥା ଭାରତୀୟ ପର୍ଯ୍ୟଟନ ବିବିଧତା ଉପରେ ଆଲେଖ ପତ୍ର ସବୁ ପ୍ରକାଶ ଓ ପ୍ରଚାର କରିବା ଦରକାର ।

୪. କାର୍ଯ୍ୟାନ୍ୱୟନ ଏଜେନସି ନିକଟରେ ଯେ ଜମି ଉପଲବ୍ଧ ଅଛି ତାହା ବିସ୍ତୃତ ପ୍ରକଳ୍ପ ରିପୋର୍ଟରେ ସ୍ପଷ୍ଟ ଉଲ୍ଲେଖ ହେବା ଦରକାର । ଯଦି ଜମି ଅଭାବରୁ କୌଣସି ପ୍ରକଳ୍ପ ବର୍ଷକ ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ଆରମ୍ଭ ନ ହୁଏ ତେବେ ସେହି ପ୍ରକଳ୍ପ ବନ୍ଦ କରିଦିଆଯିବ ।

୫. ପର୍ଯ୍ୟଟନ ସ୍ଥଳକୁ ଯାଉଥିବା ରାସ୍ତାର ପ୍ରତି ୫୦ କିଲୋମିଟର ଅନ୍ତରାଳରେ ପର୍ଯ୍ୟଟକମାନଙ୍କ ପାଇଁ ସୁବିଧା ଉପଲବ୍ଧ କରାଯିବା ଦରକାର ।

୬. ସାଂକେତିକ ଚିହ୍ନ ସବୁ ଆନ୍ତର୍ଜାତିକ କୋଡ ମୁତାବକ ହେବା ଦରକାର ।

୭. କେନ୍ଦ୍ରଶାସିତ ଅଂଚଳ/ ରାଜ୍ୟ ସରକାରମାନେ ପର୍ଯ୍ୟଟନ ସୁବିଧା ସୁଯୋଗର ଉନ୍ନତକରଣ ଲାଗି ଉଦ୍ୟମ କରିବା ଦରକାର ।

୮. ଉ□ମ ପରିଚାଳନା ସକାଶେ ରାଜ୍ୟମାନେ ଉପଯୁକ୍ତ ଆନୁଷ୍ଠାନିକ ବ୍ୟବସ୍ଥା ଗଠନ କରିବା ଦରକାର ।

ସିଗନେଜ ଓ ନିର୍ମିତ ଐତିହ୍ୟ

୧. ରାଜ୍ୟ/କେନ୍ଦ୍ରଶାସିତ ଅଂଚଳ ସରକାରମାନେ ଯଥା ସଂଭବ ବିସ୍ତୃତ ସଂରକ୍ଷଣ ଯୋଜନା ପ୍ରସ୍ତୁତ କରିବା ଦରକାର । ଏଥିରେ ମାଷ୍ଟରପ୍ଲାନ ସହିତ ରହିବ ଗବେଷଣା, ଡକ୍ୟୁମେ□ସନ, କ୍ଷତି ଆକଳନ, ସଂରକ୍ଷଣ ପରିଚାଳନା, ପର୍ଯ୍ୟଟନ ଭି□ଭୂମି, ରିସ୍କ ଆକଳନ, ସୁରକ୍ଷା/ପ୍ରାଥମିକ ଚିକିତ୍ସା ବ୍ୟବସ୍ଥା, ସାର୍ବଜନୀନ ଉପଲବ୍ଧତା, ବର୍ଜ୍ୟବସ୍ତୁ ପରିଚାଳନା, ଗୋଷ୍ଠୀ ପରାମର୍ଶ, ବ୍ୟବସାୟିକ ଯୋଜନା ଆଦି ।

୨. ବିଶ୍ୱ ଐତିହ୍ୟ ସ୍ଥଳ ଗୁଡିକ ପାଇଁ ସରକାରମାନେ ଆନ୍ତର୍ଜାତିକ ନିୟମାବଳୀ/ୟୁନେସ୍କୋ ଚାର୍ଟର ଅବଲମ୍ବନ କରିବେ ।

୩. ସିଗନେଜ ଗୁଡିକ ପାଇଁ ୟୁ.ଏନ୍.ଡବ୍ଲୁ.ଟି.ଓ. ଏବଂ ଏନ୍.ଏଚ୍.ଏ.ଆଇ. ନିୟମାବଳୀ ଅନୁକରଣ କରାଯିବ ।

୪. ସରକାରମାନଙ୍କର ସଂରକ୍ଷଣ ଓ ପର୍ଯ୍ୟଟନ ବିକାଶ ଯୋଜନାରେ ଉପଯୁକ୍ତ ଆର୍ଥିକ ଓ ରକ୍ଷଣାବେକ୍ଷଣ ଯୋଜନା ରହିବା ଦରକାର ।

୫. ପ୍ରକଳ୍ପଗୁଡିକ ଯେପରି ସଠିକ ସମୟରେ ସଂପନ୍ନ ହେବ ସେଥିପାଇଁ ଉପଯୁକ୍ତ ଆନୁଷ୍ଠାନିକ ବ୍ୟବସ୍ଥା ଗଠନ କରିବାକୁ ହେବ ।

୬. ଅପରେସନ ଓ ରକ୍ଷଣାବେକ୍ଷଣ ସକାଶେ ପି.ପି.ପି. ମଡେଲକୁ ପ୍ରୋତ୍ସାହିତ କରିବାକୁ ହେବ ।

ଜଳବାୟୁ ଦିଗରୁ ସମ୍ବେଦନଶୀଳ ଏବଂ ଆଂଚଳିକ ଭାଷାରେ ବସ୍ତୁକଳା :

୧. ଜଳବାୟୁ ଦିଗରୁ ସମ୍ବେଦନଶୀଳ ଓ ସ୍ଥାନ ସମ୍ବେଦନଶୀଳ ପର୍ଯ୍ୟଟନ ବସ୍ତୁକଳା ଡିଜାଇନ କରାଯିବା ଉଚିତ୍ ।

୨. ସ୍ଥାନୀୟ ଭାବରେ ଉପଲବ୍ଧ ସାମଗ୍ରୀ ପ୍ରଯୁକ୍ତିବିଦ୍ୟା ତଥା ଭର୍ଣ୍ଣାକୁଲାର ଡିଜାଇନ ନୀତି ଅବଲମ୍ବନ କରିବାକୁ ହେବ ।

ଅନୁମତି ବ୍ୟବସ୍ଥା, ଭୂମିବ୍ୟାଙ୍କ ପ୍ରତିଷ୍ଠା, ସ୍ୱଳ୍ପ ସୁଧ ହାରରେ ଦୀର୍ଘ ମିଆଦି ଋଣ ସହାୟତା ପ୍ରଦାନ, ଦେଶରେ ବୈଦେଶିକ ବିନିମୟ ମୁଦ୍ରାର ମୁକ୍ତ ପ୍ରବାହ, ପ୍ରଫେସନାଲମାନଙ୍କୁ ଏ କ୍ଷେତ୍ରରେ ଅଧିକ ସଂଶ୍ଳିଷ୍ଟ କରି ଅମଲାତାନ୍ତ୍ରିକ ନାଲିଫିତା ସମାପ୍ତ କରିବା, ଆଦି ଜରିଆରେ ପର୍ଯ୍ୟଟନ ଶିଳ୍ପ ଭି□ଭୂମି ବ୍ୟବସ୍ଥାର ସୁଦୃଢ଼ିକରଣ ଓ ପ୍ରସାର କରିପାରିବ । ଭି□ଭୂମି ସଂରଚନା ପାଇଁ ଏହା ହେଉଛି ଏକ ମାତ୍ର ଉପାୟ ।

ପର୍ଯ୍ୟଟନ ବିକାଶ କ୍ଷେତ୍ରରେ ଅନ୍ୟ ଏକ ଆହ୍ୱାନ ହେଉଛି ସମନ୍ୱିତ ବିକାଶ ପାଇଁ ପର୍ଯ୍ୟଟନ ସର୍କିଟ୍ ସବୁ ଚିହ୍ନଟ କରିବା ଯେଉଁଠାରେ ଲୋକପ୍ରିୟତାକୁ ଆଧାର କରି ପର୍ଯ୍ୟଟନ ସଂକ୍ରାନ୍ତ ଭି□ଭୂମିର ବିକାଶ ଓ ପ୍ରସାର କରାଯାଇପାରିବ । ଉପଲବ୍ଧ ଅର୍ଥର ସୀମିତତା ଦୃଷ୍ଟିରୁ ନିର୍ଦ୍ଦିଷ୍ଟ ଚୟନ ଭି□କ ପଦ୍ଧତି ହେଉଛି ସର୍ବୋତ୍କୃଷ୍ଟ ଉପାୟ ।

ଭି□ଭୂମି ସୃଷ୍ଟି ସମସ୍ୟା ସଙ୍ଗେ ସଙ୍ଗେ ଏ ଦିଗରେ ଭାରତରେ ଆଉ ଏକ ସମସ୍ୟା ହେଉଛି ଏହିସବୁ ପ୍ରକଳ୍ପରେ ବିଶେଷ ମାଇଲ ସମସ୍ୟା ଦୂର କରିବା କ୍ଷେତ୍ରରେ ବିଫଳତା ।

ପର୍ଯ୍ୟଟନର ବିପଣନ ପାଇଁ ବିଶାଳ ଅତୁଲ୍ୟ ଭାରତ ଅଭିଯାନ ସ□େ ମଧ୍ୟ ପର୍ଯ୍ୟଟକ ସଂଖ୍ୟାରେ ସେଭଳି ଅହେତୁକ ବୃଦ୍ଧି ଦେଖା ଯାଉନାହିଁ । ଆମକୁ ପ୍ରଗତି କରିବାକୁ ହେଲେ ଭି□ଭୂମି ସୁବିଧାରେ ପ୍ରସାର କରିବାକୁ ହେବ । ଏ ଦିଗରେ ସକ୍ରିୟ ହେବା ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ପର୍ଯ୍ୟଟକ ଆଗମନ ମାତ୍ର ୫/୬ ନିୟୁତ ମଧ୍ୟରେ ସ୍ଥାଣୁ ରହିବ । ଏହା ଅବଶ୍ୟ ସନ୍ତୋଷଜନକ ଯେ ପର୍ଯ୍ୟଟନ ମନ୍ତ୍ରଣାଳୟ ପର୍ଯ୍ୟଟନ ଭି□ଭୂମି ପ୍ରସାର ନିମନ୍ତେ ନୂତନ ନିୟମାବଳୀ ସବୁ ପ୍ରକାଶ କରିଛନ୍ତି । ତଦ୍ୱାରା ପ୍ରତ୍ୟେକ ରାଜ୍ୟ ଏ ଦିଗରେ ଆବଶ୍ୟକ ପଦକ୍ଷେପ ନେଇପାରିବେ । ଏହି ନିୟମାବଳୀର ମୁଖ୍ୟ ମୁଖ୍ୟ ବିଷୟ ଗୁଡିକ ହେଲା :

୧. ରାଜ୍ୟ/କେନ୍ଦ୍ର ଶାସିତ ଅଂଚଳ ସରକାରମାନେ ଯଥା ସମ୍ଭବ ଆର୍କିଟେକ୍ଟ, ଲାଣ୍ଡ ସ୍କେପ ଓ କନଜରଭେସନ ଆର୍କିଟେକ୍ଟ ମାନଙ୍କୁ ନିୟୋଜିତ କରିବେ ।

୨. ପର୍ଯ୍ୟଟନ ସଂଶ୍ଳିଷ୍ଟ ପ୍ରକଳ୍ପ ଗୁଡିକର ଅନୁମତି ପାଇଁ ରାଜ୍ୟମାନେ ଏକକ ଝରକା ବ୍ୟବସ୍ଥା ପ୍ରଚଳନ କରିବା ଦରକାର ।

୩. ମେଗା ଡେଷ୍ଟିନେସନ ପ୍ରକଳ୍ପ/ସରକିଟ ଅଧିନସ୍ଥ କାର୍ଯ୍ୟକ୍ରମ ଗୁଡିକୁ ଜେ.ଏନ୍.ଏନ୍.ୟୁ.ଆର୍.ଏମ୍. ସହ ମିଶାଇବା ଦରକାର ।

ସହରା□ଳ ପୌର ସୁବିଧା ସୁଯୋଗ

୧. ରାଜ୍ୟମାନେ ସବୁ ଋତୁରେ ଉପଯୋଗ ହେଲାଭଳି ଯୋଗାଯୋଗ ନେଟୱାର୍କ ସୃଷ୍ଟି କରିବା ଦରକାର । ଏଥିରେ କୌଣସି ପ୍ରକାର ପ୍ରତିବନ୍ଧକ ନ ରହିବା ଉଚିତ୍ ।

୨. ନିମ୍ନ ଗୁଡିକ ଉପରେ ଉପଯୁକ୍ତ ଧ୍ୟାନ ଦିଆଯିବା ଦରକାର ।

ଡିଜାଇନ କୋଡ, ଏସଥେଟିକସ, ଆନ୍ଥ୍ରୋପୋମେଟ୍ରିକସ, ଫାବ୍ରିକେସନ, ରକ୍ଷଣାବେକ୍ଷଣ

ସିଗନେଜ

ଲିଟର/ରିସାଇକଲିଂ ବିନ୍ସ

ସୂଚନା ବ୍ୟବସ୍ଥା

ସ୍ଥାନ, କଳ, ପରିବେଶକୁ ଦୃଷ୍ଟିରେ ରଖି ସମସ୍ତ ପର୍ଯ୍ୟଟନ ସଂଶ୍ଳିଷ୍ଟ ଲୋକଶକ୍ତିରେ କ୍ଷମତା ବିକାଶ ପାଇଁ ଉଦ୍ୟମ କରିବାକୁ ହେବ । ଏଥିପାଇଁ ପାଣ୍ଠି ପର୍ଯ୍ୟଟନ ମନ୍ତ୍ରଣାଳୟ ଯୋଗାଇ ଦେବେ ।

ସହରା□ଳ ଲାଣ୍ଡସ୍କେପ

୧. ସ୍ଥାନୀୟ ଭାବରେ ଉପଲବ୍ଧ ସାମଗ୍ରୀ ପ୍ରୟୋଗ କରି ସ୍ଥାନୀୟ ସୌନ୍ଦର୍ଯ୍ୟ ଯେପରି ପ୍ରତିଫଳିତ ହେବ ତାହା ଉପରେ ଧ୍ୟାନ ଦିଆଯିବ ।

୨. ପ୍ଲା□ସ୍କେପରେ ଦେଶୀୟ ବୃକ୍ଷରାଜୀ ଉପରେ ଗୁରୁତ୍ୱ ଦିଆଯିବ ।

୩. ନିର୍ମାଣ ପଦ୍ଧତିରେ ପାରଂପରିକ ପଦ୍ଧତିର ପ୍ରୟୋଗ ପ୍ରୋତ୍ସାହିତ କରିବାକୁ ହେବ ।

୪. ରାଜ୍ୟ /କେନ୍ଦ୍ର ଶାସିତ ଅଂଚଳ ଏହା ନିଶ୍ଚିତ କରିବେ

ଅନ୍ୟୁନ ମାଟି କାମ ହେବ ଯଦ୍ୱାରା ଭୂମିର ସୌନ୍ଦର୍ଯ୍ୟ କ୍ଷୁର୍ଣ୍ଣ ହେବନାହିଁ ।

ବୃଷ୍ଟିଜଳ ଅମଳ, ଭୂତଳ ଜଳ ରିଚାର୍ଯ୍ୟ ତଥା ଶୂନ୍ୟ ଡିସଚାର୍ଯ ।

ସୀମା କାର୍ଯ୍ୟ ପାଇଁ ଉପଯୁକ୍ତ ଡିଜାଇନ ସୌନ୍ଦର୍ଯ୍ୟ, ବ୍ୟୟ ଓ ସୁରକ୍ଷା ଆଦିକୁ ଦୃଷ୍ଟିରେ ରଖି କରିବାକୁ ହେବ । ବ୍ୟୟ ସାଧାରଣରେ କୌଣସି ନିର୍ଦ୍ଦିଷ୍ଟ ଯୋଜନା ପାଇଁ ବରାଦ ବ୍ୟୟର ୨୦ ପ୍ରତିଶତରୁ ଉର୍ଦ୍ଧ୍ୱ ହେବନାହିଁ ।

୫. କେନ୍ଦ୍ରଶାସିତ ଅଂଚଳ /ରାଜ୍ୟ ସରକାରମାନେ

ଜଳାଭାବ ଅଂଚଳରେ ଫାଉ□େନ ବା ଏଭଳି ଜଳ ଆଧାରିତ କାର୍ଯ୍ୟକୁ ନିରୁତ୍ସାହିତ କରିବେ ।

ସୁରକ୍ଷା ସହ ସାଲିସ ନ କରି ବ୍ୟାପକ ଆଲୋକସଜ୍ଜା ନିରୁତ୍ସାହିତ କରିବେ ।

ନିଶ୍ଚିତ କରିବେ ଯେପରି ଜଳ ଉତ୍ସ, ଆବଶ୍ୟକ ଜଳ ପରିମାଣ, ତଥା ଜଳସେଚନ ବ୍ୟବସ୍ଥା ପ୍ରକଳ୍ପ ଆରମ୍ଭ ପୂର୍ବରୁ ଉପଲବ୍ଧ ଥିବ ।

ଉପଲବ୍ଧ ଭି□ଭୂମି ବ୍ୟବସ୍ଥାର ପ୍ରସାର ।

ଅବଶିଷ୍ଟାଂଶ ୪୧ପୃଷ୍ଠାରେ

ଭାରତୀୟ ପର୍ଯ୍ୟଟନର ନୂଆ ସମ୍ଭାବନା

• ରନ୍ଦୀପ ବାନାର୍ଜୀ

ଭାରତ ଓ ବିଶ୍ୱର ପର୍ଯ୍ୟଟକମାନଙ୍କୁ ଆକୃଷ୍ଟ କରିବା ଦିଗରେ ଭାରତର ଗ୍ରାମା ଳ ଐତିହ୍ୟ ପ୍ରମୁଖ ଭୂମିକା ଗ୍ରହଣ କରିଥାଏ । ଗ୍ରାମା ଳ ଐତିହ୍ୟଗୁଡିକ ମଧ୍ୟରେ ରହିଛି କଳା ଓ ହସ୍ତଶିଳ୍ପ, ହସ୍ତତନ୍ତ, ବୟନ ତଥା ଅନ୍ୟାନ୍ୟ କ୍ଷେତ୍ର । ପର୍ଯ୍ୟଟକ ଓ ସ୍ଥାନୀୟ ଅ ଳବାସୀଙ୍କ ମଧ୍ୟରେ ଏନେଇ ଭାବର ଆଦାନପ୍ରଦାନ, ପରସ୍ପର ମଧ୍ୟରେ ଜ୍ଞାନ ବିତରଣ ଆଦି ଜରିଆରେ ଗ୍ରାମା ଳ ପର୍ଯ୍ୟଟନର ଆଭିମୁଖ୍ୟ ସଫଳ ହୋଇଥାଏ ।

ଭାରତର ଦ୍ରୁତ ଅଭିବୃଦ୍ଧି ସମ୍ପନ୍ନ ଅର୍ଥନୈତିକ ଚିତ୍ର ଓ ଏହାର ଜଟିଳ ତଥା ବିଶାଳ ସଂସ୍କୃତି ସମଗ୍ର ବିଶ୍ୱରେ ଭାରତ ସକାଶେ ନୂଆ ଦିଗଦର୍ଶନ ଦୃଷ୍ଟି କରିଛି । ସମାଜର ସମସ୍ତ ବର୍ଗର ଜନସାଧାରଣ ମୁଖ୍ୟତଃ ପର୍ଯ୍ୟଟନ ଶିଳ୍ପ ସକାଶେ ଆଶା ଓ ଆକାଂକ୍ଷା ପ୍ରଦର୍ଶନ କରିଥାନ୍ତି ଏବଂ ନିଜ ଆୟରୁ କିଛି ଭାଗ ପର୍ଯ୍ୟଟନ ସକାଶେ ବ୍ୟୟ କରିଥାନ୍ତି । ପ୍ରତ୍ୟେକ ଭାରତୀୟ ପର୍ଯ୍ୟଟନ ପ୍ରତି ବିଶେଷ ଆଗ୍ରହୀ ଥିବା ବେଳେ ଭାରତୀୟ ପର୍ଯ୍ୟଟନ କ୍ଷେତ୍ର ପ୍ରତିଦିନ ଅଭିବୃଦ୍ଧିଭି□କ କ୍ଷେତ୍ରର ମାନ୍ୟତା ଲାଭ କରୁଛି । ବିଶ୍ୱ ଅର୍ଥନୈତିକ ଫୋରମ ଯାତ୍ରା ଓ ପର୍ଯ୍ୟଟନ ପ୍ରତିଯୋଗିତା ରିପୋର୍ଟ ୨୦୧୩ରେ ଦର୍ଶାଯାଇଛି ଯେ, ସାଂସ୍କୃତିକ ଐତିହ୍ୟ କ୍ଷେତ୍ରରେ ଏସୀୟ ପ୍ରଶାନ୍ତ ମହାସାଗରୀୟ ଅ□ଳରେ ଭାରତର ସ୍ଥାନ ୧୧ । ସେହିପରି ପ୍ରାକୃତିକ ସମ୍ପଦ କ୍ଷେତ୍ରରେ ଭାରତର ସ୍ଥାନ ୯ ହୋଇଥିବା ବେଳେ ସାଂସ୍କୃତିକ ସମ୍ବଳ ଦୃଷ୍ଟିରୁ ଭାରତର ସ୍ଥାନର ୨୪ ରହିଛି । ସମସ୍ତ ଅର୍ଥନୀତି ମଧ୍ୟରେ ଭାରତୀୟ ଅର୍ଥନୀତିର ସ୍ଥାନ ବିଶ୍ୱରେ ୬୫ତମ ସ୍ଥାନରେ ରହିଛି ।

ତେବେ ପର୍ଯ୍ୟଟନ କ୍ଷେତ୍ରର ପରି ଏକ ବ୍ୟାପକ କ୍ଷେତ୍ରରୁ ସର୍ବାଧିକ ଲାଭ ଉଠାଇବା ପାଇଁ ବିଭିନ୍ନ ପଦକ୍ଷେପ ନେବାର ଆବଶ୍ୟକତା ରହିଛି । ପର୍ଯ୍ୟଟନ କ୍ଷେତ୍ରର ବିଭିନ୍ନ ଦିଗର ବିକାଶ ପ୍ରତି ଧ୍ୟାନ ଦେବାର ଆବଶ୍ୟକତା ଥିବା ବେଳେ ଏହି ପର୍ଯ୍ୟଟନ ଶିଳ୍ପର ସହଭାଗୀମାନଙ୍କୁ ନୂଆ ରୂପ ଦେବାର ଯଥେଷ୍ଟ ଗୁରୁତ୍ୱ ରହିଛି । ପର୍ଯ୍ୟଟନ ଶିଳ୍ପର ବିକାଶ ନିମନ୍ତେ ସମାଜର ସମସ୍ତ ବର୍ଗକୁ ସାମିଲ କରିବାକୁ ପଡିବ ଏବଂ ପର୍ଯ୍ୟଟନରେ ରହିଥିବା ସେବା କ୍ଷେତ୍ରକୁ ଅଧିକ ଗୁରୁତ୍ୱ ଦେବାର ଆବଶ୍ୟକତା ରହିଛି ।

୨୦୧୨-୧୩ରେ ଉପସ୍ଥାପିତ ହୋଇଥିବା ଅର୍ଥନୈତିକ ସର୍ଭେ ରିପୋର୍ଟରେ ୨୦୦୯-୧୦ ପର୍ଯ୍ୟଟନ ଉପଗ୍ରହ ତଥ୍ୟରେ ଭାରତର ଜିଡିପି ସକାଶେ ପର୍ଯ୍ୟଟନ କ୍ଷେତ୍ରର ଅବଦାନ ଥିଲା ୬.୮ ପ୍ରତିଶତ । ତନ୍ମଧ୍ୟରୁ ପ୍ରତ୍ୟକ୍ଷ ଥିଲା ୩.୭

ପ୍ରତିଶତ ଓ ପରୋକ୍ଷ ଥିଲା ୩.୧ ପ୍ରତିଶତ। ସେହିପରି ନିଯୁକ୍ତି ସୃଷ୍ଟି କ୍ଷେତ୍ରରେ ପର୍ଯ୍ୟଟନର ଭୂମିକା ଅଗ୍ରଗଣ୍ୟ ଥିଲା। ନିଯୁକ୍ତି ସୃଷ୍ଟି କ୍ଷେତ୍ରରେ ଏହାର ଅବଦାନ ଥିଲା ୪.୪ ପ୍ରତିଶତ ଏବଂ ପରୋକ୍ଷ ଭାବେ ଏହାର ଅବଦାନ ଥିଲା ୫.୮ ପ୍ରତିଶତ। ପର୍ଯ୍ୟଟନ ମନ୍ତ୍ରଣାଳୟ ଅନୁସାରେ ଭାରତରେ ଯାତ୍ରା ଓ ପର୍ଯ୍ୟଟନ କ୍ଷେତ୍ରରେ ପ୍ରତି ୧୦ ଲକ୍ଷ ଟଙ୍କାର ନିବେଶ କ୍ଷେତ୍ରରେ ୭୮ଟି ଚାକିରି ସୃଷ୍ଟି ହେଉଛି। ଅପରପକ୍ଷେ ଉତ୍ପାଦନ କ୍ଷେତ୍ରରେ ପ୍ରତି ୧୦ ଲକ୍ଷ ଟଙ୍କା ନିଯୁକ୍ତି କ୍ଷେତ୍ରରେ ୪୫ଟି ଚାକିରି ସୃଷ୍ଟି ହେଉଛି। ପର୍ଯ୍ୟଟନ କ୍ଷେତ୍ରରେ ବ୍ୟାପକ ନିଯୁକ୍ତି ସୃଷ୍ଟି କ୍ଷେତ୍ରରେ ଅନେକ ସୁଯୋଗ ସୃଷ୍ଟି ହୋଇଥିବା ବେଳେ ମହିଳାମାନେ ମଧ୍ୟ ବ୍ୟାପକ ସୁବିଧା ଲାଭ କରିଛନ୍ତି। ବିଶେଷ କରି ପର୍ଯ୍ୟଟନ କ୍ଷେତ୍ରରେ ଅଣକୁଶଳୀ ଶ୍ରମିକମାନେ ମଧ୍ୟ ସୁଯୋଗ ପାଇଛନ୍ତି।

୨୦୧୨ରେ ଭାରତକୁ ଆଗମନ କରିଥିବା ବିଦେଶୀ ପର୍ଯ୍ୟଟକଙ୍କ ସଂଖ୍ୟା ୬.୫୮ ନିଯୁତ ହୋଇଥିବା ବେଳେ ୨୦୧୩ରେ ଏହି ସଂଖ୍ୟା ହୋଇଥିଲା ୬.୯୭ ନିଯୁତ। ୨୦୧୨ ତୁଳନାରେ ଏହି ଅଭିବୃଦ୍ଧି ହାର ହୋଇଥିଲା ୫.୯ପ୍ରତିଶତ। ୨୦୧୧ ତୁଳନାରେ ୨୦୧୨ର ଅଭିବୃଦ୍ଧି ହାର ହୋଇଥିଲା ୪.୩ ପ୍ରତିଶତ। ୨୦୧୩ରେ ଆନ୍ତର୍ଜାତିକ ପର୍ଯ୍ୟଟକ ସଂଖ୍ୟା ଅଭିବୃଦ୍ଧି ହାର ୫ ପ୍ରତିଶତ ହୋଇଥିବା ବେଳେ ଭାରତରେ ଏହି ଅଭିବୃଦ୍ଧି ହାର ଥିଲା ୫.୯ ପ୍ରତିଶତ। ବିମାନ ଓ ସଡ଼କ ପଥ ଜରିଆରେ ଆସୁଥିବା ଆନ୍ତର୍ଜାତିକ ପର୍ଯ୍ୟଟକଙ୍କ ସଂଖ୍ୟା ୯୧ ପ୍ରତିଶତ ହୋଇଥିବା ବେଳେ ସମୁଦ୍ର ପଥରେ ୦.୫ ପ୍ରତିଶତ ପର୍ଯ୍ୟଟନ ଭାରତକୁ ଆସିଥାନ୍ତି। ଭାରତକୁ ଆସୁଥିବା ଅନ୍ତର୍ଜାତୀୟ ପର୍ଯ୍ୟଟକଙ୍କ ମଧ୍ୟରୁ କେବଳ ଦିଲ୍ଲୀ ଓ ମୁମ୍ବାଇ ବିମାନ ବନ୍ଦର ଜରିଆରେ ଆସୁଥିବା ପର୍ଯ୍ୟଟକଙ୍କ ସଂଖ୍ୟା ୫୨.୮ ପ୍ରତିଶତ। ୨୦୧୩ରେ ଭାରତକୁ ଆସିଥିବା ଅର୍ନ୍ତଜାତୀୟ ପର୍ଯ୍ୟଟକଙ୍କ ମଧ୍ୟରୁ ଆମେରିକା, ବ୍ରିଟେନ, ବାଂଲାଦେଶ, ଶ୍ରୀଲଙ୍କା, ରୁଷ, କାନଡା, ଜର୍ମାନୀ, ଫ୍ରାନ୍ସ, ମ୍ୟାଲେସିଆ, ଜାପାନ, ଅଷ୍ଟ୍ରେଲିଆ, ଚୀନ, ସିଙ୍ଗାପୁର, ଥାଇଲାଣ୍ଡ ଓ ନେପାଳର ପର୍ଯ୍ୟଟକ ସଂଖ୍ୟା ଅଧିକ ଥିଲା। ଏହି ୧୫ଟି ରାଷ୍ଟ୍ରରୁ ଆସିଥିବା ପର୍ଯ୍ୟଟକ ସଂଖ୍ୟା ମୋଟ ଯାତ୍ରୀର ୭୦.୭୨ ପ୍ରତିଶତ ହୋଇଥିବା ବେଳେ ୨୦୧୬ ଯାଏ ଭାରତର ପର୍ଯ୍ୟଟନ ଶିଳ୍ପର ଅଭିବୃଦ୍ଧି ୮ ପ୍ରତିଶତ ହାରରେ ବୃଦ୍ଧି ହେବ ବୋଲି ଜାତିସଂଘ ବିଶ୍ୱ ପର୍ଯ୍ୟଟନ ସଂଗଠନ ପକ୍ଷରୁ ଆକଳନ କରାଯାଇଛି। ୨୦୧୩ରେ ଭାରତରେ ଆଭ୍ୟନ୍ତରୀଣ ପର୍ଯ୍ୟଟକଙ୍କ ସଂଖ୍ୟା ୧୧୪୫.୨୮ ନିଯୁତ ହୋଇଥିବାବେଳେ ୨୦୧୨ରେ ଏହି ସଂଖ୍ୟା ଥିଲା ୧୦୪୫.୦୪ ନିଯୁତ। ଏହି ଅଭିବୃଦ୍ଧି ହାର ଥିଲା ୯.୬ ପ୍ରତିଶତ। ଦେଶରେ ବୈଦେଶିକ ମୁଦ୍ରା ଅର୍ଜନ କ୍ଷେତ୍ରରେ ପର୍ଯ୍ୟଟନ ଶିଳ୍ପର ଭୂମିକା ଗୁରୁତ୍ୱପୂର୍ଣ୍ଣ। ୨୦୧୩ରେ ପର୍ଯ୍ୟଟନ କ୍ଷେତ୍ର ଜରିଆରେ ବୈଦେଶିକ ମୁଦ୍ରାର୍ଜନ ପରିମାଣ ୧୮.୪୫ ବିଲିୟନ ଡଲାର ହୋଇଥିବା ବେଳେ ୨୦୧୨ରେ ଏହି ପରିମାଣ ଥିଲା ୧୭.୭୪ ନିଯୁତ ଡଲାର। ଏହି ଅଭିବୃଦ୍ଧି ହାର ଥିଲା ୪ ପ୍ରତିଶତ। ୨୦୧୬ରେ ଭାରତକୁ ବିଦେଶୀ ପର୍ଯ୍ୟଟକଙ୍କ ସଂଖ୍ୟା ୧୧.୨୪ ନିଯୁତ ହେବ ବୋଲି ଆକଳନ କରାଯାଇଥିବା ବେଳେ ବୈଦେଶିକ ମୁଦ୍ରା ଅର୍ଜନ ପରିମାଣ ୩୦.୩ ବିଲିୟନ ଡଲାର ହେବ ବୋଲି ଆକଳନ କରାଯାଇଛି। ସେହିପରି ମୋଟ ନିଯୁକ୍ତି ସଂଖ୍ୟା ୨୪.୫ ନିଯୁତ ହେବ ବୋଲି ଆଶା ରଖାଯାଇଛି।

ତେବେ ମାନବ ସମ୍ବଳର ଗୁଣବ□। କ୍ଷେତ୍ରରେ ଦେଖାଯାଇଛି ଯେ, ପର୍ଯ୍ୟଟନ କ୍ଷେତ୍ରରେ ଦେଶରେ ମାନବ ସମ୍ବଳର ଅଭାବ ରହିଛି। ମାନବ ସମ୍ବଳର ବିକାଶ ସକାଶେ ସାମର୍ଥ୍ୟର ବିକାଶ କରିବା ସହ ପ୍ରତିଷ୍ଠାନଭି□କ ଭି□ଭୂମି ବିକାଶର ଆବଶ୍ୟକତା ରହିଛି। ଏଥିପାଇଁ ଇନଷ୍ଟିଚ୍ୟୁଟ ଅଫ ହୋଟେଲ ମ୍ୟାନେଜମେ□ ଓ ଫୁଡ କ୍ରାଫ୍ଟ ଇନଷ୍ଟିଚ୍ୟୁଟ ପ୍ରତିଷ୍ଠା କରିବାର ଆବଶ୍ୟକତା ରହିଛି।

୩୧ ଜୁଲାଇ ୨୦୧୧ ସୁଦ୍ଧା ୧୬ଟି ଇନଷ୍ଟିଚ୍ୟୁଟ ଅଫ ହୋଟେଲ ମ୍ୟାନେଜମେ□ ଓ ୧୩ଟି ଫୁଡ କ୍ରାଫ୍ଟ ଇନଷ୍ଟିଚ୍ୟୁଟକୁ ମଞ୍ଜୁରୀ ଦିଆଯାଇଥିଲା। ବ□ମାନର ସେବା ପ୍ରଦାନକାରୀ ଭାବେ ୧୫ଟି ଇନଷ୍ଟିଚ୍ୟୁଟ ଅଫ ହୋଟେଲ ମ୍ୟାନେଜମେ□ର ପ୍ରତିଷ୍ଠା କରାଯାଇଛି। ପର୍ଯ୍ୟଟନ ମନ୍ତ୍ରଣାଳୟର ସୂତ୍ର ଅନୁସାରେ ୨୦୧୦-୧୧ରେ ୯୮୬୯ଟି ସେବାପ୍ରଦାନକାରୀ ସଂସ୍ଥାକୁ ଅନୁମତି ପ୍ରଦାନ କରାଯାଇଥିବାବେଳେ ପ୍ରକୃତରେ ଲକ୍ଷ୍ୟ ଥିଲା ୫୫୦୦।

ସମବାୟ ପର୍ଯ୍ୟଟନ

ପର୍ଯ୍ୟଟନ କ୍ଷେତ୍ରର ବିକାଶ ସକାଶେ ଏକ ନୂଆ ଯୋଜନା 'ହୁନର ସେ ରୋଜଗାର' କାର୍ଯ୍ୟକାରୀ କରାଯାଇଛି। ଏହି ଯୋଜନାରେ ୮ମ ଶ୍ରେଣୀ ପାସ କରିଥିବା ତଥା ୨୮ ବର୍ଷରୁ ଉର୍ଦ୍ଧ୍ୱ ବୟସର ଯୁବକଯୁବତୀମାନଙ୍କୁ ଖାଦ୍ୟ ଉତ୍ପାଦନ ଓ ଖାଦ୍ୟ ଓ ପାନୀୟ ସେବା ଶିଳ୍ପରେ ନିଯୁକ୍ତି

ଦିଆଯିବ । ଏହି ଯୋଜନା ପର୍ଯ୍ୟଟନ ମନ୍ତ୍ରଣାଳୟ ପ୍ରାୟୋଜିତ ଇନଷ୍ଟିଚ୍ୟୁଟ ଅଫ ହୋଟେଲ ମ୍ୟାନେଜମେ□ ଓ ଏଫସିଆଇ ଜରିଆରେ କାର୍ଯ୍ୟକାରୀ ହେଉଛି । ବିଭିନ୍ନ ରାଜ୍ୟ ସରକାରୀ ପ୍ରତିଷ୍ଠାନ ଓ କେତେକ ପ୍ରକାର ତାରକା ହୋଟେଲରେ ଏହା ପ୍ରଦାନ କରଯାଉଛି । ଏହି କାର୍ଯ୍ୟକ୍ରମରେ ୨୦୧୦-୧୧ରେ ୫୫୦୦ ଯୁବକଯୁବତୀଙ୍କୁ ତାଲିମ ଦିଆଯିବ ବୋଲି ଲକ୍ଷ୍ୟ ରହିଥିବାବେଳେ ବାସ୍ତବରେ ୬୯୮୧ ଯୁବକଯୁବତୀଙ୍କୁ ପ୍ରଶିକ୍ଷଣ ପ୍ରଦାନ କରାଯାଇଥିଲା । ୧୧ଶ ଯୋଜନାର ପ୍ରଥମ ୪ବର୍ଷରେ ଏହି ଯୋଜନା ପାଇଁ ପ୍ରଦ□ ୩୫୦ କୋଟି ଟଙ୍କାର ସମ୍ପୂର୍ଣ୍ଣ ଉପଯୋଗ କରାଯାଇଛି । ୧୨ଶ ଯୋଜନାରେ ବିଭିନ୍ନ ଧାର୍ମିକ ସର୍କିଟଗୁଡିକ ଉପରେ ଗୁରୁତ୍ୱ ଦିଆଯାଇଛି । ୧୨ଶ ଯୋଜନାରେ ଦାରିଦ୍ର୍ୟ ଦୂରୀକରଣ କାର୍ଯ୍ୟକ୍ରମ ଉପରେ ଗୁରୁତ୍ୱ ଦିଆଯିବା ସହ ପର୍ଯ୍ୟଟନ ଜରିଆରେ ଯେପରି ଦାରିଦ୍ର୍ୟ ଦୂର କରାଯାଇପାରିବ ସେନେଇ ଦୃଷ୍ଟି ଦିଆଯାଇଥିଲା ।

ଆନ୍ତର୍ଜାତିକ ପର୍ଯ୍ୟଟକ ସଂଖ୍ୟା କ୍ଷେତ୍ରରେ ଭାରତର ଅଂଶ ୦.୬୪ ପ୍ରତିଶତ ଥିବା ବେଳେ ବିଶ୍ୱ ପର୍ଯ୍ୟଟକ ସଂଖ୍ୟାରେ ଭାରତର ର୍ୟାଙ୍କ ୧୨ ରହିଛି । ଆର୍ନ୍ତଜାତିକ ପର୍ଯ୍ୟଟନ ବାବଦ ଆୟ କ୍ଷେତ୍ରରେ ଭାରତର ଅଂଶ ୧.୫୪ ପ୍ରତିଶତ ଥିବା ବେଳେ ଆରବିଆଇର ଆକଳନ ଅନୁସାରେ ବିଶ୍ୱ ପର୍ଯ୍ୟଟନ ବାବଦ ଆୟ କ୍ଷେତ୍ରରେ ଭାରତର ସ୍ଥାନ ୧୬ ବୋଲି ଜଣଯାଇଛି ।

ସେହିପରି ଏସୀୟ ପ୍ରଶାନ୍ତ ଅ□ଳକୁ ଆସୁଥିବା ପର୍ଯ୍ୟଟକ କ୍ଷେତ୍ରରେ ଭାରତର ଅଂଶ ୨.୮୧ ପ୍ରତିଶତ ହୋଇଥିବା ବେଳେ ପର୍ଯ୍ୟଟକ ଆଗମନ କ୍ଷେତ୍ରରେ ଭାରତର ସ୍ଥାନ ୧୨ ରହିଛି । ପର୍ଯ୍ୟଟନ ବାବଦ ଆୟ କ୍ଷେତ୍ରରେ ଭାରତର ଅଂଶ ୫.୧୪ ପ୍ରତିଶତ ଡଲାର ହୋଇଥିବାବେଳେ ପର୍ଯଟନ ବାବଦ ଆୟ କ୍ଷେତ୍ରରେ ଭାରତର ସ୍ଥାନ ୮ ରହିଛି ।

ସମବାୟ ପର୍ଯ୍ୟଟନ

ପ୍ରାକୃତିକ ଓ ସାଂସ୍କୃତିକ ଐତିହ୍ୟର ମୂଲ୍ୟବୋଧ ପ୍ରତିଷ୍ଠା କରିବା ସକାଶେ ସ୍ଥାନୀୟ ଅଧିବାସୀମାନଙ୍କ ସାମର୍ଥ୍ୟର ବିକାଶ ପାଇଁ ସହନଶୀଳ ଅର୍ଥନୈତିକ ବିକାଶ ନିମନ୍ତେ ସମବାୟ ପର୍ଯ୍ୟଟନର ଆଭିମୁଖ୍ୟ ରହିଛି । ସମବାୟ ଲକ୍ଷ୍ୟସ୍ଥଳୀ ପରିଚାଳନା ସଂଗଠନ ମଡେଲ ଜରିଆରେ ପର୍ଯ୍ୟଟନ ଉଦ୍ୟୋଗ ପ୍ରତିଷ୍ଠା କରିବା ସକାଶେ ପଦକ୍ଷେପ ନିଆଯଶଇଛି ଯାହାକି କେବଳ ଆୟବୃଦ୍ଧି କରି ନ ଥାଏ ବରଂ ସ୍ଥାନୀୟ କଳା, ଐତିହ୍ୟ, ସଂସ୍କୃତି, ଚାଲିଚଳଣି, ପୋଷାକ, ଖାଦ୍ୟପାନୀୟ ଆଦିର ପାରମ୍ପରିକତା ବଜାୟ ରଖିବା କ୍ଷେତ୍ରରେ ପ୍ରମୁଖ ଭୂମିକା ଗ୍ରହଣ କରିଥାଏ । ଏହା ପରିଲକ୍ଷିତ ହୋଇଛି ଯେ, ପ୍ରମୁଖ ପର୍ଯ୍ୟଟନ କ୍ଷେତ୍ରଗୁଡିକ ମୁଖ୍ୟତଃ ବ୍ୟକ୍ତିଗତ ଘରୋଇ ପ୍ରଚେଷ୍ଟା ଉପରେ ନିର୍ଭର କରିଥାଏ ଏବଂ ସାମାଜିକ-ଅର୍ଥନୈତିକ ଉପକାରିତା ସମୂହର ସଫଳତା ସମଗ୍ର ଗୋଷ୍ଠୀ ଉପଭୋଗ କରିନ ଥାନ୍ତି । ପର୍ଯ୍ୟଟନ ସମ୍ପର୍କରେ ସର୍ବନିମ୍ନ ସଚେତନତା ସୃଷ୍ଟି ଏବଂ ଏହାର ଉପକାରିତା ସମ୍ପର୍କରେ ବିଶେଷ ପ୍ରସାରର ଅଭାବ ଯୋଗୁ ଗ୍ରାମା□ଳ ଉଦ୍ୟୋଗର ସାମର୍ଥ୍ୟକୁ ହ୍ରାସ କରିଥାଏ । ତେବେ ଏହି ସମସ୍ୟାର ସମାଧାନ କରିଥାଏ ସମବାୟ ମଡେଲ । ବ୍ୟକ୍ତିଗତ ଉଦ୍ୟମ ଜରିଆରେ ପର୍ଯ୍ୟଟନର ବିକାଶ ବଦଳରେ ସମବାୟଭି□ିକ ପର୍ଯ୍ୟଟନ ସମଗ୍ର ପର୍ଯ୍ୟଟନ ପ୍ରକଳ୍ପ ସକାଶେ ଉପକାରିତା ପ୍ରଦାନ କରିଥାଏ ଏବଂ ଏକ ସମବାୟଭି□ିକ ମଡେଲ ଜରିଆରେ ପର୍ଯ୍ୟଟନର ବିକାଶ ଯୋଗୁ କେବଳ ପର୍ଯ୍ୟଟକ ସଂଖ୍ୟାରେ ବୃଦ୍ଧି ଘଟେନାହିଁ ବରଂ ବିଚ୍ଛିନ୍ନ ସେବା ବଦଳରେ ଏକକ ସେବା ଜରିଆରେ ଉକ୍ତ ପ୍ରକଳ୍ପର ବିଭିନ୍ନ ଲକ୍ଷ୍ୟ ହାସଲ ହୋଇପାରିଥାଏ । ସ୍କଟଲ୍ୟାଣ୍ଡ ସରକାରଙ୍କ ଆନ୍ତର୍ଜାତିକ ବିକାଶ ପାଣ୍ଠିର ସହାୟତାରେ ଭାରତରେ ୟେସ ବ୍ୟାଙ୍କ ଏକ କ□ ମ୍ୟାନେଜର ଭାବେ ପରିଗଣିତ ହୋଇଛି ଯାହାକି ଗ୍ରାମା□ଳ ଭାରତରେ ଏକ ସମବାୟ ପର୍ଯ୍ୟଟନ ବିକାଶ ପ୍ରକଳ୍ପ ପ୍ରତିଷ୍ଠା କରିବାରେ ପ୍ରମୁଖ ଭୂମିକା ଗ୍ରହଣ କରିଛି । ଏକ ସମବାୟଭି□ିକ ଲକ୍ଷ୍ୟସ୍ଥଳୀ ପରିଚାଳନା ମଡେଲ ଜରିଆରେ ପର୍ଯ୍ୟଟନ ଉଦ୍ୟୋଗ ସୁଯୋଗ ପ୍ରତିଷ୍ଠା କରିବା ସକାଶେ ସ୍ଥାନୀୟ ଅଧିବାସୀଙ୍କ ସାମାଜିକ ଓ ଅର୍ଥନୈତିକ ବିକାଶ କରିବା ସହ ପ୍ରାକୃତିକ ଓ ସାଂସ୍କୃତିକ ଐତିହ୍ୟର ସୁରକ୍ଷା ଲାଗି ଯେପରି ସ୍ଥାନୀୟ ଅଧିବାସୀ ଅଧିକ ଯତ୍ନଶୀଳ ହେବେ ସେଥିପାଇଁ ଗୁରୁତ୍ୱ ଦିଆଯାଉଛି । ଉ□ରାଖଣ୍ଡ ଓ ପଶ୍ଚିମବଙ୍ଗରେ ଏହି ପ୍ରକଳ୍ପ ଶେଷ ହୋଇଥିବା ବେଳେ ଦେଶର ବିଭିନ୍ନ ରାଜ୍ୟରେ ଏହି ଧରଣର ପ୍ରକଳ୍ପ ପ୍ରତିଷ୍ଠା ନିମନ୍ତେ ପଦକ୍ଷେପ ନିଆଯାଇଛି । ଗୋଟିଏ ଅ□ଳରେ ପ୍ରଦର୍ଶିତ ସାମର୍ଥ୍ୟ କିପରି ଅନ୍ୟ ଅ□ଳରେ ପରିଲକ୍ଷିତ ହୋଇପାରୁଛି ତାହାର ବିବେଚନା କରାଯାଉଛି ।

ପର୍ଯ୍ୟଟନ ଶିଳ୍ପ ସକାଶେ ଯଥେଷ୍ଟ ଭି□ଭୂମି ସୁବିଧାର ଆବଶ୍ୟକତା ରହିଛି । ତେଣୁ ପର୍ଯ୍ୟଟନସ୍ଥଳୀ ଓ ସର୍କିଟଗୁଡିକରେ ଯେପରି ପର୍ଯ୍ୟଟନ ସଂକ୍ରାନ୍ତ ବିଭିନ୍ନ ସୁବିଧା ଓ ଭି□ଭୂମି ପ୍ରତିଷ୍ଠା ହୋଇପାରିବ ସେଥିପାଇଁ ପର୍ଯ୍ୟଟନ ମନ୍ତ୍ରଣାଳୟ ଦୃଷ୍ଟିବଦ୍ଧ ହୋଇଛି । ମେଗା ପ୍ରକଳ୍ପଗୁଡିକ ଜରିଆରେ ଜାତୀୟ ଓ ଅନ୍ତର୍ଜାତୀୟ ସ୍ତରର ଖ୍ୟାତି ସମ୍ପନ୍ନ ବିଭିନ୍ନ

ଗୁରୁତ୍ୱପୂର୍ଣ୍ଣ ପର୍ଯ୍ୟଟନସ୍ଥଳୀ ଓ ସର୍କିଟଗୁଡିକର ବିକାଶ ସକାଶେ ପର୍ଯ୍ୟଟନ ମନ୍ତ୍ରଣାଳୟ ବିଭିନ୍ନ ଯୋଜନାର କାର୍ଯ୍ୟକାରୀ କରିଛି। ବିଭିନ୍ନ ଅନ୍ୟ ସରକାରୀ ମନ୍ତ୍ରଣାଳୟ ଯଥା ରେଳବାଇ, ବେସାମରିକ ବିମାନ ଚଳାଚଳ, ସଡକ ପରିବହନ ଓ ରାଜପଥ, ଖାଦ୍ୟ ପ୍ରକ୍ରିୟାକରଣ, ସହରା□ଳ ବିକାଶ ଜରିଆରେ ଏହି କାର୍ଯ୍ୟକ୍ରମ କରାଯାଇଛି ଏବଂ ଏକ୍ଷେତ୍ରରେ ରାଜ୍ୟ ସରକାରମାନେ ପ୍ରମୁଖ ଭୂମିକା ଗ୍ରହଣ କରୁଛନ୍ତି। ବ□ମାନ ସୁଦ୍ଧା ୫୩ଟି ମେଗା ପ୍ରକଳ୍ପକୁ ଚିହ୍ନଟ କରାଯାଇଛି ଏବଂ ଏଥିରୁ ୩୫ ପ୍ରକଳ୍ପକୁ ମଞ୍ଜୁର କରାଯାଇଛି। ଏହି ମେଗା ପ୍ରକଳ୍ପଗୁଡ଼ିକୁ ସାଂସ୍କୃତିକ, ଐତିହ୍ୟ, ଆଧାତ୍ମିକ ଓ ପରିବେଶ ପର୍ଯ୍ୟଟନ ଦୃଷ୍ଟିରୁ ବିବେଚିତ କରାଯାଇଛି।

ଐତିହ୍ୟ ପର୍ଯ୍ୟଟନ

ଭାରତର ପ୍ରମୁଖ ଐତିହ୍ୟ, ସାଂସ୍କୃତିକ ଐତିହ୍ୟ ତଥା ଇତିହାସ ସମ୍ବଳିତ ଐତିହ୍ୟର ଗୁରୁତ୍ୱ ଦୃଷ୍ଟିରୁ ଐତିହ୍ୟ ପର୍ଯ୍ୟଟନକୁ ସମ୍ପ୍ରତି ଗୁରୁତ୍ୱ ଦିଆଯାଉଛି। ଭାରତୀୟ ସମାଜର ସମସ୍ତ ସ୍ତରରୁ ଏହି ଐତିହ୍ୟଗୁଡିକର ସୁରକ୍ଷା ନିମନ୍ତେ ଯଥାର୍ଥତା ପରିଲକ୍ଷିତ ହୋଇଛି। ଏକ ବୃହତ ସ୍ଥଳୀ, ବୃହତ କୋଠା, ଧାର୍ମିକ ଦୃଷ୍ଟିରୁ କେତେକ ଗୁରୁତ୍ୱପୂର୍ଣ୍ଣ ସ୍ଥଳୀ ଓ ବ୍ୟକ୍ତିଗତ ଉଦ୍ୟମରେ ପ୍ରତିଷ୍ଠିତ ବିଭିନ୍ନ ସ୍ଥଳୀ ସାଧାରଣତଃ ଅଧିକ ସଂଖ୍ୟକ ପର୍ଯ୍ୟଟକ ଆଣିବାରେ ସହାୟକ ହୋଇଥାନ୍ତି। କିନ୍ତୁ ଭାରତୀୟ ବିବେଚନା ଦୃଷ୍ଟିରୁ ଐତିହ୍ୟଗୁଡ଼ିକ ସମ୍ପର୍କରେ ନୂଆ ଆଶା ଓ ଆକାଂକ୍ଷା ପ୍ରକାଶ ପାଉଛି ଏବଂ ଐତିହ୍ୟସ୍ଥଳୀଗୁଡିକର ସୁରକ୍ଷା ନିମନ୍ତେ ଆହ୍ୱାନ ସୃଷ୍ଟି ହୋଇଛି। ଭାରତରେ ସମ୍ପ୍ରତି ୨୮ଟି ବିଶ୍ୱ ଐତିହ୍ୟସ୍ଥଳୀ ରହିଛି। ଐତିହ୍ୟର ସୁରକ୍ଷା ଆହ୍ୱାନ ବିଭିନ୍ନ ଅଭିଜ୍ଞତାକୁ ପାଥେୟ କରିଥାଏ। ସନ-ଏତ-ଲୁମେରି ଏହାର ସଫଳତାକୁ ପ୍ରମାଣ କରନ୍ତି। ଅତୀତ ସମାଜର ଐତିହ୍ୟର ଗୁରୁତ୍ୱାବଳୀକୁ ଉପଲବ୍ଧ କରିବାର ଆବଶ୍ୟକତା ରହିଛି। ପର୍ଯ୍ୟଟକ ସଂକ୍ରାନ୍ତ ଅଭିଜ୍ଞତା କ୍ଷେତ୍ରରେ ଶିଶୁ ପର୍ଯ୍ୟଟକଙ୍କ ସଂଖ୍ୟାକୁ ମଧ୍ୟ ବିଚାରକୁ ନିଆଯାଏ। କିନ୍ତୁ ଏକ୍ଷେତ୍ରରେ ଗବେଷଣାଧର୍ମୀ ମତ ଉପରେ ବିଶେଷ ଗୁରୁତ୍ୱ ଦିଆଯିବା ଆବଶ୍ୟକ। ଏଣୁ ବହୁସଂଖ୍ୟକ ଗବେଷକ, ଡିଜାଇନର, ବିଜ୍ଞାନ ଟେକ୍ନୋକ୍ରାଟଙ୍କୁ ଏଥିରେ ସାମିଲ କରାଯିବାର ଆବଶ୍ୟକତା ରହିଛି। ସଂଗୀତ ଓ ନୃତ୍ୟ ଉତ୍ସବ, ସାହିତ୍ୟ ଉତ୍ସବ ଜରିଆରେ ଅଧିକ ସଂଖ୍ୟକ ପର୍ଯ୍ୟଟକଙ୍କ ନିକଟରେ ପହ□ିବାର ମାର୍ଗ ରହିଥାଏ। ଏହି ଉତ୍ସବସମୂହ ଏପରି ଭାବେ ଆୟୋଜିତ ହେବା ଦରକାର ଯଦ୍ଦ୍ୱାରା ପର୍ଯ୍ୟଟନ ସକାଶେ ଏହା ବିଶେଷ ସହାୟକ ହେବ ଏବଂ ଅଧିକ ଲୋକ ଏସମ୍ପର୍କରେ ଅବଗତ ହୋଇପାରିବେ। ଭାରତରେ ସାଧାରଣତଃ ୩୦୦ ମେଳା ପ୍ରତିବର୍ଷ ହୋଇଥାଏ। ଏହି ଧରଣର ଉତ୍ସବ ଦେଶର ବିଭିନ୍ନ ସ୍ଥାନରୁ ପର୍ଯ୍ୟଟକଙ୍କୁ ଆକୃଷ୍ଟ କରିବାରେ ସହାୟକ ହୋଇଥାଏ। ମଣିପୁରରେ ଘୋଡ଼ାକୁ ନେଇ ଆୟୋଜିତ ପୋଲୋ, ପଶୁଦ୍ୱାରା ଟଣାଯାଉଥିବା ଟଣାଗାଡ଼ି ପ୍ରତିଯୋଗିତା ଆଦି କାର୍ଯ୍ୟକ୍ରମ ପର୍ଯ୍ୟଟକମାନଙ୍କୁ ଆକୃଷ୍ଟ କରିଥାଏ।

ଜାତିସଂଘ ପର୍ଯ୍ୟଟନ ସଂଘ ଦ୍ୱାରା କରାଯାଇଥିବା ଗବେଷଣାର କେତେକ ସାରମର୍ମ ଏଠାରେ ଉପସ୍ଥାପନ କରାଯାଉଛି।

- ସଭ୍ୟତାର ପରିବ□ନ କ୍ରମେ ନଷ୍ଟ ହୋଇଯାଉଥିବା ସାଂସ୍କୃତିକ ଐତିହ୍ୟଗୁଡ଼ିକର ନଥି ପ୍ରସ୍ତୁତ କରିବା ସକାଶେ ସ୍ଥାନୀୟ ସମ୍ପ୍ରଦାୟ, ଐତିହ୍ୟ ପରିଚାଳନା କ୍ଷେତ୍ର ଓ ଶିକ୍ଷା ପ୍ରତିଷ୍ଠାନଗୁଡ଼ିକର ସହାୟତାରେ ପ୍ରକଳ୍ପ ପ୍ରତିଷ୍ଠା।
- ସ୍ଥାନୀୟ ସଂସ୍କୃତିର ବିକାଶ କରାଯିବ ଯଦ୍ଦ୍ୱାରା ଏହାର ବାସ୍ତବ ଆଭିମୁଖ୍ୟ ଓ ସାଂସ୍କୃତିକ ଐତିହ୍ୟ ପ୍ରତିଷ୍ଠା ହୋଇପାରିବ।
- ପାରମ୍ପରିକ ସଂଗୀତ, ଖାଦ୍ୟଶୈଳୀ, ଔଷଧ, ପ୍ରସାଧାନ ସାମଗ୍ରୀର ସୁରକ୍ଷା ସକାଶେ ପଦକ୍ଷେପ ନିଆଯିବା ସହ ସମ୍ପ୍ରଦାୟର ବୌଦ୍ଧିକ ସମ୍ପ□ିଗତ ଅଧିକାରର ସୁରକ୍ଷା ଜରିଆରେ ସାଂସ୍କୃତିକ ଐତିହ୍ୟର ସୁରକ୍ଷା କରାଯିବ।
- ସାଂସ୍କୃତିକ ଏତିହ୍ୟସ୍ଥଳୀ, ସାମଗ୍ରୀର ସୁରକ୍ଷା, ବିଭିନ୍ନ ସାମଗ୍ରୀର ମାର୍କେଟିଂ ଜରିଆରେ ଅଂଶୀଦାରମାନଙ୍କୁ ନୂଆ ପର୍ଯ୍ୟଟନ ପ୍ରକଳ୍ପ ସମ୍ପର୍କରେ ପ୍ରୋତ୍ସାହନ ଦେବା।

ଗ୍ରାମା ଳ ପର୍ଯ୍ୟଟନ

ଭାରତ ଓ ବିଶ୍ୱର ପର୍ଯ୍ୟଟକମାନଙ୍କୁ ଆକୃଷ୍ଟ କରିବା ଦିଗରେ ଭାରତର ଗ୍ରାମା□ଳ ଐତିହ୍ୟ ପ୍ରମୁଖ ଭୂମିକା ଗ୍ରହଣ କରିଥାଏ। ଗ୍ରାମା□ଳ ଐତିହ୍ୟଗୁଡିକ ମଧରେ ରହିଛି କଳା ଓ ହସ୍ତଶିଳ୍ପ, ହସ୍ତତନ୍ତ, ବୟନ ତଥା ଅନ୍ୟାନ୍ୟ କ୍ଷେତ୍ର। ପର୍ଯ୍ୟଟକ ଓ ସ୍ଥାନୀୟ ଅ□ଳବାସୀଙ୍କ ମଧରେ ଏନେଇ ଭାବର ଆଦାନପ୍ରଦାନ, ପରସ୍ପର ମଧରେ ଜ୍ଞାନ ବିତରଣ ଆଦି ଜରିଆରେ ଗ୍ରାମା□ଳ ପର୍ଯ୍ୟଟନର ଆଭିମୁଖ୍ୟ ସଫଳ ହୋଇଥାଏ।

କେରଳ ଓ ହିମାଚଳ ପ୍ରଦେଶର ଗ୍ରାମା□ଳ ପର୍ଯ୍ୟଟନ ଅତ୍ୟନ୍ତ ସଫଳ ହୋଇପାରିଛି। ଯଦି ଗୁଜରାଟରେ ୧୬ ପ୍ରକାର ଆକର୍ଷଣୀୟ ଏମ୍ବ୍ରୋଡେରି ରହିଛି

ତେବେ ଗ୍ରାମ୍ୟସ୍ତରୀୟ ପରିଷଦ, ସରକାରୀ ସଂସ୍ଥା, ଏନଜିଓ ଜରିଆରେ ବିଭିନ୍ନ ଗୋଷ୍ଠୀକୁ ତାଲିମ ଦେବାର ଆବଶ୍ୟକତା ରହିଛି । ସେମାନେ ନିଜର ଐତିହ୍ୟ, କଳାର ଗାରିମା ସମ୍ପର୍କରେ ଜାଣିବାର ସୁଯୋଗ ପାଆନ୍ତୁ ଏବଂ ଏହି ଐତିହ୍ୟର ଧାରାକୁ ବଜାୟ ରଖନ୍ତୁ । ଏହି ପ୍ରାଚୀନ କଳା ସମ୍ପର୍କରେ କାରିଗରମାନେ ଜାଣିବା ସହ ପର୍ଯ୍ୟଟକଙ୍କ ନିକଟରେ ଏହାର ବା□ା ଯେପରି ପହ□ିବ ସେଥିପ୍ରତି ଦୃଷ୍ଟି ଦେବାର ଆବଶ୍ୟକତା ରହିଛି । ଯଦି ଏଥିରୁ କେତେକ ଶିଳ୍ପ ଘର ଭିତରେ ହେଉଥାଏ ତେବେ ଏହା ସ୍ୱଚ୍ଛ ଭାବେ ହେବା ସହ ସ୍ୱାସ୍ଥ୍ୟକର ପରିବେଶରେ ହେବା ଆବଶ୍ୟକ । ଯଦି ସେହି ଇଲାକା ମଶାପ୍ରବଣ ତେବେ ମଶା ଉତ୍ପାତ ବନ୍ଦ କରିବା ଦିଗରେ ସ୍ୱାସ୍ଥ୍ୟ ବିଭାଗ ପଦକ୍ଷେପ ନେବାର ଆବଶ୍ୟକତା ରହିଛି । ସେହିପରି ଏହି ଇଲାକାଗୁଡିକର ପରିମଳ ପ୍ରତି ଧ୍ୟାନ ଦିଆଯିବା ଦରକାର । ମେଡିକାଲ ସେ□ର ପ୍ରତିଷ୍ଠା କରାଯିବା ସହ ଆମ୍ବୁଲାନ୍ସ ବ୍ୟବସ୍ଥା ରହିଲେ ପର୍ଯ୍ୟଟକମାନେ ବହୁଳ ଉପକୃତ ହୋଇପାରିବେ । ସବୁଠାରୁ ଖରାପ ପ୍ରଭାବ ପଡ଼ିଥାଏ ପର୍ଯ୍ୟଟକମାନଙ୍କୁ ଅପହରଣ କରିନେବା କ୍ଷେତ୍ରରେ । ଏହା ଯୋଗୁ ଦେଶ ବଦନାମ ହେବା ସହ ପର୍ଯ୍ୟଟକମାନେ ଆଶଙ୍କା ବ୍ୟକ୍ତ କରନ୍ତି ଏବଂ ସେମାନଙ୍କ ସଂଖ୍ୟା ବ୍ୟାପକ ହ୍ରାସ ପାଇଥାଏ । ଏଦିଗରେ ସରକାର ବ୍ୟାପକ ପଦକ୍ଷେପ ନନେବାର ଆବଶ୍ୟକତା ରହିଛି । ପର୍ଯ୍ୟଟକମାନଙ୍କୁ ଯେପରି ନିରାପ□ା ଯୋଗାଇଦିଆଯିବ ଏବଂ ସେମାନେ କୌଣସି ଅସୁବିଧାର ସମ୍ମୁଖୀନ ହେବେ ନାହିଁ ସେଥିପାଇଁ ଧ୍ୟାନ ଦିଆଯିବା ଜରୁରୀ । ସ୍ଥାନୀୟ ଲୋକମାନଙ୍କ ଜରିଆରେ ପର୍ଯ୍ୟଟକମାନଙ୍କ ସୁରକ୍ଷା ବିଷୟରେ ଚିନ୍ତା କରାଯିବା ଦରକାର । ପର୍ଯ୍ୟଟକମାନଙ୍କୁ ବିଭିନ୍ନ ସୁବିଧା ଯୋଗାଉଥିବା ଗ୍ରାମୀଣ ପରିବାରମାନେ ସେମାନଙ୍କ ଅତିଥିମାନଙ୍କ ସମ୍ପର୍କରେ ସବିଶେଷ ତଥ୍ୟ ସଂସ୍ଥାକୁ ଅବଗତ କରାଇବା ଆବଶ୍ୟକ । ଏହି ଧରଣର ପର୍ଯ୍ୟଟନର ବିକାଶ ଦ୍ୱାରା ଗ୍ରାମା□ଳ ଲୋକ ସହରା□ଳକୁ ଯେପରି ପଳାୟନ କରୁଛନ୍ତି ତାହା ଘଟିବ ନାହିଁ । ବ□ମାନ ସୁଦ୍ଧା ପର୍ଯ୍ୟଟନ ମନ୍ତ୍ରଣାଳୟ ଦ୍ୱାରା ୨୮ ରାଜ୍ୟ ଓ କେନ୍ଦ୍ରଶାସିତ ଅ□ଳର ୧୫୩ଟି ଗ୍ରାମୀଣ ପର୍ଯ୍ୟଟନ ପ୍ରକଳ୍ପକୁ ମଞ୍ଜୁରୀ ଦିଆଯାଇଛି । ଏଥିରେ ରହିଛି ୩୬ଟି ଗ୍ରାମୀଣ ପର୍ଯ୍ୟଟନ ସ୍ଥଳୀ । ଏହି ସ୍ଥଳୀଗୁଡିକର ସୁରକ୍ଷା ସକାଶେ ସାମର୍ଥ୍ୟର ବିକାଶ ନିମନ୍ତେ ୟୁଏନଡିପି ପାଣ୍ଠି ସହାୟତା ପ୍ରଦାନ କରୁଛି । ଆଦିବାସୀ ସମବାୟ ମାର୍କେଟିଂ ବିକାଶ ମହାସଂଘ (ଟ୍ରାଇଫେଡ) ଓ ହସ୍ତଶିଳ୍ପ ସାମଗ୍ରୀର ରପ୍ତାନି ପ୍ରୋତ୍ସାହନ ପରିଷଦ ପରି ଦୁଇଟି ସଂଗଠନ ପ୍ରମୁଖ ଭୂମିକା ଗ୍ରହଣ କରିଛନ୍ତି ।

ରୋମା କର ପର୍ଯ୍ୟଟନ

୧୯୯୨ ପରଠାରୁ ଦେଶରେ ରୋମା□କର ପର୍ଯ୍ୟଟନ ଏକ ପ୍ରମୁଖ ଭୂମିକା ନିର୍ବାହ କରିଛି ଏବଂ ଏହା ଜରିଆରେ ଅର୍ଥନୈତିକ ଅଭିବୃଦ୍ଧି ସମ୍ଭବ ହୋଇପାରିଛି । ସୂଚନା ପ୍ରଯୁକ୍ତି କ୍ଷେତ୍ରର ବିକାଶ ଜରିଆରେ ରୋମା□କର ପର୍ଯ୍ୟଟନର ଭୂମିକା ବୃଦ୍ଧି ପାଇଛି ଏବଂ ବିଶେଷ କରି ଯୁବକମାନେ ଏକ୍ଷେତ୍ରରେ ଅଧିକ ପାରଦର୍ଶିତା ପ୍ରକାଶ କରିଛନ୍ତି । ଯଦିଓ ଏଥିପାଇଁ ଅଧିକ ଖର୍ଚ୍ଚ ହୋଇଥାଏ ତଥାପି ରୋମା□କର ପର୍ଯ୍ୟଟନ ଭାରତୀୟ ପର୍ଯ୍ୟଟନ ଶିଳ୍ପକୁ ନୂଆ ରୂପଦେବାକୁ ସକ୍ଷମ ହୋଇପାରିଛି । ରୋମା□କର ପର୍ଯ୍ୟଟନ ଜରିଆରେ ପ୍ରକୃତିଭି□କ ସାମଗ୍ରୀର ବ୍ୟବସାୟ ମଧ ଭଲ ହୋଇଛି । ରୋମା□କର ପର୍ଯ୍ୟଟନ ଏକ ଦାୟିତ୍ୱବୋଧ କ୍ଷେତ୍ର ହୋଇଥିବାରୁ ଏହାର ଅଧିକ ବିକାଶ ସକାଶେ କେନ୍ଦ୍ର ପର୍ଯ୍ୟଟନ ମନ୍ତ୍ରଣାଳୟ ଅଧିକ ଗୁରୁତ୍ୱ ଦେଇଛି । ସାମାଜିକ ଓ ସାଂସ୍କୃତିକ ତଥା ପ୍ରାକୃତିକ ପରିବେଶ କ୍ଷେତ୍ରରେ ଯେପରି ରୋମା□କର ପର୍ଯ୍ୟଟନ କମ ପ୍ରଭାବ ପକାଇବ ସେଥିପାଇଁ ଦୃଷ୍ଟି ଦିଆଯାଇଛି ଏବଂ ଏକ୍ଷେତ୍ରରେ ଯେପରି ଅଧିକରୁ ଅଧିକ ସ୍ଥାନୀୟ ଅ□ଳବାସୀ ସମ୍ପୃକ୍ତ ହୋଇପାରିବେ ସେଥିପ୍ରତି ଗୁରୁତ୍ୱ ଦିଆଯାଇଛି । ପର୍ଯ୍ୟଟକ ଓ ପରିବେଶ ମଧରେ ସମନ୍ୱୟ ପ୍ରତିଷ୍ଠା ବି କରାଯାଇପାରିଛି ।

ଭାରତରେ ପର୍ଯ୍ୟଟନ ଉତ୍ପାଦର ବିଭିନ୍ନତା ସଂକ୍ରାନ୍ତ ନୀତି ଅନୁସାରେ ରୋମା□କର ପର୍ଯ୍ୟଟନ ଶିଳ୍ପର ବିକାଶ ଦିଗରେ ଗୁରୁତ୍ୱ ଦିଆଯାଇଛି । ପର୍ଯ୍ୟଟନ ମନ୍ତ୍ରଣାଳୟ ପକ୍ଷରୁ ରୋମା□କର ପର୍ଯ୍ୟଟନର ବିକାଶ ସକାଶେ ଏକ୍ଷେତ୍ରରେ ରହିଥିବା ଟୁର ଅପରେଟରମାନଙ୍କ ସକାଶେ ନିୟମାବଳୀ ଜାରି କରାଯାଇଛି ଯାହାକୁ ଇଚ୍ଛାଧୀନ ଯୋଜନା ଭାବେ ପ୍ରସ୍ତୁତ କରାଯାଇଛି । ଦେଶର ସମସ୍ତ ପ୍ରକାର ରୋମା□କର ପର୍ଯ୍ୟଟନ କ୍ଷେତ୍ରରେ ନିୟୋଜିତ ଟୁର ଅପରେଟରମାନଙ୍କ ସକାଶେ ଏହା ପ୍ରଯୁଜ୍ୟ ହୋଇଛି । ରୋମା□କର ପର୍ଯ୍ୟଟନ ଲକ୍ଷ୍ୟସ୍ଥଳୀ ସମେତ ବିଭିନ୍ନ ପର୍ଯ୍ୟଟନ ଭି□ଭୂମିର ବିକାଶ ସକାଶେ କେନ୍ଦ୍ରଶାସିତ ଅ□ଳ ଓ ରାଜ୍ୟଗୁଡିକୁ କେନ୍ଦ୍ରୀୟ ଆର୍ଥିକ ସହାୟତା ପ୍ରଦାନ କରାଯାଉଛି । ବିଶ୍ୱସ୍ତରୀୟ ପର୍ଯ୍ୟଟନ ଯୋଗ୍ୟତାସୂଚୀ କ୍ଷେତ୍ରରେ କେନ୍ଦ୍ର ପର୍ଯ୍ୟଟନ ମନ୍ତ୍ରଣାଳୟ ଭାରତ ସକାଶେ ସହନଶୀଳ ପର୍ଯ୍ୟଟନ ଯୋଗ୍ୟତାସୂଚୀ କାର୍ଯ୍ୟକାରୀ କରିଛି ।

ମାର୍କେଟିଂ ଓ ପ୍ରୋତ୍ସାହନ ଦୃଷ୍ଟିରୁ ରୋମା□କର ପର୍ଯ୍ୟଟନ ଓ ପ୍ରକୃତିଭି□ିକ କାର୍ଯ୍ୟକ୍ରମର ବିକାଶ ସକାଶେ ଇନକ୍ରେଡିବଲ ଇଣ୍ଡିଆ କାର୍ଯ୍ୟକ୍ରମ ଚାଲୁ ରଖାଯାଇଛି । ଏଥିନିମନ୍ତେ ଅଷ୍ଟ୍ରେଲିଆ ଓ ନ୍ୟୁଜିଲାଣ୍ଡ ପରି ଟାର୍ଗେଟ ମାର୍କେଟ ଭି□ିକ ରାଷ୍ଟ୍ରରେ ରୋଡ ସୋ କରାଯାଉଛି । ନୀତି ଦୃଷ୍ଟିରୁ ପର୍ଯ୍ୟଟନ ମନ୍ତ୍ରଣାଳୟ ପକ୍ଷରୁ କେତେକ ନିର୍ଦ୍ଦେଶାବଳୀ ଲାଗୁ କରାଯାଇଛି ଯେଉଁଥିରେ ନିରାପ□ା ଓ ପରିବେଶ ସଂରକ୍ଷଣ ପ୍ରସଙ୍ଗ ଉପରେ ଗୁରୁତ୍ୱ ଦିଆଯାଇଛି । ଆବେଦନ ଓ ମଞ୍ଜୁରୀ ପ୍ରଣାଳୀକୁ ଅଧିକ ସରଳ କରାଯାଇଛି ଏବଂ ମଞ୍ଜୁରୀକୃତ ଅପରେଟରମାନଙ୍କ ତାଲିକା ସର୍ବସାଧାରଣରେ ପ୍ରକାଶିତ ହୋଇଛି । ସେବା ପ୍ରଦାନକାରୀଙ୍କ ସକାଶେ ସାମର୍ଥ୍ୟର ବିକାଶ ଯୋଜନା ଅଧୀନରେ ପର୍ଯ୍ୟଟନ ମନ୍ତ୍ରଣାଳୟର 'ହୁନର ସେ ରୋଜଗାର ଯୋଜନା' କାର୍ଯ୍ୟକାରୀ କରାଯାଇଛି ଯଦ୍ୱାରା ରୋମା□କର ପର୍ଯ୍ୟଟନ କ୍ଷେତ୍ରରେ ମାନବସମ୍ବଳର ସଦୁପଯୋଗ କରାଯାଇ ପାରିଛି ।

୨୦୦୯ରେ ରୋମା□କର ପର୍ଯ୍ୟଟନ ସକାଶେ ଜାମ୍ମୁ ଓ କାଶ୍ମୀରର ଲେହ ଉପତ୍ୟକାରେ ୧୦୪ଟି ଅତିରିକ୍ତ ସ୍ଥଳୀ ଖୋଲିବା ପାଇଁ ପ୍ରତିରକ୍ଷା ମନ୍ତ୍ରଣାଳୟ ଅନୁମତି ଦେଇଥିଲା । ରୋମା□କର ପର୍ଯ୍ୟଟନ କ୍ଷେତ୍ରରେ ଶ୍ରେଷ୍ଠ ରାଜ୍ୟ ଭାବେ ହିମାଚଳ ପ୍ରଦେଶକୁ ୨୦୧୨ରେ ପୁରସ୍କାର ମିଳିଥିଲା । ସରକାର ସମ୍ପ୍ରତି ଏସୀୟ ବିକାଶ ବ୍ୟାଙ୍କଠାରୁ ୪୮୨.୨୨ କୋଟି ଟଙ୍କା ସହାୟତା ପାଇଁ ବିଭିନ୍ନ ପର୍ଯ୍ୟଟନ ବିକାଶ ପ୍ରକଳ୍ପକୁ କାର୍ଯ୍ୟକାରୀ କରୁଛନ୍ତି । ଏହି ପ୍ରକଳ୍ପଗୁଡିକୁ ଆନ୍ତର୍ଜାତିକ ସ୍ତରର କରିବା ସହ ଅଧିକ ସଂଖ୍ୟକ ରୋମା□କର ପର୍ଯ୍ୟଟକମାନଙ୍କୁ ଆକୃଷ୍ଟ କରିବା ପାଇଁ ପଦକ୍ଷେପ ନିଆଯାଇଛି । ଏହା ଦ୍ୱାରା ବିଦେଶୀ ପର୍ଯ୍ୟଟକଙ୍କ ସଂଖ୍ୟା ବୃଦ୍ଧି ପାଇବ ବୋଲି ଆଶା କରାଯାଉଛି । ହିମାଳୟ ଜାତୀୟ ପାର୍କ ମଧ ଇତି ମଧରେ ବିଶ୍ୱ ପ୍ରାକୃତିକ ଐତିହ୍ୟସ୍ଥଳୀ ନିମନ୍ତେ ମନୋନୀତ କରାଯାଇଛି ।

ଫିଲ୍ମ ପର୍ଯ୍ୟଟନ

ଫିଲ୍ମ ପର୍ଯ୍ୟଟନରେ ଉଭୟ ଫିଲ୍ମ ପ୍ରଡକ୍ସନ ଓ ଶୁଟିଂ ତଥା ଫିଲ୍ମ ସଂକ୍ରାନ୍ତ ପର୍ଯ୍ୟଟନ କାର୍ଯ୍ୟକଳାପ ଅନ୍ତର୍ଭୁକ୍ତ ରହିଛି । ଉଭୟ ପ୍ରଡକ୍ସନ ଓ ବ□ନ ପ୍ରକ୍ରିୟାରେ ବ୍ୟାପକ ଭ୍ରମଣ ସୁଯୋଗ ରହିଥିବା ବେଳେ ଏହାଦ୍ୱାରା ପର୍ଯ୍ୟଟନ ଶିଳ୍ପର ଉନ୍ନତି ସାଧିତ ହୋଇଥାଏ । ଫିଲ୍ମ ନିର୍ମାତାମାନଙ୍କୁ ଏଣୁ ଫିଲ୍ମ ପ୍ରମୋସନ ବୋର୍ଡ ଓ ଟୁରିଜିମ ପ୍ରମୋଶନ ବୋର୍ଡ ପକ୍ଷରୁ ପ୍ରୋତ୍ସାହନ ଦିଆଯିବାର ଆବଶ୍ୟକତା ରହିଛି । ଆମେରିକା ଓ ୟୁରୋପର ଅଧିକାଂଶ ଶିଳ୍ପୋନ୍ନତ ଅର୍ଥନୀତି କ୍ଷେତ୍ରରେ ଲକ୍ଷ୍ୟସ୍ଥଳୀ ପରିଚାଳନା ସଂଗଠନ ଗଠିତ ହୋଇଥାଏ ଏବଂ ଫିଲ୍ମ ଶୁଟିଂ ଓ ପରିଚାଳନା କ୍ଷେତ୍ରରେ ବ୍ୟାପକ ସହଯୋଗ ଯୋଗାଇଦିଆଯାଇଥାଏ । ଏହାଦ୍ୱାରା ଖର୍ଚ୍ଚ ମଧ କମ ହୋଇଥାଏ । ଦେଶର ପ୍ରାକୃତିକ ସମ୍ପଦର ବିକାଶ କ୍ଷେତ୍ରରେ ଆନ୍ତର୍ଜାତିକ ଫିଲ୍ମ ମହୋତ୍ସବର ପ୍ରମୁଖ ଭୂମିକା ରହିଛି ଏବଂ ସେହିସ୍ଥାନଗୁଡିକର ସାମାଜିକ ଭି□ିଭୂମିର ପରିଚାଳନା ଓ ପ୍ରଶାସନ ଦିଗରେ ପଦକ୍ଷେପ ଦିଆଯାଇଛି । ଦେଶର ପ୍ରାକୃତିକ ସମ୍ପଦକୁ ଲୋକଲୋଚନକୁ ଆଣିବା ଦିଗରେ ଏହି ଫିଲ୍ମ ଉତ୍ସବଗୁଡିକ ପ୍ରମୁଖ ଭୂମିକା ଗ୍ରହଣ କରିଥାନ୍ତି ।

ଏକ୍ଷେତ୍ରରେ ଦୁଇ ରାଷ୍ଟ୍ର ମଧରେ ସହଯୋଗ ପ୍ରକାଶ ପାଇଥାଏ । ଯେତେବେଳେ ଦୁଇ ରାଷ୍ଟ୍ର ବିବେଚନା କରନ୍ତି ଯେ, ଏହି କ୍ଷେତ୍ରଟି ଜାତୀୟ ସମ୍ପ□ ସେତେବେଳେ ଦୁଇ ରାଷ୍ଟ୍ର ମଧରେ ସହଯୋଗ ପ୍ରକାଶ ପାଇଥାଏ ଏବଂ ଏନେଇ କର ରିହାତି ପ୍ରଦାନ କରାଯାଇଥାଏ । ଜର୍ମାନୀ, ଇଟାଲୀ, ବ୍ରିଟେନ, ନ୍ୟୁଜିଲାଣ୍ଡ, ବ୍ରାଜିଲ ଓ ଫ୍ରାନ୍ସ ସହ ଭାରତର ମିଳିତ ରାଜିନାମା ଏନେଇ ହୋଇଛି । ଏପରିକି ମାତ୍ର ତିନି ସପ୍ତାହ ମଧରେ ଦରିଆପାରି ଫିଲ୍ମ ପ୍ରଡ୍ୟୁସରମାନଙ୍କ ସକାଶେ ଅନୁମତି ପ୍ରଦାନ କରାଯାଉଛି ।

ଉନ୍ନତ ଭି□ିଭୂମି ଓ ସହାୟତା ବ୍ୟବସ୍ଥାରେ ଭାରତରେ ୧୦ଟି ପୋଷ୍ଟ ପ୍ରଡକ୍ସନ ଲାବରେଟୋରୀ ପ୍ରତିଷ୍ଠା ହୋଇଛି । ଏଗୁଡିକରେ ଅତ୍ୟାଧୁନିକ ପ୍ରଯୁକ୍ତିବିଦ୍ୟା ରହିଛି । ଇଂରାଜୀ କହିପାରୁଥିବା ଟେକ୍ନିକାଲ ମାନବଶକ୍ତି ଅଧିକ ଥିବା ଯୋଗୁ ପୋଷ୍ଟ ପ୍ରଡକ୍ସନ ସକାଶେ ଭାରତକୁ ଅଗ୍ରାଧିକାର ପ୍ରଦାନ କରାଯାଉଛି । ସେହିପରି ଆନିମେସନ ସଫ୍ଟୱେର କ୍ଷେତ୍ରରେ ଭାରତ ପ୍ରମୁଖ ସ୍ଥାନ ଗ୍ରହଣ କରିଥିବା ବେଳେ ଭାରତ ଏକ ପ୍ରମୁଖ ଆଉଟସୋର୍ସିଂ ହବ୍ ଭାବେ ପରିଗଣିତ ହୋଇପାରିଛି । ଫିଲ୍ମ ଶୁଟିଂ ଓ ପୋଷ୍ଟ ପ୍ରଡକ୍ସନ କ୍ଷେତ୍ରରେ ଭାରତ ବିଶ୍ୱରେ ଅଗ୍ରଣୀ ରାଷ୍ଟ୍ର ଭୂମିକା ନିର୍ବାହ କରିଛି ଏବଂ ଖର୍ଚ୍ଚ କମ ହେଉଥିବାରୁ ଅଧିକରୁ ଅଧିକ ଫିଲ୍ମର ଶୁଟିଂ ଓ ସମ୍ପାଦନା କରାଯାଉଛି । ଏଥିପାଇଁ ଭାରତରେ ବହୁ ସଂଖ୍ୟକ ପ୍ରତିଭାବାନ ଟେକ୍ନିସିଆନ ଓ ଶିଳ୍ପୀ ରହିଛନ୍ତି । ଫଟୋଗ୍ରାଫି ନିର୍ଦ୍ଦେଶକଙ୍କଠାରୁ ଆରମ୍ଭ କରି ସେଟ ଡିଜାଇନର ଯାଏ ଭାରତରେ ବହୁସଂଖ୍ୟାରେ ରହିଛନ୍ତି । ଏଥିପାଇଁ ଭାରତରେ ପ୍ରତିବର୍ଷ ୧୦୦୦ ଫିଲ୍ମ ନିର୍ମାଣ କରାଯାଇଥାଏ । ସେହିପରି ଆଇନ ଦୃଷ୍ଟିରୁ ଭାରତ ଉଦାର ହୋଇଥିବାରୁ ଯଥେଷ୍ଟ ଫିଲ୍ମ ନିର୍ମାଣ ସମ୍ଭବ ହୋଇଥାଏ । ସରକାରୀ ସହାୟତା ପ୍ରାପ୍ତ ଜାତୀୟ ଫିଲ୍ମ ବିକାଶ ନିଗମ ବା କେତେକ

କମ୍ପାନୀ ଜରିଆରେ ଏହି କ୍ଷେତ୍ରରେ ବିକାଶ ସାଧିତ ହୋଇଥାଏ । ଶିଳ୍ପ ସଂଗଠନ ଯଥା ପିଏଚଡି ଚାମ୍ବର, ଆସୋଚାମ, ଫିକ୍କି ପକ୍ଷରୁ ରେଟିଂ ଲିଷ୍ଟ କରାଯାଇଥାଏ ଯାହାକି ବିଭିନ୍ନ ଉଚ୍ଚାୟୁକ୍ତଙ୍କ ନିକଟରେ ଉପଲବ୍ଧ ହୋଇଥାଏ ।

ସାମାଜିକ ଅର୍ଥନୈତିକ ପରିସ୍ଥିତି ଦୃଷ୍ଟିରୁ ତଥା ଫିଲ୍ମଗୁଡିକର ସାଂସ୍କୃତିକ ଗୁରୁତ୍ୱ ଦୃଷ୍ଟିରୁ ଫିଲ୍ମ କ୍ଷେତ୍ରକୁ କେନ୍ଦ୍ର ସରକାର ଶିଳ୍ପ ମାନ୍ୟତା ପ୍ରଦାନ କରିଛନ୍ତି ଏବଂ ଅନେକ ରାଜ୍ୟ କର ରିହାତି ବ୍ୟବସ୍ଥା କାର୍ଯ୍ୟକାରୀ କରିଛନ୍ତି । ସେହିପରି ଫିଲ୍ମ ନିର୍ମାତାମାନଙ୍କ ସକାଶେ ନାନା ପ୍ରକାର ସୁବିଧା ପ୍ରଦାନ କରାଯାଉଛି । ଇନକ୍ରେଡିବଲ ଇଣ୍ଡିଆର ମହ□କୁ ଅଧିକ ଶାଣିତ କରାଯାଇଛି ଏବଂ ବିଭିନ୍ନ ଆନ୍ତର୍ଜାତିକ ଫିଲ୍ମ ଉତ୍ସବରେ ଏହାର ପ୍ରସାର ଉପରେ ଅଧିକ ଗୁରୁତ୍ୱ ଦିଆଯାଇଛି । ସେହିପରି ବିଦେଶରେ ବିଭିନ୍ନ ମାର୍କେଟରେ ଇନକ୍ରେଡିବଲ ଇଣ୍ଡିଆକୁ ଅଧିକ ପରିବ୍ୟାପ୍ତ କରାଯାଉଛି । ଫିଲ୍ମ ପର୍ଯ୍ୟଟନକୁ ଅଧିକ ବ୍ୟାପ୍ତ କରିବା ଲାଗି ୨୦୧୨ରେ ପର୍ଯ୍ୟଟନ ମନ୍ତ୍ରଣାଳୟ ଓ ସୂଚନା ଓ ପ୍ରସାରଣ ମନ୍ତ୍ରଣାଳୟ ମଧରେ ଏକ ଚୁକ୍ତି ସ୍ୱାକ୍ଷରିତ ହୋଇଥିଲା ।

କେନ୍ଦ୍ରୀୟ ଆର୍ଥିକ ସହାୟତା ଯୋଜନାରେ ଫିଲ୍ମ ପର୍ଯ୍ୟଟନକୁ ଅଧିକ ପ୍ରୋତ୍ସାହନ ଦେବା ଲାଗି କେନ୍ଦ୍ର ପର୍ଯ୍ୟଟନ ମନ୍ତ୍ରଣାଳୟ ପକ୍ଷରୁ ରାଜ୍ୟ ଓ କେନ୍ଦ୍ରଶାସିତ ଅ□ଳଗୁଡିକୁ ଆର୍ଥିକ ସହାୟତା ପ୍ରଦାନ କରାଯାଉଛି । କେରଳ ଆନ୍ତର୍ଜାତିକ ଫିଲ୍ମ ଫିଲ୍ମ ଫେଷ୍ଟିଭାଲ, ଚେନ୍ନାଇ ଆନ୍ତର୍ଜାତିକ ଫିଲ୍ମ ଫେଷ୍ଟିଭାଲ ଓ ମୁମ୍ବାଇ ଫିଲ୍ମ ଫେଷ୍ଟିଭାଲ ପରି ବିଭିନ୍ନ ଆନ୍ତର୍ଜାତିକ କାର୍ଯ୍ୟକ୍ରମ ଜରିଆରେ ଫିଲ୍ମ ଶିଳ୍ପକୁ ଅଧିକ ପ୍ରୋତ୍ସାହନ ଦିଆଯାଉଛି । ଭାରତର ଉ□ର ପୂର୍ବା□ଳ ଦେଶର ମୋଟ ଭୌଗୋଳିକ ଇଲାକାର ୭.୯ ପ୍ରତିଶତ ଏବଂ ଭାରତୀୟ ଜନସଂଖ୍ୟାର ୩.୮ ପ୍ରତିଶତ । ପର୍ଯ୍ୟଟନ ଓ ପର୍ଯ୍ୟଟକ ସଂଖ୍ୟା ଦୃଷ୍ଟିରୁ ଏହି ଅ□ଳଗୁଡିକୁ ବିଶେଷ ଗୁରୁତ୍ୱ ଦିଆଯାଇନାହିଁ । ତେବେ ଆସାମ ଏଥିରୁ ଅଲଗା । ପର୍ଯ୍ୟଟନର ସ୍ୱାର୍ଥ ଦୃଷ୍ଟିରୁ ସମଗ୍ର ଉ□ରପୂର୍ବା□ଳର ପର୍ଯ୍ୟଟନ ସ୍ଥଳୀଗୁଡିକ ଉପରେ ଗୁରୁତ୍ୱ ଦେବାର ଆବଶ୍ୟକତା ରହିଛି । ୨୦୧୬ରେ ଦେଶକୁ ୧୧.୨୪ ନିୟୁତ ବିଦେଶୀ ପର୍ଯ୍ୟଟକ ଆସିପାରନ୍ତି ବୋଲି ଆକଳନ କରାଯାଇଥିବା ବେଳେ ଦେଶୀୟ ପର୍ଯ୍ୟଟକଙ୍କ ସଂଖ୍ୟା ୧୪୫୧.୪୬ ନିୟୁତ ହେବ ବୋଲି ଆକଳନ କରାଯାଇଛି । ସେହିପରି ପର୍ଯ୍ୟଟନ ଯୋଗୁ ୩୩୦.୩ ବିଲିୟନ ଡଲାର ଆୟ ହେବ ବୋଲି ଆକଳନ କରାଯାଇଥିବା ବେଳେ ୨୪.୫ ନିୟୁତ ନିଯୁକ୍ତି ସୃଷ୍ଟି ହୋଇପାରିବ ବୋଲି ଆକଳନ କରାଯାଇଛି । ଏଥିପାଇଁ ବିଭିନ୍ନ ପର୍ଯ୍ୟଟନସ୍ଥଳୀଗୁଡିକୁ ଚିହ୍ନଟ କରିବା, ଯୋଜନା ଓ ସମନ୍ୱୟ, ପର୍ଯ୍ୟଟନ ଉତ୍ପାଦ ସଂଖ୍ୟା ବୃଦ୍ଧି ସକାଶେ ପର୍ଯ୍ୟଟନ ମନ୍ତ୍ରଣାଳୟ, ସଂସ୍କୃତି ମନ୍ତ୍ରଣାଳୟ ଓ ଅନ୍ୟାନ୍ୟ ସମଭାଗୀ ମନ୍ତ୍ରଣାଳୟ ମଧରେ ସମନ୍ୱୟ ପ୍ରତିଷ୍ଠା ହେବାର ଆବଶ୍ୟକତା ରହିଛି । ■■

ପୃଷ୍ଠା୩୪ର ଅବଶିଷ୍ଟାଂଶ

ଉପଯୁକ୍ତ ରକ୍ଷଣାବେକ୍ଷଣ ଯୋଜନା ଓ ବଜେଟ ୫ ବର୍ଷ ଧାରଣଶୀଳତାକୁ ଦୃଷ୍ଟିରେ ରଖି କରିବାକୁ ହେବ । ଏହା ପି.ପି.ପି. ଜରିଆରେ କରାଯାଇପାରିବ ।

ଫୁଡ୍.କ୍ରାଫ୍ଟ ପ୍ରତିଷ୍ଠାନ ତଥା ହୋଟେଲ ମ୍ୟାନେଜମେ□ ପ୍ରତିଷ୍ଠାନ ସବୁ ବିକଶିତ ଜମି ଉପରେ ହିଁ ନିର୍ମାଣ କରାଯିବା ଦରକାର ।

୧. ଭବିଷ୍ୟତ ସଂପ୍ରସାରଣ ପାଇଁ ସୁଯୋଗ ଥିବା ଦରକାର ମାତ୍ର ଅଡିଟୋରିୟମ୍ ନିର୍ମାଣ ହେବନାହିଁ ।
୨. ପୂର୍ଣ୍ଣ କଂପ୍ଲେକ୍ସ ନିମନ୍ତେ ମାଷ୍ଟର ପ୍ଲାନ ତିଆରି ହେବା ଦରକାର
୩. ଲାଣ୍ଡ ସ୍କେପ କେବଳ ଆବଶ୍ୟକତା ପୂରଣକୁ ଦୃଷ୍ଟିରେ ରଖି ହେବା ଦରକାର ।

ଭାରତୀୟ ପର୍ଯ୍ୟଟନ ଅତି ବିକାଶ ପର୍ଯ୍ୟାୟରେ ଅଛି । କିନ୍ତୁ ଏହା ଅବଶ୍ୟ ଅନୁଭବ କରିବାକୁ ହେବ ଯେ ଅନ୍ୟ କୌଣସି ଦେଶ ଏଥିପାଇଁ ଆଉ ଅପେକ୍ଷା କରିପାରିବେ ନାହିଁ । ଏହି କ୍ଷେତ୍ରରେ ବ□ମାନ ବ୍ୟାପକ ପ୍ରତିଯୋଗୀତା ହେଉଛି । ଚୀନ, ଥାଇଲାଣ୍ଡ, ମାଲୟେସିଆ ଓ ଇଣ୍ଡୋନେସିଆ ଭଳି ଦେଶମାନେ ପର୍ଯ୍ୟଟନ ଭି□ଭୂମି ନିର୍ମାଣ ପାଇଁ ବ୍ୟାପକ ଅର୍ଥ ବ୍ୟୟ କରୁଛନ୍ତି ଯଦ୍ୱାରା ଅଧିକରୁ ଅଧିକ ପର୍ଯ୍ୟଟକଙ୍କୁ ଆକୃଷ୍ଟ କରାଯାଇପାରିବ । ଭାରତ କିନ୍ତୁ ଏ ଯାବତ୍ ଅଗ୍ରାଧିକାର ଠିକ କରିପାରିନାହିଁ । ଅଧିକରୁ ଅଧିକ ଲୋକପ୍ରିୟ କାର୍ଯ୍ୟକ୍ରମ ଚାଲୁ କରାଯାଉଥିବା ବେଳେ ପର୍ଯ୍ୟଟନ କିନ୍ତୁ ସେଥିରେ ନାହିଁ । ପ୍ରଧାନମନ୍ତ୍ରୀ ଶ୍ରୀ ନରେନ୍ଦ୍ର ମୋଦୀ ଗୁଜରାଟ ମୁଖ୍ୟମନ୍ତ୍ରୀ ଥିଲାବେଳେ ଭି□ଭୂମି ପାଇଁ ବ୍ୟାପକ ବିନିଯୋଗ କରିଥିଲେ ଆଜି ଆମେ ତାହାର ଫଳ ଦେଖୁଛୁ ।

ଶେଷରେ ସବୁ ଆକର୍ଷଣ ଅର୍ଥହୀନ ହେବ ଯଦି ତାହା ଭୋଗ କରିବା ସୁଯୋଗ ନ ମିଳେ । ଭାରତୀୟ ଯୋଜନା ନିର୍ଦ୍ଧାରଣକାରୀଙ୍କୁ ଏହା ବୁଝିବାକୁ ହେବ । ରେଳ ଓ ସଡକ କେବଳ ପର୍ଯ୍ୟଟକ ସେବା କରିବ ନାହିଁ ଏହା ଦ୍ୱାରା ଅର୍ଥବ୍ୟବସ୍ଥା ମଧ୍ୟ ମଜବୁତ ହେବ । ■■

** ନିର୍ଦ୍ଦେଶକ, ଇନ୍‌ଷ୍ଟିଚ୍ୟୁଟ ଅଫ୍ ଟୁରିଜିମ୍ ଷ୍ଟଡିଜ୍, ୟୁନିଭରସିଟି ଅଫ୍ ଲକ୍ଷ୍ନୌ*

ସେବା କ୍ଷେତ୍ରରେ ପର୍ଯ୍ୟଟନ ଶିଳ୍ପ : ଏକ ବିଶ୍ଳେଷଣ

• ପ୍ରଫେସର ସ୍ନେହଲତା ପଣ୍ଡା

ଭାରତକୁ ବିଦେଶୀ ପର୍ଯ୍ୟଟକ ଆସିଥାନ୍ତି ସୀମିତ ବ୍ୟୟ, ଉ ମ ପାଣିପାଗ, ଶସ୍ତା ପାନୀୟ ତଥା ଆଧ୍ୟାତ୍ମିକ ବିକାଶ ପାଇଁ । ଏସବୁ ସଂପର୍କରେ ପୂର୍ବରୁ ଆସିଥିବା ପର୍ଯ୍ୟଟକଙ୍କ ନିକଟରୁ ସେମାନେ ତଥ୍ୟ ଆହରଣ କରନ୍ତି । ଅନ୍ୟଥା ୟୁରୋପବାସୀ ଭାରତ ଆସିବାକୁ ପସନ୍ଦ କରନ୍ତି ନାହିଁ । କାରଣ ସେ ମହାଦେଶରେ ଅବସର ବିନୋଦନ ନିମନ୍ତେ ଭି ିଭୂମି ପ୍ରଚୁର ତଥା ସ୍ୱଳ୍ପ ବ୍ୟୟରେ ମିଳିଥାଏ ।

୧୯୬୬ ମସିହାରେ ଭାରତୀୟ ପର୍ଯ୍ୟଟନ ସଂସ୍ଥା ପ୍ରଥମ ପର୍ଯ୍ୟଟନ ନୀତି ପ୍ରଣୟନ କରିଥିଲା । କିନ୍ତୁ ଅତି ପ୍ରାଚୀନ କାଳରୁ ଅନେକ ଅସୁବିଧା ସ□ ଦେଶର ଗୋଟିଏ ପ୍ରାନ୍ତରୁ ଅନ୍ୟ ପ୍ରାନ୍ତକୁ ଲୋକେ ଯିବା ଆସିବା କରୁଥିଲେ ଧର୍ମକ୍ଷେତ୍ର ପରିଦର୍ଶନ ଓ ବ୍ୟବସାୟ ଥିଲା ଏହାର ଉଦ୍ଦେଶ୍ୟ । ବ□ମାନ ଗମନାଗମନ ସୁବିଧା, ଅଧିକଆୟ, ଅବସର ବିନୋଦନ ନିମନ୍ତେ ଆଗ୍ରହ, ଏଥିପାଇଁ ସେବା କ୍ଷେତ୍ରର ପ୍ରଚାର ଓ ପ୍ରସାର । ଜୀବନଯାପନଶୈଳୀରେ ପରିବ□ନ, ସରକାରୀ ପ୍ରୋତ୍ସାହନ, ପର୍ଯ୍ୟଟନ, ପ୍ୟାକେଜ, ଏହାର ଶ୍ରେଣୀକରଣ ଇତ୍ୟାଦି ଯୋଗୁଁ ଏ ଶିଳ୍ପର ବିଶେଷ ଅଗ୍ରଗତି ହୋଇଛି । କ୍ରମଶଃ ଏହାକୁ ଅଧିକ ଶୃଙ୍ଖଳିତ ହୋଇଥିବା ଯୋଗୁଁ ପର୍ଯ୍ୟଟକଙ୍କ ସଂଖ୍ୟା ମଧ୍ୟ ବୃଦ୍ଧି ପାଇଛି ।

କିନ୍ତୁ ପର୍ଯ୍ୟଟନ ଓ ପରିଭ୍ରମଣ ମଧ୍ୟରେ ପାର୍ଥକ୍ୟ ଦର୍ଶାଇ ବିଭିନ୍ନ ଆନ୍ତର୍ଜାତିକ ସଂସ୍ଥା ଭାରତର ପର୍ଯ୍ୟଟନ ଶିଳ୍ପକୁ ସଂପୂର୍ଣ୍ଣ ରୂପେ ଚି□ ବିନୋଦନ ନିମନ୍ତେ ଉଦ୍ଦିଷ୍ଟ ନୁହେଁ ବୋଲି ମତ ପ୍ରକାଶ କରିଛନ୍ତି । ସେମାନଙ୍କ ମତରେ ଅର୍ଥ ଉପାର୍ଜନ କିମ୍ବା ଅନ୍ୟ ଉଦ୍ଦେଶ୍ୟ ଗୋଟିଏ ସ୍ଥାନରୁ ଅନ୍ୟ ସ୍ଥାନକୁ ଯାତ୍ରା କରିବା ପର୍ଯ୍ୟଟନ ନୁହେଁ । ଏପରି ବ୍ୟାଖ୍ୟା ବ୍ୟବସାୟ ବାଣିଜ୍ୟ, ଜ୍ଞାନାର୍ଜନ, ତୀର୍ଥାଟନ ଇତ୍ୟାଦିକୁ ପର୍ଯ୍ୟଟନର ମାନ୍ୟତା ଦିଏନାହିଁ । ତେଣୁ ସେମାନଙ୍କ ମତରେ ପର୍ଯ୍ୟଟନ ଏକ ଉଦ୍ଦେଶ୍ୟ ରହିତ ଚି□ବିନୋଦନ ପାଇଁ ଏକ ସୀମିତ ସମୟ ମଧ୍ୟରେ ଗୋଟିଏ କ୍ଷେତ୍ରରୁ ଅନ୍ୟ ସ୍ଥାନକୁ ଭ୍ରମଣ କରିବା । ଏହା ଦେଶ ମଧ୍ୟରେ କିମ୍ବା ଦେଶ ବାହାରକୁ ଯାଉଥିବା ଯାତ୍ରୀଙ୍କୁ ଅନ୍ତର୍ଭୁକ୍ତ କରେ କିମ୍ବା ଉଦ୍ଦେଶ୍ୟ କେବଳ ଅବସର ବିନୋଦନ ।

ଏପରି ବ୍ୟାଖ୍ୟା ଦ୍ୱାରା ଭାରତରେ ପର୍ଯ୍ୟଟକଙ୍କ ସଂଖ୍ୟା ନିଶ୍ଚିତ ଭାବେ ସରକାରୀ ପରିସଂଖ୍ୟାନଠାରୁ ଊଣା । ଅବଶ୍ୟ ଏଥିପାଇଁ ଅନେକ କାରଣ ରହିଛି ।

ପର୍ଯ୍ୟଟନ ନୀତି

ପଯର୍ଟନକୁ ପ୍ରୋତ୍ସାହନ ଦେବା ପାଇଁ ସ୍ୱାଧିନତାର ପ୍ରାୟ କୋଡିଏ ବର୍ଷ ପରେ

ଭି□ଭୂମି ସୃଷ୍ଟି ହୋଇଥିଲା । ଭାରତୀୟ ପର୍ଯ୍ୟଟନ ନିଗମ ୧୯୬୬ ମସିହାରେ ଗଠିତ ହେଲା । ଏହାର ଲକ୍ଷ୍ୟ ଥିଲା ପର୍ଯ୍ୟଟନ ନିମନ୍ତେ ଭି□ଭୂମି ପ୍ରସ୍ତୁତ କରିବା । ରାଜ୍ୟସ୍ତରରେ ମଧ୍ୟ ଅନୁରୂପ ନିଗମମାନ ଗଠିତ ହେଲା । ତେବେ ମୂଲ୍ୟ ଆର୍ଥିକ ବ୍ୟବସ୍ଥା ଏବଂ ନିମ୍ନ ମାନର ସେବା ଯୋଗୁଁ ଏହାଦ୍ୱାରା ପର୍ଯ୍ୟଟକଙ୍କ ସଂଖ୍ୟା ବିଶେଷ ବୃଦ୍ଧି ପାଇନଥିଲା । ବେସରକାରୀ କ୍ଷେତ୍ରରେ କିନ୍ତୁ ଏଥିପାଇଁ ଉଦ୍ୟମ ହୋଇଥିଲା । ବିଶେଷକରି ବିଦେଶୀ ପର୍ଯ୍ୟଟକଙ୍କୁ ଆକୃଷ୍ଟ କରିବା ପାଇଁ ଉନ୍ନତ ମାନର ହୋଟେଲ ନିର୍ମାଣ ହୋଇଥିଲା ।

ପ୍ରଥମେ ରାଜସ୍ଥାନର ଜୟପୁର ଓ ଉ□ର ପ୍ରଦେଶର ଆଗ୍ରାରେ ବିଳାସମୟ ଆଧୁନିକ ରୁଚି ସଂପନ୍ନ ହୋଟେଲ ନିର୍ମିତ ହେଲା । କ୍ରମଶଃ ପର୍ଯ୍ୟଟକଙ୍କ ସଂଖ୍ୟା ବୃଦ୍ଧି ପାଇବା ଯୋଗୁଁ ଅନ୍ୟ ସ୍ଥାନରେ ମଧ୍ୟ ଏପରି ସୁବିଧା ସୁଲଭ୍ୟ ହେଲା । ବିଭିନ୍ନ ପର୍ଯ୍ୟଟନ କ୍ଷେତ୍ର ଚୟନ ହେବା ଯୋଗୁଁ ସେବା ସଂପ୍ରସାରିତ ହେବା ସହ ସ୍ଥାନୀୟ ଲୋକ ଏହି କ୍ଷେତ୍ରରେ ନିୟୋଜିତ ହେଲେ । ସେମାନେ ମଧ୍ୟ ନିଜ ଉଦ୍ୟମରେ ପର୍ଯ୍ୟଟନ କ୍ଷେତ୍ର ନିର୍ଣ୍ଣୟ କରି ବିଭିନ୍ନ ସେବା ଯୋଗାଇ ଦେଲେ । କିନ୍ତୁ ଏହା ଯୋଜନାବଦ୍ଧ ଭାବେ କରାଯାଇ ନାହିଁ । କେରଳ, ଜମ୍ମୁକାଶ୍ମୀର, ଗୋଆ, ହିମାଚଳ ପ୍ରଦେଶରେ ପର୍ଯ୍ୟଟନକୁ ପ□ବାର୍ଷିକ ଯୋଜନା ଅନ୍ତର୍ଭୁକ୍ତ କରାଗଲା । ପର୍ଯ୍ୟଟନର ବିଭିନ୍ନ ପ୍ରକାର ବର୍ଗୀକରଣ କରିବା ଦ୍ୱାରା ପର୍ଯ୍ୟଟକଙ୍କ ସଂଖ୍ୟା ବୃଦ୍ଧି ପାଇଲା । ସମୟକ୍ରମେ ଅନ୍ୟରାଜ୍ୟ ତଥା କେନ୍ଦ୍ର ଶାସିତ ଅ□ଳ ପର୍ଯ୍ୟଟନ ଶିଳ୍ପର ଉନ୍ନତି ପାଇଁ ଉପରୋକ୍ତ ରାଜ୍ୟଗୁଡିକ ଅନୁକରଣରେ ପର୍ଯ୍ୟଟନ ପ୍ୟାକେଜ ଓ ଆନୁସଙ୍ଗିକ ବ୍ୟବସ୍ଥା ଶୃଙ୍ଖଳିତ କରିବା ପାଇଁ ଉଦ୍ୟମ କରିଥିଲେ । ତଥାପି ଏସବୁ ରାଜ୍ୟରେ ସରକାରୀ ପ୍ରୋତ୍ସାହନ ଦ୍ୱାରା ହିଁ ସେବା ସଂପ୍ରସାରିତ ହୋଇଛି । ଭି□ଭୂମି ନିର୍ମାଣର ମଧ୍ୟ ସରକାରଙ୍କ ଭାଗିଦାରୀ ଅଧିକ ।

ଏସିଆନ ଗେମସ ଆୟୋଜନ ବେଳେ ଦେଶରେ ପର୍ଯ୍ୟଟନକୁ ଏକ ନୂତନ ଦିଗ୍‌ଦର୍ଶନ ମିଳିଥିଲା । ସେତେବେଳେ ଅନୁଭୂତ ହେଲା ଯେ ବୈଦେଶିକ ମୁଦ୍ରା ଅର୍ଜନ ପାଇଁ ପର୍ଯ୍ୟଟନ ଶିଳ୍ପର ଅବଦାନ ଅଧିକ । ତେଣୁ ୧୯୮୨ରେ ପର୍ଯ୍ୟଟନ ନୀତି ପ୍ରଣୟନ କରାଗଲା ଏକ ଭିନ୍ନ ପରିପ୍ରେକ୍ଷୀରେ । ଏଥିରେ ପର୍ଯ୍ୟଟନ କେନ୍ଦ୍ର ପାଇଁ ବ୍ୟବସ୍ଥା ରହିଲା । ବିଷୟବସ୍ତୁ ଓ ଭୂଗୋଳ ଅନୁଯାୟୀ ଏହି କେନ୍ଦ୍ର ସବୁ ଚିହ୍ନଟ ହେଲା । ସ୍ୱର୍ଣ୍ଣ ତ୍ରିଭୁଜ ମାନ୍ୟତା ପ୍ରାପ୍ତ ଦିଲ୍ଲୀ-ଜୟପୁର-ଆଗ୍ରା ଏବଂ ବମ୍ବେ-ଗୋଆ ବେଳାଭୂମି ଅନେକ ବିଦେଶୀ ପର୍ଯ୍ୟଟକଙ୍କୁ ଆକୃଷ୍ଟ କରିଥିଲା । ଏ ସର୍କିଟ ଆଧାରରେ ଅପେକ୍ଷାକୃତ ଅନୁନ୍ନତ ଅ□ଳରେ କ□ଲ ସୃଷ୍ଟି ପାଇଁ ସ୍ଥାନୀୟ ସମ୍ବଳ ବିନିଯୋଗକୁ ପ୍ରୋତ୍ସାହନ କରାଗଲା । କିନ୍ତୁ ଏହା ବିଶେଷ ସଫଳ ହୋଇପାରିଲାନାହିଁ ।

ପରବ□ୀ ସମୟରେ ପର୍ଯ୍ୟଟନକୁ ଶିଳ୍ପର ମାନ୍ୟତା ଦିଆଯାଇ ଶିଳ୍ପକୁ ଦିଆଯାଉଥିବା ଅନେକ ବ୍ୟବସ୍ଥା ଏଥିରେ ଅନ୍ତର୍ଭୁକ୍ତ ହେଲା । ରପ୍ତାନି ଭି□କ ଶିଳ୍ପ ଯୋଗୁଁ ଏଥିରେ ଶୁଳ୍କ ଛାଡ ବ୍ୟବସ୍ଥା ରହିଲା । ୧୯୯୭ରେ କେନ୍ଦ୍ର ପର୍ଯ୍ୟଟନ ମନ୍ତ୍ରଣାଳୟ ଜାତୀୟ ପର୍ଯ୍ୟଟନ କାର୍ଯ୍ୟକାରୀ ଯୋଜନା ପ୍ରସ୍ତୁତ କରିଥିଲେ । ଏହା ଅନୁଯାୟୀ ସମନ୍ୱିତ ପର୍ଯ୍ୟଟନ ଉନ୍ନୟନ ପାଇଁ ବିଷୟବସ୍ତୁ ଭି□କ ପର୍ଯ୍ୟଟନ କ୍ଷେତ୍ର ନିର୍ଣ୍ଣୟ କରାଗଲା । ଏହାର ଉଦ୍ଦେଶ୍ୟ ଥିଲା ପର୍ଯ୍ୟଟନ ବିପଣନ, ଭି□ଭୂମି ନିର୍ମାଣ ଓ ମାନବ ସମ୍ବଳ ବିକାଶ । ବିଶ୍ୱାୟନ ଅର୍ଥନୀତି ତ୍ୱରାନ୍ୱିତ ହେବା ସହ ପର୍ଯ୍ୟଟକଙ୍କ ସଂଖ୍ୟା ବୃଦ୍ଧି, ସେମାନଙ୍କର ଆଭିମୁଖ୍ୟ ଓ ଗୃହ ଆବଶ୍ୟକତା ପରିପ୍ରେକ୍ଷୀରେ ପର୍ଯ୍ୟଟନ ଶିଳ୍ପ ପର୍ଯ୍ୟବସିତ ହେବା ଯୋଗୁଁ ଏଥିରେ ଆନ୍ତର୍ଜାତୀୟ ପର୍ଯ୍ୟଟକଙ୍କୁ ଆକୃଷ୍ଟ କରିବା ପାଇଁ ସ୍ୱତନ୍ତ୍ର ବ୍ୟବସ୍ଥା ଅନ୍ତର୍ଭୁକ୍ତ କରାଗଲା । କେତେକଙ୍କ ମତରେ ନୂତନ ବ୍ୟବସ୍ଥାରେ ବିଶେଷ ନୂତନତ୍ୱ ନଥିଲା । ଆଉ କେତେକଙ୍କ ମତରେ ଏହାର ଲକ୍ଷ୍ୟ ସୁଦୂରପ୍ରସାରୀ ହୋଇଥିବା ଯୋଗୁଁ ଏହା ପୂରଣ ହେବା ଅସମ୍ଭବ ଥିଲା କାରଣ ଆର୍ଥିକ ବ୍ୟବସ୍ଥା ପର୍ଯ୍ୟାପ୍ତ ନଥିଲା ।

ପର୍ଯ୍ୟଟକ ସଂଖ୍ୟା

ଉଲ୍ଲେଖଯୋଗ୍ୟ ଯେ ସ୍ୱାଧୀନତା ପ୍ରାପ୍ତିର ପଚାଶ ବର୍ଷ ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ଆମ ଦେଶରେ ବିଦେଶୀ ପର୍ଯ୍ୟଟକଙ୍କ ସଂଖ୍ୟା ଅଧିକ ନଥିଲା । ବିଶ୍ୱାୟନ ଅର୍ଥନୀତି ପ୍ରସାରିତ ହେବାପରେ ଏ ସଂଖ୍ୟା ବୃଦ୍ଧି ପାଇଲା ଯଦିଓ ଏହା ସନ୍ତୋଷଜନକ ନୁହେଁ । ପୂର୍ବ ପ୍ରଚଳିତ ରାଷ୍ଟ୍ରାୟ□ ଅର୍ଥନୀତି ପରିବ□ିତ ହେବା ପରେ ପଶ୍ଚିମ ୟୁରୋପ, ଆମେରିକା ତଥା ଅନ୍ୟାନ୍ୟ ଦେଶର ଲୋକଙ୍କର ଭାରତ ପ୍ରତି ଆଭିମୁଖ୍ୟ ପରିବ□ନ ପର୍ଯ୍ୟଟନ ଶିଳ୍ପକୁ ସଂପ୍ରସାରିତ କରିବା ପାଇଁ ବିଶେଷ ସହାୟକ ହୋଇଥିଲା । ବୈଦେଶିକ ମୁଦ୍ରା ଅର୍ଜନ ନିମନ୍ତେ ଏହା ଏକ ପ୍ରକୃଷ୍ଟ ଶିଳ୍ପ ହୋଇଥିବା ଯୋଗୁଁ କେନ୍ଦ୍ର ତଥା ରାଜ୍ୟ ସ୍ତରରେ ବିଦେଶୀ ପର୍ଯ୍ୟଟକଙ୍କୁ ଆକୃଷ୍ଟ କରିବା ପାଇଁ ଯୋଜନାବଦ୍ଧ ପ୍ରୟାସ ହେଲା । ଏ କ୍ଷେତ୍ରରେ କେରଳ ଥିଲା ଅଗ୍ରଣୀ । ଏଠାରେ ବିଶେଷକରି ସରକାରୀ ଉଦ୍ୟମରେ ପାରଂପରିକ ଓ ଆଧୁନିକତାର ସମ୍ମିଶ୍ରଣ

ବ୍ୟବସ୍ଥା ବିଦେଶୀ ପର୍ଯ୍ୟଟକଙ୍କୁ ବିଶେଷ ଆକୃଷ୍ଟ କରିଛି । ସ୍ୱାସ୍ଥ୍ୟ, ଇତିହାସ, ଭୂଗୋଳ, ସଂସ୍କୃତ, ବେଳାଭୂମି,ପର୍ବତଆରୋହଣ, ଜଳକ୍ରୀଡା ଇତ୍ୟାଦି ପ୍ୟାକେଜ ଯୋଗୁଁ ଦେଶ ଓ ବୟସ ନିର୍ବିଶେଷରେ ଅଧିକ ପର୍ଯ୍ୟଟକ କେରଳ ପ୍ରତି ଆକୃଷ୍ଟ ହୋଇଛନ୍ତି । ତଥାପି ଉ□ର ଭାରତକୁ ଅଧିକ ପର୍ଯ୍ୟଟକ ଯାଉଥିବା ବେଳେ ଦେଶର ଅନ୍ୟାନ୍ୟ ଅଂଚଳକୁ ଅଳ୍ପ ସଂଖ୍ୟକ ପର୍ଯ୍ୟଟକ ଆସିଥିବା ପରିସଂଖ୍ୟାନରୁ ଜଣାଯାଏ । ପୂର୍ବ ଭାରତକୁ ସ୍ୱଳ୍ପ ସଂଖ୍ୟକ ପର୍ଯ୍ୟଟକ ଆସିଛନ୍ତି ।

ଓଡିଶାରେ ପର୍ଯ୍ୟଟନ ଶିଳ୍ପ

ପୂର୍ବ ଭାରତରେ ସବୁଠାରୁ ଆକର୍ଷଣୀୟ ରାଜ୍ୟ ଓଡିଶା । ଏହାର ୫୦୦ କି.ମି. ବେଳାଭୂମି ଅତ୍ୟୁଚ୍ଚ ପାହାଡ, ବିଭିନ୍ନ ପ୍ରକାର ବନ୍ୟଜନ୍ତୁ ସଂରକ୍ଷିତ ଅଭୟାରଣ୍ୟ । ପ୍ରାଚୀନ ମନ୍ଦିର ଶିଳାରେ ଖୋଦିତ ମୂ□ି, ଭୌଗୋଳିକ ବିଭିନ୍ନତା ସଂପର୍କରେ ବିଶେଷ ପ୍ରସାର ହୋଇପାରିନାହିଁ । ଓଡିଶା ପର୍ଯ୍ୟଟନ ଉନ୍ନୟନ ସଂସ୍ଥା ଯୋଜନାବଦ୍ଧ ଭାବରେ ରାଜ୍ୟର ସବୁ ଅ□ଳ ସଂପର୍କରେ ବହୁଳ ପ୍ରସାର କରିପାରିନାହିଁ । ପୁରୀ, ଭୁବନେଶ୍ୱର, କୋଣାର୍କ, ଗୋପାଳପୁର ବ୍ୟତୀତ ଅନ୍ୟାନ୍ୟ ଅ□ଳ ସଂପର୍କିତ ତଥ୍ୟ ସଂପର୍କରେ ପର୍ଯ୍ୟଟକମାନେ ଅଜ୍ଞ । ଆହୁରିମଧ୍ୟ ସବୁ ପର୍ଯ୍ୟଟନ ସ୍ଥଳୀ ଭ୍ରମଣ ନିମନ୍ତେ ଯାନବାହନ, ହୋଟେଲ ଓ ଆନୁସଙ୍ଗିକ ବ୍ୟବସ୍ଥା ବ୍ୟବସ୍ଥିତ ତଥା ଉନ୍ନତ ମାନର ନୁହେଁ । ପର୍ଯ୍ୟଟନ ସୂଚୀରେ ମାତ୍ର ଶହେଟି ମନ୍ଦିର, ସାତଟି ବେଳାଭୂମି, ଛଅଟି ପ୍ରାଚୀନ ମୂ□ି, ଚାରିଟି ଦୁର୍ଗ, ତିନୋଟି ସଂରକ୍ଷଣଗୃହ, ତିନୋଟି ହ୍ରଦ, ଚାରିଟି ଉଷ୍ଣପ୍ରସ୍ରବଣ, ନଅଟି ଜଳପ୍ରପାତ, ଚଉଦଟି ଅଭୟାରଣ୍ୟ, ଆଠଟି ପ୍ରାକୃତିକ ସୌନ୍ଦର୍ଯ୍ୟ ସ୍ଥଳୀ, ଏବଂ ଚଉଦଟି ଦ୍ୱୀପ ସୂଚିତ ହୋଇଛି । ପ୍ରାୟ କୋଡିଏଟି ପାନ୍ଥନିବାସ ମଧ୍ୟ ସୂଚିତ ହୋଇଛି । କିନ୍ତୁ ଏସବୁକୁ ଯିବା ରହିବା ଏବଂ ଅନ୍ୟାନ୍ୟ ଆନୁସଙ୍ଗିକ ସୁବିଧା ସଂପର୍କରେ ବିଶଷ ସୂଚନା ମିଳୁନାହିଁ । କେତେକ ପର୍ଯ୍ୟଟନ ସ୍ଥଳୀର ବିଶେଷ ଭାବେ ବିକାଶ କରାଯାଇନାହିଁ । ଭି□ିଭୂମି ସଂରଚନା ଓ ଏହାର ରକ୍ଷଣାବେକ୍ଷଣ ଉ□ମ ହୋଇନଥିବା ଯୋଗୁଁ ଅନେକ ସରକାରୀ ଆଶ୍ରୟସ୍ଥଳୀ ପରିତ୍ୟକ୍ତ ଅବସ୍ଥାରେ ରହିଛି । କର୍ଣ୍ଣାଟକ ପରି ହେଲିକପ୍‌ଟରର ବ୍ୟବସ୍ଥା ହୋଇଥିଲେ ଓଡିଶାର ଆଭ୍ୟନ୍ତରୀଣ ଅ□ଳକୁ ପର୍ଯ୍ୟଟକମାନେ ସୁବିଧାରେ ଯାଇପାରନ୍ତେ । ତଥାପି ଅନେକ ବିଦେଶୀ ପର୍ଯ୍ୟଟକ କୋରାପୁଟ, ସମ୍ବଲପୁର, ସୁନ୍ଦରଗଡ, କେନ୍ଦୁଝର ତଥା ମୟୁରଭଂଜର ଦୁର୍ଗମ ଆଦିବାସୀ ଅଂଚଳକୁ ପ୍ରାକୃତିକ ସୌନ୍ଦର୍ଯ୍ୟ ଉପଭୋଗ ନିମନ୍ତେ ଆସିଥାନ୍ତି । ତେବେ ସେମାନଙ୍କ ସଂଖ୍ୟା ନଗନ୍ୟ । ବେସରକାରୀ ସ୍ତରରେ ପର୍ଯ୍ୟଟନର ଅଭିବୃଦ୍ଧି ପାଇଁ ବିଶେଷ ଉଦ୍ୟମ ହୋଇପାରିନାହିଁ ।

ଓଡିଶାରେ ପ୍ୟାକେଜ ପର୍ଯ୍ୟଟନର ବିଭିନ୍ନ ବ୍ୟାଖ୍ୟା କରାଯାଇଛି ଏହାର ଶ୍ରେଣୀବିଭାଗ କରାଯାଇଛି । ସେଗୁଡିକ ମଧ୍ୟରୁ ଆଦିବାସୀ କ୍ଷେତ୍ର, ବନ୍ୟଜନ୍ତୁ, ବୁଦ୍ଧଧର୍ମ କ୍ଷେତ୍ର, ସ୍ୱର୍ଣ୍ଣ ତ୍ରିଭୁଜ, ଅଲିଭ ରିଡଲେ, ପର୍ବତାରୋହଣ, ଚିଲିକା ପର୍ଯ୍ୟଟନ ଇତ୍ୟାଦି ଉଲ୍ଲେଖଯୋଗ୍ୟ । ତେବେ ତରୁଣ ତଥା ବିଦେଶୀ ପର୍ଯ୍ୟଟକଙ୍କୁ ଆକୃଷ୍ଟ କରିବାକୁ ହେଲେ ବିଭିନ୍ନ ଆଧୁନିକ ବ୍ୟବସ୍ଥା ଆବଶ୍ୟକ, ପରିବେଶ ପରିଚ୍ଛନ୍ନତା ମଧ୍ୟ ଅପରିହାର୍ଯ୍ୟ । ଏସବୁ ଅଭାବ ଯୋଗୁଁ ଦେଶ ତଥା ବିଦେଶୀ ପର୍ଯ୍ୟଟକଙ୍କୁ ଓଡିଶା ଅନ୍ୟ ରାଜ୍ୟ ତୁଳନାରେ ବିଶେଷ ଭାବେ ଆକୃଷ୍ଟ କରିପାରିନାହିଁ । ସ୍ଥାନୀୟ ଅଧିବାସୀ ମଧ୍ୟ ଏ ଶିଳ୍ପର ସମୃଦ୍ଧି ଦ୍ୱାରା ଲାଭବାନ ହେବା ସଂପର୍କରେ ସଚେତନ ନୁହଁନ୍ତି । ସରକାରୀ ଓ ବେସରକାରୀ ଉଦ୍ୟମ ଅଭାବ ଯୋଗୁଁ ଅନେକ ସାଂସ୍କୃତିକ, ଭୌଗୋଳିକ, ପ୍ରାକୃତିକ ବିଭବରେ ପରିପୂର୍ଣ୍ଣ ଓଡିଶାରେ ପର୍ଯ୍ୟଟନ ଶିଳ୍ପର ଅଭିବୃଦ୍ଧି ହୋଇପାରିନାହିଁ । ଅବଶ୍ୟ ପ୍ରତ୍ୟେକ କ୍ଷେତ୍ରରେ ବ□ମାନ ବାର୍ଷିକ ଉତ୍ସବ ମାନ ଅନୁଷ୍ଠିତ ହେବା ଯୋଗୁଁ ସେଗୁଡିକର ସୂଚନା ମିଳିପାରୁଛି କିନ୍ତୁ ଭି□ିଭୂମି ଅଭାବରୁ ପର୍ଯ୍ୟଟନ ପାଇଁ ପ୍ରକୃଷ୍ଟ ହୋଇପାରୁନାହିଁ ।

ଆଲୋଚନା

ଭାରତର ପର୍ଯ୍ୟଟନ ଏକ୍ସନ ପ୍ଲାନ, ୨୦୦୨ରେ ପର୍ଯ୍ୟଟନ ନିୟମରେ ପରିଣତ ହୋଇଥିଲା । ଏହାର ଆଭିମୁଖ୍ୟ ଥିଲା ମୁଖ୍ୟତଃ କର୍ମ ଯୋଗାଣ ସୁଯୋଗ ସଂପ୍ରସାରଣ ଏବଂ ଜାତୀୟ ଅର୍ଥନୀତିର ଅଭିବୃଦ୍ଧି । ଏହା ଉଭୟ ଦେଶୀୟ ଓ ଆନ୍ତର୍ଜାତିକ ପର୍ଯ୍ୟଟକଙ୍କ ପାଇଁ ବିଶେଷ ପ୍ରୋତ୍ସାହନ ଥିଲା । ବିଭିନ୍ନ ବିଦେଶୀ କ୍ରୀଡା ଅନ୍ତର୍ଭୁକ୍ତ କରି ଗ୍ରାମା□ଳରେ ଏସବୁର ବିକାଶ ପାଇଁ ବ୍ୟବସ୍ଥା ହେଲା । ସେଗୁଡିକ ଦ୍ୱାରା ବିଦେଶୀ ତଥା ତରୁଣ ପର୍ଯ୍ୟଟକ ପର୍ବତାରୋହଣ, ରାଫ୍‌ଟିଂ ବରଫ ସ୍କେଟିଂ ଇତ୍ୟାଦି ପାଇଁ ଆକୃଷ୍ଟ ହୋଇଛନ୍ତି । କିନ୍ତୁ ଅତି ସୀମିତ କ୍ଷେତ୍ରରେ ଏସବୁ ରହିଛି । ଓଡିଶା ପରି ଅନେକ ଅ□ଳରେ ଏସବୁର ସୁବିଧା ଥିଲେ ମଧ୍ୟ ଆବଶ୍ୟକ ଉଦ୍ୟମ ଅଭାବରୁ ପର୍ଯ୍ୟଟନ କ୍ଷେତ୍ର ଅବହେଳିତ ରହିଛି ।

୨୦୦୨ରେ ପ୍ରଣୀତ ପର୍ଯ୍ୟଟନ ନୀତି ଗ୍ରାମ୍ୟ ଅର୍ଥନୀତିରେ ଅଭିବୃଦ୍ଧି ପାଇଁ ବିଶେଷ ଧ୍ୟାନ ଦେଇଛି । ଗ୍ରାମା□ଳରେ ଉପଲବ୍ଧ ବିଭିନ୍ନ କୁଟିର ଶିଳ୍ପ ସାମଗ୍ରୀ ବିପଣନ ନିମନ୍ତେ ୨୦୦୩-୦୪ ରେ ପ୍ରଣୀତ ଗ୍ରାମା□ଳ

ପର୍ଯ୍ୟଟନ ସ୍କିମରେ ଉଲ୍ଲେଖ ରହିଛି । ଏହାଦ୍ୱାରା ଏହିକ୍ଷେତ୍ର ବିଶେଷରେ ଗ୍ରାମାଞ୍ଚଳର ପାରଂପରିକ କାରିଗର ଆର୍ଥିକ ଭାବେ ଉପକୃତ ହେବା ଲକ୍ଷ୍ୟ ରହିଛି । କିନ୍ତୁ ଏସବୁ ସାମଗ୍ରୀର ବିପଣନ ହୋଇପାରୁନାହିଁ ବିଭିନ୍ନ କାରଣ ଯୋଗୁଁ ଏଥିପାଇଁ ବଜାର ସୃଷ୍ଟି ଏବଂ ବ୍ୟାପାରିକ ସଚେତନତା ଆବଶ୍ୟକ । ଏହାର ଅଭାବରେ ପାରଂପରିକ କାରିଗର ନିଜର କୁଟୀର ଶିଳ୍ପ ପ୍ରସ୍ତୁତ ସାମଗ୍ରୀର ଉଚିତ ମୂଲ୍ୟ ପାଉନାହିଁ । ତେଣୁ ଏ ଲକ୍ଷ୍ୟ ଏ ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ପୂରଣ ହୋଇପାରିନାହିଁ ।

ଜାତିସଂଘର ବିଶ୍ୱ ପର୍ଯ୍ୟଟନ ସଂସ୍ଥା ପର୍ଯ୍ୟଟନକୁ ଏକ ସୀମିତ ଅର୍ଥରେ ବ୍ୟାଖ୍ୟା କରିଛନ୍ତି । ଗୋଟିଏ ଦିନରୁ ଏକବର୍ଷ ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ନିଜ ବାସସ୍ଥାନରୁ ଦୂରରେ ରହି ଅବସର ବିନୋଦନ କରୁଥିବା ବ୍ୟକ୍ତିଙ୍କୁ ପର୍ଯ୍ୟଟକର ମାନ୍ୟତା ଦିଆଯାଇଛି । ଭାରତରେ ଅବସର ବିନୋଦନ ସହ ସ୍ୱାସ୍ଥ୍ୟ, ଧର୍ମ, ବ୍ୟାପାର, କ୍ରୀଡା, ପାରିବାରିକ ସଂପର୍କୀୟଙ୍କ ସହ ଅବକାଶ ଇତ୍ୟାଦି ପାଇଁ ଭ୍ରମଣ କରୁଥିବା ବ୍ୟକ୍ତିଙ୍କୁ ପର୍ଯ୍ୟଟକ ଭାବେ ଗ୍ରହଣ କରାଯାଇଛି । ପର୍ଯ୍ୟଟକଙ୍କ ସଂଖ୍ୟା ଏସବୁ ପରିପ୍ରେକ୍ଷୀରେ ଗଣନା କରାଯାଉଥିବାରୁ ଆଭ୍ୟନ୍ତରୀଣ ଭ୍ରମଣକାରୀଙ୍କ ସଂଖ୍ୟା ଅଧିକ । ତେଣୁ ବିଦେଶୀ ମୁଦ୍ରା ଉପାର୍ଜନ ଏହାଦ୍ୱାରା ବିଶେଷ ଭାବେ ବୃଦ୍ଧି ପାଇନାହିଁ ।

ପ୍ରତ୍ୟେକ ରାଜ୍ୟର ପର୍ଯ୍ୟଟନ ବିଭାଗ ସ୍ୱରାଜ୍ୟକୁ ଆସୁଥିବା ପର୍ଯ୍ୟଟକଙ୍କ ସଂଖ୍ୟାର ହିସାବ ରଖିଥାଏ । ସେମାନଙ୍କ ମଧ୍ୟରୁ ଷାଠିଏ ପ୍ରତିଶତ ନିଜ ବନ୍ଧୁବାନ୍ଧବ ନିକଟକୁ ଆସିଥାନ୍ତି । ଏହିପ୍ରକାର ସାମାଜିକ ପର୍ଯ୍ୟଟନକୁ ବାଦ ଦେଲେ ଆଭ୍ୟନ୍ତରୀଣ ପର୍ଯ୍ୟଟକଙ୍କ ମଧ୍ୟରୁ ପ୍ରାୟ ୩୪ ପ୍ରତିଶତ ତୀର୍ଥଯାତ୍ରୀ ବିଶେଷ କରି ଓଡିଶାରେ । କେବଳ ଅବସର ବିନୋଦନ ପାଇଁ ପର୍ଯ୍ୟଟନ କରୁଥିବା ଲୋକଙ୍କ ସଂଖ୍ୟା କୋଡିଏ ପ୍ରତିଶତରୁ ଊଣା । ବିଦେଶୀ ପର୍ଯ୍ୟଟକ ଏହି ଶ୍ରେଣୀଭୁକ୍ତ ହୋଇଥିବାରୁ ଆମର ବିଦେଶୀ ମୁଦ୍ରା ଅର୍ଜନ ବିଶେଷ ବୃଦ୍ଧି ପାଇନାହିଁ । ତଥାପି ଘରୋଇ ଉତ୍ପାଦର ପ୍ରାୟ ଛଅ ଶତାଂଶ ପର୍ଯ୍ୟଟନ ଶିଳ୍ପ ଯୋଗାଉଛି ଏବଂ ପ୍ରାୟ ସାତ ପ୍ରତିଶତ କର୍ମନିଯୁକ୍ତି ଏହାଦ୍ୱାରା ସମ୍ଭବ ହୋଇପାରିଛି । କିନ୍ତୁ ଏପରି ପରିସଂଖ୍ୟାନ ଯୋଗୁଁ ପର୍ଯ୍ୟଟନ ଶିଳ୍ପ ସହିତ ସଂଶ୍ଲିଷ୍ଟ ଅନେକ ସେବାକୁ ରିହାତି ମିଳିଛି । କହିବା ବାହୁଲ୍ୟ ଯେ ଆମ ଦେଶକୁ ଆସୁଥିବା ବିଦେଶୀ ପର୍ଯ୍ୟଟକଙ୍କ ସଂଖ୍ୟା ପ୍ୟାରିସ୍ କିମ୍ବା ଆମଷ୍ଟରଡମ୍ ପର୍ଯ୍ୟଟନ କରୁଥିବା ମାସିକ ପର୍ଯ୍ୟଟକଙ୍କ ସଂଖ୍ୟାଠାରୁ ଊଣା ।

ଭାରତକୁ ବିଦେଶୀ ପର୍ଯ୍ୟଟକ ଆସିଥାନ୍ତି ସୀମିତ ବ୍ୟୟ, ଉତ୍ତମ ପାଣିପାଗ, ଶସ୍ତା ପାନୀୟ ତଥା ଆଧ୍ୟାତ୍ମିକ ବିକାଶ ପାଇଁ । ଏସବୁ ସଂପର୍କରେ ପୂର୍ବରୁ ଆସିଥିବା ପର୍ଯ୍ୟଟକଙ୍କ ନିକଟରୁ ସେମାନେ ତଥ୍ୟ ଆହରଣ କରନ୍ତି । ଅନ୍ୟଥା ୟୁରୋପବାସୀ ଭାରତ ଆସିବାକୁ ପସନ୍ଦ କରନ୍ତି ନାହିଁ । କାରଣ ସେ ମହାଦେଶରେ ଅବସର ବିନୋଦନ ନିମନ୍ତେ ଭିତ୍ତିଭୂମି ପ୍ରଚୁର ତଥା ସ୍ୱଳ୍ପ ବ୍ୟୟରେ ମିଳିଥାଏ । ସାଂସ୍କୃତିକ ସାମ୍ୟ ଏହାର ଅନ୍ୟ ଏକ କାରଣ । ଏସିଆ ମହାଦେଶରେ ସାଧାରଣତଃ ମାଲେସିଆ, ଥାଇଲାଣ୍ଡ, ଶ୍ରୀଲଙ୍କା ଓ ସିଙ୍ଗାପୁର, ୟୁରୋପୀୟ ତଥା ଅଷ୍ଟ୍ରେଲିଆବାସୀଙ୍କୁ ଆକୃଷ୍ଟ କରିଥାଏ । ଭାରତ ପରି ଅନାଗ୍ରହ ଏହାର ପ୍ରଦୂଷିତ ପରିବେଶ, ଅବ୍ୟବସ୍ଥିତ ଭିତ୍ତିଭୂମି ଏବଂ ଅନାକର୍ଷଣୀୟ ପାରିପାର୍ଶ୍ୱିକ ଦୃଶ୍ୟ । ଅସ୍ୱାସ୍ଥ୍ୟକର ପରିବେଶ ଏହାର ମୁଖ୍ୟ କାରଣ । ବର୍ତ୍ତମାନ ମହିଳାଙ୍କ ସୁରକ୍ଷା ଆଉ ଏକ ପ୍ରତିବନ୍ଧକ ସୃଷ୍ଟି କରିଛି । ଗୋଆ ଓ କେରଳ ବ୍ୟତୀତ ଅନ୍ୟରାଜ୍ୟ ପର୍ଯ୍ୟଟକଙ୍କୁ ବିଶେଷ ଆକୃଷ୍ଟ କରିନାହିଁ ।

କେତେକ ଐତିହାସିକ କୀର୍ତ୍ତିମାନ ନିକଟରେ ଶିଳ୍ପାଞ୍ଚଳମାନ ଗଢି ଉଠିଥିବା ଯୋଗୁଁ ସେଗୁଡିକର ପ୍ରାକୃତିକ ସୌନ୍ଦର୍ଯ୍ୟ ନଷ୍ଟ ହୋଇଛି । ଭୁବନେଶ୍ୱରର ମନ୍ଦିର, ତାଜମହଲ ମୀନାକ୍ଷୀ ମନ୍ଦିର ଇତ୍ୟାଦିର ସୌନ୍ଦର୍ଯ୍ୟ ଏହାଦ୍ୱାରା କ୍ଷୁର୍ଣ୍ଣ ହୋଇଛି । ଏସବୁର ପ୍ରାକୃତିକ ପରିବେଶ ଅଧିକ ସୁସଂହତ ହୋଇପାରିବ ଯଦି ଏହାକୁ ନଷ୍ଟ କରୁଥିବା ଶିଳ୍ପ ନିର୍ମାଣ ପାଇଁ ଅନୁମତି ଦିଆଯିବ ନାହିଁ । କିନ୍ତୁ ତୁଳନାତ୍ମକ ଭାବେ ଆର୍ଥିକ ଅଭିବୃଦ୍ଧି ଅନୁଧ୍ୟାନ କରି ରାଜ୍ୟ ସରକାରମାନେ ଏଥିପ୍ରତି ଉଦାସୀନ ଅଛନ୍ତି ।

ଶେଷକଥା

ଏହିସବୁ କାରଣରୁ ପ୍ରାକୃତିକ ଓ ସାଂସ୍କୃତିକ ବିଭବ ପରିପୂର୍ଣ୍ଣ ଏହି ବିଶାଳ ଦେଶର ପର୍ଯ୍ୟଟନ ବିଶେଷ ସମୃଦ୍ଧ ହୋଇପାରିନିହିଁ । ତେବେ ଏହାକୁ ଅଧିକ ବ୍ୟବସ୍ଥିତ କରିବାପାଇଁ ସରକାର କେତେକ ପଦକ୍ଷେପ ନେଇଛନ୍ତି । ସେଥିମଧ୍ୟରୁ ଭିଜା ବା ପ୍ରବେଶ ଅନୁମତି ବ୍ୟବସ୍ଥା କୋହଳ ଅନ୍ୟତମ । ସାଧାରଣତଃ ଭାରତକୁ ଆସୁଥିବା ବିଦେଶୀମାନଙ୍କୁ ସେମାନଙ୍କ ଦେଶରେ ରହିଥିବା ଭାରତୀୟ ଦୂତାବାସ ମାଧ୍ୟମରେ ଅନୁମତି ମିଳିଥାଏ । କିନ୍ତୁ ଭୁଟାନ, ନେପାଳ ଓ ମାଳଦ୍ୱୀପ ଭ୍ରମଣ ନିମନ୍ତେ ଏହା ଆବଶ୍ୟକ ନୁହେଁ । ଆଫଗାନିସ୍ତାନ, ଆର୍ଜେଣ୍ଟିନା, ବଙ୍ଗଳାଦେଶ, କୋରିଆ ଗଣତନ୍ତ୍ର, ଜାମାଇକା, ମରିସସ୍, ଓ ମଂଗୋଲିଆ , ନେପାଳ, ଦକ୍ଷିଣ ଆଫ୍ରିକା ଓ ଉରୁଗୁଏର

ଅବଶିଷ୍ଟାଂଶ ୫୧ପୃଷ୍ଠାରେ

ପର୍ଯ୍ୟଟନ ଶିଳ୍ପ ଓ ଅର୍ଥନୀତି

• ବିନୋଦ

କୌଣସି ରାଷ୍ଟ୍ରର ଅର୍ଥନୈତିକ ଅଭିବୃଦ୍ଧି କ୍ଷେତ୍ରରେ ପର୍ଯ୍ୟଟନର ଭୂମିକା ଗୁରୁତ୍ୱପୂର୍ଣ୍ଣ। ଜନସଂଖ୍ୟା ବୃଦ୍ଧି ସହ ପର୍ଯ୍ୟଟନସ୍ଥଳୀର ବିକାଶ ଯୋଗୁ ରାଜସ୍ୱ ଆଦାୟ ପରିମାଣ ବୃଦ୍ଧି ପାଉଛି। ଯେଉଁ ଦେଶ ପର୍ଯ୍ୟଟନ ଶିଳ୍ପ କ୍ଷେତ୍ରରେ ଯେତେ ଅଧିକ ଆଗ୍ରହୀ ସେହି ରାଷ୍ଟ୍ରର ବୈଦେଶିକ ମୁଦ୍ରା ଆୟ ପରିମାଣ ମଧ୍ୟ ଅଧିକ। ପ୍ରତି ରାଜ୍ୟରେ ଶତାଧିକ ପର୍ଯ୍ୟଟନ ସ୍ଥଳୀ ରହିଛି। ଅଧିକାଂଶ ସ୍ଥଳୀ ଐତିହାସିକ ଦୃଷ୍ଟିରୁ ଗୁରୁତ୍ୱପୂର୍ଣ୍ଣ ହୋଇଥିବା ବେଳେ ସେଗୁଡିକର ସଂରକ୍ଷଣର ଯଥେଷ୍ଟ ଆବଶ୍ୟକତା ରହିଛି। ପ୍ରତିବର୍ଷ ରାଜ୍ୟ ଓ ଦେଶକୁ ବିଦେଶୀ ଯାତ୍ରୀଙ୍କ ଆଗମନ ବୃଦ୍ଧି ପାଇଥାଏ। ଏହା ଯୋଗୁ ସଡକ ପରିବହନ କ୍ଷେତ୍ରରେ ଲାଭ ପରିଲକ୍ଷିତ ହେଉଥିବା ବେଳେ ବିମାନ, ରେଳ, ଜଳପଥ ଆଦିରେ ଆୟ ମଧ ବୃଦ୍ଧି ପାଇଥାଏ। ବିଶେଷ କରି ଶାନ୍ତିର ବା□ା ପ୍ରଦାନ କରୁଥିବା ଐତିହାସିକ ସ୍ଥଳୀଗୁଡିକ କେବଳ ପର୍ଯ୍ୟଟନ ଦୃଷ୍ଟିରୁ ଗୁରୁତ୍ୱପୂର୍ଣ୍ଣ ନୁହନ୍ତି ବରଂ ବିଶ୍ୱରେ ଶାନ୍ତି ପ୍ରତିଷ୍ଠା, ଶାନ୍ତିପୂର୍ଣ୍ଣ ସହାବସ୍ଥାନ, ଭାତୃତ୍ୱପୂର୍ଣ୍ଣ ସମ୍ପର୍କ ପ୍ରତିଷ୍ଠା କ୍ଷେତ୍ରରେ ଗୁରୁତ୍ୱପୂର୍ଣ୍ଣ ଭୂମିକା ନିର୍ବାହ କରିଥାନ୍ତି।

ପର୍ଯ୍ୟଟନ ଶିଳ୍ପର ବିକାଶକୁ ସମସ୍ତ ପ□ବାର୍ଷିକ ଯୋଜନାରେ ଗୁରୁତ୍ୱ ଦିଆଯାଇଛି। ବିଶେଷ କରି ଦ୍ୱିତୀୟ ପ□ବାର୍ଷିକ ଯୋଜନାରେ ୧୯୫୬ରେ ପର୍ଯ୍ୟଟନକୁ ସର୍ବାଧିକ ଗୁରୁତ୍ୱ ଦିଆଯାଇଥିଲା। ସେହିପରି ତୃତୀୟ ପ□ବାର୍ଷିକ ଯୋଜନାରେ ମଧ ଏଥିପ୍ରତି ଅଧିକ ଦୃଷ୍ଟି ଦିଆଯାଇଥିବା ବେଳେ ଷଷ୍ଠ ପ□ବାର୍ଷିକ ଯୋଜନା ଥିଲା ଦିଗନ୍ତ ବିସ୍ତାରୀ। ଏହି ଯୋଜନାରେ ପର୍ଯ୍ୟଟନକୁ ସାମାଜିକ ବିକାଶ ଓ ଅର୍ଥନୈତିକ ଅଭିବୃଦ୍ଧି ସକାଶେ ଗ୍ରହଣ କରାଯାଇଥିଲା ଏବଂ ପର୍ଯ୍ୟଟନ ଭି□ଭୂମିର ବିକାଶ ଉପରେ ପ୍ରାଥମିକତା ପ୍ରଦାନ କରାଯାଇଥିଲା। ତେବେ ୧୯୮୦ ଦଶକରେ ହିଁ ପର୍ଯ୍ୟଟନ ଶିଳ୍ପର ଯଥେଷ୍ଟ ବିକାଶ ସମ୍ଭବ ହୋଇଥିଲା। ସରକାର ଅନେକ ଗୁରୁତ୍ୱପୂର୍ଣ୍ଣ ପଦକ୍ଷେପ ନେବା ସହ ଏକ ଜାତୀୟ ପର୍ଯ୍ୟଟନ ନୀତି

ପ୍ରସ୍ତୁତ କରିଥିଲେ ଯାହାକୁ ୧୯୮୨ରେ ଘୋଷଣା କରାଯାଇଥିଲା। ପରେ ୧୯୮୮ରେ ପର୍ଯ୍ୟଟନ ସଂକ୍ରାନ୍ତ ଜାତୀୟ କମିଟି ଗଠିତ ହୋଇଥିଲା। ପର୍ଯ୍ୟଟନ ଶିଳ୍ପର ଅଭିବୃଦ୍ଧି ହେବା ପାଇଁ ୧୯୯୨ରେ ଜାତୀୟ ଆକ୍ସନ ପ୍ଲାନ ପ୍ରସ୍ତୁତ ହୋଇଥିଲା। ସେହିପରି ୧୯୯୬ରେ ପର୍ଯ୍ୟଟନର ବିକାଶ ସଂକ୍ରାନ୍ତ ଏକ ଜାତୀୟ କାର୍ଯ୍ୟକ୍ରମ ନିର୍ଦ୍ଧାରିତ ହୋଇଥିଲା ଏବଂ ୧୯୯୭ରେ ତିଆରି ହୋଇଥିଲା ପର୍ଯ୍ୟଟନ ସଂକ୍ରାନ୍ତ ଜାତୀୟ ନୀତି। ପର୍ଯ୍ୟଟନ ଶିଳ୍ପର ବିକାଶ କେବଳ ସରକାର ଚାହିଁଲେ ହେବ ନାହିଁ ବରଂ ରାଜ୍ୟ ସରକାର, ରାଷ୍ଟ୍ରାୟ□ ଉଦ୍ୟୋଗ, ସର୍ବସାଧାରଣ, ସ୍ଥାନୀୟ କ□ୃପକ୍ଷ ପ୍ରମୁଖ ଚାହିଁଲେ ହିଁ ପର୍ଯ୍ୟଟନ କ୍ଷେତ୍ରର ବିକାଶ ସମ୍ଭବ ହେବ। ବିଶେଷ କରି ପ□ାୟତିରାଜ ପ୍ରତିଷ୍ଠାନ ଜରିଆରେ ପର୍ଯ୍ୟଟନ କ୍ଷେତ୍ରର ବିକାଶ ଉପରେ ଗୁରୁତ୍ୱ ଦିଆଯିବା ଆବଶ୍ୟକ।

ପର୍ଯ୍ୟଟନର ବିକାଶ ଜରିଆରେ ସ୍ଥାନୀୟ ଅ□ଳର ଅର୍ଥନୈତିକ ଅଭିବୃଦ୍ଧି ସମ୍ଭବ ହେବ। ଏହା ଯୋଗୁ ସ୍ଥାନୀୟ ଯୁବକ ନିଯୁକ୍ତି ପାଇବା ସହ ଭି□ିଭୂମିର ବିକାଶ ସମ୍ଭବ ହୋଇପାରିବ। ପର୍ଯ୍ୟଟନ ଜରିଆରେ ସଡକ, ଶିକ୍ଷାନୁଷ୍ଠାନ, ହୋଟେଲ ଆଦି ଶିଳ୍ପର ବିକାଶ ମଧ ସମ୍ଭବ ହେବ।

ପର୍ଯ୍ୟଟନ ଶିଳ୍ପର ବିକାଶ ସକାଶେ ସରକାର ୧୯୬୬ରେ ପର୍ଯ୍ୟଟନ ବିକାଶ ନିଗମ ପ୍ରତିଷ୍ଠା କରିଥିଲେ। ଏହି ନିଗମର ଆଭିମୁଖ୍ୟ ଥିଲା ଦେଶର ବିଭିନ୍ନ ପ୍ରମୁଖ ପର୍ଯ୍ୟଟନସ୍ଥଳୀର ବିକାଶ ଏବଂ ଭି□ିଭୂମି ପ୍ରତିଷ୍ଠା। ସେହିପରି ପର୍ଯ୍ୟଟନ କ୍ଷେତ୍ରକୁ ଯେପରି ଅଧିକରୁ ଅଧିକ ପାଣ୍ଠି ଆସିପାରିବ ସେଥିଲାଗି ଗଠିତ ହୋଇଥିଲା ପର୍ଯ୍ୟଟନ ଅର୍ଥ ନିଗମ। ସମ୍ପ୍ରତି ଦେଶରେ ୨୧ଟି ସରକାରୀ ପରିଚାଳିତ ହୋଟେଲ ମ୍ୟାନେଜମେ□ ଆଣ୍ଡ କ୍ୟାଟରିଂ ଟେକ୍ନୋଲୋଜି ଇନଷ୍ଟିଚ୍ୟୁଟ ରହିଥିବା ବେଳେ ୧୪ଟି ଫୁଡ କ୍ରାଫ୍ଟ ଇନଷ୍ଟିଚ୍ୟୁଟ ରହିଛି। ଭାରତରେ ପର୍ଯ୍ୟଟନ ଶିଳ୍ପର ବିକାଶ ଲାଗି ଏହି ପ୍ରତିଷ୍ଠାନ କ□ବ୍ୟ ସମ୍ପାଦନ କରୁଛନ୍ତି।

ଭାରତ ପରି ରାଷ୍ଟ୍ରରେ ପ୍ରତିଦିନ କିଛି ନା କିଛି ଘଟଣା ଘଟିଥାଏ ଯାହାକି ଆହ୍ୱାନ ସୃଷ୍ଟି କରିଥାଏ। ଏକ୍ଷେତ୍ରରେ ପର୍ଯ୍ୟଟନ କ୍ଷେତ୍ର ପ୍ରତି ମଧ ବହୁ ବିପଦ ଆସିଥାଏ। ଭାରତର ପ୍ରତିଟି ମେଟ୍ରୋ ଆତଙ୍କବାଦୀଙ୍କ ନଜରରେ ରହିଛି। ସେମାନଙ୍କ ହୀନ ମାନସିକତା ଯୋଗୁ ପ୍ରତି ମେଟ୍ରୋରେ ପ୍ରତିବର୍ଷ କିଛି ନା କିଛି ଘଟଣା ଘଟିଥାଏ ଯାହା ବିଶ୍ୱ ସମୁଦାୟର ଦୃଷ୍ଟି ଆକର୍ଷଣ କରିଥାଏ। ଦିଲ୍ଲୀ, ମୁମ୍ବାଇ, କୋଲକାତା, ଚେନ୍ନାଇ ଆଦି ସହର ବିଶ୍ୱସ୍ତରୀୟ ମାନ୍ୟତା ଲାଭ କରିଥିବା ବେଳେ ଏହି ସହରଗୁଡିକର ଅର୍ଥନୀତିକୁ ଦୋହଲାଇ ଦେବା ପାଇଁ ଅନେକ ସମୟରେ ଆତଙ୍କବାଦୀ ଶକ୍ତି ଚେଷ୍ଟିତ ଥାନ୍ତି। ଏହାର ପ୍ରଭାବ ସାଧାରଣତଃ ପର୍ଯ୍ୟଟନ ଉପରେ ପଡିଥାଏ। ତେଣୁ ସହରଗୁଡିକ ଯେପରି ଆତଙ୍କବାଦୀଙ୍କ ଟାର୍ଗେଟରେ ରହିବ ନାହିଁ ଏବଂ ପର୍ଯ୍ୟଟନସ୍ଥଳୀଗୁଡିକର ଉଚିତ ସୁରକ୍ଷା କରାଯାଇପାରିବ ସେଥିଲାଗି ଦୃଷ୍ଟି ନିବଦ୍ଧ କରିବାର ଆବଶ୍ୟକତା ରହିଛି।

ଭାରତର ଇତିହାସ ଅତ୍ୟନ୍ତ ରୋମା□କର । ହଜାର ହଜାର ବର୍ଷ ଧରି ବିଦେଶୀ ଶକ୍ତିଙ୍କ ଦ୍ୱାରା ଏହା ଶାସିତ ହୋଇଆସିଛି। ଏହା ସ□େ ଏହାର ଐତିହ୍ୟ, କୀ□ିରାଜି, ଐତିହାସିକ ଘଟଣାବଳୀ ଉପରେ ବିଶ୍ୱ ସମୁଦାୟର ଦୃଷ୍ଟି ରହିଛି। ପରମ୍ପରା, ଏତିହ୍ୟ, ଯୁଦ୍ଧ, ଶାନ୍ତି ଆଦିର ସ୍ମାରକୀସ୍ଥଳ ଭାରତରେ ରହିଥିବା ବେଳେ ଏହାକୁ ଦେଖିବା ଲାଗି ପ୍ରତିଦିନ ହଜାର ହଜାର ପର୍ଯ୍ୟଟକ ଭାରତ ଆସିଥାନ୍ତି। ଗୋଟିଏ ରାଜ୍ୟରୁ ଅନ୍ୟ ଗୋଟିଏ ରାଜ୍ୟକୁ ବି ଯାତ୍ରୀମାନଙ୍କ ଯିବା ଆସିବା ଚାଲିଥାଏ। ଏହା ଯୋଗୁ ପର୍ଯ୍ୟଟନ କ୍ଷେତ୍ର ବହୁଳ ଲାଭବାନ ହୋଇଥାଏ। ଏହା ସହ ପର୍ଯ୍ୟଟନ କ୍ଷେତ୍ର, ରେଳବାଇ, ହୋଟେଲ ଆଦି କ୍ଷେତ୍ରର ବିକାଶ ମଧ ସାଧିତ ହୋଇଥାଏ। ଯୋଗ, ଆୟୁର୍ବେଦ, ପ୍ରାକୃତିକ ଚିକିତ୍ସା କେନ୍ଦ୍ରଗୁଡିକ ମଧ ପର୍ଯ୍ୟଟକମାନଙ୍କ ଆକର୍ଷଣର କେନ୍ଦ୍ର ହୋଇଥାନ୍ତି।

ଅପରପକ୍ଷେ ଭାରତୀୟ ପର୍ଯ୍ୟଟନର ବିକାଶର ଅନ୍ୟତମ କାରଣ ହେଉଛି ହସ୍ତଶିଳ୍ପ, ଅଳଙ୍କାର ଶିଳ୍ପ, ଚମଡା ଶିଳ୍ପ, କାର୍ପେଟ ଶିଳ୍ପ, ପିତଳ, କାଷ୍ଠ, ଶିଙ୍ଗ ଶିଳ୍ପ ଇତ୍ୟାଦି। ଏହି ଶିଳ୍ପଗୁଡିକ ଜରିଆରେ ହଜାର ହଜାର ଶିଳ୍ପୀ ବ□ିବାର ମାର୍ଗ ଲାଭ କରିଥିବା ବେଳେ ପର୍ଯ୍ୟଟନ ଶିଳ୍ପ ପାଇଁ ଏହି କ୍ଷେତ୍ରଗୁଡିକର ଭୂମିକା ଗୁରୁତ୍ୱପୂର୍ଣ୍ଣ ହୋଇଥାଏ। ତେଣୁ ଦେଶରେ ପର୍ଯ୍ୟଟନ ଶିଳ୍ପର ବିକାଶ ପାଇଁ ଭି□ିଭୂମିର ବିକାଶ ସହ ଉପରୋକ୍ତ କ୍ଷେତ୍ରଗୁଡିକର ବିକାଶ ପ୍ରତି ଧାନ ଦିଆଗଲେ ଏହି କ୍ଷେତ୍ରର ବିକାଶ ସମ୍ଭବ ହୋଇପାରିବ।

ଭାରତୀୟ ସମାଜରେ ସାଧାରଣତଃ ଆଭ୍ୟନ୍ତରୀଣ ପର୍ଯ୍ୟଟନର ଭୂମିକା ସବୁଠାରୁ ଗୁରୁତ୍ୱପୂର୍ଣ୍ଣ। ଆକଳନରୁ ଜଣାଯାଇଛି ଯେ, ଗତ ୧୦ ବର୍ଷ ମଧରେ ଭାରତୀୟ ପର୍ଯ୍ୟଟନ ଶିଳ୍ପର ବିକାଶ ଅଭୁତପୂର୍ବ ହୋଇଛି। ୧୯୯୦ରେ ଦେଶରେ ମୋଟ ପର୍ଯ୍ୟଟକ ସଂଖ୍ୟା ୬୭ ନିୟୁତ ଥିବା ବେଳେ ୧୯୯୮ରେ ଏହି ସଂଖ୍ୟା ବୃଦ୍ଧି ପାଇ ହୋଇଥିଲା ୧୬୭ ନିୟୁତ। ଏହି ଅଭିବୃଦ୍ଧି

ହାର ଥିଲା ୧୨.୮ ପ୍ରତିଶତ ।

ସ୍ୱାଧୀନତା ପରଠାରୁ ଦେଶରେ ପର୍ଯ୍ୟଟନ ଶିଳ୍ପର ଉଲ୍ଲେଖନୀୟ ଅଭିବୃଦ୍ଧି ଘଟିଛି । ୧୯୫୧ରେ ଦେଶରେ ପର୍ଯ୍ୟଟକ ସଂଖ୍ୟା ଥିଲେ ମାତ୍ର ୧୭ହଜାର । ମାତ୍ର ୧୯୯୮ରେ ଏହି ସଂଖ୍ୟା ବୃଦ୍ଧି ପାଇ ହୋଇଥିଲା ୧୬୭ ନିୟୁତ । ୧୯୫୧ରେ ପର୍ଯ୍ୟଟନ ଶିଳ୍ପରୁ ଆଦାୟ ହୋଇଥିଲା ମାତ୍ର ୭.୭ କୋଟି ଟଙ୍କା । ମାତ୍ର ୧୯୯୮ରେ ଆଦାୟ ହୋଇଥିଲା ୧୧୫୪୦ କୋଟି ଟଙ୍କା ।

ନିଯୁକ୍ତି ସୃଷ୍ଟି କ୍ଷେତ୍ରରେ ପର୍ଯ୍ୟଟନର ଭୂମିକା ଗୁରୁତ୍ୱପୂର୍ଣ୍ଣ । ୧୯୯୮-୯୯ରେ ଏହି କ୍ଷେତ୍ରରେ ୧୪.୭୯ ନିୟୁତ ନିଯୁକ୍ତି ସୃଷ୍ଟି ହୋଇଥିବା ବେଳେ ୨୦୦୪-୦୫ରେ ପ୍ରାୟ ୧୦କୋଟି ନିଯୁକ୍ତି ସୃଷ୍ଟି ହୋଇଥିବା ଜଣାଯାଇଛି । ସେହିପରି ପର୍ଯ୍ୟଟନ କ୍ଷେତ୍ରରୁ ବୈଦେଶିକ ମୁଦ୍ରା ଆୟ ପରିମାଣ ମଧ ବୃଦ୍ଧି ପାଇଥାଏ । ୧୯୯୮-୯୯ରେ ପର୍ଯ୍ୟଟନ କ୍ଷେତ୍ରରୁ ୧୨୦୧୧ କୋଟି ଟଙ୍କା ଆୟ ହୋଇଥିବା ବେଳେ ୨୦୦୪-୦୫ରେ ୭୮ହଜାର କୋଟି ଟଙ୍କା ଆୟ ହୋଇଥିଲା । ସେହିପରି ଜିଡିପି ପାଇଁ ଏହାର ଅବଦାନ ବି କମ ନୁହେଁ । ଏଣୁ ପର୍ଯ୍ୟଟନର ବିକାଶ ସକାଶେ ପ୍ରତ୍ୟେକ ରାଜ୍ୟ ସରକାର ଓ କେନ୍ଦ୍ର ସରକାର ବ୍ୟାପକ ଦୃଷ୍ଟିଭଙ୍ଗୀ ପ୍ରକାଶ କରିବା ଜରୁରୀ ।

ଭାରତରେ ପର୍ଯ୍ୟଟନର ବିକାଶ ଦିଗରେ ଯଥେଷ୍ଟ ପଦକ୍ଷେପ ନିଆଯାଇଛି । ଦେଶରେ ୨୧ରୁ ଅଧିକ କ୍ଷେତ୍ରୀୟ କାର୍ଯ୍ୟାଳୟ ରହିଥିବା ବେଳେ ବିଦେଶରେ ୨୦ରୁ ଅଧିକ କାର୍ଯ୍ୟାଳୟ ରହିଛି । ପର୍ଯ୍ୟଟନର ବିକାଶ ସକାଶେ ଇଣ୍ଡିଆନ ଇନଷ୍ଟିଚ୍ୟୁଟ ଅଫ ଟୁରିଜମ ଆଣ୍ଡ ଟ୍ରାଭେଲ ମ୍ୟାନେଜମେ□, ନ୍ୟାସନାଲ କାଉନସିଲ ଫର ହୋଟେଲ ମ୍ୟାନେଜମେ□ ଆଣ୍ଡ କାଟରିଂ ଟେକ୍ନୋଲୋଜି, ଇଣ୍ଡିଆ ଟୁରିଜମ ଡେଭଲପମେ□ କର୍ପୋରେସନ, ଇଣ୍ଡିଆନ ଇନଷ୍ଟିଚ୍ୟୁଟ ଅଫ ସ୍କାଇଂ ଆଣ୍ଡ ମାଉ□ନିରିଂ, ନ୍ୟାସନାଲ ଇନଷ୍ଟିଚ୍ୟୁଟ ଅଫ ୱାଟର ସ୍ପୋର୍ଟସ ଆଦି ପ୍ରତିଷ୍ଠା କରାଯାଇଛି ।

ପର୍ଯ୍ୟଟନର ବିକାଶ ସକାଶେ ସରକାର ଅନେକ ନୀତିଗତ ପରିବ□ନ କରିଛନ୍ତି । ବୈଦେଶିକ ପୁଞ୍ଜିକୁ ନିୟନ୍ତ୍ରଣମୁକ୍ତ କରାଯାଇଥିବା ବେଳେ ଘରୋଇ ନିବେଶ ପରିମାଣ ବୃଦ୍ଧି କରିବା ପାଇଁ ଆୟକର ଛାଡ କରାଯାଇଛି । ୫୧ ପ୍ରତିଶତ ଯାଏ ବୈଦେଶିକ ପୁଞ୍ଜି ନିବେଶ କରିବା ଲାଗି ପଦକ୍ଷେପ ନିଆଯାଇଥିବାବେଳେ ୧୦୦ ପ୍ରତିଶତ ଏନଆରଆଇ ନିବେଶକୁ ଅନୁମତି ଦିଆଯାଇଛି । ଏହା ଯୋଗୁ ପର୍ଯ୍ୟଟନ କ୍ଷେତ୍ରରେ ରହିଥିବା ଆର୍ଥିକ ସଂକଟ ଦୂର ହୋଇପାରିଛି ।

ପର୍ଯ୍ୟଟନ ପରି ଏକ ବୃହତ କ୍ଷେତ୍ର ପ୍ରତି ଯଦି ସରକାର ଉପଯୁକ୍ତ ଦୃଷ୍ଟିଭଙ୍ଗୀ ପୋଷଣ ନ କରିବେ ତେବେ ଏହାର ବିକାଶ ସମ୍ଭବ ହୋଇପାରିବ ନାହିଁ । ଏଥିପାଇଁ ପ୍ରତ୍ୟେକ ପର୍ଯ୍ୟଟନ କ୍ଷେତ୍ରକୁ ଯେପରି ଅଧିକରୁ ଅଧିକ ଲୋକ ଆସିବେ ସେଥିପାଇଁ ଭି□ଭୂମିର ବିକାଶ ଉପରେ ଗୁରୁତ୍ୱ ଦେବାର ଆବଶ୍ୟକତା ରହିଛି । ସେହିପରି ରେଳ, ବିମାନ ସୁବିଧା କରାଗଲେ ଅନେକ ପର୍ଯ୍ୟଟନ କ୍ଷେତ୍ର ଆନ୍ତର୍ଜାତିକ ସ୍ତରରେ ଖ୍ୟାତି ଲାଭ କରିବା ସହ ପର୍ଯ୍ୟଟନ ଶିଳ୍ପ ଲାଗି ଭାରତକୁ ବୈଦେଶିକ ମୁଦ୍ରା ଯଥେଷ୍ଟ ମିଳିପାରିବ ବୋଲି ଆଶା କରାଯିବା ଯଥାର୍ଥ ।

ଭାରତରେ ପର୍ଯ୍ୟଟନ ଶିଳ୍ପର ବିକାଶ ଲାଗି ଅନେକ ପ୍ରକାର ଦୃଷ୍ଟି ଦେବାର ଆବଶ୍ୟକତା ରହିଛି । ସେଗୁଡିକ ହେଲା, ବିମାନ ସିଟ ସଂଖ୍ୟା ବୃଦ୍ଧି, ଟ୍ରେନର ଗତିପଥ ପର୍ଯ୍ୟଟନସ୍ଥଳୀ ଯାଏ ନେବା, ସଡକ ପଥର ବିକାଶ, ପର୍ଯ୍ୟଟନ ସ୍ଥଳୀ ସମ୍ପର୍କରେ ସବିଶେଷ ବିବରଣୀ ପ୍ରକାଶ, ଆନ୍ତର୍ଜାତିକ ସ୍ତରରେ ଭାରତର ପର୍ଯ୍ୟଟନସ୍ଥଳୀଗୁଡିକ ସମ୍ପର୍କରେ ବିଶଦ ବିବରଣୀ ପ୍ରସାର କରିବା, ବିଭିନ୍ନ ପର୍ଯ୍ୟଟନସ୍ଥଳୀଗୁଡିକ ମଧରେ ଯୋଗସୂତ୍ର ପ୍ରତିଷ୍ଠା କରିବା, ପର୍ଯ୍ୟଟନସ୍ଥଳୀଗୁଡିକରେ ରହିବା ବ୍ୟବସ୍ଥା କରିବା, ହୋଟେଲ ଶିଳ୍ପର ବିକାଶ କରିବା, ପର୍ଯ୍ୟଟକମାନଙ୍କୁ ଶୋଷଣମୁକ୍ତ କରିବା, ଐତିହ୍ୟସ୍ଥଳୀଗୁଡିକ ସମ୍ପର୍କରେ ଅଧିକ ଗବେଷଣା କରିବା, ଏଥିପାଇଁ କେନ୍ଦ୍ର ବଜେଟରେ ବ୍ୟବସ୍ଥା କରିବା, ରାଜ୍ୟ ଓ କେନ୍ଦ୍ର ମଧରେ ପର୍ଯ୍ୟଟନ ଶିଳ୍ପର ବିକାଶ ନିମନ୍ତେ ମିଳିତ ପଦକ୍ଷେପ ନେବା, ଘରୋଇ କ୍ଷେତ୍ରକୁ ଏଥିରେ ଅନ୍ତର୍ଭୁକ୍ତ କରିବା, ଗାଇଡମାନଙ୍କୁ ଉଚିତ ମାର୍ଗ ପ୍ରଦର୍ଶନ କରିବା ଇତ୍ୟାଦି ।

ଅନେକ ପର୍ଯ୍ୟଟନ ସ୍ଥଳୀ ଦୁର୍ଗମ ଇଲାକାରେ ରହିଛି । ସେଗୁଡିକ ସମ୍ପର୍କରେ ଏବେ ମଧ୍ୟ ପର୍ଯ୍ୟଟକମାନେ ଜାଣିବାର ସୁଯୋଗ ପାଇପାରୁନାହାନ୍ତି । ଏଥିପାଇଁ ଏହି ସ୍ଥଳୀଗୁଡିକ ଅବହେଳିତ ହୋଇ ରହିବା ସହ ସ୍ଥାନୀୟ ଅ□ଳର ବିକାଶ ସମ୍ଭବ ହୋଇପାରୁନାହିଁ । ଓଡ଼ିଶାରେ ଏପରି ଶତାଧିକ ପୀଠ/ସ୍ଥଳୀ ଆଦି ରହିଛି ଯାହାକୁ ଏଯାଏ ପର୍ଯ୍ୟଟନ ମାନଚିତ୍ରରେ ସ୍ଥାନ ଦିଆଇପାରିନାହିଁ । ସେହିପରି ଅନେକ ଐତିହାସିକ ଗ୍ରାମ, ପୀଠ, ସ୍ଥଳୀ, ସ୍ମାରକୀ ଆଦି ସମ୍ପର୍କରେ ଇତିହାସ ନୀରବ ରହିଛି । ଏଗୁଡିକର ବିକାଶ ଲାଗି କେନ୍ଦ୍ର ଓ ରାଜ୍ୟ ସରକାର ଉଦ୍ୟମ କଲେ ସମ୍ପୃକ୍ତ ଅ□ଳର ସାମାଜିକ ଓ ଆର୍ଥିକ ବିକାଶ ସମ୍ଭବ

ହୋଇପାରନ୍ତା ।

ଜନସଂଖ୍ୟାର ବିକାଶ ସହ ପର୍ଯ୍ୟଟନ ଶିଳ୍ପର ବିକାଶ ମଧ୍ୟ ଦ୍ରୁତଗତିରେ ବୃଦ୍ଧି ପାଇଥାଏ । ଏଣୁ ପର୍ଯ୍ୟଟନ ହେଉଛି ଏପରି ଏକ କ୍ଷେତ୍ର ଯାହାକି ଭାରତୀୟ ଜିଡିପି ପାଇଁ ଅନେକ ସହାୟତା ପ୍ରଦାନ କରିଥାଏ । ୧୯୫୦ରେ ଭାରତକୁ ମାତ୍ର ୨୫ ନିୟୁତ ପର୍ଯ୍ୟଟକ ଆସିଥିବା ବେଳେ ୧୯୮୦ରେ ୬୮୧ ନିୟୁତ ଓ ୨୦୦୦ରେ ୭୮୧ ନିୟୁତ ପର୍ଯ୍ୟଟକ ଆସିଥିଲେ । ଭାରତକୁ ଆନ୍ତର୍ଜାତିକ ପର୍ଯ୍ୟଟକଙ୍କ ସଂଖ୍ୟା ଧାରାବାହିକ ଭାବେ ବୃଦ୍ଧି ପାଇବାରେ ଲାଗିଛି । ଆନ୍ତର୍ଜାତିକ ପର୍ଯ୍ୟଟକଙ୍କ ଲାଗି ଦେଶରେ ପ୍ରାୟ ୧୦୦୦ ନିୟୁତ ଡଲାର ଆୟ ହୋଇଥାଏ । ଏସିଆ ଓ ପ୍ରଶାନ୍ତ ମହାସାଗରୀୟ ଅ□ଳକୁ ୧୮୧ ନିୟୁତ ବିଦେଶୀ ପର୍ଯ୍ୟଟକ ଆସିଥିବା ଜଣାଯାଏ ।

ଭାରତରେ ପର୍ଯ୍ୟଟକମାନଙ୍କ ଆଗମନ ବୃଦ୍ଧି ପାଇଁ ତତକାଳୀନ ବ୍ରିଟିଶ ସରକାର ମଧ୍ୟ ଉଦ୍ୟମ କରିଥିଲେ ଏବଂ ୧୯୪୬ରେ ଏଥିପାଇଁ ଗଠିତ ହୋଇଥିଲା ସାର ଜନ ସର୍ଜେ□ କମିଟି । ଏହି କମିଟି ଦିଲ୍ଲୀ, ବମ୍ବେ, ମାଡ୍ରାସ ଓ କଲିକତାରେ ଚାରୋଟି ଆ□ଳିକ କାର୍ଯ୍ୟାଳୟ ଖୋଲିବା ପାଇଁ ପ୍ରସ୍ତାବ ଦେଇଥିଲା । ସେହି ପ୍ରସ୍ତାବ ମଧ୍ୟ କାର୍ଯ୍ୟକାରୀ ହୋଇଥିଲା । ସେହିପରି ୧୯୪୯ରେ ଏକ ଟୁରିଷ୍ଟ ଟ୍ରାଫିକ ବ୍ରା□ ପ୍ରତିଷ୍ଠା କରିବା ପାଇଁ ପଦକ୍ଷେପ ନିଆଯାଇଥିଲା । ଏହାକୁ ଆଧାର କରି ୧ ମାର୍ଚ୍ଚ ୧୯୫୮ରେ ପରିବହନ ଓ ଯୋଗାଯୋଗ ମନ୍ତ୍ରଣାଳୟ ଅଧୀନରେ ଏକ ସ୍ୱତନ୍ତ୍ର ପର୍ଯ୍ୟଟନ ବିଭାଗ ଖୋଲାଯାଇଥିଲା । ୧୯୬୭ରେ ପର୍ଯ୍ୟଟନକୁ ପର୍ଯ୍ୟଟନ ଓ ବେସାମରିକ ବିମାନ ଚଳାଚଳ ମନ୍ତ୍ରଣାଳୟରେ ଅନ୍ତର୍ଭୁକ୍ତ କରାଯାଇଥିଲା ।

ପର୍ଯ୍ୟଟନ ଯୋଗୁ ହସ୍ତଶିଳ୍ପର ବିକାଶ ସମ୍ଭବ ହୋଇଥାଏ । କାରଣ ଅନେକ ପର୍ଯ୍ୟଟନ ସ୍ଥଳରେ ହସ୍ତଶିଳ୍ପର ଆଦର ଅଧିକ ଥାଏ । ଶାମୁକା,କାଷ୍ଠ, ପଥର, ଶିଙ୍ଗ, ପିତଳ, ରୁପା ଆଦିରେ ନିର୍ମିତ ହସ୍ତଶିଳ୍ପ ସାମଗ୍ରୀର ଆଦର ରହିଥାଏ । ଫଳରେ ଭାରତୀୟ ହସ୍ତଶିଳ୍ପ ଆନ୍ତର୍ଜାତିକ ସ୍ତରରେ ଖ୍ୟାତିଲାଭ କରିବା ସହ ସ୍ଥାନୀୟ ଲୋକଙ୍କ ଅର୍ଥନୈତିକ ବିକାଶରେ ଭୂମିକା ନିର୍ବାହ କରିଥାଏ ।

ଭାରତରେ ପର୍ଯ୍ୟଟନ ଶିଳ୍ପ ଯୋଗୁ ବାର୍ଷିକ ୧୦ ବିଲିୟନ ଡଲାରର ହସ୍ତଶିଳ୍ପ ସାମଗ୍ରୀ କେବଳ ବିଦେଶୀ ପର୍ଯ୍ୟଟକମାନେ କିଣିଥାନ୍ତି । ପର୍ଯ୍ୟଟନ ଯୋଗୁ କେବଳ ୨୦୦ କୋଟିଟଙ୍କାର ହସ୍ତଶିଳ୍ପ ସାମଗ୍ରୀର ବିକ୍ରି ହୋଇଥାଏ । ମହାରାଷ୍ଟ୍ରର ଔରାଙ୍ଗାବାଦ, ମଧ୍ୟପ୍ରଦେଶର ଖଜୁରାହୋ, ଓଡ଼ିଶାର ରଘୁରାଜପୁର କେବଳ ପର୍ଯ୍ୟଟନ ଶିଳ୍ପ ପାଇଁ ଗର୍ବିତ । ଆକଳନରୁ ଜଣାଯାଇଛି ଯେ, ଜିଡିପି ପାଇଁ ଭାରତୀୟ ପର୍ଯ୍ୟଟନର ଅବଦାନ ୪ ପ୍ରତିଶତ । ସେହିପରି ଏହି କ୍ଷେତ୍ର ଯୋଗୁ ୨୦ କୋଟି ନିଯୁକ୍ତି ସୃଷ୍ଟି ହୋଇଛି । ସମ୍ପ୍ରତି ପର୍ଯ୍ୟଟନ ଶିଳ୍ପ ଯୋଗୁ ଭାରତ ପ୍ରାୟ ୨୬୦୦ କୋଟି ଡଲାର ପାଇପାରୁଛି । ଭାରତରେ ପର୍ଯ୍ୟଟନ ଶିଳ୍ପର ଅଭିବୃଦ୍ଧି ହାର ବାର୍ଷିକ ୯.୪ ପ୍ରତିଶତ ହାରରେ ବୃଦ୍ଧି ପାଉଛି ଏବଂ ୨୦୦୯-୧୮ ମଧ୍ୟରେ ଭାରତ ବିଶ୍ୱର ଏକ ପ୍ରମୁଖ ପର୍ଯ୍ୟଟନ ସ୍ଥଳୀର ମାନ୍ୟତା ପାଇବ ବୋଲି ବିଶ୍ୱ ଭ୍ରମଣ ଓ ପର୍ଯ୍ୟଟନ ପରିଷଦ ପକ୍ଷରୁ କୁହାଯାଇଛି । ସମ୍ପ୍ରତି ଭାରତରେ ପର୍ଯ୍ୟଟନ ଶିଳ୍ପର ଯେଉଁ ଅଭିବୃଦ୍ଧି ଘଟୁଛି ତାହା ଅତୀତ ଇତିହାସରେ କେବେ ଦେଖାଯାଇ ନ ଥିଲା । ୨୦୧୯ ସୁଦ୍ଧା ଏହି କ୍ଷେତ୍ରରେ ସବୁଠାରୁ ବ୍ୟକ୍ତି କର୍ମନିଯୁକ୍ତି ସୁଯୋଗ ପାଇବେ ବୋଲି କୁହାଯାଇଛି । ଆକାଶମାର୍ଗ ପରିବହନ କ୍ଷେତ୍ରରେ ଭାରତ ମଧ୍ୟ ସଫଳ ହୋଇଛି ଏବଂ ବିଶ୍ୱ ସ୍ତରରେ ଏହାର ସ୍ଥାନ ୧୪ ରହିଛି । ୨୦୧୯ ସୁଦ୍ଧା ପର୍ଯ୍ୟଟନ ଶିଳ୍ପରେ ଭାରତ ନିଯୁକ୍ତି ଦେବା କ୍ଷେତ୍ରରେ ପ୍ରମୁଖ ରାଷ୍ଟ୍ରର ମାନ୍ୟତା ପାଇବ ।

ପର୍ଯ୍ୟଟନ ଶିଳ୍ପର ନକାରାତ୍ମକ ଦିଗ ହେଲା ପର୍ଯ୍ୟଟନ କ୍ଷେତ୍ରରେ ନାନା ପ୍ରକାର ବେଆଇନ କାର୍ଯ୍ୟକଳାପ ଚାଲିବା । ଏହା ଦ୍ୱାରା ଦେଶରେ ପର୍ଯ୍ୟଟନକୁ ଆଧାର କରି ବିଭିନ୍ନ ଦୁରାରୋଗ ବ୍ୟାପିପାରିବ । ବିଭିନ୍ନ ଧର୍ମର ପର୍ଯ୍ୟଟନ ସ୍ଥଳୀଗୁଡିକୁ ମଧ୍ୟ ସମାନ ଭାବେ ଗୁରୁତ୍ୱ ଦେବାର ଆବଶ୍ୟକତା ରହିଛି । ନଚେତ ଭାରତରେ ଧାର୍ମିକ ଅସହିଷ୍ଣୁତା ବୃଦ୍ଧି ପାଇବ ।

ଓଡ଼ିଶାର ସମସ୍ତ ଜିଲ୍ଲାରେ ଥିବା ଜାତୀୟ ଗୁରୁତ୍ୱସମ୍ପନ୍ନ ପର୍ଯ୍ୟଟନସ୍ଥଳୀର ସଂଖ୍ୟା ସହସ୍ରାଧିକ ହେବ । ଏଥିରୁ ଅନେକ ଆନ୍ତର୍ଜାତିକ ସ୍ତରର ସ୍ଥଳୀ ରହିଛି । ପୁଷ୍ପଗିରି, ଉଦୟଗିରି, ଖଣ୍ଡଗିରି, କୋଣାର୍କ, ପୁରୀ, ଲିଙ୍ଗରାଜ, ଜଉଗଡ ଆଦି ବିଶ୍ୱ ପର୍ଯ୍ୟଟନ ମାନଚିତ୍ରରେ ଯଥେଷ୍ଟ ସୁନାମ ରଖିଛି । ଏଣୁ ଏହି ସ୍ଥାନଗୁଡିକର ବହୁଳ ବିକାଶ ଆବଶ୍ୟକତା ରହିଛି । ପର୍ଯ୍ୟଟନସ୍ଥଳୀର ଐତିହ୍ୟ ସମ୍ପର୍କରେ ଅନେକ ଗବେଷଣା କରାଯିବାର ଆବଶ୍ୟକତା ଥିବା ବେଳେ ପର୍ଯ୍ୟଟନସ୍ଥଳୀଗୁଡିକର ବିକାଶ ପାଇଁ ସ୍ଥାନୀୟ ଲୋକଙ୍କୁ ଅନ୍ତର୍ଭୁକ୍ତ କରିବାର ଆବଶ୍ୟକତା ରହିଛି । ଓଡ଼ିଶାରେ ପର୍ଯ୍ୟଟନ ଯୋଗୁ ପ୍ରାୟ ୧ ଲକ୍ଷ ପ୍ରତ୍ୟକ୍ଷ ନିଯୁକ୍ତି ହୋଇଥିବା ବେଳେ ପ୍ରାୟ ୩ ଲକ୍ଷ ପରୋକ୍ଷ ନିଯୁକ୍ତି ସୃଷ୍ଟି ହୋଇଛି । ପ୍ରତ୍ୟକ୍ଷ ଓ ପରୋକ୍ଷ ନିଯୁକ୍ତିର ହାର ୧ : ୩ ରହିଛି । ଓଡ଼ିଶାକୁ ସାରା ଭାରତର ପର୍ଯ୍ୟଟକ ଆସିଥାନ୍ତି ଏବଂ

ସେମାନଙ୍କ ଯୋଗୁଁ ରାଜ୍ୟର କୋଟି କୋଟି ଟଙ୍କା ରାଜସ୍ୱ ଆୟ ହୋଇଥାଏ। କେବଳ ପଶ୍ଚିମବଙ୍ଗ ଓ ଆନ୍ଧ୍ରପ୍ରଦେଶର ପର୍ଯ୍ୟଟକଙ୍କ ହାର ଥାଏ ପ୍ରାୟ ୧୫ ପ୍ରତିଶତ। ଏହାବ୍ୟତୀତ ଫ୍ରାନ୍ସ, ବ୍ରିଟେନ, ଆମେରିକା, ଜର୍ମାନୀରୁ ଅଧିକ ସଂଖ୍ୟକ ପର୍ଯ୍ୟଟକ ଆସିଥାନ୍ତି। ବିଜୁ ପଟ୍ଟନାୟକ ବିମାନ ବନ୍ଦରକୁ ଆନ୍ତର୍ଜାତିକ ବିମାନ ବନ୍ଦରର ମାନ୍ୟତା ଦିଆଯାଇଥିବାରୁ ଏହାର ପ୍ରଭାବ ବିଶ୍ୱରେ ପଡିଛି ଏବଂ ଅଧିକ ସଂଖ୍ୟକ ପର୍ଯ୍ୟଟକ ଓଡ଼ିଶା ଆସିବା ପାଇଁ ମନ ବଳାଇଥାନ୍ତି।

ପ୍ରତି ଜିଲ୍ଲାରେ ଯଦି ଏକ ଟୁରିଜିମ ସର୍କିଟ ପ୍ରତିଷ୍ଠା ହେବ ତେବେ ତାହା ଦ୍ୱାରା ପର୍ଯ୍ୟଟନ ଶିଳ୍ପର ବିକାଶ ସମ୍ଭବ ହୋଇପାରିବ।

ଭାରତ ଏକ ନଦୀ, ପୋଖରୀ, ହ୍ରଦବହୁଳ ରାଷ୍ଟ୍ର । ଏହାର ଏପରି କୌଣସି ରାଜ୍ୟ ନାହିଁ ଯେଉଁ ରାଜ୍ୟରେ ଏସବୁ ନାହିଁ । କେଉଁଠି ବୃହତ ନଦୀ ପ୍ରବାହିତ ତ କେଉଁଠି ବିଶାଳ ହ୍ରଦ ପ୍ରାକୃତିକ ସମ୍ପଦରାଜିର ସୌନ୍ଦର୍ଯ୍ୟ ପରିପ୍ରକାଶ କରିଥାଏ । ତେବେ ଉପଯୁକ୍ତ ରକ୍ଷଣାବେକ୍ଷଣ ଅଭାବରୁ ହ୍ରଦଗୁଡ଼ିକର ଗଭୀରତା କାଳକ୍ରମେ ପୋତିହେଉଛି ଏବଂ ହ୍ରଦର ସ୍ଥାୟିତ୍ୱ ଉପରେ ପ୍ରଶ୍ନବାଚୀ ସୃଷ୍ଟି କରିଛି । ପ୍ରାକୃତିକ ହ୍ରଦଗୁଡ଼ିକ ମୁଖ୍ୟତଃ ପାର୍ବତ୍ୟା□ଳ ଓ ବରଫାବୃ□ଅ□ଳ ନିକଟରେ ଦେଖାଯାଇଥାଏ । ଆଉକେତେକ ହ୍ରଦ ନଦୀର ଗତିପଥ ଇଲାକାରେ ଦେଖାଯାଇଥାଏ । ହ୍ରଦ ମୁଖ୍ୟତଃ ଦୁଇ ପ୍ରକାର । ଗୋଟିଏ ହେଉଛି ପ୍ରାକୃତିକ ଓ ଅନ୍ୟଟି ହେଉଛି ମନୁଷ୍ୟକୃତ । ପ୍ରାକୃତିକ ହ୍ରଦଗୁଡ଼ିକର ଇତିହାସ ସମ୍ପର୍କରେ ଜାଣିବା କଷ୍ଟକର । ତେବେ ମନୁଷ୍ୟକୃତ ହ୍ରଦଗୁଡ଼ିକର ଇତିହାସ ସମ୍ପର୍କରେ କିଛି ତଥ୍ୟ ମିଳିଥାଏ । ଦେଶର ଅନେକ ହ୍ରଦ ପ୍ରାକୃତିକ ହୋଇଥିବା ବେଳେ ଆଉ କେତେକ ହ୍ରଦକୁ ରାଜା, ସମ୍ରାଟମାନେ ଖୋଳିଥିବା ଜଣାଯାଏ । ଜଳର ଗୁଣକୁ ଭି□କରି ହ୍ରଦକୁ ଦୁଇ ଭାଗରେ ବିଭକ୍ତ କରାଯାଏ । ଗୋଟିଏ ହେଉଛି ମଧୁର ଜଳ ହ୍ରଦ ଓ ଅନ୍ୟଟି ହେଉଛି ଲବଣାକ୍ତ ହ୍ରଦ । ହ୍ରଦଗୁଡ଼ିକର ଅନେକ ପୌରାଣିକ ଗୁରୁତ୍ୱ ରହିଛି । ରାଜସ୍ଥାନର ପୁଷ୍କର, ସିକିମର ଗୁରୁଦେଙ୍ଗମାର, ମାନସରୋବର ଆଦି ହ୍ରଦର ଧାର୍ମିକ ମହ□ ରହିଛି ଏବଂ ଜନଜୀବନ ତଥା ସାଂସ୍କୃତିକ ଭାବେ ଏଗୁଡିକର ସମ୍ପୃକ୍ତି ରହିଛି । ଅନେକ ହ୍ରଦ ପର୍ଯ୍ୟଟନ ଦୃଷ୍ଟିରୁ ମଧ ନିଜ ଗୁରୁତ୍ୱ ପ୍ରତିପାଦିତ କରି ଆସିଛନ୍ତି । ସେଗୁଡ଼ିକ ହେଲା କେରଳର ବେମ୍ବାନାଦ, ଉ□ରାଖଣ୍ଡର ଭୀମତାଲ ହ୍ରଦ ଆଦି ପର୍ଯ୍ୟଟନ କାରଣରୁ ଗୁରୁତ୍ୱ ବହନ କରିଥାନ୍ତି । ତେବେ ପ୍ରାକୃତିକ ଓ କୃତ୍ରିମ ହ୍ରଦଗୁଡ଼ିକ କ୍ରମଶଃ ରକ୍ଷଣା ବେକ୍ଷଣ ଅଭାବରୁ ନଷ୍ଟ ହେବାରେ ଲାଗିଛନ୍ତି । ବିଭିନ୍ନ ପ୍ରକାର ଦୂଷିତ ପଦାର୍ଥ, ବିଷାକ୍ତ ପଦାର୍ଥ, ମଇଳା, ସାର ଆଦି ହ୍ରଦ ଜଳରେ ମିଶୁଥିବାରୁ ଏଥିରେ ଥିବା ଜୀବସମାଜ ପାଇଁ ବିପଦର କାରଣ ହେଉଛି । ପ୍ରଚୁର ବର୍ଷାଜଳ, ନଦୀ ପାଣିରେ ପଟୁମାଟି, ସହରା□ଳର ଆବର୍ଜନା ଆଦି ହ୍ରଦରେ ମିଶୁଥିବା ଯୋଗୁ ହ୍ରଦଗୁଡ଼ିକ ପୋତି ହେବାରେ ଲାଗିଛନ୍ତି । ଫଳରେ ହ୍ରଦଗୁଡ଼ିକର ସୌନ୍ଦର୍ଯ୍ୟ ନଷ୍ଟ ହେବା ସହ ଏହି ଐତିହାସିକ ଜଳାଶୟଗୁଡ଼ିକ କ୍ରମଶଃ ବିଲୁପ୍ତ ହେବାରେ ଲାଗିଛନ୍ତି । ତେଣୁ ପର୍ଯ୍ୟଟନର ବିକାଶ ସକାଶେ ହ୍ରଦଗୁଡିକର ବିକାଶ ଉପରେ ଗୁରୁତ୍ୱ ଦିଆଯିବା ଦରକାର ।

ପର୍ଯ୍ୟଟନ ପ୍ରକଳ୍ପଗୁଡ଼ିକ ସମ୍ପର୍କରେ ନୂଆ ଯୋଜନା ପ୍ରସ୍ତୁତ କରିବା ସହ ଏହାର ଭି□ଭୂମି ପ୍ରତି ଗୁରୁତ୍ୱ ଦେବାକୁ ପ୍ରତ୍ୟେକ ରାଜ୍ୟ ଓ କେନ୍ଦ୍ରଶାସିତ ଅ□ଳର ମୁଖ୍ୟ ଶାସନ ସଚିବମାନଙ୍କୁ କେନ୍ଦ୍ର ପକ୍ଷରୁ ପତ୍ର ଲେଖାଯିବା ଦରକାର। ବିଶ୍ୱସ୍ତରୀୟ ପର୍ଯ୍ୟଟନ ପ୍ରକଳ୍ପ ସୃଷ୍ଟି କରିବା, ଏହାର ବିକାଶ ପ୍ରତି ଧାନ ଦେବା ସହ ନୂଆ ନୂଆ ପ୍ରକଳ୍ପଗୁଡ଼ିକ ସମ୍ପର୍କରେ କେନ୍ଦ୍ର ସହାୟତାରେ କାର୍ଯ୍ୟକାରୀ କରିବା ଲାଗି ପରାମର୍ଶ ଦିଆଯିବା ଆବଶ୍ୟକ। ଏହାଛଡ଼ା କେନ୍ଦ୍ର ପର୍ଯ୍ୟଟନ ମନ୍ତ୍ରଣାଳୟର ଏକ ଗାଇଡଲାଇନ ମଧ ଜାରି ହେବା ଆବଶ୍ୟକ। ବିଭିନ୍ନ ସ୍ଥପତି, ଇଂଜିନିୟରିଂ ସଂସ୍ଥା, ପର୍ଯ୍ୟଟନ ପରିଚାଳକଙ୍କ ପାଇଁ କର୍ମଶାଳା କରାଯିବା ଆବଶ୍ୟକ। ଭାରତରେ ବିଶ୍ୱସ୍ତରୀୟ ପର୍ଯ୍ୟଟନ ଶିଳ୍ପ ସୃଷ୍ଟି କରିବା ପାଇଁ ଏହି କର୍ମଶାଳାର ଆହ୍ୱାନ ହେବା ଉଚିତ। ସହରା□ଳ ସାଧାରଣ ସୁବିଧା, ଐତିହ୍ୟ ସୃଷ୍ଟି, ପରିବେଶ ଅନୁକୂଳ ପଦକ୍ଷେପ ଏବଂ ସହରା□ଳରେ ପର୍ଯ୍ୟଟନର ବିକାଶ ଉପରେ ଗୁରୁତ୍ୱ ଦେବାର ଆବଶ୍ୟକତା ରହିଛି। ରାଜ୍ୟ ଓ କେନ୍ଦ୍ରଶାସିତ ଅ□ଳ ସ୍ଥପତିମାନଙ୍କୁ ନିଯୁକ୍ତି ଦେବା ସହ ନିଜସ୍ୱ ସମ୍ବଳରେ ଐତିହ୍ୟ ସଂରକ୍ଷଣ କରିବା ଆବଶ୍ୟକ। ମେଗାପ୍ରକଳ୍ପ ଓ ସର୍କିଟ ରାଜ୍ୟ ବା କେନ୍ଦ୍ରଶାସିତ ଅ□ଳ ତିଆରି କରିବାକୁ ଗଲେ କେନ୍ଦ୍ରର ଗାଇଡଲାଇନ ସହ ଯିବାକୁ ହେବ । ପର୍ଯ୍ୟଟନ ସମ୍ପର୍କିତ ପ୍ରକଳ୍ପଗୁଡ଼ିକକୁ ଓ୍ୱାନ ଓ୍ୱିଣ୍ଡୋ କ୍ଲିଅରାନ୍ସ ବ୍ୟବସ୍ଥା ଜରିଆରେ କାର୍ଯ୍ୟକାରୀ ହେବ । ସେହିପରି ପ୍ରତିବନ୍ଧକବିହୀନ ପରିବେଶ ତିଆରି, ସମସ୍ତ ପ୍ରକାର ପର୍ଯ୍ୟଟକ ପର୍ଯ୍ୟଟନସ୍ଥଳୀ ଉପଭୋଗ କରିପାରିବା ପରି ବ୍ୟବସ୍ଥା, ଡିଜାଇନ, ଦୀର୍ଘସ୍ଥାୟୀ ବ୍ୟବସ୍ଥା, ସୂଚନା ଶୈଳୀ,

ସର୍ବସାଧାରଣ ପାଇଖାନା ତିଆରି, ପାର୍କିଂ ୟୁନିଟ, ଆମୋଦକେନ୍ଦ୍ର, ଭିନ୍ନକ୍ଷମମାନଙ୍କ ପାଇଁ ସ୍ୱତନ୍ତ୍ର ବ୍ୟବସ୍ଥା ପ୍ରତି ଧ୍ୟାନ ଦେଇ ପର୍ଯ୍ୟଟନ ପ୍ରକଳ୍ପଗୁଡ଼ିକୁ କାର୍ଯ୍ୟକାରୀ କରିବା ପାଇଁ ବ୍ୟବସ୍ଥା କରାଯିବା ଆବଶ୍ୟକ। ଉଚ୍ଚମାନର ଟୁରିଷ୍ଟ ମ୍ୟାପ, ଗାଇଡ, ସିଡି, ପୋଷ୍ଟର, ପର୍ଯ୍ୟଟନ କ୍ୟାଲେଣ୍ଡର, ଗ୍ରାଫିକ ଡିସପ୍ଲେ ଆଦି ବ□ନ ଉପରେ ଗୁରୁତ୍ୱ ଦେବାକୁ ହେବ। ସେହିପରି ପର୍ଯ୍ୟଟନସ୍ଥଳୀକୁ ଯିବା ପାଇଁ ସୂଚନା, ବିଭିନ୍ନ ସଂସ୍କୃତିସମ୍ପନ୍ନ ସୂଚନା ପ୍ରସାରଣ ପ୍ରତି ଧ୍ୟାନ ଦିଆଗଲେ ପର୍ଯ୍ୟଟନ ଶିଳ୍ପର ବିକାଶ ସମ୍ଭବ ହୋଇପାରିବ। ପର୍ଯ୍ୟଟନସ୍ଥଳୀରେ ପହ□ିବାର ପ୍ରତି ୫୦ କିଲୋମିଟର ପୂର୍ବରୁ ଯାତ୍ରୀମାନଙ୍କ ପାଇଁ ସୁବିଧା କରାଯିବା ଆବଶ୍ୟକ । ନିଜସ୍ୱ ସମ୍ବଳରେ ରାଜ୍ୟରେ ଥିବା ପର୍ଯ୍ୟଟନ ପ୍ରକଳ୍ପଗୁଡ଼ିକୁ ଆଧୁନିକୀକରଣ କରିବା ସହ ରାସ୍ତାପାର୍ଶ୍ୱରେ ଯାତ୍ରୀମାନଙ୍କ ନିମନ୍ତେ ବିଭିନ୍ନ ସୁବିଧା ଯୋଗାଇଦେବାର ଆବଶ୍ୟକତା ରହିଛି। ପର୍ଯ୍ୟଟନସ୍ଥଳୀର ବିକାଶ ପାଇଁ ପ୍ରତ୍ୟେକ ରାଜ୍ୟ ଓ କେନ୍ଦ୍ର ସରକାର ଯଥାସମ୍ଭବ ସାମୂହିକ ସଂରକ୍ଷଣ ବ୍ୟବସ୍ଥା, ଗବେଷଣା ପାଇଁ ମାଷ୍ଟର ପ୍ଲାନ, ଡକ୍ୟୁମେ□ସନ, ପରିଚାଳନା, ରିସ୍କ ମ୍ୟାନେଜମେ□ ଆଦି ପ୍ରତି ଧ୍ୟାନ ଦେବେ । ପର୍ଯ୍ୟଟନ ପ୍ରକଳ୍ପଗୁଡ଼ିକ ତିଆରି କରିବା ବେଳେ ରାଜ୍ୟ ଓ କେନ୍ଦ୍ରଶାସିତ ଅ□ଳ ଆନ୍ତର୍ଜାତିକ ମାନ ପ୍ରତି ଧ୍ୟାନ ଦେବା ଜରୁରୀ। ପର୍ଯ୍ୟଟନ ପ୍ରକଳ୍ପଗୁଡ଼ିକ ଯେପରି ଦୀର୍ଘସ୍ଥାୟୀ ହେବେ ଏବଂ ଅଧିକ ସଂଖ୍ୟକ ପର୍ଯ୍ୟଟକ ଆଣିବାରେ ସହାୟକ ହେବେ ସେଥିପ୍ରତି ଦୃଷ୍ଟି ଦେଇ ପ୍ରକଳ୍ପଗୁଡ଼ିକୁ କାର୍ଯ୍ୟକାରୀ କରିବା ଦରକାର। ■■

ପୃଷ୍ଠା୪୫ର ଅବଶିଷ୍ଟାଂଶ

ନାଗରିକମାନେ ଭାରତ ଆସିବା ପାଇଁ ବିନାମୂଲ୍ୟରେ ଅନୁମତି ଦିଆଯାଏ। ତେବେ ସିକ୍କିମ, ଅରୁଣାଚଳ, ହିମାଚଳ ପ୍ରଦେଶ, ଜମ୍ମୁ-କାଶ୍ମୀର, ମଣିପୁର, ମିଜୋରାମ ଓ ରାଜସ୍ଥାନର ଉ□ରା□ଳ ପର୍ଯ୍ୟଟନ ପାଇଁ ସୁରକ୍ଷିତ କ୍ଷେତ୍ର ଅନୁମତି ଆବଶ୍ୟକ । ନିଷିଧା□ଳ ପ୍ରଦେଶ ଅନୁମତି ଆଣ୍ଡାମାନ, ନିକୋବର ଓ ସିକିମର କେତେକ ଅ□ଳ ପାଇଁ ଆବଶ୍ୟକ। ପୂର୍ବ ଭାରତର ଏକ ବୃହତ ଅ□ଳ ସୁରକ୍ଷିତ ହୋଇଥିବାରୁ ଏଠାକୁ କମ୍ ପର୍ଯ୍ୟଟକ ଆସନ୍ତି । ଏ କ୍ଷେତ୍ରରେ ଓଡିଶାର ସ୍ଥାନ ଅନନ୍ୟ । କିନ୍ତୁ ପର୍ଯ୍ୟଟନକୁ ବିଶେଷ ପ୍ରୋତ୍ସାହନ ମିଳିପାରି ନଥିବାରୁ ଓଡିଶା ଅନ୍ୟରାଜ୍ୟ ତୁଳନାରେ ଅଧିକ ପର୍ଯ୍ୟଟକଙ୍କୁ ଆକୃଷ୍ଟ କରିପାରିନାହିଁ ।

ବ□ମାନ ବିଭିନ୍ନ ରାଜ୍ୟରେ ପ୍ୟାକେଜ ପର୍ଯ୍ୟଟନ ବ୍ୟବସ୍ଥା ଏବଂ ବେସରକାରୀ ସଂସ୍ଥାର ସହଭାଗିତା ଯୋଗୁଁ ପର୍ଯ୍ୟଟନ ଶିଳ୍ପର ଅଭିବୃଦ୍ଧି ଘଟିଛି । ଏ ସଂପର୍କରେ ଅଧିକ ତଥ୍ୟ ମିଳିପାରୁଛି । ଅନେକ ପ୍ରକାର କ୍ରୀଡା ନିମନ୍ତେ ବ୍ୟବସ୍ଥା ମଧ୍ୟ ପର୍ଯ୍ୟଟକଙ୍କୁ ଆକୃଷ୍ଟ କରିଛି ।

ତେବେ ଭାରତୀୟମାନଙ୍କୁ ବିଦେଶ ଭ୍ରମଣ ବିଶେଷ ଆକୃଷ୍ଟ କରିଛି। ଆଭ୍ୟନ୍ତରଣ ପର୍ଯ୍ୟଟନ ତୁଳନାରେ କେତେକ ପଡୋଶୀ ରାଷ୍ଟ୍ର ପର୍ଯ୍ୟଟନ ବ୍ୟୟ ବହୁଳ ନୁହେଁ । ଏହାଦ୍ୱାରା ଆଭ୍ୟନ୍ତର ପର୍ଯ୍ୟଟନ ବାଧାପ୍ରାପ୍ତ ହେବା ସହ ବୈଦେଶିକ ମୁଦ୍ରା ପରିମାଣ ହ୍ରାସ ପାଉଛି । ତେଣୁ ଆଭ୍ୟନ୍ତରୀଣ ପର୍ଯ୍ୟଟନକୁ ପ୍ରୋତ୍ସାହିତ କରିବାକୁ ହେଲେ ଏଥିପାଇଁ ବ୍ୟୟ ପରିମାଣ ମଧ୍ୟ ବ୍ୟବସ୍ଥିତ କରିବାକୁ ପଡିବ ।

ପର୍ଯ୍ୟଟନ କ୍ଷେତ୍ର ଗୁଡିକରେ ସାମାନ୍ୟ ଆବଶ୍ୟକତା ଗୁଡିକ ପ୍ରତି ଦୃଷ୍ଟି ଦିଆଗଲେ ଏସବୁ ପରିଭ୍ରମଣ ଉପଯୋଗୀ ହୋଇପାରିବ । ବ□ମାନ ପର୍ଯ୍ୟଟକ ସଚେତନ, ଶିକ୍ଷିତ ଏବଂ ଆଧୁନିକ ଜୀବନଶୈଳୀ ପ୍ରତି ଅଧିକ ଆଗ୍ରହୀ । ତେଣୁ ପରିବେଶ, ବିଶୁଦ୍ଧ ଜଳ, ସ୍ୱାସ୍ଥ୍ୟ ନିବାସ ପ୍ରତି ସରକାରୀ ତଥା ବେସରକାରୀ ପର୍ଯ୍ୟଟନ ଦାୟିତ୍ୱ ନିର୍ବାହ ଅଧିକ ଦୃଷ୍ଟି ଦେବା ଆବଶ୍ୟକ ।

ପର୍ଯ୍ୟଟକଙ୍କୁ ଭାରତରେ ପ୍ରବେଶ ଅନୁମତି ଜନିତ ଅସୁବିଧା ଦୂର କରିବା ପାଇଁ ଆମ ଦେଶରେ ପ୍ରବେଶ କରିବା ପରେ ଅନୁମତି ପତ୍ର ଦେବା ପାଇଁ ନଅଟି ଆନ୍ତର୍ଜାତିକ ବିମାନ ବନ୍ଦର ସୁବିଧା କରାଯାଇଛି । ବିଭିନ୍ନ ପର୍ଯ୍ୟାୟରେ ପ୍ରାୟ ୧୮୦ ଦେଶର ନାଗରିକଙ୍କୁ ଏସୁବିଧା ଯୋଗାଇ ଦିଆଯିବ । ଏଥିପାଇଁ ଜଣେ ପର୍ଯ୍ୟଟକ ୪ ରୁ ୩୦ ଦିନ ପୂର୍ବରୁ ଅନଲାଇନରେ ଭିସା ପାଇଁ ଆବେଦନ କରିପାରିବେ । ଏହିଭିସା ଦ୍ୱାରା ସେ ୩୦ ଦିନ ଭାରତରେ ଅବସ୍ଥାନ କରିପାରିବେ । ଏହା କିନ୍ତୁ ଗୋଟିଏ ବର୍ଷରେ ଦୁଇଥର ଦିଆଯିବ ନାହିଁ ।

ତେବେ ଏସବୁ ସହିତ ପରିବେଶ ସ୍ୱଚ୍ଛ ରହିଲେ ପର୍ଯ୍ୟଟକଙ୍କ ସଂଖ୍ୟା ବୃଦ୍ଧି ପାଇବ । ସ୍ୱଚ୍ଛ ଭାରତ ଅଭିଯାନ ଏଥିପାଇଁ ଏକ ବିଶେଷ ପ୍ରୟାସ ସ୍ମାର୍ଟ ସିଟି କାର୍ଯ୍ୟକାରୀ ହେଲେ ଭବିଷ୍ୟତରେ ପର୍ଯ୍ୟଟକଙ୍କ ସଂଖ୍ୟା ବୃଦ୍ଧି ପାଇବ । ତଥାପି ଆମର ଐତିହାସିକ ଓ ସାଂସ୍କୃତିକ କ୍ଷେତ୍ର ଗୁଡିକରେ ପର୍ଯ୍ୟଟନ ନିମନ୍ତେ ଆବଶ୍ୟକ ସମସ୍ତ ବ୍ୟବସ୍ଥା ସୁବ୍ୟବସ୍ଥିତ ହେଲେ ଏହାଦ୍ୱାରା ଅଧିକ କର୍ମ ନିଯୁକ୍ତି ସହ ଆର୍ଥିକ ଅଭିବୃଦ୍ଧି ସମ୍ଭବ ହୋଇପାରିବ । ■■

* ବ୍ରହ୍ମପୁର, ଓଡିଶା

ବିକଶିତ ରାଷ୍ଟ୍ର ନିର୍ମାଣରେ ଜ୍ଞାନ ଅର୍ଥନୀତି

• ଡକ୍ଟର ପରୁଷୋ ମ ବିଶ୍ୱାଳ

ଜ୍ଞାନ ଅର୍ଥନୀତିର କାର୍ଯ୍ୟକାରୀତାରେ ପ୍ରତିଦ୍ୱନ୍ଦିତାର ଏକ ପ୍ରମୁଖ ଭୂମିକା ରହିଛି । ମାତ୍ର ଏହି ପ୍ରତିଯୋଗିତା ମୁକ୍ତ ଓ ଅବାଧ ହେବା ଦରକାର । ପ୍ରତିଦ୍ୱନ୍ଦିତା ଠିକ୍ ଭାବେ ନ ହେଲେ ଜ୍ଞାନ ଅର୍ଥନୀତି ପ୍ରତି ଏହା ବିପଦ ସୃଷ୍ଟି କରିପାରେ । ତେଣୁ ବୌଦ୍ଧିକ ସଂପଦା ଅଧିକାର ସଂପର୍କରେ ଉପଯୁକ୍ତ ଆଇନ ପ୍ରଣୟନ ହେବା ଆବଶ୍ୟକ ।

ମାନବ ସଭ୍ୟତାର ଇତିହାସ ପୃଷ୍ଠା ଅବଲୋକନ କଲେ ଜଣାଯାଏ ଦାର୍ଶନିକ, ସମାଜବିଜ୍ଞାନୀ ଓ ଚିନ୍ତାନାୟକମାନେ ଧରି ନିଜେ ଜ୍ଞାନ ଆହରଣ କରିବା ସହିତ ଜ୍ଞାନର ବିତରଣ ନିମନ୍ତେ ପ୍ରୟାସ କରି ଆସିଛନ୍ତି । ପ୍ରାଚୀନ ଗ୍ରୀସ୍ ସଭ୍ୟତା ସମୟରୁ ସକ୍ରେଟସ, ପ୍ଲାଟୋ ଓ ଆରିଷ୍ଟୋଟଲ ପ୍ରମୁଖ ମହାନ ଦାର୍ଶନିକ ଓ ରାଷ୍ଟ୍ରନୀତିଜ୍ଞମାନେ ସମାଜରେ ଜ୍ଞାନର ପ୍ରସାର ନିମନ୍ତେ ଆନ୍ତରିକ ପ୍ରଚେଷ୍ଟା କରି ଆସିଛନ୍ତି । ପବିତ୍ର ଭାରତବର୍ଷରେ ଜନ୍ମଲାଭ କରିଥିବା ମୁନି, ଋଷି, ଯୋଗୀ ଓ ତପସ୍ୱୀମାନଙ୍କର ଜ୍ଞାନ ବିତରଣର ଅଭୂତପୂର୍ବ ସାମର୍ଥ୍ୟ ବିଶ୍ୱବାସୀଙ୍କ ଜ୍ଞାନ ବୃଦ୍ଧି ନିମନ୍ତେ ଯଥେଷ୍ଟ ଅବଦାନ ଯୋଗାଇ ଦେଇଛି ।

ମାନବ ସଭ୍ୟତାର ପ୍ରାରମ୍ଭରେ ମନୁଷ୍ୟ ନିଜର ଜୀବନଧାରଣ ପାଇଁ ଶିକାର ଉପରେ ସଂପୂର୍ଣ୍ଣ ନିର୍ଭରଶୀଳ ଥିଲା । ସେହି ସମୟରେ ପ୍ରଚଳିତ ଆଦିମ ଅର୍ଥନୀତି କେତେ ହଜାର ବର୍ଷ ପରେ କୃଷି ଅର୍ଥନୀତିରେ ରୂପାନ୍ତରିତ ହେଲା,ଯେତେବେଳେ ମଣିଷ ନିଜର ଜୀବିକା ନିର୍ବାହ ପାଇଁ କୃଷି ଉପରେ ନିର୍ଭର କଲା । ମନୁଷ୍ୟର କ୍ରମବର୍ଦ୍ଧିଷ୍ଣୁ ଚାହିଦାକୁ ପୂରଣ କରିବା ପାଇଁ ପ୍ରାଚୀନ କୃଷି ଅର୍ଥନୀତି ସକ୍ଷମ ନ ହେବାରୁ ପ୍ରାୟ ତିନିଶହ ବର୍ଷ ଭିତରେ ଶିଳ୍ପ ବିପ୍ଳବ ସମୟରୁ ଶିଳ୍ପ ଅର୍ଥନୀତିର ସୂତ୍ରପାତ ହେଲା । କିନ୍ତୁ ବିଗତ ମାତ୍ର ତିନି ଦଶନ୍ଧି ମଧ୍ୟରେ ବିଶ୍ୱାୟନର ପ୍ରଭାବରେ ସୂଚନା, ପ୍ରଯୁକ୍ତି ବିଦ୍ୟା, ଡିଜିଟାଲ ବିପ୍ଳବ ଓ ଇରନେଟର ବ୍ୟାପକ ବ୍ୟବହାର ଫଳରେ ଜ୍ଞାନ ଅର୍ଥନୀତି ବିକଶିତ ହୋଇପାରିଛି । ସମଗ୍ର ବିଶ୍ୱ ସଂପ୍ରତି ବିଶ୍ୱାୟନର ପ୍ରଭାବରେ ଶିଳ୍ପ ଅର୍ଥନୀତିରୁ ଜ୍ଞାନ ଭିକ ଅର୍ଥନୀତି ଆଡକୁ ଦ୍ରୁତଗତିରେ ଅଗ୍ରସର ହେବାରେ ଲାଗିଛି ।

ଭାରତରେ ପାରଂପରିକ ଜ୍ଞାନର ଅଭାବ ନାହିଁ । ଦେଶର ପ୍ରାଚୀନ ଗ୍ରନ୍ଥରାଜି ଯଥା ବେଦ, ଉପନିଷଦ, ଭଗବଦ୍‌ଗୀତା ଓ ଅନ୍ୟାନ୍ୟ ପୁରାତନ ଶାସ୍ତ୍ରମାନଙ୍କରେ ଜ୍ଞାନ ଭରପୁର ହୋଇ ରହିଛି । ଭାରତର ଅଧିକାଂଶ ଲୋକ ସେମାନଙ୍କ କୌଳିକ ବୃ ଓ ପାରଂପରିକ ଜ୍ଞାନକୁ ସମ୍ବଳ କରି ଜାତୀୟ

ସଂପ୍ରତି କୃଷି ପ୍ରଧାନ ଅର୍ଥନୀତି ଓ ଶ୍ରମ ପ୍ରଧାନ ଅର୍ଥନୀତିକୁ ପଛରେ ପକାଇ ବିଶ୍ୱ ଅର୍ଥନୀତି ସୂଚନା ପ୍ରଯୁକ୍ତି ଓ ନବ ପ୍ରବ□ନକୁ ଆଧାର କରି ଜ୍ଞାନ ଅର୍ଥନୀତିରେ ପରିଣତ ହେବାକୁ ଯାଉଛି । ଜ୍ଞାନ ଅର୍ଥନୀତିରେ ସନ୍ନିବେଶିତ ହୋଇଛି ଉଭୟ ଉପଯୋଗ ଉତ୍ପାଦନର ଏକ ସମନ୍ୱିତ ବ୍ୟବସ୍ଥା, ଯାହା ବୌଦ୍ଧିକ ପୁଂଜିର ଭି□ଭୂମି ଉପରେ ପ୍ରତିଷ୍ଠିତ ହୋଇଥାଏ । ବିଶ୍ୱର ବିକଶିତ ରାଷ୍ଟ୍ରମାନଙ୍କର ଅର୍ଥନୀତିକ କାର୍ଯ୍ୟକ୍ରମରେ ଜ୍ଞାନ ଅର୍ଥନୀତିର ବିଶେଷ ଭୂମିକା ରହିଛି । ଉତ୍ପାଦନକାରୀ କଂପାନୀମାନଙ୍କ ସଂପ□ ମଧ୍ୟରେ ବେଶୀ ଭାଗ ହେଉଛି ଅମୂ□ ପରି ସଂପ□ । ଏଠାରେ କାର୍ଯ୍ୟରତ ଶ୍ରମିକ ଓ କର୍ମଚାରୀମାନଙ୍କ ଜ୍ଞାନ ଓ ବୌଦ୍ଧିକ ପୁଂଜି ହେଉଛି କଂପାନୀର ଅମୂ□ ସଂପଦ । ଜ୍ଞାନ ଅର୍ଥନୀତିରେ ଶ୍ରମ ପରିବ୍ୟୟ ଉପରେ ସେତେ ଗୁରୁତ୍ୱ ଦିଆଯାଇନଥାଏ । ଏହି ଅର୍ଥନୀତିରେ ପାରଂପରିକ ଆର୍ଥିକ ସମ୍ବଳର ଅଭାବ ପରିଦୃଷ୍ଟ ହୁଏ ନାହିଁ । ଜ୍ଞାନ ଅର୍ଥନୀତିରେ ଉତ୍ପାଦନ ଓ ସେବା କ୍ଷେତ୍ରରେ ବସ୍ତୁଗତ ସାଧନ କିମ୍ବା ପ୍ରାକୃତିକ ସଂସାଧନ ଉପରେ ପ୍ରାଧାନ୍ୟ ଦିଆନଯାଇ ବୌଦ୍ଧିକ ସାମର୍ଥ୍ୟ ପ୍ରତି ବେଶୀ ଗୁରୁତ୍ୱ ଦିଆଯାଇଥାଏ । ଏହାହିଁ ପାରଂପରିକ ଅର୍ଥନୀତି ଓ ଜ୍ଞାନ ଅର୍ଥନୀତି ମଧ୍ୟରେ ରହିଥିବା ପ୍ରଭେଦ ।

ବିଗତ କେତେବର୍ଷ ଧରି ବିଶ୍ୱର ଅଧିକାଂଶ ଅର୍ଥନୀତିରେ ଆଧୁନିକ ପ୍ରଯୁକ୍ତି ବିଦ୍ୟା, ନବ ପ୍ରବ□ନ ଓ ବିଶ୍ୱାୟନର ପ୍ରଭାବରେ ବହୁବିଧ ପରିବ□ନ ଦେଖାଦେଇଛି । ଆର୍ଥିକ ବିଶ୍ୱାୟନ ଏବଂ ସୂଚନା ଓ ସଂଚାର ପ୍ରଯୁକ୍ତି ବିଦ୍ୟା କ୍ଷେତ୍ରରେ ସଂଘଟିତ ଅଗ୍ରଗତି ଜ୍ଞାନ ଅର୍ଥନୀତିକୁ ଜନ୍ମ ଦେଇଛି । ଏହି ଅର୍ଥନୀତିରେ ଆଧୁନିକ ଜ୍ଞାନର ପ୍ରୟୋଗ ମାଧ୍ୟମରେ ଅଭିବୃଦ୍ଧି ଓ ଆୟ ବୃଦ୍ଧି ଓ ସାର୍ବଜନୀନ ସଂପଦା ସୃଷ୍ଟିରେ ସହାୟକ ହୋଇ ପାରୁଛନ୍ତି । ଭାରତର ଗ୍ରାମା□ଳରେ ପ୍ରୟୋଗ ହେଉଥିବା ପାରଂପରିକ ଜ୍ଞାନ ସହିତ ଆଧୁନିକ ବିଜ୍ଞାନ ସମ୍ମତ ଜ୍ଞାନ ଓ ନବୀନ ସୂଚନା ପ୍ରଯୁକ୍ତି ବିଦ୍ୟାର ସଂଯୋଗ ହେବାର ଆବଶ୍ୟକତା ଦେଖାଦେଇଛି, ଯାହା ଫଳରେ ଜାତୀୟ ସଂପଦ ଆଶାତୀତ ଭାବେ ବୃଦ୍ଧି ପାଇବ ।

ଏସିଆନ ଡ୍ରାମା ପୁସ୍ତକରେ ନୋବେଲ ପୁରସ୍କାର ପ୍ରାପ୍ତ ସ୍ୱିଡେନ ଦେଶର ବିଶ୍ୱବିଖ୍ୟାତ ଅର୍ଥନୀତିଜ୍ଞ ଗୁନାର ମିର୍‌ଡାଲ ଏସିଆ ମହାଦେଶର ଭାରତ ସମେତ ଶିଳ୍ପୋନ୍ନତ ରାଷ୍ଟ୍ରମାନଙ୍କ ତ୍ୱରିତ ଆର୍ଥିକ ବିକାଶ ନିମନ୍ତେ ଆଧୁନିକ ମୂଲ୍ୟବୋଧର ଆବଶ୍ୟକତା ଉପରେ ଗୁରୁତ୍ୱ ଆରୋପ କରିଥିଲେ । ପ୍ରଫେସର ଗୁନାଲ ମିର୍‌ଡାଲଙ୍କ ମତରେ ଆଧୁନିକ କୌଶଳର ଅର୍ଥ ନୁହେଁ କେବଳ ଆଧୁନିକ ଉପକରଣ ବରଂ ଆଧୁନିକ ଚିନ୍ତା, ଚେତନା ଓ ଜ୍ଞାନ । ଆମ ଦେଶର ପୂର୍ବତନ ରାଷ୍ଟ୍ରପତି ବିଶିଷ୍ଟ ବୈଜ୍ଞାନିକ ଏ.ପି.ଜେ. ଅବଦୁଲ କଲାମଙ୍କ ଭାଷାରେ- ବିକଶିତ ଭାରତ ଅର୍ଥନୈତିକ ସାମର୍ଥ୍ୟ ଦ୍ୱାରା ଶକ୍ତିଶାଳୀ ହୋଇପାରିବ । ଅର୍ଥନୈତିକ ସାମର୍ଥ୍ୟ ପ୍ରତିଦ୍ୱନ୍ଦିତା ମନୋଭାବ ଦ୍ୱାରା ସୁଦୃଢ଼ ହେବ ଏବଂ ପ୍ରତିଦ୍ୱନ୍ଦିତା ମନୋଭାବ ଜ୍ଞାନଶକ୍ତି ଦ୍ୱାରା ବିକଶିତ ହେବ । ସ୍ୱାଧୀନ ଭାରତରେ ଦେଶର ସାମଗ୍ରିକ ବିକାଶ ନିମନ୍ତେ ପ୍ରଥମ ପ□ବାର୍ଷିକ ଯୋଜନାରେ ଶିକ୍ଷା ଉପରେ ପ୍ରାଧାନ୍ୟ ଦିଆଯାଇଥିଲା । ବିଶ୍ୱାୟନର ପ୍ରଭାବରେ ଭାରତରେ ଏବେ ଜ୍ଞାନ ଅର୍ଥନୀତିର ଅଭ୍ୟୁଦୟ ଘଟିଛି ।

ପ୍ରକୃତରେ ଦେଖିବାକୁ ଗଲେ ଜ୍ଞାନ ଅର୍ଥନୀତି ହେଉଛି ବସ୍ତୁଗତ ଓ ଅମୂ□ ମୂଲ୍ୟ ସୃଷ୍ଟି କରିବା ଉଦ୍ଦେଶ୍ୟରେ ଜ୍ଞାନର ପ୍ରୟୋଗ । ଅଷ୍ଟ୍ରିଆରେ ଜନ୍ମିତ ଆମେରିକୀୟ ପରିଚାଳନା ପରାମର୍ଶଦାତା, ଲେଖକ ଓ ମ୍ୟାନେଜମେ□ ଗୁରୁ ପିଟର ଡ୍ରକର (୧୯୦୯-୨୦୦୫) ୧୯୬୯ ମସିହାରେ ତାଙ୍କ ରଚିତ ପୁସ୍ତକ ଦି ଏଜ୍ ଅଫ ଡିସକ□ନୁଇଟି ବା ଅସଂଲଗ୍ନତାର ଯୁଗରେ ଜ୍ଞାନ ଅର୍ଥନୀତି ଭଳି ଶବ୍ଦ ଦ୍ୱୟର ବ୍ୟବହାର କରିଥିଲେ ବୋଲି ଜଣାଯାଏ । ବିକାଶ ଓ ଅଗ୍ରଗତି ନିମନ୍ତେ ନିଜର ଜ୍ଞାନ କୌଶଳର ଉତ୍କର୍ଷ ପ୍ରତିପାଦିତ କରି କେତେକ ରାଷ୍ଟ୍ର ବିଶ୍ୱ ଦରବାରରେ ଶ୍ରେଷ୍ଠ ସ୍ଥାନ ଅଧିକାର କରିପାରିଛନ୍ତି । ବ୍ରିଟେନରେ କାର୍ପାସ, ଯୁକ୍ତରାଷ୍ଟ୍ର ଆମେରିକାରେ ରେଳବାଇ, ସ୍ୱିଡେନରେ କାଷ୍ଠଶିଳ୍ପ, ଡେନମାର୍କରେ ଦୁଗ୍ଧ ଓ ଦୁଗ୍ଧଜାତ ଦ୍ରବ୍ୟ ଓ ଜାପାନରେ ଅଭିବୈଦ୍ୟୁତିକ ସାମଗ୍ରୀ ଇତ୍ୟାଦି ଅଗ୍ରଗାମୀ କ୍ଷେତ୍ରରେ ନୂତନ ଜ୍ଞାନ କୌଶଳର ବ୍ୟବହାର କରି ଏହି ସବୁ ରାଷ୍ଟ୍ର ଉତ୍ପାଦନ କ୍ଷେତ୍ରରେ ଉତ୍କର୍ଷ ହାସଲ କରିପାରିଛନ୍ତି । ସେହିଭଳି ଭାରତ ବିଗତ ଅର୍ଦ୍ଧ ଶତାବ୍ଦୀ ଧରି ଏସବୁ ଅଗ୍ରଗାମୀ କ୍ଷେତ୍ରର ସନ୍ଧାନରେ ଥିବାବେଳେ ଜ୍ଞାନ କ୍ଷେତ୍ରର ଆବିର୍ଭାବ ଘଟିଛି । ସମଗ୍ର ବିଶ୍ୱରେ ଗବେଷଣା ଓ ବିକାଶ କ୍ଷେତ୍ରରେ ଭାରତ ଅଗ୍ରଣୀ ଭୂମିକା ଗ୍ରହଣ କରି ଆସିଛି । ଭାରତରେ ବିଗତ କେତେକ ଦଶନ୍ଧି ଧରି କୃଷି, ମହାକାଶବିଜ୍ଞାନ, ପ୍ରତିରକ୍ଷା, ସ୍ୱାସ୍ଥ୍ୟସେବା, ବିକଳ୍ପ ଶକ୍ତି ଆଦି କ୍ଷେତ୍ରରେ ଭାରତର ଗବେଷଣା ଜାରି ରହିଛି । ଏହିସବୁ କ୍ଷେତ୍ରରେ ଦେଶକୁ ସ୍ୱାବଲମ୍ବୀ କରିବା ପାଇଁ ଆମ ଦେଶର ବୈଜ୍ଞାନିକ ଓ ଟେକ୍ନୋକ୍ରାଟ୍‌ମାନେ ନୂତନ ଜ୍ଞାନ କୌଶଳର ଉଦ୍‌ଭାବନ କରିବାରେ ସକ୍ଷମ ହୋଇପାରିଛନ୍ତି ।

ବିକାଶ ନିମନ୍ତେ ଲକ୍ଷ୍ୟ ରଖାଯାଏ । ପରିଚାଳନା ବିଦ୍ୟାର ଲେଖକ ଓ ଗବେଷକମାନେ ସେମାନଙ୍କ ରଚନାରେ ଉତ୍ପାଦନ, ବାଣିଜ୍ୟ ବା ବ୍ୟବସାୟରେ ଜ୍ଞାନ ଓ ବୌଦ୍ଧିକ ପୁଞ୍ଜିର ଭୂମିକାକୁ ଗୁରୁତ୍ୱର ସହ ବର୍ଣ୍ଣନା କରିଛନ୍ତି ।

ସଂପ୍ରତି ବିଶ୍ୱର ଅଧିକାଂଶ ରାଷ୍ଟ୍ର ଓ ସରକାର ସେମାନଙ୍କର ଜ୍ଞାନ ଅର୍ଥନୀତି କ୍ଷେତ୍ରରେ ଥିବା ଲକ୍ଷ୍ୟସାଧନ ନିମନ୍ତେ ବିପୁଳ ପରିମାଣର ପୁଞ୍ଜି ବିନିଯୋଗ କରୁଛନ୍ତି । ବିଶ୍ୱବ୍ୟାଙ୍କ, ୟୁରୋପୀୟ ସଂଘ, ମଧ୍ୟ ପ୍ରାଚ୍ୟ, ଆଫ୍ରିକା, ଏସିଆ, ଅଷ୍ଟ୍ରେଲିଆ ଓ ପ୍ରଶାନ୍ତ ମହାସାଗରୀୟ କ୍ଷେତ୍ରରେ ଥିବା ରାଷ୍ଟ୍ରମାନେ ଜ୍ଞାନ ଅର୍ଥନୀତିର ସଫଳ ରୂପାୟନ ନିମନ୍ତେ ଗମ୍ଭୀରତାର ସହ ବିଚାର କରୁଛନ୍ତି । ପ୍ରଚଳିତ ଅର୍ଥନୀତିରୁ ଜ୍ଞାନ ଅର୍ଥନୀତି ଦିଗକୁ ଅଗ୍ରସର ହେବା ନିମନ୍ତେ କରୁଛନ୍ତି । ପ୍ରଚଳିତ ଅର୍ଥନୀତିରୁ ଜ୍ଞାନ ଅର୍ଥନୀତି ଦିଗକୁ ଅଗ୍ରସର ହେବା ନିମନ୍ତେ ଭାରତରେ ଆବଶ୍ୟକୀୟ ଉପାଦାନର ଅଭାବ ନାହିଁ । ବିଶ୍ୱବ୍ୟାଙ୍କ ମତରେ ଭାରତରେ ଉପଲବ୍ଧ ଅଛି କୁଶଳୀ ମାନବୀୟ ପୁଂଜି, ସମୁନ୍ନତ ଗଣତାନ୍ତ୍ରିକ ଶାସନ ବ୍ୟବସ୍ଥା, ଇଂରାଜୀ ଭାଷା ଭଳି ଆନ୍ତର୍ଜାତିକ ଭାଷାଜ୍ଞାନ ଥିବା ଶ୍ରମଶକ୍ତି, ସମଷ୍ଟିଗତ ଆର୍ଥିକ ସ୍ଥିରତା, ଗତିଶୀଳ ଘରୋଇ କ୍ଷେତ୍ର ଇତ୍ୟାଦି, ଯାହା ଭାରତକୁ ଜ୍ଞାନ ଅର୍ଥନୀତି ଆଡକୁ ଆଗେଇ ନେବ । ଭାରତର ଦେଶୀୟ ବଜାର ହେଉଛି ବିଶ୍ୱର ବୃହ□ମ ବଜାର । ଜନସଂଖ୍ୟା ଦୃଷ୍ଟିରୁ ବିଚାର କଲେ ଭାରତରେ ମାନବୀୟ ସଂସାଧନର ଅଭାବ ନାହିଁ । ଭାରତରେ ବିକଶିତ ହେବାରେ ଲାଗିଛି ଏକ ବ୍ୟାପକ ଓ ବିବିଧତା ପରିପୂର୍ଣ୍ଣ ବିଜ୍ଞାନ ଓ ପ୍ରଯୁକ୍ତି ସଂରଚନା ଓ ସୂଚନା ପ୍ରଯୁକ୍ତିର ବ୍ୟାପକ କ୍ଷେତ୍ର ଯାହା ଜ୍ଞାନ ଅର୍ଥନୀତିର ଅଭିବୃଦ୍ଧି ନିମନ୍ତେ ଶୁଭଙ୍କର ।

ସୂଚନା ଓ ସଂଚାର ପ୍ରଯୁକ୍ତିରୁ ଉପଲବ୍ଧ ଜ୍ଞାନକୁ ଆମ ଦେଶର ଗ୍ରାମା□ଳ ଅଧିବାସୀମାନଙ୍କ ନିକଟରେ ପହ□ାଇବା ପାଇଁ ଗ୍ରାମ୍ୟ ଜ୍ଞାନ କେନ୍ଦ୍ରମାନ ସ୍ଥାପନ କରାଯାଇଛି । ଏହି କେନ୍ଦ୍ରଗୁଡିକ ବିଶ୍ୱ ଜ୍ଞାନର ଗବାକ୍ଷ ଭାବେ କାର୍ଯ୍ୟ କରୁଛି । ଏହା ମାଧ୍ୟମରେ ଗ୍ରାମା□ଳ ଲୋକମାନେ ଟେଲି ଚିକିତ୍ସା, ଇ-ପ୍ରଶାସନ, ଇ-ବାଣିଜ୍ୟ, ଇ-ନ୍ୟାୟପାଳିକାର ସୁବିଧା ପାଇବା ସହିତ ପାଣିପାଗ ପୂର୍ବାଭାସ, କୃଷି ସୂଚନା ଓ ପ୍ରାକୃତିକ ବିପର୍ଯ୍ୟୟ ସଂକ୍ରାନ୍ତରେ ପ୍ରାକ୍‌ସୂଚନା ପାଇ ପାରୁଛନ୍ତି । ଭାରତରେ ଥିବା ପ୍ରାୟ ୨ ଲକ୍ଷ ୩୯ ହଜାର ପ□ାୟତମାନଙ୍କରେ ଗ୍ରାମ୍ୟ କେନ୍ଦ୍ରମାନ ପ୍ରତିଷ୍ଠିତ ହୋଇ ପାରିଲେ ଜ୍ଞାନ କ୍ଷେତ୍ରରେ ଗ୍ରାମବାସୀଙ୍କ ସଶକ୍ତିକରଣ ସମ୍ଭବ ହୋଇପାରିବ । ଏହାଦ୍ୱାରା ଆମ ଦେଶର ପ୍ରାୟ ୨ ଲକ୍ଷ ୯୪ ହଜାର ଗ୍ରାମରେ ବାସ କରୁଥିବା ଛାତ୍ର, ବ୍ୟବସାୟୀ, କୃଷକ, ମତ୍ସ୍ୟଜୀବୀ, ଗ୍ରାମ୍ୟ କାରିଗର ଓ ଶିକ୍ଷିତ ଯୁବ ସଂପ୍ରଦାୟ ବିଶେଷ ଭାବେ ଉପକୃତ ହୋଇପାରିବେ ।

ଜ୍ଞାନ ଅର୍ଥନୀତିର କାର୍ଯ୍ୟକାରୀତାରେ ପ୍ରତିଦ୍ୱନ୍ଦିତାର ଏକ ପ୍ରମୁଖ ଭୂମିକା ରହିଛି । ମାତ୍ର ଏହି ପ୍ରତିଯୋଗିତା ମୁକ୍ତ ଓ ଅବାଧ ହେବା ଦରକାର । ପ୍ରତିଦ୍ୱନ୍ଦିତା ଠିକ୍ ଭାବେ ନ ହେଲେ ଜ୍ଞାନ ଅର୍ଥନୀତି ପ୍ରତି ଏହା ବିପଦ ସୃଷ୍ଟି କରିପାରେ । ତେଣୁ ବୌଦ୍ଧିକ ସଂପଦା ଅଧିକାର ସଂପର୍କରେ ଉପଯୁକ୍ତ ଆଇନ ପ୍ରଣୟନ ହେବା ଆବଶ୍ୟକ । ଆଧୁନିକ ଯୁଗରେ ବିଶ୍ୱର ପ୍ରାୟ ପ୍ରତ୍ୟେକ ରାଷ୍ଟ୍ର ବିଶ୍ୱ ଅର୍ଥନୀତି ଆଡକୁ ଅଗ୍ରସର ହେଉଥିବା ବେଳେ ପ୍ରତିଦ୍ୱନ୍ଦିତା ତୀବ୍ର ହେବାର ସମ୍ଭାବନା ରହିଛି । ଜ୍ଞାନର ପ୍ରସାରଣ ଘଟିଲେ ଏକଚାଟିଆ ପୁଞ୍ଜିବାଦର ଆଶଙ୍କା ଦୂରୀଭୂତ ହେବା ସହ ସଂପଦ ଆହରଣ କ୍ଷେତ୍ରରେ ବିଶ୍ୱରେ ସନ୍ତୁଳନ ସୃଷ୍ଟି ହୋଇପାରିବ । ବୈଷୟିକ କ୍ଷେତ୍ରରେ ପ୍ରତିଯୋଗିତା ଯୋଗୁଁ ଉତ୍ପାଦର ଗୁଣାତ୍ମକ ମାନ ଯଥେଷ୍ଟ ବୃଦ୍ଧି ପାଇବ । ଜ୍ଞାନ ଅତ୍ୟନ୍ତ ମୂଲ୍ୟବାନ ଓ ସମୟୋପଯୋଗୀ ହୋଇଥିବା ଦୃଷ୍ଟିରୁ ଏଥିରୁ ସଂପୂର୍ଣ୍ଣ ଲାଭ ପାଇବା ପାଇଁ ଏହାର ଉ□ମ ପରିଚାଳନାର ଯଥେଷ୍ଟ ଆବଶ୍ୟକତା ରହିଛି । ଜ୍ଞାନ ଅର୍ଥନୀତିକୁ ସକ୍ରିୟ ଓ ଫଳପ୍ରଦ କରିବାକୁ ହେଲେ ଘରୋଇ ଓ ସାଧାରଣ କ୍ଷେତ୍ର ମଧ୍ୟରେ ଭାଗୀଦାରିତାର ଆବଶ୍ୟକତା ରହିଛି । ଏହାଦ୍ୱାରା ଜ୍ଞାନ କ୍ଷେତ୍ରରେ ଅଧିକ ପୁଞ୍ଜି ନିବେଶର ସୁଯୋଗ ସୃଷ୍ଟି ହୋଇପାରିବ ।

ବିଗତ ଶତାବ୍ଦୀ ଅର୍ଥାତ୍ ବିଂଶ ଶତାବ୍ଦୀ ଥିଲା ସୂଚନା ଓ ପ୍ରଯୁକ୍ତି ବିଦ୍ୟାର ଶତାବ୍ଦୀ । ଚଳିତ ଶତାବ୍ଦୀ ଅର୍ଥାତ୍ ଏକବିଂଶ ଶତାବ୍ଦୀ ବିଶ୍ୱବାସୀଙ୍କ ସମ୍ମୁଖରେ ଜ୍ଞାନର ଶତାବ୍ଦୀ ଭାବେ ଆବିର୍ଭୂତ ହୋଇଛି । କୃଷି ଓ ଔଦ୍ୟୋଗିକ ଅର୍ଥବ୍ୟବସ୍ଥା ପରିବ□େ ଜ୍ଞାନଭି□ିକ ଅର୍ଥବ୍ୟବସ୍ଥାର ସୂତ୍ରପାତ ହୋଇଛି । ଭାରତ ବର୍ଷରେ ଆଗାମୀ ଦିନର ସମାଜ ଜ୍ଞାନ ସମାଜରେ ପରିଣତ ହେବାକୁ ଯାଉଛି । ଆଗାମୀ ଦିନରେ ଜ୍ଞାନ ଅର୍ଥନୀତି ଓ ଶ୍ରମ ଶକ୍ତିରେ ଜ୍ଞାନକର୍ମୀମାନଙ୍କର ପ୍ରାଧାନ୍ୟ ବୃଦ୍ଧି ପାଇବ । ଉନ୍ନତ ପ୍ରଯୁକ୍ତିବିଦ୍ୟା ଓ ନବ ପ୍ରବ□ନର ପ୍ରୟୋଗ ମାଧ୍ୟମରେ ଭାରତ ଏକ ବିକଶିତ ରାଷ୍ଟ୍ରଭାବେ ବିଶ୍ୱଦରବାରରେ ଦଣ୍ଡାୟମାନ ହେବ ବୋଲି ଭାରତବାସୀଙ୍କ ଆଶା ଓ ବିଶ୍ୱାସ । ■■

* ଶାନ୍ତିବଜାର, ପୋ- ଧର୍ମଶାଳା, ଯାଜପୁର- ୭୫୫୦୦୮, ଓଡିଶା